

**Міністерство освіти і науки України
Полтавська державна аграрна академія**

Ю. М. ТЮТЮННИК

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

**Навчальний посібник
Частина I**

Видання друге, перероблене і доповнене

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ПОЛТАВА 2014

УДК 303.721:658.15

ББК 65. 053я73

Т98

*Гриф надано Міністерством освіти і науки України
(лист № 1.4/18-Г-1781 від 11.07.2008 р.)*

Рецензенти:

М. Ф. Кропивко, доктор економічних наук, професор,
академік УААН (*Національний науковий центр «Інститут
аграрної економіки» УААН*)

О. В. Березін, доктор економічних наук, професор
(*Полтавський університет економіки і торгівлі*)

А. Т. Опря, доктор економічних наук, професор
(*Полтавська державна аграрна академія*)

Тютюнник Ю. М.

Т98 Фінансовий аналіз : [навчальний посібник] ; частина I /
Ю. М. Тютюнник ; 2-ге вид., перероб. і доп. – Полтава : РВВ
ПДАА, 2014. – 357 с.

ISBN 966-

Навчальний посібник у двох частинах містить викладення сучасних питань фінансового аналізу за переліком тем відповідно до Галузевого стандарту вищої освіти МОН України: значення і теоретичні засади фінансового аналізу; інформаційне забезпечення фінансового аналізу, аналіз майна підприємств; аналіз оборотних активів; аналіз джерел формування капіталу підприємств; аналіз грошових потоків; аналіз ліквідності та платоспроможності підприємств (частина I); аналіз фінансової стійкості підприємств; аналіз кредитоспроможності підприємств; аналіз ділової активності підприємств; аналіз фінансових результатів і рентабельності підприємств; аналіз інвестиційної активності підприємств; комплексне оцінювання фінансового стану підприємств (частина II).

Структурно кожна тема включає: мету вивчення, теоретичний матеріал, запитання для самоперевірки знань, тести, практичні завдання (умови, приклади розрахунків і висновків), що забезпечує системне формування теоретичних знань і прикладних навичок із методики проведення фінансового аналізу та їх перевірку за кредитно-модульною системою.

Призначений для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра галузі знань 0305 – «Економіка та підприємництво». Навчальний посібник може бути корисним також для слухачів інститутів післядипломної освіти та доцентів, керівників, фінансистів, бухгалтерів, менеджерів суб'єктів підприємницької діяльності, аудиторів, працівників комерційних банків, податкової та статистичної служб, органів державного управління.

ISBN 966-

© Ю. М. Тютюнник, 2014

ЗМІСТ

Передмова	6
Навчальна програма	8
Тема 1. Значення і теоретичні засади фінансового аналізу	11
<i>Мета вивчення теми</i>	11
<i>Теоретичний матеріал</i>	12
1.1. Становлення і розвиток фінансового аналізу, його роль у сучасних умовах господарювання.....	12
1.2. Предмет і завдання фінансового аналізу.....	17
1.3. Сутність і напрями аналізу фінансового стану підприємства.....	21
1.4. Види фінансового аналізу та його користувачі.....	26
1.5. Метод фінансового аналізу.....	32
1.6. Основні прийоми аналізу інформації фінансової звітності.....	36
<i>Запитання для самоперевірки знань</i>	37
<i>Тести</i>	38
Тема 2. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу	46
<i>Мета вивчення теми</i>	46
<i>Теоретичний матеріал</i>	47
2.1. Класифікація економічної інформації та вимоги до неї.....	47
2.2. Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу.....	51
2.3. Використання інформації фінансової звітності у фінансовому аналізі.....	55
2.3.1. Загальна характеристика фінансової звітності.....	55
2.3.2. Аналітичні можливості форм фінансової звітності.....	60
2.4. Комп'ютерні технології фінансового аналізу.....	66
<i>Запитання для самоперевірки знань</i>	71
<i>Тести</i>	72
Тема 3. Аналіз майна підприємств	80
<i>Мета вивчення теми</i>	80
<i>Теоретичний матеріал</i>	81
3.1. Загальна характеристика активів балансу.....	81
3.2. Актив скороченого аналітичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз.....	91
3.3. Класифікація видів активів.....	94
3.4. Аналіз необоротних активів.....	97
3.5. Методичні підходи до формулювання висновків за результатами аналізу майна підприємств.....	104
<i>Запитання для самоперевірки знань</i>	108

<i>Тести</i>	109
<i>Практичні завдання</i>	116
Тема 4. Аналіз оборотних активів	128
<i>Мета вивчення теми</i>	128
<i>Теоретичний матеріал</i>	129
4.1. Загальна характеристика і класифікація оборотних активів.....	129
4.2. Аналіз запасів підприємства.....	133
4.3. Аналіз дебіторської заборгованості.....	137
4.4. Аналіз оборотності оборотних активів.....	143
<i>Запитання для самоперевірки знань</i>	147
<i>Тести</i>	149
<i>Практичні завдання</i>	156
Тема 5. Аналіз джерел формування капіталу підприємств ...167	
<i>Мета вивчення теми</i>	167
<i>Теоретичний матеріал</i>	168
5.1. Загальна характеристика пасивів балансу.....	168
5.2. Пасив скороченого аналітичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз.....	175
5.3. Класифікація видів пасивів.....	177
5.4. Аналіз співвідношення власного і позикового капіталу.....	181
5.5. Аналіз поточної кредиторської заборгованості.....	186
5.6. Методичні підходи до формулювання висновків за результатами аналізу джерел формування капіталу підприємств.....	190
<i>Запитання для самоперевірки знань</i>	191
<i>Тести</i>	193
<i>Практичні завдання</i>	200
Тема 6. Аналіз грошових потоків	215
<i>Мета вивчення теми</i>	215
<i>Теоретичний матеріал</i>	216
6.1. Економічний зміст і класифікація грошових потоків.....	216
6.2. Аналіз руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.....	220
6.3. Напрями аналізу та система показників оцінювання грошових потоків.....	237
6.4. Удосконалення системи управління грошовими потоками.....	248
<i>Запитання для самоперевірки знань</i>	253
<i>Тести</i>	255
<i>Практичні завдання</i>	262

Тема 7. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємств	272
<i>Мета вивчення теми</i>	272
<i>Теоретичний матеріал</i>	273
7.1. Сутність ліквідності та платоспроможності підприємства.....	273
7.2. Аналіз ліквідності балансу.....	278
7.3. Система відносних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємств.....	283
7.4. Оперативний аналіз платоспроможності.....	288
7.5. Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності.....	291
7.6. Оцінювання задовільності структури балансу та перспектив втрати (відновлення) платоспроможності.....	295
<i>Запитання для самоперевірки знань</i>	301
<i>Тести</i>	302
<i>Практичні завдання</i>	310
Термінологічний словник	319
Список рекомендованої літератури	328
Додатки	331

ПЕРЕДМОВА

Ефективне функціонування ринкової економіки передбачає поліпшення фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання. За цих умов посилюється роль своєчасного, комплексного та об'єктивного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, що потребує підготовки фахівців економічного напрямку, які мають глибокі теоретичні знання і практичні навички, здатні забезпечити ефективну організацію аналітичної роботи в суб'єктах господарювання усіх форм власності. У цьому зв'язку одне з провідних місць у системі економічної освіти належить питанням фінансового аналізу.

Фінансовий аналіз у ринковій економіці розглядається як одна з найважливіших функцій управління, адже він дає можливість визначати конкурентоспроможність суб'єкта підприємницької діяльності, здійснювати контроль за його ліквідністю, платоспроможністю, фінансовою та ринковою стійкістю, розробляти заходи щодо запобігання банкрутства. Суб'єкти ринкового економічного середовища, що мають відношення до ділового життя підприємства, повинні використовувати методики фінансового аналізу для прийняття рішень, які спрямовані на оптимізацію відповідних інтересів. Завдяки комплексному фінансовому аналізу з'являється можливість зменшити невизначеність і ризик, які притаманні процесу прийняття управлінських рішень.

Мета навчального посібника – формування теоретичних знань і набуття практичних навичок проведення фінансового аналізу діяльності підприємств у процесі вивчення дисципліни «Фінансовий аналіз» за кредитно-модульною системою.

Кожна тема навчального посібника включає такі структурні елементи:

- ✓ мету вивчення теми;
- ✓ теоретичний матеріал;
- ✓ запитання для самоперевірки знань;
- ✓ тести;
- ✓ практичні завдання (умови, приклади розрахунків і висновків).

Зміст наведеного матеріалу дає змогу вивчити теоретичні засади, методологію та інформаційне забезпечення фінансового аналізу; набутти практичні навички аналізу майна і джерел формування капіталу, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, кредитоспроможності, ділової активності, фінансових результатів і рентабельності; виявити резерви підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності та поліпшення фінансового стану підприємств.

Під час викладення методик та обґрунтування системи аналітичних показників ураховувалися, з одного боку, необхідність комплексного оці-

нювання фінансового стану підприємств, а з іншого – орієнтація на використання насамперед інформації публічної фінансової звітності. Досить значна увага приділена визначенню впливу факторів на зміну результативних фінансово-економічних показників. За підсумками прикладів розрахунків у практичних завданнях сформульовані відповідні висновки, використання яких забезпечує розроблення конкретних заходів, спрямованих на зміцнення фінансового стану підприємства.

Викладені методичні підходи щодо оцінювання фінансового стану суб'єктів господарювання можуть слугувати основою для створення комп'ютерних інформаційних систем в аналізі й аудиті.

Поліпшенню засвоєння матеріалу мають сприяти тести, термінологічний словник, а також рекомендована література.

Під час написання посібника враховувалися сучасні досягнення теорії та практики як загальносистемного економічного аналізу, так і одного з найважливіших його напрямів – фінансового аналізу. Зміст навчального посібника є узагальненням багаторічного досвіду викладання дисципліни «Фінансовий аналіз» на кафедрі економічної теорії та економічних досліджень Полтавської державної аграрної академії для студентів напрямів підготовки «Фінанси і кредит», «Облік і аудит», «Менеджмент організацій», «Економіка підприємства», а також слухачів інституту післядипломної освіти та дорадництва.

Автор висловлює щире подяку рецензентам (д.е.н., професору, академіку УААН Кропивку М. Ф., д.е.н., професору Березіну О. В. та д.е.н., професору Опрі А. Т.) за рецензування рукопису посібника, висловлені ними зауваження і побажання.

Друге видання навчального посібника враховує зміни методичного та інформаційного забезпечення фінансового аналізу, що відбулися з часу першого видання, зокрема, у зв'язку із затвердженням Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та втратою чинності П(С)БО 1-5.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Мета: формування теоретичних знань і практичних навичок із методики проведення фінансового аналізу підприємств.

Завдання: вивчення теоретичних засад і методології фінансового аналізу підприємств; набуття вмінь і навичок аналізу майна, оборотних активів і джерел формування капіталу, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, фінансових результатів і рентабельності підприємств; виявлення резервів підвищення ефективності виробництва та поліпшення фінансового стану підприємств.

Предмет: методи і способи аналізу фінансового стану та фінансових результатів діяльності підприємств.

Зміст дисципліни розкривається у темах:

1. Значення і теоретичні засади фінансового аналізу.
2. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу.
3. Аналіз майна підприємств.
4. Аналіз оборотних активів.
5. Аналіз джерел формування капіталу підприємств.
6. Аналіз грошових потоків.
7. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємств.
8. Аналіз фінансової стійкості підприємств.
9. Аналіз кредитоспроможності підприємств.
10. Аналіз ділової активності підприємств.
11. Аналіз фінансових результатів і рентабельності підприємств.
12. Аналіз інвестиційної активності підприємств.
13. Комплексне оцінювання фінансового стану підприємств.

Значення і теоретичні засади фінансового аналізу

Становлення і розвиток фінансового аналізу, його роль у сучасних умовах господарювання. Предмет і завдання фінансового аналізу. Сутність і напрями аналізу фінансового стану підприємства. Види фінансового аналізу та його користувачі. Метод фінансового аналізу. Основні прийоми аналізу інформації фінансової звітності.

Інформаційне забезпечення фінансового аналізу

Класифікація економічної інформації та вимоги до неї. Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу. Використання інформації фінансової звітності у фінансовому аналізі. Комп'ютерні технології фінансового аналізу.

Аналіз майна підприємств

Загальна характеристика активів балансу. Актив скороченого аналі-

тичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз. Класифікація видів активів. Аналіз необоротних активів. Методичні підходи до формування висновків за результатами аналізу майна підприємств.

Аналіз оборотних активів

Загальна характеристика і класифікація оборотних активів. Аналіз запасів підприємства. Аналіз дебіторської заборгованості. Аналіз оборотності оборотних активів.

Аналіз джерел формування капіталу підприємств

Загальна характеристика пасивів балансу. Пасив скороченого аналітичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз. Класифікація видів пасивів. Аналіз співвідношення власного і позикового капіталу. Аналіз поточної кредиторської заборгованості. Методичні підходи до формування висновків за результатами аналізу джерел формування капіталу підприємств.

Аналіз грошових потоків

Економічний зміст і класифікація грошових потоків. Аналіз руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Напрями аналізу та система показників оцінювання грошових потоків. Удосконалення системи управління грошовими потоками.

Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємств

Сутність ліквідності та платоспроможності підприємства. Аналіз ліквідності балансу. Система відносних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємств. Оперативний аналіз платоспроможності. Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності. Оцінювання задовільності структури балансу та перспектив втрати (відновлення) платоспроможності.

Аналіз фінансової стійкості підприємств

Сутність фінансової стійкості та напрями її аналізу. Система відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємств. Методика визначення типу фінансової стійкості. Методика розрахунку і факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості. Оцінювання виробничо-фінансового левериджу. Економічний зміст і факторний аналіз ефекту фінансового важеля.

Аналіз кредитоспроможності підприємств

Сутність кредитоспроможності та нормативно-методичне забезпечення її оцінювання. Вимоги до кредитної документації (страви) боржника.

Порядок оцінювання фінансового стану боржника – юридичної особи. Загальні вимоги до оцінювання ризиків невиконання зобов'язань боржником – юридичною особою. Аналіз ефективності проекту, що кредитується, та оцінювання ризиків, пов'язаних із ним.

Аналіз ділової активності підприємств

Сутність і напрями аналізу ділової активності підприємств. Комплексне оцінювання ділової активності підприємства за системою показників оборотності. Аналіз стійкості економічного зростання. Аналіз ринкової активності підприємств.

Аналіз фінансових результатів і рентабельності підприємств

Значення, завдання та інформаційне забезпечення аналізу фінансових результатів і рентабельності. Аналіз формування доходів, витрат і фінансових результатів за даними форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)». Факторний аналіз фінансових результатів. Аналіз взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток». Аналіз рентабельності підприємства за системою показників. Факторний аналіз показників рентабельності. Аналіз розподілу і використання чистого прибутку.

Аналіз інвестиційної активності підприємств

Сутність і класифікація інвестицій та інвестиційних проектів. Завдання, інформаційне забезпечення та напрями аналізу інвестиційної діяльності. Аналіз інвестиційної привабливості підприємств. Методи оцінювання ефективності капітальних інвестицій. Аналіз фінансових інвестицій.

Комплексне оцінювання фінансового стану підприємств

Сутність, завдання та етапи комплексного фінансового аналізу. Математичні методи комплексного оцінювання об'єктів аналізу. Алгоритм комплексного (рейтингового) оцінювання фінансового стану підприємств. Багатофакторні моделі діагностики ймовірності банкрутства.

ТЕМА 1

ЗНАЧЕННЯ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Мета вивчення теми

Основні терміни:

аналіз, предмет фінансового аналізу як науки, фінансові ресурси, комплексна мета фінансового аналізу, фінансовий стан підприємства, метод фінансового аналізу, описові моделі, предикативні моделі, нормативні моделі.

За результатами вивчення теми необхідно

знати:

- етапи становлення і розвитку фінансового аналізу;
- місце фінансового аналізу в загальносистемному економічному аналізі;
- зміст фінансового аналізу як функції управління, інформаційної системи та методу дослідження;
- сутність п'яти підходів до аналізу фінансової звітності;
- предмет, об'єкти та суб'єкти фінансового аналізу;
- сутність фінансових ресурсів і класифікацію джерел їх формування;
- комплексну мету і завдання фінансового аналізу;
- сутність фінансового стану підприємства; предмет, зміст, головну мету та основні завдання його аналізу;
- загальну послідовність аналізу фінансового стану підприємства;
- нормативні методики оцінювання фінансового стану підприємств;
- мету та послідовність проведення експрес-аналізу і деталізованого аналізу фінансового стану підприємства;
- класифікацію видів фінансового аналізу;
- поділ користувачів інформації на зовнішніх і внутрішніх, їх цілі в проведенні аналізу фінансового стану підприємства;
- основні завдання, які вирішує зовнішній і внутрішній фінансовий аналіз;
- порівняльні характеристики зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу;
- поняття методу фінансового аналізу та його елементи;
- зміст неформалізованих і формалізованих методів аналізу;
- класифікацію формалізованих (кількісних) способів і прийомів дослідження у фінансовому аналізі;
- зміст основних прийомів аналізу інформації фінансової звітності.

вміти:

- пояснювати зміст наявних підходів до трактування сутності фінансового аналізу;
- характеризувати загальну модель аналізу фінансового стану підприємства;
- визначати причинно-наслідкові зв'язки між фінансовим станом та ефективністю виробничо-комерційної діяльності підприємства;
- виділяти особливості зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу;
- характеризувати особливості методу фінансового аналізу;
- пояснювати зміст принципів фінансового аналізу;
- наводити приклади дескриптивних, предикативних та нормативних моделей фінансового аналізу;
- розкривати значення фінансово-економічних коефіцієнтів у проведенні аналізу фінансового стану підприємств.

Теоретичний матеріал

- 1.1. Становлення і розвиток фінансового аналізу, його роль у сучасних умовах господарювання
- 1.2. Предмет і завдання фінансового аналізу
- 1.3. Сутність і напрями аналізу фінансового стану підприємства
- 1.4. Види фінансового аналізу та його користувачі
- 1.5. Метод фінансового аналізу
- 1.6. Основні прийоми аналізу інформації фінансової звітності

1.1. Становлення і розвиток фінансового аналізу, його роль у сучасних умовах господарювання

Формування ефективної національної економіки в Україні, її інтеграція до світової економічної спільноти безпосередньо пов'язані з поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання. За цих умов зростає роль своєчасного й об'єктивного фінансового аналізу діяльності підприємств, оцінювання їх фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, обґрунтування шляхів зміцнення стабільності функціонування.

Аналіз (від грец. *analysis* – розкладання) – це метод наукового дослідження, який полягає в уявному або реальному розкладанні цілого на частини та виділенні його окремих сторін, властивостей, зв'язків.

Аналітичні елементи властиві практично кожному виду економічної системи, що й визначило послідовні *етапи становлення фінансового ана-*

лізу як складової комплексного економічного аналізу.

Початок певної формалізації та систематизації аналітичних процедур пов'язаний з розвитком бухгалтерського обліку. Так, уже в XII ст. у сільськогосподарських маєтках феодальної Англії застосовувалися *маноріальний облік* і *аудит* – одна з перших письмових форм систематизованого контролю й обліку, що базувалася на простій бухгалтерії. Головним підсумковим елементом цієї системи був звіт розпорядника маєтку своєму господарю, в якому відображалися майновий стан на початок періоду, грошові та майнові надходження від лорда, рентні надходження, надходження від продажу врожаю, худоби тощо, а також наводилися обґрунтовані витрати. Підсумок визначався балансовим методом і показував «заборгованість» розпорядника на кінець періоду.

Маноріальний облік логічно доповнювався контрольно-аналітичною функцією в межах маноріального аудиту, завданнями якого були інвентаризація майна і контроль рахунків, а також визначення наслідків тієї чи іншої господарської операції. Таким чином, системи маноріального обліку й аудиту досить успішно виконували дві аналітичні функції – контрольну та інформаційну, чим пояснюється їх існування протягом кількох століть. Недоліком маноріального обліку вважається його непристосованість для розрахунку прибутку, однак на той період у цьому не було практичної потреби.

Основоположником систематизованого фінансового аналізу на рівні підприємства як складової бухгалтерського обліку можна вважати француза *Жака Саварі* (1622–1690), який увів поняття синтетичного й аналітичного обліку. Становлення елементів аналітичних досліджень відбувалося й в інших країнах. Зокрема, в Італії Анжело ді Піетро пропагував методологію порівняння бюджетних асигнувань з фактичними витратами, Бастіано Вен Турі визначав і аналізував у динаміці за 10 років показники господарської діяльності підприємств. Італійський бухгалтер Джузеппе Червоні (1827–1917) розвинув ідеї Жака Саварі і створив учення про синтетичне складання й аналітичне розкладання бухгалтерських рахунків.

Наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. у бухгалтерському обліку сформувався новий напрям – *балансознавство*, яке охоплювало економічний та юридичний аналіз балансу, популяризацію знань про баланс серед користувачів.

Розвиток економічного аналізу балансу пов'язаний з іменами І. Шера, П. Герстнера та Ф. Ляйтнера. Зокрема, П. Герстнер увів поняття аналітичних характеристик балансу: про співвідношення коротко- і довготермінових зобов'язань, встановлення верхньої межі позичкових засобів у розмірі 50 % авансованого капіталу, взаємозв'язок фінансової стійкості та ліквідності тощо. Юридичний аналіз балансу розвивали Р. Байгель, Е. Ремер, К. Порциг та ін. Було розроблено теорію і практику бухгалтерської ревізії,

що в подальшому трансформувалася в аудит. Популяризували знання про баланс серед користувачів переважно представники німецької бухгалтерської школи: Брозіус, Т. Губер, М. Шенвандт та ін.

Тісні взаємовідносини між німецькою і російською науковими школами стали чинником визнання балансознавства в Росії. Першим із російських бухгалтерів роль макроекономічного аналізу та його взаємозв'язок із бухгалтерським обліком дослідив *А. К. Роцаховський*. У 20-х роках ХХ ст. теорія балансознавства, методологічні засади побудови й аналізу балансу були сформульовані у працях Н. А. Блатова, І. Р. Ніколаєва, А. П. Рудановського.

Розвиток економічних відносин вимагав від бухгалтерів, поряд із проведенням аналітичних досліджень, виконання різноманітних комерційних і фінансових розрахунків. На початку ХІХ ст. вони були відомі як *комерційна арифметика*. Основні питання комерційної арифметики, що вирішувалися на той час, актуальні й нині: техніка відсоткових обчислень (простий і складний відсотки), техніка вексельних обчислень (дисконт і методи дисконтування), техніка вексельно-курсних обчислень, техніка обчислень за акціями, техніка обчислень за фінансовими операціями (коротко- і довгостроковими вкладками та позиками). Розвиток теорії та практики фінансових і комерційних розрахунків у дореволюційній Росії пов'язаний з працями відомого математика, фінансиста та бухгалтера *М. С. Лунського*.

Пізніше, зі становленням ринку капіталу, комерційна арифметика трансформувалася у фінансовий менеджмент, складовою якого є фінансовий аналіз, що ґрунтується на даних фінансової звітності. Саме аналіз балансу та комерційні розрахунки утворили *суть фінансового аналізу*.

Після 1917 р. на різних етапах функціонування командно-адміністративної економіки аналіз балансу як інструмент фінансового управління практично не мав сенсу. Посилення контролюючої функції держави поступово призвело до того, що фінансовий аналіз трансформувався в *аналіз господарської діяльності підприємства*, який переважно зводився до порівняння фактичних і планових показників і за природою був ретроспективним.

Розвиток ринкової економіки в Україні, трансформація бухгалтерського обліку, його поділ на *фінансовий облік* та *управлінський облік* сприяли відтворенню *фінансового аналізу* як важливого елемента аналітичної роботи, одного з головних інструментів управління діяльністю підприємства, його фінансовими ресурсами.

Особливості сучасного фінансового аналізу пов'язані з упровадженням Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), що ґрунтуються на Міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ), із входженням України до світового економічного співтова-

риства, зі зростанням впливу зовнішнього середовища на внутрішню економіку.

Фінансовий аналіз є складовою загальносистемного аналізу фінансово-господарської діяльності (економічного аналізу діяльності підприємства) (рис. 1.1).

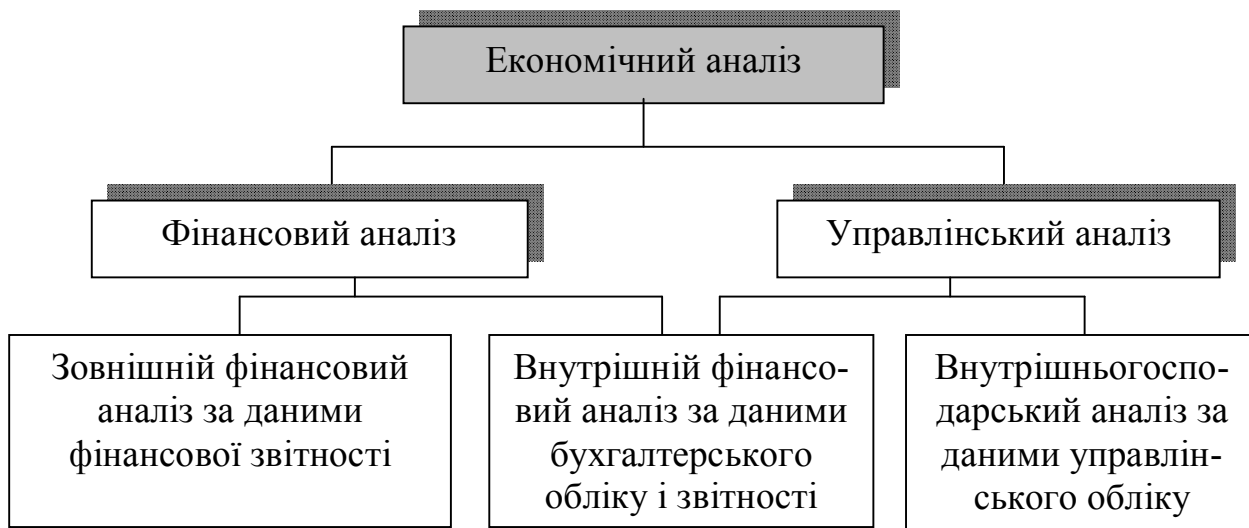

Рис. 1.1. Місце фінансового аналізу в загальносистемному економічному аналізі

У системі «фінансовий аналіз – управлінський аналіз» під терміном *фінансовий аналіз* слід розуміти зовнішній і внутрішній аналіз результатів діяльності та фінансового стану підприємства, фінансових відносин, сукупності фінансових ресурсів та їх потоків, а під терміном *управлінський аналіз* – внутрішньогосподарський аналіз матеріальних і трудових ресурсів, аналіз витрат на виробництво та собівартості продукції тощо.

Для того щоб підприємство мало змогу ефективно працювати в умовах жорсткої конкуренції на ринку, керівництву необхідно володіти методикою фінансового аналізу, мати інформаційну базу та відповідних кваліфікованих працівників для його проведення.

Фінансовий аналіз є однією з найважливіших функцій управління, за допомогою якої оцінюється *фінансова конкурентоспроможність суб'єктів господарювання* у ринковій економіці. Функціонуючи як суб'єкт підприємницької діяльності, кожне підприємство має забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно стабільно зберігало б здатність безперебійно виконувати фінансові зобов'язання перед діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками.

Отже, *зміст фінансового аналізу* визначається такими комплексними складовими:

➤ це *функція управління*, завдяки якій оцінюється конкурентоспроможність суб'єктів господарювання (підприємств, організацій, банківських

установ, страхових компаній, аудиторських фірм та інших юридичних осіб);

➤ це *інформаційна система*, що виконує функції накопичення, опрацювання, трансформації та використання інформації фінансового характеру з метою забезпечення життєдіяльності суб'єкта господарювання в умовах ринкової конкуренції;

➤ це *метод дослідження*, а саме оцінювання і прогнозування фінансового стану, виявлення можливостей підвищення ефективності функціонування підприємства за допомогою раціональної фінансової політики.

У сучасних умовах фахівці визнають два основні підходи до розуміння сутності та змісту фінансового аналізу.

Згідно з першим, фінансовий аналіз розглядається у широкому розумінні й охоплює всі розділи аналітичної роботи, що входять до системи фінансового менеджменту та пов'язані з управлінням фінансами суб'єкта господарювання у контексті зовнішнього середовища, включаючи й ринок капіталу. Одне з найбільш загальних визначень розширеного підходу запропонував Б. Ріс, який відносить до фінансових аналітиків усіх користувачів фінансової інформації, які бажають скористатися нею в процесі прийняття економічних рішень.

Є й інше розуміння фінансового аналізу, яке обмежує сферу його дії аналізом на ринку капіталу (Б. Шарп, О. Бейлі). Згідно з таким підходом, фінансовий менеджер – це фахівець з управління фінансами великої компанії, а фінансовий аналітик – спеціаліст вузького профілю, сферою діяльності якого є фінансові ринки.

Основою фінансового аналізу є аналіз інформації фінансової звітності. Західні фахівці виокремлюють п'ять порівняно самостійних підходів до становлення і розвитку аналізу фінансової звітності.

Перший підхід – *школа емпіричних прагматиків* – ґрунтується на дослідженні питань кредитоспроможності компаній. Для цього розраховуються відносні показники, що характеризують обігові активи, чистий робочий капітал, поточну кредиторську заборгованість тощо і дають можливість відповісти на питання, чи зможе підприємство розрахуватися за короткостроковою заборгованістю.

Другий підхід – *школа статистичного фінансового аналізу* – ґрунтується на визначенні критеріїв оцінювання аналітичних коефіцієнтів. Основна ідея цього підходу полягає у тому, що розраховані за даними фінансової звітності аналітичні коефіцієнти доцільні лише за умови існування критерію – значення, з яким можна порівняти.

Третій підхід – *школа мультиваріантних аналітиків* – ґрунтується на побудові системи показників. Оскільки вважається, що є зв'язок між частковими й узагальнюючими коефіцієнтами фінансового стану, то можна побудувати піраміду показників і потім на підставі імітаційних моделей

визначити інші коефіцієнти й окремі абсолютні показники.

Четвертий підхід – *школа аналітиків, що зайняті прогнозуванням можливого банкрутства компаній*, – ґрунтується на визначенні параметрів перспективного фінансового стану, а саме фінансової стійкості, з метою запобігання банкрутству.

П'ятий підхід – *школа учасників фондового ринку* – ґрунтується на цінності фінансової звітності, за якою визначається можливий рівень ефективності інвестування у різні цінні папери, з урахуванням ризиків.

Основні перспективи розвитку фінансового аналізу пов'язуються з обґрунтуванням нових змістовних аналітичних коефіцієнтів, розширенням інформаційної бази, розробленням імітаційних моделей для вирішення стратегічних завдань.

1.2. Предмет і завдання фінансового аналізу

В економічній літературі надаються різні тлумачення *сутності фінансового аналізу* як наукового і практичного напрямку знань.

У традиційному розумінні сутність фінансового аналізу полягає в оцінюванні та прогнозуванні фінансового стану підприємства за даними бухгалтерського обліку і звітності. Фінансовий аналіз є одним із головних елементів фінансової політики підприємства. Фінансовий аналіз – це спосіб накопичення, трансформації та використання інформації фінансового характеру (В. В. Ковальов) [14].

Фінансовий аналіз є суттєвим елементом фінансового менеджменту й аудиту. Фінансовий аналіз – це прерогатива найвищої ланки управлінських структур підприємства, здатних впливати на формування фінансових ресурсів і на потоки грошових коштів, ефективність управлінських рішень, пов'язаних із визначенням ціни продукції, заміною устаткування чи технології, економічним зростанням підприємства (А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін) [45].

Фінансовий аналіз – це методика оцінювання поточного і перспективного стану підприємства на основі вивчення залежності та динаміки показників фінансової інформації (Г. О. Крамаренко) [18].

Фінансовий аналіз – це сукупність аналітичних процедур, що базуються на загальнодоступній інформації фінансового характеру і призначені для оцінювання стану й ефективності використання економічного потенціалу підприємства, а також прийняття управлінських рішень щодо оптимізації його діяльності або участі в ній. У загальному вигляді фінансовий аналіз можна уявити як процес, що полягає в ідентифікації, систематизації й аналітичній обробці доступних фінансових даних із метою надання користувачеві рекомендацій, які можуть бути основою для прийняття управ-

лінських рішень стосовно об'єкта аналізу, яким можуть бути різні соціально-економічні системи та їх елементи (підприємства сфери виробництва й обігу, бюджетні установи, фондові біржі, фінансові компанії тощо) (Г. Г. Старостенко, Н. В. Мірко) [34].

Фінансовий аналіз є одним із науково-методичних інструментів дослідження реального фінансового стану, факторної системи формування фінансових результатів, моделі оптимізації грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності як основи забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Основними ідентифікаційними ознаками конкретної науки, що відмежовують її від інших наукових напрямів, є предмет і метод. *Предмет* науки – те, що вивчається у межах певної науки, *метод* – це те, як, за допомогою якого інструментарію пізнається цей предмет.

Предметом фінансового аналізу є фінансові відносини в системі управління суб'єктом господарювання, фінансові ресурси та їх джерела.

Предмет фінансового аналізу включає чотири базові елементи: фінансові відносини, фінансові ресурси, джерела фінансування та результати використання економічного потенціалу. Звичайно, виокремлення елементів предмета фінансового аналізу є досить умовним, оскільки насправді вони взаємопов'язані.

Фінансові ресурси – це грошові кошти, що є в розпорядженні підприємства, у формі грошових фондів (зареєстрований капітал, резервний капітал, фонд оплати праці) та в нефондовій формі (використання грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, із позабюджетних розрахунків, перед банками, страховими компаніями і т. ін.).

Основними джерелами формування фінансових ресурсів є:

⇒ власні та прирівняні до них кошти (зареєстрований капітал, нерозподілений прибуток, цільові надходження);

⇒ залучені на фінансовому ринку (кредити банків, випуск облігацій, векселів тощо);

⇒ отримані в порядку перерозподілу (бюджетні субсидії, страхові суми тощо).

Таким чином, джерела формування фінансових ресурсів поділяють на *внутрішні* та *зовнішні*. Склад і структура фінансових ресурсів визначаються галузевою належністю й організаційно-правовою формою діяльності підприємства, обсягами й ефективністю виробництва тощо.

Наявність фінансових ресурсів, їх ефективне використання, оптимальне співвідношення структури джерел їх формування визначають ринкову і фінансову стійкість підприємства, його ліквідність і платоспроможність, ділову активність, кредитоспроможність. Від величини фінансових ресурсів, рівня забезпеченості та раціонального їх використання залежать формування виробничого потенціалу, здійснення поточної діяльності, зрос-

тання обсягів виробництва і реалізації продукції, соціально-економічний розвиток підприємства. Звідси й актуальність фінансового аналізу, який вивчає всю сукупність фінансових ресурсів, що характеризується системою показників їх наявності, розміщення, формування та використання.

Ефективна фінансова діяльність сприяє раціональному використанню фінансових ресурсів підприємства і визначається:

- ◆ забезпеченням систематичного надходження фінансових ресурсів у необхідних обсягах;
- ◆ дотриманням розрахункової та кредитної дисципліни, підвищенням платоспроможності;
- ◆ досягненням оптимального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості;
- ◆ пошуком резервів збільшення доходу і прибутку, підвищення рентабельності;
- ◆ контролем за ефективним використанням фінансових ресурсів.

Об'єктами фінансового аналізу можуть бути підприємство або окрема фінансова операція.

Суб'єктами фінансового аналізу є фінансові аналітики, які зацікавлені в діяльності підприємства: управлінський персонал, акціонери, банки, контролюючі органи різних рівнів (галузеві, фінансові, податкові, статистичні та ін.).

Зміст фінансового аналізу визначається комплексною метою і завданнями.

Комплексна мета фінансового аналізу – це формування уявлення про об'єкт аналізу на базі критеріїв та індикаторів, що мають фінансову природу, тобто одержання певної кількості ключових, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну картину фінансового стану підприємства, фінансових результатів його діяльності, змін у структурі активів і пасивів балансу, в розрахунках із дебіторами та кредиторами.

Мета фінансового аналізу змінюється залежно від інтересів різних суб'єктів. Так, інвесторів цікавлять рівень і стабільність доходів за акціями, тобто прибутковість (рентабельність) підприємства, кредиторів – його ліквідність, менеджерів – дохідність окремих видів активів та ефективність управління ними.

Досягнення мети передбачає послідовне розв'язання взаємопов'язаних *завдань фінансового аналізу*, основними з яких є:

- всебічне оцінювання фінансового стану підприємства за напрямками: майновий стан, грошові потоки, ліквідність і платоспроможність, фінансова стійкість, кредитоспроможність, фінансові результати і рентабельність, ділова та інвестиційна активність та ін.;
- дослідження змін у фінансовому стані в часі та просторі, виявлення основних факторів, які спричинили ці зміни; прогнозування основних

тенденцій у фінансовому стані;

- перевірка дотримання підприємством фінансової, розрахункової та кредитної дисципліни, виконання зобов'язань за розрахунками з бюджетом, банками, кредиторами, а також використання коштів за цільовим призначенням;

- розроблення найвірогідніших передбачень і прогнозів майбутніх умов функціонування підприємства;

- визначення дохідності підприємства для порівняння її з аналогічними показниками інших суб'єктів господарювання, оцінювання підприємства з погляду його ринкової вартості;

- своєчасне виявлення й усунення недоліків у фінансовій діяльності; мобілізація резервів поліпшення фінансового стану та фінансових результатів, підвищення ефективності господарської діяльності підприємства;

- забезпечення необхідною інформацією процесу обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів підприємства, здійснення контролю за їх реалізацією.

Таким чином, фінансовий аналіз відіграє важливу роль в економічній діяльності підприємства, адже він дає змогу:

- 1) об'єктивно оцінювати раціональність використання фінансових ресурсів;

- 2) своєчасно вживати заходи, спрямовані на підвищення платоспроможності підприємства;

- 3) виявляти резерви поліпшення фінансового стану;

- 4) створювати умови для оптимального виробничого і соціального розвитку колективу за рахунок використання виявлених у процесі аналізу резервів;

- 5) забезпечувати обґрунтоване планування фінансового оздоровлення підприємства.

Фінансовий аналіз дає змогу вчасно вирішувати питання поліпшення поточного руху фінансових ресурсів, їх формування і використання, короткострокового планування діяльності. Одночасно фінансовий аналіз є базою, на якій будується розроблення довгострокової фінансової політики підприємства з урахуванням вирішення стратегічних завдань, серед яких:

- ✓ досягнення прозорості фінансового стану підприємства для власників, інвесторів, кредиторів;

- ✓ максимізація прибутку підприємства;

- ✓ оптимізація структури капіталу та забезпечення фінансової стійкості;

- ✓ підвищення рівня інвестиційної привабливості підприємства;

- ✓ використання ринкових механізмів залучення фінансових ресурсів;

- ✓ створення ефективної системи управління підприємством.

Отже, зміст фінансового аналізу полягає в оцінюванні фінансового стану та фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання, виявленні можливостей підвищення ефективності його функціонування за допомогою раціональної фінансової політики.

1.3. Сутність і напрями аналізу фінансового стану підприємства

В умовах ринкової економіки зростає роль систематичного аналізу фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності. Тому у *вузькому розумінні фінансовий аналіз* – це засіб оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі інформації його фінансової звітності й оперативних даних за допомогою системи фінансово-економічних показників.

Фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності підприємства та першочерговий об'єкт дослідження у фінансовому аналізі. Розглянемо варіанти визначення сутності цієї категорії.

Фінансовий стан – одна з найважливіших характеристик результатів діяльності кожного підприємства, що визначається взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю всіх виробничо-господарських факторів. Фінансовий стан підприємства характеризується системою показників, які дають можливість оцінити наявність, розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів (Н. П. Шморгун, І. В. Головка) [46].

Фінансовий стан підприємства – це складна економічна категорія, що відображає на певний момент стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку (Г. В. Савицька) [32].

Фінансовий стан – це результат фінансово-виробничої діяльності. Він характеризується розміром засобів підприємства, їх розміщенням і джерелами утворення. Фінансовий стан підприємства – це показник його фінансової конкурентоспроможності, тобто кредитоспроможності, платоспроможності, виконання зобов'язань перед державою та іншими підприємствами (П. Ю. Буряк, М. В. Римар та ін.) [42].

Фінансовий стан підприємства визначається сукупністю параметрів, які виражають наявність, доцільність розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів, реальні та потенційні фінансові можливості (Ф. Ф. Бутинець) [8].

Фінансовий стан слід розуміти як здатність підприємства фінансувати свою діяльність. Він характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільним їх розміщенням та ефективним використанням, фінансовими вза-

ємовідносинами з іншими юридичними і фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю (П. Я. Попович, О. В. Павловська та ін.) [31, 27].

Під фінансовим становищем підприємства варто розуміти забезпеченість суб'єкта господарювання власними і позиковими коштами, можливість та ефективність їх використання у своєму обороті за сформованих економічних умов (А. В. Чупіс) [26].

Отже, **фінансовий стан підприємства** – це комплексне поняття, що є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів.

Предметом оцінювання фінансового стану підприємства є результати його виробничо-господарської та фінансової діяльності, що складаються під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників та які отримали відображення через систему економічної інформації.

Зміст аналізу фінансового стану підприємства полягає у вивченні розміщення і використання засобів виробництва, платоспроможності підприємства, забезпеченості власними оборотними коштами, стану виробничих запасів, власних і позикових джерел їх формування. Велике значення мають також вивчення дисципліни розрахунків з іншими підприємствами і державою, використання господарських засобів за призначенням, виявлення шляхів підвищення ефективності витрачання фінансових ресурсів.

Головна мета аналізу фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності – об'єктивне і комплексне його оцінювання, виявлення реальних можливостей підвищення ефективності формування і використання фінансових та інших видів ресурсів. Завдяки аналізу фінансового стану виявляються найбільш складні проблеми управління підприємством у цілому та фінансовими ресурсами зокрема.

Основними завданнями аналізу фінансового стану підприємства є:

- аналіз ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення його власними оборотними коштами;
- аналіз стану і динаміки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- аналіз кредитоспроможності, ділової активності та інвестиційної привабливості підприємства;
- аналіз фінансових результатів і рентабельності діяльності;
- аналіз стану підприємства на фінансовому ринку;
- визначення резервів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності;
- інформаційне забезпечення розроблення планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємства.

Для отримання аналітичної інформації необхідно розв'язати взаємопов'язані аналітичні задачі, що становлять загальну модель аналізу фінансового стану підприємства (рис. 1.2).

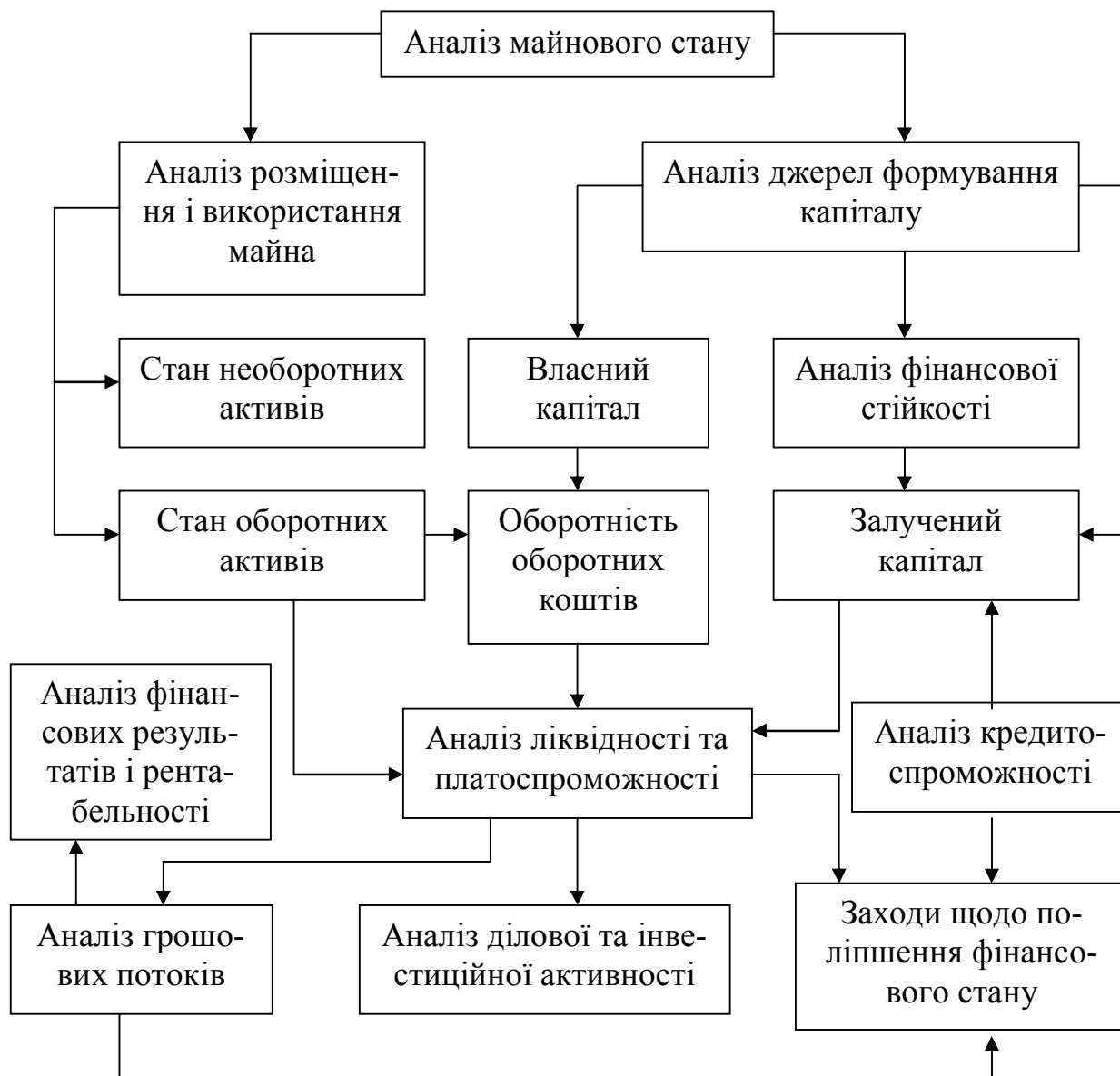

Рис. 1.2. Загальна модель аналізу фінансового стану підприємства

Послідовність аналізу фінансового стану підприємства включає такі дії:

1. Збирання інформації та оцінювання її об'єктивності.
2. Проведення горизонтального і вертикального аналізу показників фінансової звітності.
3. Розрахунок і групування фінансово-економічних показників за основними напрямками аналізу фінансового стану.
4. Виявлення тенденцій зміни показників за період дослідження.
5. Встановлення взаємозв'язків між факторними і результативними показниками, інтерпретація результатів факторного аналізу.

6. Підготовка висновків щодо фінансового стану підприємства та його динаміки.

7. Виявлення «вузьких» місць і пошук резервів.

8. Розроблення рекомендацій щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан оцінюється з використанням різних методів і прийомів аналізу. У методологічному аспекті в Україні на різних історичних етапах використовувалися такі основні *методики оцінювання фінансового стану підприємств*:

✓ Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій (затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій № 81 від 27.06.1997 р.);

✓ Рекомендації щодо визначення фінансового стану позичальників (затверджені постановою Правління НБУ № 323 від 29.09.1997 р.);

✓ Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій (затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій № 22 від 23.02.1998 р.);

✓ Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків (затверджене постановою Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 р., із змінами);

✓ Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації (затверджене наказом Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України № 49/121 від 26.01.2001 р.);

✓ Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства (затверджені наказом Міністерства економіки України від № 14 від 19.01.2006 р., у редакції наказу Міністерства економіки України № 1361 від 26.10.2010 р.);

✓ Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями (затверджене постановою Правління НБУ № 23 від 25.01.2012 р., із змінами).

Першочергове завдання фінансового аналізу – розкрити *причинно-наслідкові зв'язки між виробничою та фінансовою діяльністю підприємства*. Необхідні передумови для стійкого фінансового стану створює ефективна виробничо-комерційна діяльність. Якщо вона прибуткова, то утворюються додаткові джерела засобів, які в кінцевому результаті сприяють зміцненню фінансового стану підприємства. Нестача активів або їх неправильне формування та використання може стати головною причиною не своєчасності сплати заборгованості перед постачальниками за одержані

сировину і матеріали, неповного і неритмічного забезпечення необхідними ресурсами, а отже, й погіршення результатів виконання підприємством своїх зобов'язань перед найманими працівниками, власниками та державою.

Однак трапляються випадки, коли прибуткове підприємство має фінансові труднощі. Це пояснюється тим, що фінанси залежать не лише від розміру доходів і наявності засобів, а й від того, наскільки раціонально та ефективно вони використовуються, тобто від якості самої фінансової роботи на підприємстві.

У свою чергу стійкий фінансовий стан є необхідною умовою ефективного бізнесу у зв'язку з потребою забезпечення безперебійної виробничої та постачальницько-збутової діяльності підприємства, підтримання запасів нормованих оборотних засобів на належному рівні, своєчасності розрахунків за зобов'язаннями перед постачальниками, працівниками, фінансовими органами, кредиторами, банками тощо. Тому фінансова діяльність як складова господарської діяльності підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження та ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахунково-платіжної та кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення між власним і залученим капіталом.

Фінансовий стан може бути стійким, нестійким або кризовим залежно від рівня і динаміки наявної системи показників. У ринковій економіці фінансовий стан підприємства – це, з одного боку, кінцеві результати його діяльності, а з іншого – характеристика його фінансової конкурентоспроможності, використання фінансових ресурсів, виконання зобов'язань перед державою та суб'єктами господарювання.

Стійкий фінансовий стан передбачає здатність підприємства своєчасно здійснювати платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі, належний рівень ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, забезпеченість його власними оборотними засобами та ефективне використання ресурсів.

Кризовий фінансовий стан характеризується нераціональним розміщенням і неефективним використанням ресурсів, низьким рівнем ліквідності та платоспроможності підприємства, наявністю прострочених сум кредиторської та дебіторської заборгованості, недостатньою фінансовою стійкістю у зв'язку з несприятливими тенденціями у виробництві та збуті продукції.

Деталізація методики аналізу фінансового стану підприємства залежить від поставлених цілей, а також факторів інформаційного, часового, методичного, кадрового та технічного забезпечення. Передусім аналітик визначає пріоритетні напрями дослідження, а після цього – їх послідовність.

Аналіз фінансового стану підприємства поділяється на *два взаємопов'язані напрями (блоки)*:

- **експрес-аналіз** (або попереднє оцінювання) фінансового стану;
- **деталізований** (поглиблений) аналіз фінансового стану.

Основна мета експрес-аналізу – достатньо просте, швидке та наочне оцінювання фінансового стану суб'єкта господарювання шляхом розрахунку й аналізу динаміки невеликої кількості найбільш важливих показників. Експрес-аналіз проводиться за даними фінансової звітності, а отже, орієнтований у першу чергу на зовнішніх користувачів (покупців, кредиторів, інвесторів, акціонерів, постачальників).

Експрес-аналіз здійснюється у три етапи:

⇒ *перший* – перевірка показників бухгалтерської звітності за формальними та якісними ознаками (відповідність підсумків, взаємна ув'язка показників різноманітних форм звітності);

⇒ *другий* – встановлення характеру змін, які відбувалися у період, що аналізується, у складі майна та джерел формування капіталу підприємства;

⇒ *третій* – розрахунок та оцінювання динаміки відносних показників (коефіцієнтів), які характеризують фінансовий стан підприємства.

Експрес-аналіз завершується висновком про стійкий, нестійкий (передкризовий) або кризовий фінансовий стан суб'єкта господарювання, а також про доцільність чи необхідність проведення більш глибокого і детального аналізу.

Деталізований аналіз – це більш детальна, комплексна характеристика фінансового стану підприємства і результатів його діяльності у звітному періоді та в динаміці за системою різнопланових показників, встановлення факторів, які зумовили оцінювання фінансового стану, а також прогнозування перспективних параметрів розвитку підприємства. Поглиблений аналіз конкретизує, доповнює та розширює окремі напрями експрес-аналізу. При цьому ступінь деталізації залежить від потреб користувачів аналітичної інформації.

Таким чином, фінансовий стан є однією з найважливіших характеристик економічної діяльності підприємства, визначає його конкурентоспроможність і потенціал у діловому співробітництві, дає змогу оцінити, якою мірою гарантовано економічні інтереси самого підприємства та його партнерів у фінансових та інших відносинах.

1.4. Види фінансового аналізу та його користувачі

Розширена класифікація видів фінансового аналізу визначається наявністю різних ознак (рис. 1.3).

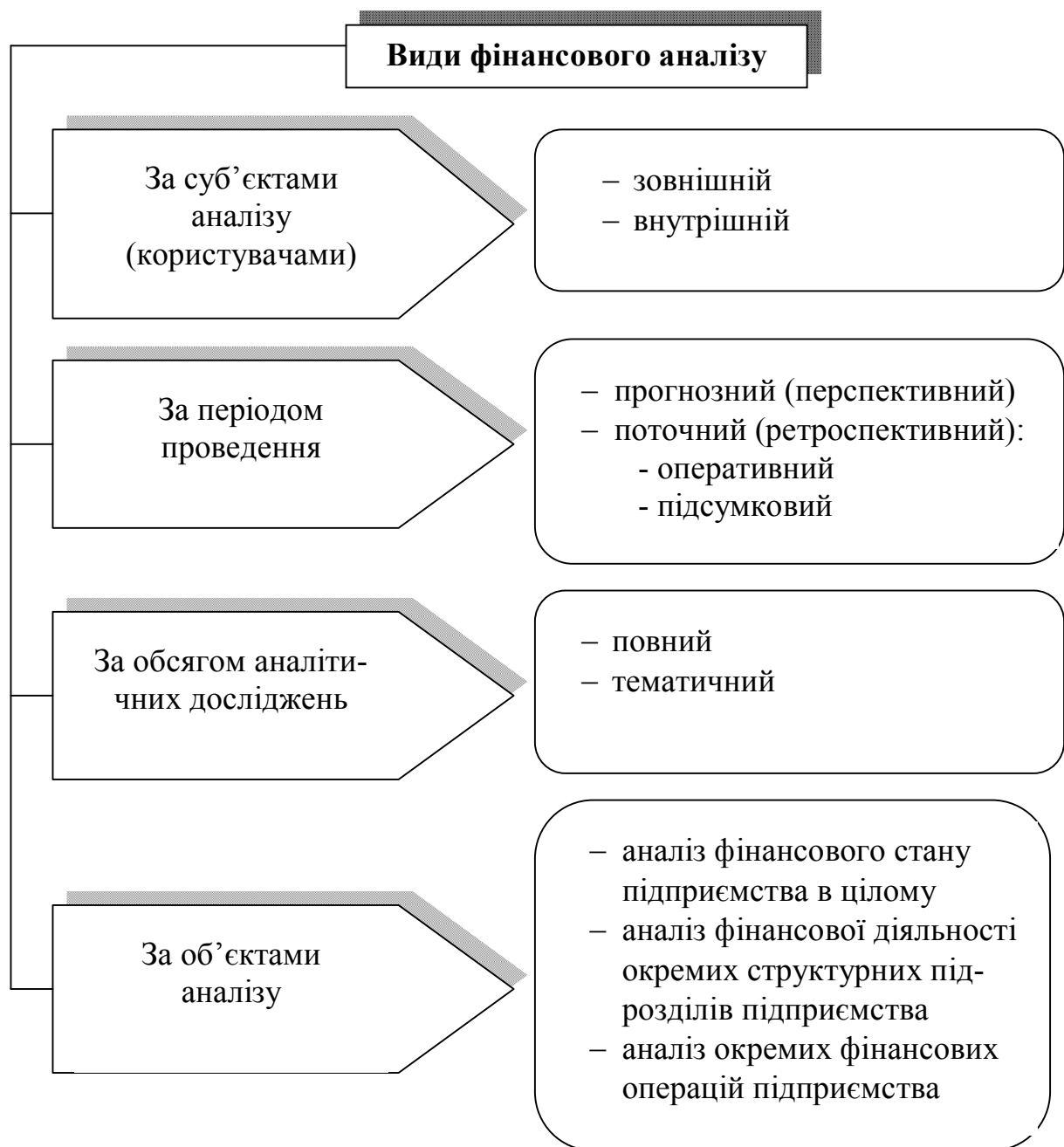

Рис. 1.3. Класифікація видів фінансового аналізу

Зовнішній фінансовий аналіз проводиться з метою оцінювання та економічної діагностики фінансового стану підприємства за даними публічної фінансової звітності. Зовнішній фінансовий аналіз здійснюють різноманітні зовнішні аналітики (наприклад, інвестори, акціонери, комерційні банки, постачальники і замовники, податкова і фінансова служби) для встановлення можливостей вигідного вкладання коштів у підприємницьку діяльність, оцінювання умов кредитування та визначення ступеня фінансового ризику, своєчасного проведення платежів, перевірки дотримання підприємством податкової та бюджетної дисципліни тощо.

Внутрішній фінансовий аналіз проводиться управлінським персона-

лом підприємства з використанням усіх доступних джерел інформації. Основний зміст цього аналізу – дослідження факторів формування фінансових результатів і рентабельності, беззбитковості продукції, майнового стану, фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, ефективності використання власного капіталу підприємства. Основне призначення результатів внутрішнього фінансового аналізу – інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень у сфері фінансово-господарської діяльності підприємства.

Прогнозний (перспективний) аналіз забезпечує вирішення завдань стратегічного управління. Він проводиться до здійснення фінансових операцій. За основними прогнозними показниками розвитку підприємства складається прогнозна фінансова звітність, на її основі визначається можливий фінансовий стан і, таким чином, обґрунтовуються управлінські рішення та планові завдання щодо фінансової перспективи підприємства.

Поточний (ретроспективний) аналіз проводиться після здійснення фінансових операцій. Застосовується для контролю за виконанням планів, об'єктивного оцінювання фінансової діяльності підприємства, виявлення резервів. Ретроспективний аналіз поділяється на оперативний і підсумковий.

Оперативний (ситуаційний) аналіз проводиться відразу після здійснення фінансових операцій або зміни ситуації за короткі періоди часу (змінну, добу, декаду та ін.). Його мета – своєчасно виявити недоліки та забезпечити оперативний вплив на фінансові операції.

Підсумковий аналіз проводиться за відповідний звітний період (місяць, квартал, рік) із метою всебічного вивчення результатів діяльності та комплексного оцінювання фінансового стану підприємства.

Повний фінансовий аналіз передбачає комплексне оцінювання фінансового стану підприємства за взаємопов'язаними напрямками.

Тематичний фінансовий аналіз досліджує фінансовий стан підприємства за окремим, найбільш важливим напрямком оцінювання.

Розглянемо основні характеристики зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу, якими є мета та об'єкти дослідження, інформаційне забезпечення, користувачі результатами аналізу та ін.

Зовнішній фінансовий аналіз проводять аналітики – сторонні для підприємства особи, які не мають доступу до внутрішньої інформаційної бази. Залежно від фінансової зацікавленості *зовнішні користувачі інформації* поділяються:

⇒ *на користувачів із прямою фінансовою зацікавленістю*: акціонери, потенційні інвестори, банки, що кредитують підприємство;

⇒ *користувачів з опосередкованою фінансовою зацікавленістю*: податкова служба, банки, що обслуговують підприємство, страхові компанії, біржі, постачальники, клієнти (покупці), профспілки;

⇒ *користувачів без фінансової зацікавленості*: служба статистики, судові органи, аудиторські фірми.

Кожна група користувачів інформації ставить власні цілі під час проведення зовнішнього аналізу фінансового стану. Так, акціонери хочуть бути впевненими в надійності своїх вкладень у власний капітал підприємства, їх цікавить, чи стабільний його фінансовий стан та які перспективи збереження стабільності, вони зацікавлені у високій рентабельності підприємницької діяльності та прозорості дивідендної політики керівництва підприємства.

До цієї групи користувачів близькі власники облігацій, випущених підприємством, банки, що кредитують підприємство, та інші кредитори. Їх цікавить, як підприємство здатне своєчасно сплатити свої поточні зобов'язання, яка гарантія погашення ним довгострокових позик і сплати процентів за них у майбутньому. Іншими словами, ця група суб'єктів використовує аналітичний матеріал для оцінювання плато- і кредитоспроможності підприємства.

Податкова служба держави за даними звітності отримує відомості про майновий стан підприємства та результати його діяльності (прибутки або збитки), про вплив окремих факторів на повноту і своєчасність сплати підприємством податків (зборів, обов'язкових платежів), наприклад, про складові чистого прибутку та його розподіл.

Особливо прискіпливими в оцінюванні фінансового стану, рівня рентабельності та перспектив розвитку підприємства є фондові біржі, що працюють на ринку цінних паперів. Цінні папери купуються і продаються фондовими біржами з метою присвоєння курсової різниці. Оскільки ціна акцій та облігацій залежить від перспектив діяльності акціонерних підприємств, біржі уважно вивчають та аналізують їх звітну інформацію.

Ціла низка звітних та аналітичних показників у динаміці потрібна статистичній службі та різним відомствам, які вивчають тенденції розвитку окремих галузей національної економіки.

Отже, відповідні інтереси зовнішніх користувачів аналітичної інформації визначають *основні задачі зовнішнього фінансового аналізу*:

- 1) аналіз майнового стану за даними бухгалтерського балансу;
- 2) оцінювання фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства;
- 3) аналіз фінансових результатів і рентабельності роботи підприємства;
- 4) аналіз ефективності використання вкладеного капіталу;
- 5) дослідження динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості;
- 6) вивчення фінансового стану за звітний рік та його динаміки за декілька років;

7) узагальнення відомостей про зв'язки підприємства з постачальниками та споживачами продукції, банками, фінансовими ринками.

Внутрішній фінансовий аналіз проводиться управлінським персоналом підприємства, а користувачами його результатів є керівник підприємства, його заступники, працівники бухгалтерії, фінансово-економічного відділу, інших служб, робітники підприємства. Для власників і керівництва підприємства цей аналіз – вихідний елемент у формуванні фінансової та комерційної стратегії, що впливає на розвиток подій у майбутньому. Використання результатів внутрішнього аналізу дає змогу управлінському персоналу контролювати діяльність підприємства та своєчасно вносити необхідні зміни в його роботу.

Внутрішній фінансовий аналіз передбачає використання широкої інформаційної бази: фінансової, бухгалтерської та статистичної звітності, даних управлінського бухгалтерського обліку, різноманітних оперативних відомостей та інших джерел. Відповідно розширюються і можливості аналізу. Він дає змогу вивчити широке коло питань, глибше дослідити причини фінансового стану, ефективність використання основних і оборотних засобів, взаємозв'язок показників обсягів реалізації продукції, собівартості та прибутку. Результати внутрішнього фінансового аналізу використовують для планування, контролю та прогнозування фінансового стану підприємства.

Внутрішній аналіз фінансового стану підприємства вирішує такі завдання:

- 1) визначення забезпеченості запасів власними джерелами і кредитами, оцінювання доцільності отримання та перспектив повернення кредитів;
- 2) встановлення факторів, які впливають на співвідношення темпів зростання кредитних вкладень та обсягів виробництва і реалізації продукції;
- 3) виявлення причин утворення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- 4) характеристика майна та джерел формування капіталу;
- 5) оцінювання фінансової незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування;
- 6) аналіз ліквідності балансу та платоспроможності підприємства;
- 7) вивчення показників і факторів рентабельності;
- 8) розроблення системи заходів, спрямованих на мобілізацію внутрішніх резервів поліпшення фінансового стану підприємства.

Узагальнюючі порівняльні характеристики зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу наведено в табл. 1.1.

Отже, *особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:*

- ✓ множинність суб'єктів аналізу, користувачів інформації про діяльність і фінансовий стан підприємства;

**Порівняльні характеристики зовнішнього і внутрішнього
фінансового аналізу**

Порівняльна характеристика	Фінансовий аналіз	
	Зовнішній	Внутрішній
Мета аналізу	Оцінювання фінансового стану та економічна діагностика підприємства за даними фінансової звітності	Забезпечення планомірного надходження грошових коштів, оптимізація розмірів власного і залученого капіталу для створення умов ефективного функціонування підприємства
Об'єкт аналізу	Підприємство як єдине ціле	Підприємство як єдине ціле та його структурні підрозділи
Суб'єкти аналізу (користувачі інформації)	Внутрішні, зацікавлені, сторонні	Внутрішні
Джерела інформації	Форми фінансової звітності	Форми фінансової та статистичної звітності, дані управлінського обліку, інша оперативна економічна інформація підприємства
Рівень регламентації методики	Держава в особі відповідних органів управління (Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство фінансів, Національний банк, Державна служба статистики та ін.)	Підприємство
Періодичність аналізу	Періоди складання фінансової звітності (рік, квартал)	За необхідності для внутрішнього користування
Доступність результатів аналізу	Доступні у межах сторін, які зацікавлені в діяльності цього підприємства	Комерційна таємниця (доступні лише керівництву підприємства)

- ✓ різноманітність цілей та інтересів суб'єктів аналізу;
- ✓ використання в аналізі інформації переважно фінансової звітності підприємства;
- ✓ застосування різноманітних типових методик аналізу як наслідок попередньої особливості, можливість уніфікації складу і змісту розрахунково-аналітичних процедур;
- ✓ розв'язання обмеженого кола завдань аналізу;
- ✓ максимально можлива відкритість результатів аналізу для зацікавлених користувачів інформації про діяльність підприємства.

Особливості внутрішнього фінансового аналізу:

- ✓ вузьке коло суб'єктів аналізу;
- ✓ спрямованість результатів аналізу на керівництво підприємства;
- ✓ використання різноманітних джерел інформації для проведення поглибленого аналізу;
- ✓ нерегламентація методик аналізу;
- ✓ комплексність аналізу, дослідження всіх сторін фінансово-господарської діяльності підприємства;
- ✓ поєднання функцій обліку, аналізу, планування та обґрунтування управлінських рішень;
- ✓ проведення аналітичних досліджень у міру необхідності в зв'язку з потребами управління;
- ✓ максимальна закритість результатів аналізу з метою збереження комерційної таємниці.

У цілому поділ аналізу фінансового стану на зовнішній і внутрішній є дещо умовним, оскільки внутрішній аналіз може розглядатись як продовження зовнішнього аналізу, і навпаки.

1.5. Метод фінансового аналізу

Термін «метод» (від грец. *methodos*) означає «шлях до чогось», тобто, якими способами, в якій послідовності потрібно досягати певної мети, розв'язувати ті чи інші завдання. Під *методом* у широкому розумінні мають на увазі сукупність взаємопов'язаних принципів, способів та прийомів дослідження.

Метод можна розглядати з позиції як теорії, так і практики.

Із позиції теорії метод науки відображається в її методології як вчені про принципи побудови, форми та способи наукового пізнання, з позиції практики – у сукупності конкретних прийомів, які дають змогу практично дослідити відповідні об'єкти або явища.

Метод фінансового аналізу – це система теоретико-пізнавальних категорій, регулятивних принципів і наукового інструментарію дослідження фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Ця система базується на *діалектичному методі пізнання*, згідно з яким усі явища, що досліджуються, розглядаються у взаємозв'язку, зміні та розвитку.

Метод фінансового аналізу характеризується низкою *особливостей*, серед яких:

- використання системи аналітичних показників;
- встановлення причин (факторів), які впливають на зміну результативних показників;
- визначення і вимірювання взаємозв'язків між показниками за до-

помогою спеціальних прийомів дослідження.

Отже, метод фінансового аналізу забезпечує системне і комплексне дослідження, взаємопов'язане вивчення, оцінювання та використання інформації фінансового характеру з метою виявлення і мобілізації резервів поліпшення фінансового стану підприємства.

Категорії фінансового аналізу – це найбільш загальні, ключові поняття певної науки, до яких належать, наприклад: модель, результативний показник, фактор, активи, власний капітал, зобов'язання, фінансовий результат, платоспроможність, ліквідність, грошовий потік і т. ін. Зміст категорій фінансового аналізу розкривається у відповідних темах навчального посібника.

Принципи фінансового аналізу – це вимоги до його проведення, основними з яких є науковість, достовірність, комплексність, оперативність, періодичність, адресність.

Принцип науковості вимагає чіткого визначення мети і завдань аналізу, а також використання у процесі досліджень науково обґрунтованих методичних способів і прийомів.

Принцип достовірності (або *об'єктивності*) передбачає використання вірогідної інформації, відсутність арифметичних помилок у розрахунках, правильне застосування методик обчислення показників та проведення їх факторного аналізу.

Принцип комплексності (або *системності*) виявляється у комплексному вивченні різнобічних зв'язків у діяльності підприємства й урахуванні всіх взаємопов'язаних факторів.

Принцип оперативності дає можливість своєчасно оцінювати минулі, теперішні чи майбутні події, обґрунтовувати відповідні управлінські рішення, вживати необхідні заходи для виправлення ситуації.

Принцип періодичності має на увазі необхідність систематичного проведення аналізу за відповідні звітні періоди (та упродовж них) із метою створення цілісного уявлення про динаміку господарських і фінансових процесів на підприємстві.

Принцип адресності передбачає доведення результатів аналізу до відповідних виконавців, що забезпечує логічну завершеність та ефективність аналітичних досліджень.

Найважливішим елементом методу фінансового аналізу є його **науковий інструментарій**, під яким розуміють сукупність *методичних способів і прийомів* дослідження фінансово-господарської діяльності.

Уміння свідомо користуватися способами і прийомами фінансового аналізу входить до переліку необхідних елементів базового рівня знань фінансового аналітика. Для фінансового аналізу, як і будь-якої іншої науки, характерне постійне вдосконалення кількісних методів дослідження, виникнення нових напрямів науково-практичних знань.

Наразі немає уніфікованої класифікації методичних способів і прийомів економічного аналізу в цілому і фінансового аналізу зокрема. Найчастіше використовують класифікації, де на першому рівні виокремлюються неформалізовані та формалізовані методи аналізу.

Неформалізовані (логічні) способи і прийоми аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках і залежностях. До неформалізованих належать методи, що характеризуються певним суб'єктивізмом, оскільки спираються на знання, досвід та інтуїцію аналітика.

Прикладами неформалізованих методів є індукція і дедукція, евристичні прийоми (мозкового штурму, експертних оцінок, прийом Дельфі, асоціацій та аналогій, сценаріїв, ділові ігри та ін.), теорії катастроф (програми вивчення і прогнозування нестійких економічних систем), прийом деталізації (за часом, місцем дії, центром відповідальності). Зміст неформалізованих способів і прийомів широко викладений у навчальній літературі з економічного аналізу.

Комплексне і взаємопов'язане вивчення показників у фінансовому аналізі здійснюється за допомогою *формалізованих (кількісних) методів* дослідження, побудованих на жорстко формалізованих аналітичних залежностях між показниками, що надають числову характеристику фінансово-економічних явищ і процесів. Вони поділяються на декілька груп.

1. *Традиційні економіко-статистичні способи і прийоми* використовуються для початкового аналітичного оброблення інформації: порівняння, середні величини, відносні величини, ряди динаміки, групування, індекси, табличний метод, графічний метод, балансовий метод та ін.

2. *Способи детермінованого факторного аналізу* використовуються, коли є функціональна залежність між факторними і результативними показниками: способи елімінування (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць, індексний), пропорційного ділення і часткової участі, інтегральний, логарифмування, методи фінансових обчислень (простих і складних відсотків, дисконтування).

3. *Математико-статистичні методи вивчення зв'язків (стохастичного факторного аналізу)* використовуються для вивчення зв'язків, коли є ймовірнісна залежність між факторними і результативними показниками: дисперсійний аналіз, кореляційно-регресійний аналіз, коваріаційний аналіз, компонентний аналіз, багатофакторний аналіз.

4. *Методи оптимізації показників* потребують використання комп'ютерних технологій і програм: лінійне програмування, методи дослідження операцій, теорія ігор, теорія масового обслуговування, теорія графів, інші економіко-математичні методи.

У фінансовому аналізі для проведення розрахунків поряд із наведеними методичними способами і прийомами широко застосовують різнома-

нітні моделі.

Під *моделлю* розуміють довільний (уявний або умовний) аналог явища чи процесу, що використовується як його «замінник» чи «представник». *Моделювання* – це процес дослідження певних об'єктів шляхом побудови і вивчення їх моделей.

Фінансовий аналіз використовує кілька типів моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між фінансово-економічними показниками. Виокремлюють дескриптивні, предикативні та нормативні моделі.

Дескриптивні моделі мають описовий характер, базуються на інформації фінансової звітності та є основними для оцінювання фінансового стану підприємства. Вони застосовуються головним чином для представлення інформації фінансової звітності у різноманітних аналітичних розрізах. До основних дескриптивних моделей належать:

- побудова системи звітних балансів;
- горизонтальний і вертикальний аналіз фінансової звітності;
- система аналітичних показників (коефіцієнтів);
- трендовий аналіз результативних показників;
- порівняльний і просторовий аналіз.

Предикативні моделі мають передбачувальний (прогностичний) характер, використовуються для прогнозування показників результатів діяльності та фінансового стану підприємства. Найбільш поширеними з них є:

- розрахунок безбиткового обсягу продажу;
- побудова прогнозних фінансових звітів;
- моделі динамічного аналізу;
- моделі ситуаційного аналізу.

Нормативні моделі застосовують для порівняння фактичних показників діяльності підприємства з розрахунковими (нормативними, плановими). Вони використовуються для внутрішнього фінансового аналізу і представлені насамперед жорстко детермінованими факторними моделями.

Розглянуті моделі відрізняються складністю використання математичного апарата, інформаційного забезпечення та інтерпретації отриманих результатів.

Таким чином, у процесі проведення фінансового аналізу використовуються різноманітні способи, прийоми та моделі. Їх кількість і широта застосування визначаються у кожному конкретному випадку залежно від мети і завдань аналітичного дослідження.

1.6. Основні прийоми аналізу інформації фінансової звітності

Практика оцінювання фінансового стану підприємств опрацювала *основні прийоми аналізу інформації, що міститься у фінансовій звітності*, до яких належать:

1) **горизонтальний (часовий) аналіз** – дослідження динаміки показників із розрахунком абсолютних і відносних змін (наприклад, у балансі (звіті про фінансовий стан) – порівняння показників на кінець періоду з показниками на початок періоду; у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід) – порівняння показників звітного періоду з показниками попереднього періоду);

2) **вертикальний (структурний) аналіз** – визначення структури фінансових показників, тобто частки окремих статей звітності у загальному підсумковому показнику (наприклад, структура активів, пасивів, доходів, фінансових результатів, операційних витрат і т. ін). Перевагою вертикального аналізу є можливість зіставлення структурних показників підприємств, які істотно відрізняються величиною абсолютних показників, а також порівняння вираженої у відсотках структури показників одного звітного періоду з іншими незалежно від зміни їх розмірів;

3) **трендовий аналіз** – порівняння показників звітності за інформацією декількох періодів і визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників. Це дає змогу здійснювати екстраполяцію (прогнозування) найважливіших фінансових показників на наступні періоди, а отже, проводити перспективний аналіз фінансового стану;

4) **аналіз відносних показників (коефіцієнтів)** – розрахунок відношень між окремими позиціями однієї або різних форм звітності, визначення взаємозв'язків між показниками;

5) **порівняльний аналіз** – внутрішньогосподарський порівняльний аналіз зведених показників консолідованої звітності материнського підприємства та показників звітності його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз для порівняння показників певного підприємства із середньогалузевими показниками, показниками підприємств-конкурентів, передових підприємств, закордонних підприємств тощо;

6) **факторний аналіз** проводиться для визначення впливу факторних показників на зміну результативних показників за допомогою моделювання детермінованих і стохастичних факторних систем;

7) **маржинальний аналіз** – метод оцінювання й обґрунтування управлінських рішень у бізнесі на основі поділу витрат на змінні та постійні, дослідження причинно-наслідкових зв'язків між обсягом продажу, собівартістю та прибутком.

Особливе значення у фінансовому аналізі відіграють відносні показ-

ники. Відомо декілька сотень різноманітних *фінансово-економічних коефіцієнтів*, які визначаються за даними фінансової звітності. *Аналіз коефіцієнтів* дає можливість провести порівняння фактичних показників звітного періоду:

- з аналогічними показниками попередніх періодів для вивчення тенденцій зміни фінансового стану підприємства;
- аналогічними показниками інших підприємств для виявлення можливостей підприємства та негативних моментів у його діяльності;
- теоретично обґрунтованими або одержаними в результаті експертного опитування величинами, що характеризують оптимальні або критичні значення відносних показників.

Необхідність широкого використання аналітичних коефіцієнтів зумовлюється:

- ◆ стандартистю подання вихідної інформації (форми фінансової звітності);
- ◆ прагненням мінімізувати вплив інфляційного чинника;
- ◆ можливістю порівняння відносних показників у часі та просторі;
- ◆ автоматизацією розрахунків із застосуванням комп'ютерних програм.

Запитання для самоперевірки знань

1. В якій послідовності відбувалося становлення фінансового аналізу?
2. Яке значення мають балансознавство та комерційна арифметика в розвитку фінансового аналізу?
3. Яке місце займає фінансовий аналіз у загальносистемному економічному аналізі?
4. У чому полягає зміст фінансового аналізу як функції управління, інформаційної системи та методу дослідження?
5. Чим характеризуються п'ять підходів до становлення і розвитку аналізу фінансової звітності?
6. Що є предметом фінансового аналізу?
7. Що таке фінансові ресурси? Як поділяються джерела їх формування?
8. У чому виявляється ефективна фінансова діяльність підприємства?
9. Що належить до об'єктів фінансового аналізу? Назвіть суб'єкти фінансового аналізу.
10. Що є комплексною метою фінансового аналізу?
11. Які завдання вирішує фінансовий аналіз?
12. Вирішенню яких стратегічних завдань сприяє фінансовий аналіз?
13. Що таке фінансовий стан підприємства? Якою є головна мета його аналізу?
14. Які завдання дає змогу вирішувати аналіз фінансового стану підприємства?

15. *Що таке загальна модель аналізу фінансового стану підприємства?*
16. *Які дії включає послідовність аналізу фінансового стану підприємства?*
17. *Які нормативні методики оцінювання фінансового стану підприємств використовуються в Україні?*
18. *У чому полягають причинно-наслідкові зв'язки між виробничо-комерційною діяльністю та фінансовим станом підприємства?*
19. *Назвіть ознаки стійкого і кризового фінансового стану.*
20. *У чому полягає основна мета експрес-аналізу фінансового стану? В якій послідовності він проводиться?*
21. *Що таке деталізований аналіз фінансового стану?*
22. *Як класифікуються види фінансового аналізу за різними ознаками?*
23. *У чому полягає основний зміст зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу?*
24. *Як поділяються зовнішні користувачі інформації? Які цілі вони ставлять під час проведення аналізу фінансового стану підприємств?*
25. *Якими є основні завдання зовнішнього фінансового аналізу?*
26. *Які завдання вирішує внутрішній аналіз фінансового стану підприємства?*
27. *Якими є порівняльні характеристики зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу?*
28. *До чого зводяться особливості зовнішнього фінансового аналізу?*
29. *Що належить до особливостей внутрішнього фінансового аналізу?*
30. *Що є методом фінансового аналізу? Які його особливості?*
31. *У чому полягає зміст принципів фінансового аналізу?*
32. *Що є особливостями неформалізованих та формалізованих способів і прийомів аналізу?*
33. *На які групи поділяються формалізовані (кількісні) методи дослідження, що використовуються у фінансовому аналізі?*
34. *У чому полягає сутність дескриптивних, предикативних і нормативних моделей? Які види моделей належать до кожного з цих типів?*
35. *Назвіть основні прийоми аналізу інформації фінансової звітності. У чому полягає їх зміст та які завдання вони вирішують?*
36. *Чим зумовлюється необхідність широкого застосування аналітичних коефіцієнтів у фінансовому аналізі?*

Тести

Серед наведених відповідей на тестові питання знайдіть повну правильну відповідь.

1.1. Метод наукового дослідження, який полягає в уявному або реальному розкладанні цілого на частини та виділенні його окремих сторін, властивостей, зв'язків, – це визначення:

- a) бухгалтерського обліку;

- б) аудиту;
- в) фінансів;
- г) аналізу.

1.2. Який напрям бухгалтерського обліку наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. найбільше вплинув на становлення фінансового аналізу:

- а) синтетичний облік;
- б) балансознавство;
- в) аналітичний облік?

1.3. Фінансовий аналіз є складовою:

- а) аналізу господарської діяльності підприємства;
- б) управлінського аналізу;
- в) аналізу фінансової звітності;
- г) загальносистемного економічного аналізу.

1.4. Оцінювання фінансової конкурентоспроможності суб'єктів господарювання – це зміст фінансового аналізу як:

- а) функції управління;
- б) інформаційної системи;
- в) методу дослідження.

1.5. На дослідженні питань кредитоспроможності компанії ґрунтується школа:

- а) статистичного фінансового аналізу;
- б) мультиваріантних аналітиків;
- в) емпіричних прагматиків;
- г) учасників фондового ринку.

1.6. Школа статистичного фінансового аналізу ґрунтується на:

- а) побудові системи показників;
- б) визначенні критеріїв оцінювання аналітичних коефіцієнтів;
- в) визначенні параметрів перспективного фінансового стану.

1.7. На побудові системи показників ґрунтується школа:

- а) емпіричних прагматиків;
- б) статистичного фінансового аналізу;
- в) учасників фондового ринку;
- г) мультиваріантних аналітиків.

1.8. Школа учасників фондового ринку ґрунтується на визначенні:

- а) можливого рівня інвестування у різні цінні папери;
- б) критеріїв оцінювання аналітичних коефіцієнтів;
- в) параметрів перспективного фінансового стану.

1.9. Предметом фінансового аналізу є:

- а) майно та джерела формування капіталу підприємства;
- б) фінанси підприємства;
- в) фінансові відносини в системі управління суб'єктом господарювання, фінансові ресурси та їх джерела;
- г) необоротні й оборотні активи.

1.10. Грошові кошти, що є в розпорядженні підприємства, у формі грошових фондів і в нефондовій формі – це визначення:

- а) оборотних активів;
- б) фінансових ресурсів;
- в) власного капіталу.

1.11. Основними джерелами формування фінансових ресурсів є:

- а) власні та прирівняні до них кошти;
- б) залучені на фінансовому ринку;
- в) отримані в порядку перерозподілу;
- г) усі відповіді правильні.

1.12. Підприємство або фінансова операція – це:

- а) об'єкти фінансового аналізу;
- б) суб'єкти фінансового аналізу;
- в) мета фінансового аналізу;
- г) завдання фінансового аналізу.

1.13. Формування уявлення про об'єкт аналізу на базі критеріїв та індикаторів, що мають фінансову природу, – це:

- а) завдання фінансового аналізу;
- б) комплексна мета фінансового аналізу;
- в) предмет фінансового аналізу;
- г) зміст фінансового аналізу як економічної категорії.

1.14. Майновий стан, грошові потоки, ліквідність і платоспроможність, фінансова стійкість, кредитоспроможність, фінансові результати і рентабельність, ділова та інвестиційна активність – це:

- а) предмет фінансового аналізу;
- б) напрями аналізу фінансових результатів діяльності підприємства;
- в) напрями оцінювання фінансового стану підприємства;
- г) комплексна мета фінансового аналізу.

1.15. Дослідження змін у фінансовому стані в часі та просторі, виявлення основних факторів, які спричинили ці зміни, прогнозування основних тенденцій у фінансовому стані – це:

- а) об'єкт фінансового аналізу;
- б) предмет фінансового аналізу;
- в) одне із завдань фінансового аналізу.

1.16. Засіб оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі інформації його фінансової звітності й оперативних даних за допомогою системи фінансово-економічних показників – це:

- а) фінансовий аналіз у вузькому розумінні;
- б) широке розуміння фінансового аналізу;
- в) мета фінансового аналізу;
- г) фінансовий аналіз як економічна категорія.

1.17. Фінансовий стан підприємства характеризується системою показників, які відображають:

- а) наявність фінансових ресурсів;
- б) розміщення фінансових ресурсів;
- в) наявність, розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів.

1.18. Що є головною метою аналізу фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності:

- а) аналіз стану підприємства на фінансовому ринку;
- б) об'єктивне і комплексне оцінювання фінансового стану, виявлення реальних можливостей підвищення ефективності формування і використання фінансових та інших видів ресурсів;
- в) аналіз фінансових результатів і рентабельності діяльності підприємства?

1.19. У загальній моделі аналізу фінансового стану підприємства аналіз розміщення і використання майна передбачає оцінювання:

- а) власного і залученого капіталу;
- б) фінансових результатів і рентабельності;
- в) грошових потоків;
- г) стану необоротних та оборотних активів.

1.20. Що передбачає аналіз джерел формування капіталу в загальній моделі аналізу фінансового стану підприємства:

- а) оцінювання власного капіталу;
- б) оцінювання залученого капіталу;
- в) оцінювання фінансової стійкості;
- г) усі відповіді правильні?

1.21. Ознаками стійкого фінансового стану є:

- а) належний рівень ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості;
- б) наявність прострочених сум дебіторської та кредиторської заборгованості;
- в) забезпеченість підприємства власними оборотними засобами;
- г) неефективне використання ресурсів;
- д) правильні відповіді а) і в).

1.22. Що не належить до ознак кризового фінансового стану:

- а) нераціональне розміщення ресурсів;
- б) здатність підприємства своєчасно здійснювати платежі;
- в) низький рівень ліквідності та платоспроможності?

1.23. Достатньо просте, швидке та наочне оцінювання фінансового стану суб'єкта господарювання – це:

- а) основна мета експрес-аналізу фінансового стану;
- б) етап експрес-аналізу фінансового стану;
- в) основна мета деталізованого аналізу фінансового стану;
- г) етап деталізованого аналізу фінансового стану.

1.24. Що передбачає перший етап експрес-аналізу фінансового стану підприємства:

- а) розрахунок та оцінювання динаміки фінансово-економічних коефіцієнтів;
- б) перевірку показників бухгалтерської звітності за формальними та якісними ознаками;
- в) узагальнювальне оцінювання результатів фінансово-господарської

діяльності підприємства;

г) формулювання висновку про стійкий, нестійкий або кризовий фінансовий стан підприємства?

1.25. Зміст деталізованого аналізу фінансового стану підприємства становить:

а) детальна, комплексна характеристика фінансового стану та результатів діяльності підприємства за системою різнопланових показників;

б) встановлення факторів, які зумовили оцінювання фінансового стану;

в) прогнозування перспективних параметрів розвитку підприємства;

г) усі відповіді правильні.

1.26. За суб'єктами аналізу (користувачами) фінансовий аналіз поділяється на:

а) повний і тематичний;

б) прогнозний і поточний;

в) зовнішній і внутрішній;

г) оперативний і підсумковий.

1.27. Вирішення завдань стратегічного управління забезпечує:

а) оперативний аналіз;

б) підсумковий аналіз;

в) тематичний аналіз;

г) прогнозний (перспективний) аналіз.

1.28. На які види поділяється поточний (ретроспективний) аналіз:

а) оперативний і підсумковий;

б) повний і тематичний;

в) зовнішній і внутрішній?

1.29. Відразу після здійснення фінансових операцій або зміни ситуації за короткі періоди часу проводиться:

а) підсумковий аналіз;

б) оперативний (ситуаційний) аналіз;

в) прогнозний (перспективний) аналіз.

1.30. Який вид аналізу передбачає комплексне оцінювання фінансового стану підприємства за взаємопов'язаними напрямками:

а) зовнішній;

б) внутрішній;

в) тематичний;

г) повний?

1.31. Фінансовий аналіз поділяється на аналіз фінансового стану підприємства в цілому, аналіз фінансової діяльності окремих структурних підрозділів підприємства, аналіз окремих фінансових операцій підприємства за такою ознакою:

а) суб'єкти аналізу;

б) період проведення;

в) об'єкти аналізу;

г) обсяг аналітичних досліджень.

1.32. До зовнішніх користувачів інформації з прямою фінансовою зацікавленістю належать:

- а) потенційні інвестори, банки, що кредитують підприємство;
- б) податкова служба, страхові компанії, біржі, постачальники, покупці;
- в) служба статистики, судові органи, аудиторські фірми.

1.33. Податкова служба, банки, що обслуговують підприємство, постачальники, клієнти – це зовнішні користувачі інформації:

- а) з прямою фінансовою зацікавленістю;
- б) з опосередкованою фінансовою зацікавленістю;
- в) без фінансової зацікавленості.

1.34. Що є джерелами інформації зовнішнього фінансового аналізу:

- а) дані управлінського бухгалтерського обліку;
- б) форми фінансової звітності;
- в) статистична звітність;
- г) оперативні дані?

1.35. Зовнішній фінансовий аналіз порівняно з внутрішнім має такі особливості:

- а) множинність користувачів інформації, різноманітність цілей та інтересів суб'єктів аналізу;
- б) нерегламентованість методик аналізу;
- в) максимальна закритість результатів аналізу з метою збереження комерційної таємниці;
- г) використання в аналізі інформації переважно фінансової звітності;
- д) правильні відповіді а) і г).

1.36. Що не належить до особливостей зовнішнього фінансового аналізу:

- а) множинність суб'єктів аналізу;
- б) застосування різноманітних типових методик аналізу;
- в) максимально можлива відкритість результатів аналізу для зацікавлених користувачів інформації;
- г) використання різноманітних джерел інформації для проведення поглибленого аналізу;
- д) розв'язання обмеженого кола завдань?

1.37. Яка особливість не належить до внутрішнього фінансового аналізу:

- а) вузьке коло суб'єктів аналізу;
- б) нерегламентованість методик аналізу;
- в) використання в аналізі інформації переважно фінансової звітності підприємства;
- г) поєднання функцій обліку, аналізу, планування та обґрунтування управлінських рішень;
- д) максимальна закритість результатів аналізу з метою збереження комерційної таємниці?

1.38. Що є методом фінансового аналізу:

а) взаємопов'язані принципи, способи та прийоми дослідження;
б) система теоретико-пізнавальних категорій, регулятивних принципів і наукового інструментарію дослідження фінансової діяльності суб'єктів господарювання;

в) найбільш загальні, ключові поняття цієї науки;
г) вимоги до його проведення?

1.39. Принципи фінансового аналізу – це:

а) найбільш загальні, ключові поняття цієї науки;
б) система теоретико-пізнавальних категорій;
в) сукупність способів і прийомів дослідження фінансово-господарської діяльності;
г) вимоги до його проведення.

1.40. Чіткого визначення мети і завдань аналізу, а також використання у процесі досліджень науково обґрунтованих методичних способів і прийомів потребує принцип:

а) об'єктивності;
б) оперативності;
в) комплексності;
г) науковості;
д) адресності.

1.41. Принцип достовірності передбачає:

а) використання вірогідної інформації;
б) відсутність арифметичних помилок у розрахунках;
в) правильне застосування методики обчислення показників та проведення їх факторного аналізу;
г) усі відповіді правильні.

1.42. У чому виявляється принцип комплексності:

а) використанні достовірної інформації;
б) відсутності арифметичних помилок у розрахунках;
в) комплексному вивченні різнобічних зв'язків у діяльності підприємства й урахуванні всіх взаємопов'язаних факторів;
г) доведення результатів аналізу до відповідних виконавців?

1.43. До неформалізованих належать такі способи і прийоми фінансового аналізу:

а) ланцюгових підстановок;
б) індукція і дедукція;
в) індексний;
г) евристичні прийоми;
д) правильні відповіді б) і г).

1.44. Якщо є функціональна залежність між факторними і результативними показниками, використовуються:

а) способи детермінованого факторного аналізу;
б) традиційні економіко-статистичні способи і прийоми;
в) способи стохастичного факторного аналізу.

1.45. До дескриптивних моделей у фінансовому аналізі належать:

- а) побудова системи звітних балансів;
- б) горизонтальний і вертикальний аналіз фінансової звітності;
- в) система аналітичних показників (коефіцієнтів);
- г) порівняльний і просторовий аналіз;
- д) усі відповіді правильні.

1.46. Предикативні – це моделі, що використовуються для:

- а) прогнозування показників результатів діяльності та фінансового стану підприємства;
- б) порівняння фактичних показників діяльності з розрахунковими;
- в) горизонтального і вертикального аналізу фінансової звітності;
- г) представлення інформації фінансової звітності у різноманітних аналітичних розрізах.

1.47. У внутрішньому фінансовому аналізі з метою порівняння фактичних показників діяльності підприємства з нормативними (плановими) використовуються моделі:

- а) дескриптивні;
- б) предикативні;
- в) нормативні.

1.48. Дослідження динаміки показників із розрахунком абсолютних і відносних змін передбачає аналіз:

- а) вертикальний;
- б) трендовий;
- в) факторний;
- г) горизонтальний.

1.49. Яким є зміст вертикального (структурного) аналізу інформації фінансової звітності:

- а) дослідження зміни показників у часі;
- б) визначення структури фінансових показників;
- в) визначення основної тенденції динаміки показників;
- г) визначення впливу факторів на зміну результативних показників?

1.50. Прийом аналізу відносних показників (коефіцієнтів) передбачає:

- а) розрахунок відношень між окремими позиціями однієї або різних форм звітності, визначення взаємозв'язків між показниками;
- б) дослідження зміни показників у часі;
- в) визначення тренду за інформацією декількох періодів;
- г) визначення впливу факторів на зміну результативних показників.

ТЕМА 2 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Мета вивчення теми

Основні терміни:

інформація, економічна інформація, інформаційне забезпечення, звітність, бухгалтерська звітність, фінансова звітність, користувачі звітності, баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до річної фінансової звітності, інформаційні технології, програмне забезпечення аналітичного процесу, автоматизоване робоче місце (АРМ).

Після вивчення теми необхідно

знати:

- зміст понять «інформація», «вхідна інформація», «результативна інформація»;
- сутність, значення та особливості економічної інформації;
- характеристику видів економічної інформації за різними класифікаційними ознаками;
- сутність інформаційного забезпечення та його структурні елементи;
- класифікацію джерел інформації для проведення фінансового аналізу;
- перелік позаоблікових джерел інформації;
- класифікацію звітності підприємств;
- зміст, мету, склад та елементи фінансової звітності;
- інформаційні потреби користувачів звітності;
- якісні характеристики фінансової звітності;
- вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності;
- напрями використання форм фінансової звітності як інформаційних джерел аналізу;
- сутність, мету складання та аналітичні можливості балансу (звіту про фінансовий стан);
- сутність, мету складання та аналітичні можливості звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід);
- форми статистичної звітності, інформація яких використовується у фінансовому аналізі сільськогосподарських підприємств;
- можливості комп'ютерних програм фінансового аналізу;
- основні вимоги до проведення фінансового аналізу в умовах ком-

- п'ютерних технологій;
- сутність, цілі та можливості АРМ фінансового аналітика;
  - етапи створення АРМ аналітика.

вміти:

- пояснювати зміст основних вимог до інформації, яка використовується в аналітичних дослідженнях;
- проводити перевірку інформації за формою і змістом;
- розкривати сутність принципів формування фінансової звітності;
- пояснювати значення автоматизації аналітичних розрахунків;
- працювати з програмою електронних таблиць *MS Excel*.

Теоретичний матеріал

- 2.1. *Класифікація економічної інформації та вимоги до неї*
- 2.2. *Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу*
- 2.3. *Використання інформації фінансової звітності у фінансовому аналізі*
  - 2.3.1. *Загальна характеристика фінансової звітності*
  - 2.3.2. *Аналітичні можливості форм фінансової звітності*
- 2.4. *Комп'ютерні технології фінансового аналізу*

2.1. Класифікація економічної інформації та вимоги до неї

Фінансовий аналіз у системі управління підприємством забезпечує ув'язку етапу збирання даних з етапом прийняття управлінських рішень, тому його комплексність та ефективність багато в чому залежать від обсягу та якості інформації, що використовується.

Інформація (від лат. *informatio* – пояснення, викладення, повідомлення) – це сукупність корисних упорядкованих відомостей про процеси та явища зовнішнього світу, що є об'єктом збирання, реєстрації, зберігання, передавання та перетворення.

Інформація є одним із ресурсів, який може накопичуватися, реалізовуватися, поновлюватися та (на відміну від інших ресурсів) у процесі використання не втрачає своїх якостей. Вона є головним елементом будь-якої з функцій управління. Володіння повною, достовірною, актуальною та оперативною інформацією забезпечує прийняття ефективних управлінських рішень, уможливорює отримання ринкових переваг, знижує фінансовий ризик.

Розрізняють два поняття: *дані*, що отримують у результаті фіксації тим чи іншим способом змін у господарських процесах і явищах, та *інформація*, що накопичується шляхом відповідного оброблення даних. Поняття *дані* нерідко замінюється поняттям *вхідна інформація*, а *інформація* – поняттям *результативна інформація*. Якщо немає необхідності підкреслювати відмінність між даними та інформацією, ці поняття вживаються як синоніми.

У фінансовому аналізі використовується передусім економічна інформація, що є різновидом управлінської інформації. **Економічна інформація** – це економічні відомості, які відображають через систему натуральних, трудових і вартісних показників характер планової та фактичної виробничо-фінансової діяльності, причинні взаємозв'язки в системі управління.

У зв'язку з прискореним розвитком економічних систем, удосконаленням досягнень науково-технічного прогресу, ускладненням господарських зв'язків обсяг інформації безперервно зростає. Тому важливе значення мають мінімізація і раціональне використання інформації.

Цінність і своєчасність управлінського рішення значною мірою залежать від здатності управлінського персоналу підприємства в потрібний момент зібрати, проаналізувати та проінтерпретувати інформацію. Прийняття управлінських рішень пов'язане з постійним перетворенням інформації, а сам процес управління має інформаційний характер. На кожній стадії управління використовується первинна вхідна інформація й одночасно формується результативна вихідна інформація, що є вхідною на інших стадіях управління.

Менеджер кожного рівня має свої потреби в результатах фінансового аналізу. Він повинен оцінити кількісний та якісний аспекти власних інформаційних потреб, знати інформаційні потреби керівництва і підлеглих. Вхідні дані потрібно «фільтрувати», відкидати зайву та залишати необхідну і водночас достатню інформацію для прийняття управлінських рішень.

З одного боку, за нестачі інформації важко розібратися у ситуації, як слід оцінити її та прийняти правильні рішення. З іншого – надлишковість інформації перешкоджає її швидкому обробленню, аналізу та узагальненню, у результаті чого можна дійти необ'єктивних висновків. Отже, для якісного управління необхідна оптимальна кількість достовірної інформації.

Найважливішими *особливостями економічної інформації* є: динамічність, взаємозв'язок, нерівномірність виникнення протягом року, дискретність, єдність і взаємозумовленість показників.

До специфічних характеристик економічної інформації належать: її залежність від об'єкта управління; висока точність результатів обчислень та оформлення їх у зручному для сприйняття вигляді; значне поширення документів як носіїв вхідних даних і результативних показників; великі обсяги, постійне накопичення та тривале зберігання інформації.

Залежно від поставлених цілей і завдань впливу на об'єкт управління економічна інформація класифікується за певними ознаками (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Класифікація економічної інформації

Класифікаційна ознака	Вид інформації
За стадіями управління (функціональним призначенням)	- нормативна - планова - облікова - аналітична - прогнозна
За місцем утворення	- внутрішня - зовнішня
За стабільністю	- постійна - умовно-постійна - змінна
За насиченістю (достатністю)	- достатня - недостатня - надлишкова
За ступенем опрацювання (стадіями перетворення)	- вхідна - вихідна (проміжна і результативна)
За ознакою (змістом)	- кількісна - якісна
За рівнем доступності	- відкрита (публічна) - конфіденційна (таємна)
За обсягом необхідних відомостей для прийняття управлінських рішень	- комплексна - тематична
За відношенням до періоду прийняття управлінських рішень	- попередня - оперативна - підсумкова
За відношенням до об'єкта дослідження	- основна - допоміжна
За періодичністю надходження	- регулярна - епізодична
За предметом господарської діяльності	- інформація про продукцію (товари) - інформація про послуги - інформація про роботи
За способом фіксації	- усна - документальна (на паперових і машинних носіях)
За способом зображення (формою представлення)	- текстова - таблична - графічна
За елементами структури	- реквізит - показник - масив - потік

За стадіями управління (функціональним призначенням) розрізняють інформацію нормативну, планову, облікову, аналітичну та прогнозну. Нормативна інформація поділяється на нормативно-правову і нормативно-довідкову. До нормативно-правової належать розпорядження органів законодавчої та виконавчої влади (закони, укази, постанови), що регулюють економічну діяльність підприємства. Нормативно-довідкова інформація – це норми і нормативи, що встановлюються керівництвом підприємства. Планова інформація пов'язана з функцією планування (стратегічного, поточного, оперативного), облікова – з управлінським і фінансовим обліком, аналітична – з функцією економічного аналізу, прогнозна – прогнозуванням фінансово-господарської діяльності.

За місцем утворення інформація поділяється на внутрішню і зовнішню. Внутрішня інформація – це сукупність даних, які утворюються на самому об'єкті та характеризують його діяльність. Зовнішня інформація виникає за межами об'єкта, надходить ззовні та безпосередньо стосується предмета, що досліджується.

За стабільністю аналітична інформація поділяється на постійну (сталу), умовно-постійну та змінну. До постійної належить інформація, що не змінюється (наприклад, звітні дані); умовно-постійна інформація зберігає свої значення протягом тривалого періоду (наприклад, норми і нормативи); змінна – характеризується частою зміною значень (наприклад, відомості про витрачання сировини, нарахування заробітної плати).

За насиченістю аналітична інформація буває достатньою, недостатньою та надлишковою. Достатня інформація забезпечує розв'язання певних задач. Недостатність інформації робить неможливим вирішення поставлених завдань. Надлишкова інформація містить зайві дані, які або зовсім не використовуються, або виконують дублюючі функції. Для сучасної економічної інформації в більшості характерним є поєднання надмірності та недостатності даних.

За ступенем опрацювання (стадіями перетворення) економічна інформація поділяється на вхідну і вихідну. Вхідна інформація – основа для наступного оброблення даних – реєструється у місці її виникнення (зберігання) та є найбільш детальною. Вихідна інформація – результат оброблення вхідних даних, поділяється на проміжну (що підлягає відповідному опрацюванню) і результативну.

У табл. 2.1 наведено й інші важливі класифікаційні ознаки та відповідні види економічної інформації

Для фінансового аналізу особливе значення має поділ інформації на *відкриту* і *конфіденційну*. Інформація, що міститься у бухгалтерській, фінансовій та статистичній звітності, виходить за межі підприємства, а отже, є відкритою (публічною). Інша інформація, що розробляється і використовується виключно в межах підприємства, становить його комерційну таєм-

ницю.

Під *комерційною таємницею* мають на увазі відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди інтересам підприємства.

Інформаційна база формується відповідно до основних *вимог до інформації*, що використовується в аналітичних дослідженнях.

1. *Аналітичність* – інформація має відповідати потребам аналізу, тобто забезпечувати надходження даних саме про ті напрями діяльності та з тією деталізацією, що необхідна для всебічного вивчення фінансово-економічних явищ і процесів, виявлення впливу факторів і визначення резервів.

2. *Об'єктивність (достовірність)* – інформація має відповідати дійсності, відображати реальний стан господарських явищ і процесів.

3. *Оперативність (своєчасність)* – потрібна для проведення аналізу інформація має надходити до аналітика якомога швидше, що забезпечить можливість своєчасного реагування на перебіг господарських процесів та їх результати.

4. *Раціональність* передбачає, з одного боку, відсутність зайвих даних, а з іншого – їх повноту, достатність та різнобічність.

5. *Зіставність (порівнюваність)* забезпечує зацікавлених користувачів можливістю порівняти інформацію за складом, у часі та просторі.

6. *Єдність* – дані можуть надходити з різних джерел, тому необхідно усунути можливу їх відмінність, а також дублювання джерел інформації.

7. *Нейтральність* передбачає відсутність в інформації суб'єктивних оцінок, адже вона не повинна надаватися вибірково з метою впливу на рішення користувачів.

8. *Ефективність* – система інформації має передбачати мінімум витрат на її збирання, зберігання та використання, одночасно забезпечуючи всі потреби аналізу й управління.

Водночас слід забезпечити дотримання таких вимог, як комплексність інформації, її формування за єдиними ознаками, можливість групування та комп'ютерного оброблення, доступність для сприйняття, охайність і привабливість відображення тощо.

2.2. Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу

Результативність фінансового аналізу залежить від повноти виконання таких умов:

- володіння методикою оцінювання фінансового стану та ефектив-

ності фінансово-господарської діяльності підприємства;

- достатність та якість відповідного інформаційного забезпечення;
- наявність кваліфікованих фахівців-аналітиків, які здатні на практиці реалізувати існуючі методики.

Щоб підвищити ефективність діяльності суб'єктів господарювання, необхідно мати відповідний рівень інформаційного забезпечення. Це стосується як змісту інформації, так і технологій її отримання й оброблення.

Інформаційне забезпечення – це динамічна система інформації та способів її опрацювання, що дає змогу вивчити реальний стан об'єкта дослідження з метою обґрунтування управлінських рішень. За структурою інформаційне забезпечення фінансового аналізу включає два елементи: *інформаційну базу та процеси перетворення даних*. Інформаційне забезпечення можна розглядати і як процес забезпечення інформацією, і як сукупність документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі у процесі її функціонування.

Інформаційне забезпечення фінансового аналізу є невід'ємною складовою загальної системи інформаційного забезпечення управління підприємством. *Призначення інформаційного забезпечення фінансового аналізу* – фіксування у документах даних, збирання, передавання, оброблення, зберігання та трансформація інформації про операційну, фінансову та інвестиційну діяльність підприємства, його фінансовий стан.

Інформаційне забезпечення фінансового аналізу, разом із кадровим, методичним та технічним, створює необхідні умови для його проведення. Змістовність і глибина аналізу, повнота врахування всіх чинників, що впливають на об'єкт дослідження, істотною мірою визначають і стан інформаційного забезпечення.

З упровадженням сучасних інформаційних технологій виникла інформаційна індустрія, динамічно розвивається інформаційний бізнес із продажу і передавання інформації, програмного забезпечення, надання обчислювальних послуг.

Сучасні технології фінансового аналізу потребують суттєвого розширення інформаційної бази. Крім стандартних форм фінансової та статистичної звітності, використовуються позаоблікові джерела інформації, що характеризують стан зовнішнього економічного середовища: ринків товарів і послуг, внутрішнього і міжнародного фінансових ринків, систем оподаткування тощо. Створюються комплексні автоматизовані інформаційні системи з регулярним оновленням даних, розширюються можливості інформаційного забезпечення, які надає *Internet*.

Для фінансового аналізу використовують різноманітні *джерела інформації*, вибір яких залежить від періоду дослідження, мети і завдань аналізу, його методичного забезпечення.

Усі джерела даних, які залучаються для проведення фінансового аналізу, поділяють на нормативно-планові, облікові та позаоблікові.

До **нормативно-планових джерел** належать усі види планів, які розробляються на підприємстві (перспективні, поточні, оперативні, бізнес-плани, плани-графіки, платіжні календарі), а також нормативні матеріали, кошториси, цінники, проектні завдання і т. ін.

Джерела інформації облікового характеру – це документи бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку, всі види звітності, а також первинна облікова документація.

Позаоблікові джерела інформації – це документи, що регулюють господарську діяльність, а також дані, що характеризують зміну зовнішнього середовища функціонування підприємства. До них належать:

1) офіційні документи, якими підприємство зобов'язане користуватися у своїй діяльності: закони України, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів; накази міністерств та інших органів державного управління; накази і розпорядження керівництва підприємства, рішення ради директорів, зборів акціонерів і т. ін.;

2) матеріали, акти та висновки внутрішнього і зовнішнього аудиту, внутрішньо- і позавідомчих ревізій, перевірок податкової служби та державної фінансової інспекції, лабораторного і санітарного контролю, професійних консалтингових фірм;

3) господарсько-правові документи: договори, угоди, рішення судових органів, рекламації;

4) науково-технічна інформація: публікації, звіти за результатами науково-дослідної роботи і т. ін.;

5) технічна і технологічна документація;

6) інформація про ділових партнерів підприємства – постачальників і покупців: дані про постачальників необхідні для прогнозування їх надійності та цінової політики, відомості про покупців – для характеристики їх поточної та довгострокової платоспроможності;

7) інформація про основних конкурентів, яку взято з різноманітних джерел: Інтернету, радіо, телебачення, газет, журналів, інформаційних бюлетенів тощо;

8) інформація про стан ринку матеріальних ресурсів (обсяги ринків, рівень і динаміка цін на окремі види ресурсів), ринку капіталу (ставки рефінансування, офіційні курси іноземних валют, ставки комерційних банків за кредитами і депозитами), фондового ринку (ціни попиту і пропозиції на цінні папери, обсяги і ціни угод із фондових інструментів, зведений індекс динаміки цін на фондовому ринку);

9) дані Державної служби статистики про рівень і динаміку показників макроекономічної ситуації в країні (валовий внутрішній продукт, обсяги промислового виробництва, сальдо експорту-імпорту, інфляція тощо).

Головним джерелом інформації для проведення фінансового аналізу є *звітність підприємств*.

Звітність – це система показників, які характеризують результати діяльності підприємства за звітний період. Звітність, яка використовується для потреб аналізу, класифікується за кількома ознаками (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Класифікація звітності підприємств

Класифікаційна ознака	Вид звітності
За джерелами складання	- бухгалтерська (в тому числі фінансова) - статистична - податкова
За строками подання	- поточна (оперативна): тижнева, 15-денна, за місяць - квартальна - річна
За ступенем узагальнення інформації	- первинна: подається підприємствами - зведена: подається міністерствами, відомствами та базується на первинній
За охопленням видів діяльності	- звітність, яка включає всі види діяльності підприємства - звітність, яка включає один напрям діяльності (торгівлю, постачання тощо)
За поширенням на галузі економіки	- типова - галузева
За характером користувачів інформації, що міститься у звітності	- внутрішня: використовується головним чином для потреб управління підприємством - зовнішня: подається до державних органів управління, інвесторам, засновникам тощо
За способом подання звітності	- на паперових носіях - електронна

У процесі проведення фінансового аналізу (особливо під час оцінювання фінансового стану підприємства) широко використовують дані *фінансової звітності*, що має такі якісні характеристики: зрозумілість та адекватність тлумачення, достовірність, зіставність, доречність. Детально фінансову звітність охарактеризовано в підрозділі 2.3.

Комплексне використання різноманітних джерел інформації в процесі фінансового аналізу дає змогу всебічно вивчити всі сторони фінансово-господарської діяльності та повніше виявити резерви поліпшення фінансового стану підприємства.

Для забезпечення корисності інформації під час прийняття управлінських рішень вона має бути зрозумілою, доречною, достовірною. **Підготовка інформаційної бази** для проведення фінансового аналізу передбачає перевірку інформації за формою і змістом.

Перевірка інформації за формою встановлює:

- ⇒ дотримання правил складання й оформлення звітності з погляду наявності необхідних реквізитів (включаючи підписи відповідальних осіб);
- ⇒ правильність арифметичних розрахунків і підсумків у формах звітності та інших джерелах інформації;
- ⇒ узгодженість показників різних форм звітності;
- ⇒ відповідність показників, перенесених з інших документів і звітності попередніх періодів;
- ⇒ дотримання балансової залежності показників.

Проводячи перевірку інформації за формою, користуються засобами логічного й арифметичного контролю. *Логічний контроль* визначає наявність помилок, а *арифметичний (технічний)* – встановлює їх кількісний розмір.

Під час *перевірки інформації за змістом* встановлюється, наскільки показники відповідають фактичному стану справ на підприємстві. Висновок про відповідність інформації даним бухгалтерського обліку формулюється за результатами ревізії або аудиту.

Можливі помилки, що встановлені в процесі перевірки інформації, можуть бути наслідком недосконалої первинної реєстрації або наступного неточного оброблення даних. При цьому розрізняють *випадкові* та *систематичні помилки*. Небезпечними є саме систематичні помилки, що бувають несвідомими і свідомими. Останні виникають унаслідок зловмисного перекручування даних із метою заниження фінансових результатів, ухилення від оподаткування тощо.

Отже, достовірні джерела інформації – необхідна умова об'єктивності та високої якості аналітичної роботи, оскільки забезпечують доказову силу висновків, сформульованих за результатами фінансового аналізу.

Перевірка інформації за формою і змістом дає змогу розпочати безпосередньо аналітичні дослідження.

2.3. Використання інформації фінансової звітності у фінансовому аналізі

2.3.1. Загальна характеристика фінансової звітності

Розвиток міжнародних економічних зв'язків, глобалізація світової економіки потребують розроблення єдиних підходів до формування економічної інформації за допомогою уніфікації методів і форм обліку та фінансової звітності (стандартизацію обліку).

Стандартизація обліку – це процес розроблення та послідовного застосування єдиних вимог, правил і принципів до визнання, визначення та оцінювання об'єктів обліку у фінансових звітах.

Сучасний розвиток фінансового аналізу значною мірою зумовлений

змінами інформаційної моделі економіки під впливом реформування національної системи рахівництва, впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, звітності та аудиту.

У 1999 р. було прийнято Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [9], затверджено Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), які визначають принципи і методи ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ – IFRS).

Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, складених за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан підприємства у зручному і зрозумілому вигляді, для прийняття ними ефективних управлінських рішень.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (№ 996-XIV від 16.07.1999 р., зі змінами) [9] та Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(С)БО 1) (затверджене наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р., із змінами) [24] визначають:

- мету фінансової звітності;
- склад та елементи фінансової звітності;
- якісні характеристики фінансової звітності;
- принципи підготовки фінансової звітності;
- вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності.

За НП(С)БО 1 **бухгалтерська звітність** – звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів. **Фінансова звітність** – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Користувачі звітності – фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень: власники, керівництво підприємства, інвестори, працівники, комерційні банки, постачальники та інші кредитори, замовники, органи державного управління. Вони використовують фінансову звітність для задоволення таких інформаційних потреб:

- *власники*: оцінювання здатності підприємства збільшувати власний капітал і виплати дивідендів;
- *керівництво* підприємства: визначення стратегії й тактики бізнесу, головних напрямів розвитку підприємства, його сильних і слабких сторін,

здійснення ефективного контролю за діяльністю підприємства;

- інвестори: оцінювання ризику, пов'язаного з інвестиціями й одержанням доходів від інвестицій;
- працівники: оцінювання стабільності та прибутковості діяльності підприємства, його здатності виконувати зобов'язання з оплати праці та формування соціальних фондів;
- *комерційні банки*: визначення того, наскільки своєчасно та в повному обсязі будуть сплачені кредити і проценти;
- *постачальники і кредитори* – одержання інформації, що дасть змогу визначити здатність підприємства виконувати платіжні зобов'язання;
- *замовники (покупці)*: отримання інформації щодо безперервності діяльності підприємства, особливо, коли вони мають довгострокові угоди з підприємством або залежать від нього;
- *органи державного управління*: визначення податкової політики та використання інформації фінансової звітності як основи формування даних про валовий внутрішній продукт та інші макроекономічні показники.

Отже, *фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо:*

- придбання, продажу та володіння цінними паперами;
- участі в капіталі підприємства;
- оцінювання якості управління;
- оцінювання здатності підприємства своєчасно виконувати зобов'язання;
- забезпеченості зобов'язань підприємства;
- визначення суми дивідендів, які підлягають розподілу;
- регулювання діяльності підприємства;
- інших рішень.

Фінансова звітність має задовольняти потреби тих користувачів, які не можуть вимагати звітів, складених з урахуванням їх конкретних інформаційних потреб. Порядок надання фінансової звітності користувачам визначається чинним законодавством.

За НП(С)БО 1 **фінансова звітність підприємств** усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ) складається (додатки А, Б):

- з форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;
- форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»;
- форми № 3 (З-н) «Звіт про рух грошових коштів»;
- форми № 4 «Звіт про власний капітал»;
- приміток до фінансової звітності.

Для суб'єктів малого підприємництва та представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності національними положеннями (стандартами) встановлена скорочена за показниками фінансова звітність у складі

балансу (форми № 1-м, 1-мс) і звіту про фінансові результати (форми № 2-м, 2-мс), форма і порядок складання яких визначаються П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 25 від 24.01.2011 р., із змінами. Форми фінансової звітності бюджетних установ встановлюються Міністерством фінансів України, а форми фінансової звітності банків – Національним банком України за погодженням із Державною службою статистики України.

Форма і склад статей фінансової звітності визначаються НП(С)БО 1 і наводяться у додатках 1 і 2 до нього. *Стаття* – елемент фінансового звіту, який відповідає критеріям, установленим НП(С)БО 1. Підприємства можуть не наводити статті, за якими відсутня інформація до розкриття (крім випадків, якщо така інформація була в попередньому звітному періоді), а також додавати статті із збереженням їх назви і коду рядка з переліку додаткових статей фінансової звітності, наведених у додатку 3 до НП(С)БО 1, у разі якщо стаття відповідає таким критеріям:

- інформація є суттєвою (*суттєва інформація* – інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності);
- оцінка статті може бути достовірно визначена.

До фінансової звітності включаються показники діяльності філій, представництв, відділень та інших відособлених підрозділів підприємства. *Консолідована фінансова звітність* – звітність, яка відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства та його дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці. Відповідно до П(С)БО 20 консолідовану фінансову звітність подає материнське підприємство.

Розглянемо якісні характеристики фінансової звітності.

Інформація, яка надається у фінансовій звітності, має бути дохідлива і зрозуміла її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.

Фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити і скоригувати їхні оцінки, зроблені в минулому.

Фінансова звітність повинна бути достовірною. Інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок і перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності.

Фінансова звітність повинна надавати можливість користувачам порівнювати:

- фінансові звіти підприємства за різні періоди;
- фінансові звіти різних підприємств.

Передумовою зіставності є наведення відповідної інформації попереднього періоду і розкриття інформації про облікову політику та її зміни.

Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. Установлення і зміни облікової політики підприємства здійснюються підприємством, яке визначає її за погодженням із власником (власниками) або уповноваженим органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів.

Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням таких **принципів**:

➤ *автономності* підприємства, за яким кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від її власників; тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства;

➤ *безперервності діяльності*, що передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі;

➤ *періодичності*, що припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди з метою складання фінансової звітності;

➤ *історичної (фактичної) собівартості*, що визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання;

➤ *нарахування та відповідності доходів і витрат*, за яким для визначення фінансового результату звітного періоду слід порівняти доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей;

➤ *повного висвітлення*, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій і подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі;

➤ *послідовності*, який передбачає постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності;

➤ *обачності*, згідно з яким методи оцінки, що застосовуються у бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;

➤ *превалювання сутності над формою*, за яким операції повинні обліковуватися відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;

➤ *єдиного грошового вимірника*, який передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці.

Під час складання фінансової звітності необхідно узгодити наведені принципи так, щоб досягти належних якісних характеристик фінансової звітності.

Інформація про підприємство, яка підлягає розкриттю у фінансовій звітності, включає:

- ◆ назву, організаційно-правову форму та місцезнаходження підприємства (країну, де зареєстроване підприємство, адресу його офісу);
- ◆ короткий опис основної діяльності підприємства;
- ◆ назву материнської (холдингової) компанії підприємства;
- ◆ середню кількість працівників підприємства протягом звітного періоду;
- ◆ дату затвердження фінансової звітності;
- ◆ повідомлення про складання фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності.

Кожний фінансовий звіт повинен містити дату, станом на яку наведені його показники, або період, який він охоплює. Баланс підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду. *Проміжна (місячна, квартальна) звітність*, яка охоплює певний період, складається нарастаючим підсумком з початку звітного року.

2.3.2. Аналітичні можливості форм фінансової звітності

Під час проведення фінансового аналізу інформація фінансової звітності має забезпечувати:

- оцінювання динаміки і перспектив одержання прибутку підприємством;
- дослідження наявних у підприємства фінансових ресурсів та ефективності їх використання;
- прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері фінансів і здійснення інвестиційної політики.

Форми фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього періоду, розкриття облікової політики та її змін, що робить можливим ретроспективний аналіз результатів фінансово-господарської діяльності підприємства та їх прогнозування (табл. 2.3).

Баланс (Звіт про фінансовий стан) – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал. За формою баланс є таблицею, що складається з двох частин: активу і пасиву. В активі балансу відображаються дані про розміщення і стан майна, а в пасиві – показники, що характеризують джерела формування капіталу. Підсумок активів балансу повинен дорівнювати сумі зобов'язань і власного капіталу.

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

**Напрями використання форм фінансової звітності
як інформаційних джерел аналізу**

Форма фінансової звітності	Інформаційні дані	Напрями використання інформації для потреб аналізу
Баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма № 1)	Економічні ресурси, що контролюються підприємством, і джерела їх формування	Горизонтальний і вертикальний аналіз; оцінювання фінансового стану підприємства із застосуванням коефіцієнтів (структури ресурсів, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості), оцінювання і прогнозування змін економічних ресурсів та їх джерел
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма № 2)	Доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід	Аналіз структури та динаміки доходів і витрат, прибутковості діяльності, ділової активності підприємства
Звіт про рух грошових коштів (форма № 3 (З-н))	Грошові кошти (генерування і використання)	Аналіз грошових потоків у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності
Звіт про власний капітал (форма № 4)	Величина і зміни в складі власного капіталу протягом звітного періоду	Оцінювання і прогнозування змін у структурі власного капіталу
Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5)	Облікова політика; інформація, що потребує уточнення відповідно до вимог НП(С)БО; деталізація статей звітності з метою забезпечення її зрозумілості	Різні напрями деталізованого аналізу фінансового стану, виявлення причин його зміни

За даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» оцінюються (табл. 2.4):

- склад і структура активів (необоротних активів, оборотних активів, запасів, дебіторської заборгованості);
- склад і структура пасивів (власного капіталу, довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень, поточної кредиторської заборгованості);
- стан ліквідності балансу;
- платоспроможність підприємства за системою відносних показників;
- наявність власних оборотних коштів;
- показники фінансової стійкості;

Аналітичні можливості балансу (звіту про фінансовий стан)

Параметр оцінювання фінансового стану	Зміст показників
Зміна економічного потенціалу	– абсолютні та відносні зміни валюти балансу й окремих видів активів і пасивів за період дослідження
Інвестиційна привабливість та ефективність партнерських відносин	– частка оборотного капіталу в структурі активів; – частка високоліквідних активів (поточних фінансових інвестицій, грошей та їх еквівалентів) у структурі активів; – структура і динаміка дебіторської заборгованості; – структура і динаміка власного капіталу; – структура і динаміка поточної кредиторської заборгованості
Ліквідність і платоспроможність	– абсолютна; – швидка; – загальна; – оборотність запасів; – оборотність поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості
Фінансова стійкість	– співвідношення власного і позикового капіталу; – частка власних оборотних коштів в оборотних активах; – частка довготермінового позикового капіталу; – сальдо поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості
Характеристика фінансової діяльності	– обсяг і структура довгострокових і поточних фінансових інвестицій
Стан кредитування	– обсяг, структура та динаміка кредитів; – зміна частки довгострокових кредитів; – зміна частки короткострокових кредитів

▪ показники оборотності різних видів капіталу, рентабельності активів і власного капіталу із залученням даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)».

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) – звіт про доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід. *Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки та сукупний дохід підприємства за звітний період.*

За даними форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» визначаються й аналізуються:

- склад і структура доходів підприємства;
- склад і структура витрат підприємства;

- склад і структура сукупного доходу підприємства;
- абсолютні показники фінансових результатів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;
- відносні показники ефективності діяльності – показники рентабельності;
- показники оборотності різних видів капіталу підприємства із залученням даних форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Ці показники розглядаються у динаміці за звітний і попередній періоди.

Звіт про рух грошових коштів – звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Під час складання фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим (форма № 3) або непрямим (форма № 3-н) методом із застосуванням відповідної форми звіту. Підприємство розгорнуто наводить суми надходжень і видатків, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності протягом звітного періоду.

Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Звіт про власний капітал – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. *Метою складання звіту про власний капітал* є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. Для забезпечення порівняльного аналізу інформації до річного звіту про власний капітал підприємства додають звіт про власний капітал за попередній рік.

Примітки до річної фінансової звітності – сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію й обґрунтованість статей фінансової звітності, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності.

Наприклад, П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами» визначає методологічні засади формування інформації про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання звітних сегментів та її розкриття у фінансовій звітності. Інформація про звітні сегменти наводиться у Додатку до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (форма № 6). Звітні сегменти поділяються на господарські та географічні.

Господарський сегмент – відокремлювана частина діяльності підприємства з виробництва та/або продажу певного виду (або групи) продукції (товарів, робіт, послуг), яка відрізняється від інших:

- видом продукції (товарів, робіт, послуг);
- способом отримання доходу (способом розповсюдження продукції, товарів, робіт, послуг);
- характером виробничого процесу;
- характерними для цієї діяльності ризиками;
- категорією покупців.

Географічний сегмент – відокремлювана частина діяльності підприємства з виробництва та/або продажу певного виду (або групи) продукції (товарів, робіт, послуг) у конкретному економічному середовищі, яка відрізняється від інших:

- економічними і політичними умовами географічного регіону;
- взаємозв'язком між діяльністю в різних географічних регіонах;
- територіальним розташуванням виробництва продукції (робіт, послуг) або покупців продукції (товарів, робіт, послуг);
- характерними для географічного регіону ризиками діяльності;
- правилами валютного контролю і валютними ризиками в таких регіонах.

Отже, головна мета аналізу фінансових звітів – оцінити результати та ефективність діяльності підприємства за звітний період і його поточний фінансовий стан, своєчасно виявляти й усувати недоліки у фінансово-господарській діяльності та знаходити резерви поліпшення фінансового стану підприємства.

Орієнтуючись на вимоги НП(С)БО 1, форми фінансової звітності забезпечують інформаційні потреби фінансових аналітиків щодо діагностики, оцінювання та пошуку за напрямками:

- стан і зміна економічного потенціалу суб'єкта господарювання;
- рух капіталу та ефективність участі в капіталі підприємства;
- ефективність придбання, продажу та володіння цінними паперами;
- результативність дивідендної політики;
- ефективність партнерських відносин та здатність суб'єкта господарювання своєчасно виконувати зобов'язання за поставками і платежами;
- реальна забезпеченість зобов'язань підприємства, виникнення кризових ситуацій та ефективність антикризового управління;
- дієвість тактичного регулювання діяльності.

Фінансова звітність є комплексом показників, яким притаманний логічний та інформаційний взаємозв'язки. Уніфікованість даних фінансової звітності дає змогу:

- за однаковими формулами визначати сукупність фінансово-аналітичних показників вітчизняних підприємств та іноземних підприємств – бізнес-партнерів;
- за однаковими формулами (тестами) визначати кредитні рейтинги й імовірність банкрутства вітчизняних та іноземних підприємств;

➤ за однаковими формулами розраховувати узагальнювальні показники фінансового стану вітчизняних та іноземних підприємств для визначення їх інвестиційної привабливості;

➤ створювати програмні продукти з питань фінансового аналізу.

Перевагами показників фінансової звітності є також нормативно визначена регулярність інформації та високий ступінь її надійності, оскільки фінансова звітність орієнтована на зовнішніх користувачів, є публічною та підлягає зовнішньому аудиту.

Водночас як джерело інформації фінансова звітність має й деякі недоліки. Зокрема, більшість показників наводяться по підприємству в цілому, що унеможливорює використання звітності для оперативного управління структурними підрозділами або управління виробництвом і реалізацією окремих видів продукції. Оперативності прийняття рішень заважають великі часові проміжки формування інформації (за формами № 1 і 2 – квартал, за формами № 3 (3-н), 4 і 5 – рік). Наявність у фінансовій звітності лише вартісних показників також суттєво обмежує аналітичні можливості її застосування.

Інформація обов'язкових форм державної статистичної звітності, що затверджуються Державною службою статистики України, широко використовується для аналізу фінансового стану підприємств різних галузей народного господарства, дослідження кількісних залежностей фінансово-економічних показників на макrorівні.

Зокрема, сільськогосподарські підприємства складають річну *форму № 50-сг* «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств», з якої для фінансового аналізу використовують такі дані:

- реалізацію продукції (робіт, послуг) у фізичній масі, виробничу собівартість, повну собівартість, чистий дохід (виручку) від реалізації;
- структуру виробничої собівартості за видами сільськогосподарської продукції;
- елементи витрат на виробництво продукції рослинництва, тваринництва.

Крім того, наказами Державної служби статистики України затверджено форми статистичної звітності з сільського господарства, серед яких:

- *форма № 2 (ферм)* «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства» (річна);
- *форма № 16-сг (річна)* «Баланс сільськогосподарської продукції»;
- *форма № 21-заг (місячна і річна)* «Реалізація сільськогосподарської продукції».

Інформація наведених форм державної статистичної звітності дає змогу провести поглиблений аналіз факторів формування доходів, витрат і фінансових результатів у цілому по підприємству, за галузями та видами продукції.

2.4. Комп'ютерні технології фінансового аналізу

Аналітичне оброблення економічної інформації є трудомістким процесом, що зумовлено великим обсягом різноманітних обчислень. Саме тому автоматизація аналітичних розрахунків, використання інформаційних технологій під час проведення фінансового аналізу стали об'єктивною потребою. В сучасних умовах кваліфікований фінансовий менеджер має володіти комп'ютерними технологіями фінансового аналізу.

Інформаційні технології – це сукупність методів і способів пошуку, збирання, накопичення, зберігання та оброблення інформації на основі застосування комп'ютерної техніки. Основне завдання організації фінансового аналізу в комп'ютерному середовищі полягає у забезпеченні прийняття своєчасних науково обґрунтованих управлінських рішень, що стосуються різних аспектів діяльності суб'єкта господарювання з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів.

Ефективність автоматизації аналітичних розрахунків проявляється у тому, що:

- зростає продуктивність праці аналітиків; вони можуть приділити більше уваги творчій діяльності, а не технічній роботі, що сприяє поглибленню досліджень, розв'язанню складніших задач;
- більш глибоко досліджуються економічні явища і процеси, всебічно вивчаються фактори та виявляються резерви поліпшення фінансового стану підприємства;
- підвищуються оперативність, якість та дієвість аналізу.

Автоматизоване розв'язання аналітичних задач здійснюється на базі комплексу програмних засобів.

Програмне забезпечення аналітичного процесу – це сукупність математичного апарату алгоритмізації, вибору мови програмування, розроблення програми, створення пакетів прикладних програм.

Програмне забезпечення фінансового аналізу має специфіку, оскільки:

- а) аналітичні завдання передбачають комплексний характер досліджень економічних явищ і процесів;
- б) аналіз має забезпечувати максимальну оперативність представлення результатів;
- в) необхідно враховувати різноманітні джерела інформації;
- г) є багатоваріантність форм і змісту результативної інформації, що зумовлено інформаційними потребами різних користувачів;
- д) висока значимість результативної інформації для прийняття управлінських рішень передбачає автоматизовану перевірку її достовірності.

Тому програми повинні мати високий рівень сегментації (модульності), бути гнучкими щодо внесення змін і доповнень.

Серед комп'ютерних програм фінансового аналізу найбільшого розвитку і поширення набули програми ретроспективного (підсумкового) аналізу фінансового стану підприємств, який проводиться за даними фінансової звітності декількох періодів, що є основним джерелом інформації під час розрахунку фінансових коефіцієнтів.

Пакети прикладних програм для розв'язання задач фінансового аналізу представлені насамперед електронними таблицями (наприклад, *Excel*), найсуттєвішими перевагами яких є: широкі можливості математичного, статистичного та графічного аналізу даних; ефективне моделювання проблем «що буде, якщо»; прямий доступ до зовнішніх баз даних; розвинений інтерфейс з іншими популярними пакетами; наявність інструментарію для роботи в Інтернеті тощо.

Прикладом комплексної автоматизованої системи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства є відоме розроблення корпорації «БААН». Програмне забезпечення цієї системи містить спеціальні модулі або підсистеми, що забезпечують управління фінансами підприємств. Так, у підсистемі «БААН–Фінанси» реалізовано дві основні функції фінансового управління: аналіз і планування. Функціонально підсистема «БААН–Фінанси» містить такі модулі: «Головна книга», «Розрахунки з дебіторами», «Розрахунки з постачальниками», «Аналіз витрат», «Основні засоби», «Управління грошовими коштами», «Фінансові плани», «Фінансові звіти».

Комплексна система управління фінансово-господарською діяльністю «ОЛИМП» орієнтована на використання програмних рішень *Microsoft*. Спеціальний модуль «Фінанси» призначений для оперативного управління фінансовими ресурсами (надходження і витрачання коштів, аналіз розрахунків із дебіторами та кредиторами).

У програмі «ОЛИМП: ФінЕксперт» не лише використано традиційні вітчизняні та зарубіжні методики аналізу, а й реалізовано багатофакторну модель корпорації «Дюпон», яка застосовується для розрахунку ключових фінансово-економічних показників діяльності підприємства: рентабельності активів, економічного зростання, середньозваженої вартості капіталу тощо. Програма дає змогу порівнювати фінансовий стан підприємств і ранжувати їх за значенням спеціального інтегрованого показника, а також забезпечує можливість статистичного прогнозування балансу і моделювання наслідків управлінських рішень.

У комплексному аналізі та діагностиці фінансового стану підприємств використовують й інші програмні комплекси: *Audit Expert*, «Альт–Фінансы», «БЭСТ–Ф».

Програмний комплекс *Audit Expert* – це інструментарій для аналізу фінансового стану та результатів господарської діяльності підприємства за даними фінансової звітності. Найбільші можливості має професійна версія

програми, що дає змогу розробляти сценарії перетворення звітності, розраховувати майже 70 фінансових показників, виконувати переоцінювання і прогнозування статей балансу, здійснювати консолідацію звітності кількох підприємств, їх ранжування за різними критеріями і т. ін.

Програмний продукт «Альт–Фінанси» призначений для комплексного оцінювання діяльності підприємства, виявлення основних тенденцій його розвитку, розрахунку базових нормативів для планування і прогнозування, оцінювання кредитоспроможності. Відкритість та адаптивність програмного продукту, розробленого у вигляді надбудови до *Excel*, надає користувачеві можливість самостійно вносити зміни в алгоритми і методики розрахунків, ураховуючи свої вимоги. У програмі реалізовано найпоширеніші прийоми фінансового аналізу: горизонтальний, вертикальний, факторний і метод коефіцієнтів, поєднанням яких можна отримати вичерпну характеристику фінансового стану підприємства.

Система «БЭСТ–Ф» призначена для проведення комплексного аналізу фінансової та комерційної діяльності підприємств. Поряд із традиційними показниками фінансово-майнового стану, програма дає змогу аналізувати номенклатуру і динаміку продажу, прогнозувати умови постачальників та обирати найвигіднішого партнера, досліджувати фактори, що впливають на прибуток, здійснювати структурний аналіз витрат обігу.

Отже, основні можливості найбільш поширених аналітичних програм пов'язані з проведенням ретроспективного фінансового аналізу. Досвід використання програмних продуктів дозволяє узагальнити *основні вимоги до проведення фінансового аналізу в умовах комп'ютерних технологій*:

- своєчасне і повне задоволення обчислювальних та інформаційних потреб під час проведення аналізу;
- багатоваріантність подання вихідної інформації в табличній і графічній формах;
- можливість внесення коригувань у методику розрахунків і форми відображення їх результатів;
- повторення процесу розв'язання задачі з будь-якої стадії розрахунків;
- мінімальний час відповіді на аналітичні запити;
- можливість роботи в мережі.

Незважаючи на широкі функціональні можливості сучасних аналітичних комп'ютерних програм, більшість з них не повністю відповідає характеристикам комплексного фінансового аналізу, оскільки як основне (а іноді і єдине) джерело інформації використовується фінансова звітність підприємства. До найменш розроблених аспектів побудови програм фінансового аналізу належать питання методики коригування вартісних показників, розширення інформаційної бази аналізу за рахунок внесення до неї

даних рахунків бухгалтерського обліку, а також позаоблікової інформації.

Вітчизняний і зарубіжний досвід переконує, що під час розв'язання задач фінансового аналізу найпоширенішим програмним продуктом є програма електронних таблиць – *MS Excel*, яка функціонує в середовищі операційної системи *Windows*.

Електронна таблиця – це інтерактивна програма, що складається з набору рядків і стовпчиків, зображених на екрані у спеціальному вікні. Місце на перетині рядка і стовпчика називається коміркою. У комірці може бути вміщене число, текст або формула, за допомогою якої здійснюються розрахунки. Комірки можна копіювати, переміщувати, а також змінювати їх вміст. При цьому виконується автоматичний перерахунок вмісту всіх комірок, які використовують у формулах комірку, що змінюється. На основі груп комірок створюються діаграми, зведені таблиці та карти.

Аналітичний документ у *MS Excel* – це набір таблиць або *робоча книга*, що складається з одного чи кількох *робочих аркушів*, кожний з яких має назву. За необхідності робоча книга може містити десятки і навіть сотні робочих аркушів.

Використання робочої книги *MS Excel* дає змогу автоматизувати виконання різноманітних розрахунків, а також забезпечує інтерактивний зв'язок між даними різних документів, створених на робочих місцях. Опанування можливостей *MS Excel* і набуття відповідних практичних навичок можливе у двох формах:

- 1) створення відповідних книг *Excel*, тобто самостійне введення потрібних формул для розрахунків;
- 2) робота з уже створеними робочими книгами, тобто лише введення нових вихідних даних та аналіз проміжних і кінцевих результатів.

Найбільш ефективною організаційною формою проведення фінансового аналізу в умовах комп'ютеризації є створення автоматизованих робочих місць (АРМ) аналітиків. **АРМ аналітика** – це фахово орієнтована обчислювальна система, призначена для автоматизації аналітичної роботи.

На базі сучасних персональних комп'ютерів (ПК) АРМ фінансового аналітика поєднується з АРМ бухгалтера, економіста та ін.

Автоматизоване робоче місце – це сукупність інструментальних засобів кінцевого користувача, що включає інформаційне, програмне, технічне та методичне забезпечення; призначене для професійної діяльності користувача на ПК; працює як автономно, так і в складі мережі. АРМ функціонує одночасно як джерело, передавач, приймач та споживач інформації. До *інструментальних засобів АРМ* належать: бази даних, бази знань, системи управління базами даних, текстові редактори, табличні процесори, графічні редактори, операційні оболонки, пакети прикладних програм.

Експлуатація комплексу АРМ аналітика передбачає досягнення таких *цілей*:

- ⇒ зниження трудомісткості та вартості аналітичного процесу;
- ⇒ скорочення строків оброблення аналітичних даних, підвищення їх якості та достовірності;
- ⇒ створення умов для переходу до безпаперової технології оброблення даних;
- ⇒ забезпечення дотримання строків подання результатів аналізу;
- ⇒ підвищення гнучкості аналітичного процесу;
- ⇒ вдосконалення організації праці фахівців-аналітиків.

Незалежно від змісту аналітичних задач АРМ фінансового аналітика забезпечує можливість для користувача виконувати такі дії:

- обробляти текстові документи, таблиці, графіки, схеми;
- здійснювати пошук інформації у довідкових фондах та архівах;
- обмінюватися документами і даними;
- доповнювати перелік задач фінансового аналізу та вдосконалювати їх;
- розглядати кілька варіантів і приймати відповідні управлінські рішення.

Є різні рівні автоматизації оброблення інформації на підприємстві:

- автоматизовано окремі види робіт (автономні АРМ спеціалістів);
- АРМ спеціалістів різних служб об'єднано в локальні обчислювальні мережі (ЛОМ);
- функціонує автоматизована система управління підприємством (АСУП), яка об'єднує всі локальні мережі АРМ спеціалістів та утворює єдиний інформаційний простір;
- створена корпоративна інформаційна система, що об'єднує в єдиний простір інформаційні системи головного підприємства та його філій, дочірніх підприємств тощо.

Функціональне програмне забезпечення АРМ фінансового аналітика створюється на базі засобів загального програмного забезпечення для розв'язання конкретних аналітичних задач. Програми поділяються на *локальні* та *комплексні*.

На першому етапі створення АРМ аналітика використовують зазвичай локальні програми, призначені для багаторазового розв'язання задач одного типу.

На другому етапі, етапі подальшого розвитку АРМ, створюються програми комплексного аналізу, що охоплюють різні аспекти економічної та фінансової діяльності підприємства і містять систему взаємопов'язаних задач. Розроблення такої системи передбачає:

- а) визначення користувачів результатів аналізу, а також періодичності, змісту та форм подання вихідної та результативної інформації;
- б) здійснення математичної постановки задач, розроблення моделей та алгоритмів їх розв'язання;

в) формування відповідної інформаційної системи та створення банку даних;

г) розроблення програм розв'язання задач на ПК;

д) запровадження АРМ аналітика в практику фінансового менеджменту (зокрема, розроблення комплексу організаційних заходів із підготовки фахівців-аналітиків, ознайомлення управлінського персоналу підприємства з аналітичними можливостями АРМ і напрямками його подальшого розвитку).

Отже, впровадження автоматизованих робочих місць дає змогу формувати єдину систему організації та оброблення інформації з моменту її введення до одержання аналітичних показників. Це зменшує до мінімуму розрив у часі між здійсненням господарських процесів, отриманням первинної інформації, її обробленням і видачею результатів аналізу, що дає змогу оперативно впливати на процес управління підприємством.

Запитання для самоперевірки знань

- 1. Що таке інформація? Чим відрізняються поняття «дані» та «інформація»?*
- 2. Які особливості має економічна інформація?*
- 3. За якими ознаками та на які види класифікується економічна інформація?*
- 4. Що таке комерційна таємниця підприємства?*
- 5. Яким вимогам має відповідати інформація, що використовується в аналітичних дослідженнях?*
- 6. Що таке інформаційне забезпечення економічного аналізу? Які елементи воно включає?*
- 7. На які групи поділяються джерела даних для проведення фінансового аналізу?*
- 8. Що належить до позаоблікових джерел інформації?*
- 9. За якими ознаками та на які види класифікується звітність підприємств?*
- 10. Що встановлює перевірка інформації за формою і змістом?*
- 11. Що таке фінансова звітність? Яка мета її складання?*
- 12. Які інформаційні потреби задовольняють користувачі звітності?*
- 13. З яких форм складається фінансова звітність підприємства?*
- 14. Яким критеріям відповідає стаття фінансового звіту?*
- 15. Якими мають бути якісні характеристики фінансової звітності?*
- 16. Який зміст принципів формування фінансової звітності?*
- 17. Яка інформація про підприємство підлягає розкриттю у фінансовій звітності?*
- 18. За якими напрямками використовуються форми фінансової звітності як інформаційні джерела аналізу?*

19. *Що таке баланс (звіт про фінансовий стан)? Якими є аналітичні можливості балансу?*
20. *Що таке звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)? Які його аналітичні можливості?*
21. *Що таке звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до річної фінансової звітності?*
22. *Яке призначення фінансової звітності за сегментами? Що таке господарський і географічний сегменти?*
23. *У чому полягають переваги уніфікованості даних фінансової звітності?*
24. *Якими є аналітичні можливості інформації форм статистичної звітності, що складаються сільськогосподарськими підприємствами?*
25. *Що таке інформаційні технології? У чому виявляється ефективність автоматизації аналітичних розрахунків?*
26. *У чому полягає специфіка програмного забезпечення фінансового аналізу?*
27. *Які можливості основних комп'ютерних програм фінансового аналізу?*
28. *Які основні вимоги ставляться до проведення фінансового аналізу в умовах комп'ютерних технологій?*
29. *Яке місце посідає програмний продукт MS Excel у розв'язанні задач фінансового аналізу?*
30. *Що таке автоматизоване робоче місце (АРМ) аналітика? Які інструментальні засоби воно включає?*
31. *Досягнення яких цілей передбачає експлуатація комплексу АРМ аналітика?*
32. *Які є рівні автоматизації оброблення інформації на підприємстві?*
33. *В якій послідовності впроваджується АРМ аналітика?*

Тести

Серед наведених відповідей на тестові питання знайдіть повну правильну відповідь.

2.1. *Сукупність корисних упорядкованих відомостей про процеси та явища зовнішнього світу, що є об'єктом збирання, реєстрації, зберігання, передавання та перетворення, – це:*

- а) інформаційне забезпечення;
- б) інформація;
- в) інформаційна база;
- г) інформаційна система.

2.2. *Які особливості має економічна інформація:*

- а) динамічність;
- б) взаємозв'язок;
- в) нерівномірність виникнення протягом року;

- г) єдність і взаємозумовленість показників;
- д) усі відповіді правильні?

2.3. *Нормативна, планова, облікова, аналітична, прогнозна – це види інформації за ознакою:*

- а) стадії управління;
- б) рівень доступності;
- в) стабільність;
- г) насиченість;
- д) спосіб фіксації.

2.4. *На які види поділяється інформація за ознакою місця утворення:*

- а) відкрита і конфіденційна;
- б) кількісна та якісна;
- в) достатня, недостатня та надлишкова;
- г) внутрішня і зовнішня;
- д) вхідна і вихідна?

2.5. *Інформація поділяється на постійну, умовно-постійну та змінну за ознакою:*

- а) насиченість;
- б) рівень доступності;
- в) стабільність;
- г) ступінь опрацювання.

2.6. *Як поділяється інформація за ступенем опрацювання (стадіями перетворення):*

- а) кількісна та якісна;
- б) вхідна і вихідна;
- в) комплексна і тематична;
- г) основна і допоміжна;
- д) регулярна та епізодична?

2.7. *За ознакою рівня доступності інформація поділяється на:*

- а) постійну, умовно-постійну та змінну;
- б) відкриту і конфіденційну;
- в) усну і документальну;
- г) текстову, табличну та графічну.

2.8. *Поділ інформації на комплексну і тематичну здійснюється за ознакою:*

- а) відношення до періоду прийняття управлінських рішень;
- б) періодичність надходження;
- в) ступінь опрацювання;
- г) обсяг необхідних відомостей для прийняття управлінських рішень.

2.9. *Інформація поділяється на попередню, оперативну та підсумкову за ознакою:*

- а) відношення до періоду прийняття управлінських рішень;
- б) об'єкт дослідження;
- в) періодичність надходження;
- г) спосіб зображення.

2.10. На які види поділяється інформація за ознакою способу зображення (форми представлення):

- а) відкрита і конфіденційна;
- б) вхідна і вихідна;
- в) текстова, таблична та графічна;
- г) достатня, недостатня та надлишкова;
- д) внутрішня і зовнішня?

2.11. Яким вимогам має відповідати інформація, що використовується в аналітичних дослідженнях:

- а) об'єктивність (достовірність);
- б) оперативність (своєчасність);
- в) раціональність;
- г) зіставність;
- д) усі відповіді правильні?

2.12. Інформація має відповідати дійсності, відображати реальний стан господарських явищ і процесів – це зміст вимоги до інформації:

- а) аналітичність;
- б) об'єктивність;
- в) оперативність;
- г) нейтральність.

2.13. Що передбачає вимога раціональності до інформації:

а) відображення реального стану господарських явищ і процесів;
б) надходження інформації до аналітика якомога швидше;
в) з одного боку, відсутність зайвих даних, а з іншого – їх повноту, достатність та різнобічність?

2.14. Динамічна система інформації та способів її опрацювання – це визначення:

- а) інформаційного забезпечення;
- б) інформації;
- в) інформаційної бази;
- г) процесів перетворення даних.

2.15. На які групи поділяють джерела даних, що залучаються для проведення фінансового аналізу:

- а) нормативно-планові джерела;
- б) джерела інформації облікового характеру;
- в) позаоблікові джерела інформації;
- г) усі вищенаведені групи?

2.16. Фінансовий план належить до:

- а) звітних джерел інформації;
- б) облікових джерел інформації;
- в) нормативно-планової інформації;
- г) позаоблікової інформації.

2.17. Усі види звітності належать до:

- а) нормативно-планових джерел;
- б) джерел інформації облікового характеру;

в) позаоблікових джерел інформації.

2.18. Законодавчі акти та інструкції – це:

- а) публічна фінансова звітність;
- б) статистична звітність;
- в) дані бухгалтерського обліку;
- г) позаоблікова інформація.

2.19. Як поділяється звітність підприємств за ознакою джерел складання:

- а) на бухгалтерську, статистичну та податкову;
- б) на поточну, квартальну та річну;
- в) на типову і галузеву;
- г) на внутрішню і зовнішню?

2.20. За ознакою строків подання звітність підприємств поділяється на:

- а) первинну і зведену;
- б) звітність на паперових носіях та електронну звітність;
- в) поточну, квартальну та річну;
- г) типову і галузеву.

2.21. Поділ звітності на типову і галузеву здійснюється за ознакою:

- а) охоплення видів діяльності;
- б) строки подання;
- в) джерела складання;
- г) поширення на галузі економіки.

2.22. Як поділяється звітність підприємств за ознакою способу подання:

- а) поточна, квартальна, річна;
- б) на паперових носіях та електронна;
- в) бухгалтерська, статистична, податкова?

2.23. За якими напрямками здійснюється перевірка інформації:

- а) за формою;
- б) за змістом;
- в) за джерелами;
- г) правильні відповіді а) і б);
- д) правильні відповіді б) і в)?

2.24. Що встановлює перевірка інформації за формою:

- а) дотримання правил складання та оформлення звітності з погляду наявності всіх необхідних реквізитів;
- б) відповідність показників, перенесених з інших документів і звітності попередніх періодів;
- в) відповідність даним бухгалтерського обліку;
- г) узгодженість показників різних форм звітності;
- д) правильні відповіді а), б) і в);
- е) правильні відповіді а), б) і г)?

2.25. Які помилки, встановлені у процесі перевірки інформації, є найбільш небезпечними:

- а) свідомі;
- б) випадкові;
- в) технічні?

2.26. Інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період містить:

- а) баланс;
- б) фінансова звітність;
- в) звіт про фінансові результати;
- г) звіт про рух грошових коштів.

2.27. Загальні вимоги до фінансової звітності – це назва:

- а) Закону України;
- б) П(С)БО 1;
- в) НП(С)БО 1;
- г) П(С)БО 25.

2.28. Оцінювання здатності підприємства збільшувати власний капітал і виплати дивідендів – це інформаційна потреба:

- а) власників;
- б) інвесторів;
- в) працівників;
- г) постачальників і кредиторів;
- д) замовників.

2.29. Інвестори зацікавлені у задоволенні такої інформаційної потреби:

- а) визначення стратегії й тактики бізнесу;
- б) оцінювання здатності підприємства забезпечувати оплату праці;
- в) оцінювання ризику, пов'язаного з інвестиціями та одержанням доходів від інвестицій;
- г) визначення своєчасності сплати кредитів і процентів.

2.30. Фінансова звітність підприємства включає:

- а) баланс, звіт про прибутки та збитки, звіт про зміни у власному капіталі, звіт про рух грошових коштів, примітки;
- б) активи, власний капітал, зобов'язання, доходи та витрати;
- в) баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до фінансової звітності;
- г) баланс, звіт про прибутки та збитки, звіт про фінансово-майновий стан, пояснювальну записку.

2.31. Які форми включає фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства:

- а) баланс, звіт про фінансові результати;
- б) баланс, звіт про рух грошових коштів;
- в) баланс, звіт про власний капітал;
- г) звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал?

2.32. Що передбачає принцип періодичності під час формування фінансової звітності:

а) оцінювання активів і зобов'язань підприємства, зважаючи на припущення, що його діяльність триватиме далі;

б) розподіл діяльності підприємства на певні періоди з метою складання фінансової звітності;

в) постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики;

г) те, що операції мають обліковуватися відповідно до їх сутності, а не лише відповідно до юридичної форми?

2.33. Який принцип формування фінансової звітності визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання:

а) автономності;

б) безперервності діяльності;

в) історичної (фактичної) собівартості;

г) послідовності;

д) єдиного грошового вимірника?

2.34. Застосування у бухгалтерському обліку методів оцінки, що мають запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства, – це принцип:

а) автономності;

б) безперервності діяльності;

в) повного висвітлення;

г) послідовності;

д) обачності.

2.35. Вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці передбачає принцип:

а) періодичності;

б) історичної (фактичної) собівартості;

в) нарахування та відповідності доходів і витрат;

г) повного висвітлення;

д) єдиного грошового вимірника.

2.36. Баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає:

а) доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства;

б) надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів;

в) на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал;

г) види власного капіталу і напрями його змін.

2.37. За даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» не оцінюються:

а) склад і структура активів і пасивів;

б) рівень ліквідності балансу та платоспроможності підприємства;

в) наявність власних оборотних коштів і фінансова стійкість;

г) структура доходів, витрат і фінансових результатів.

2.38. Доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід характеризують:

- а) баланс (звіт про фінансовий стан);
- б) звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід);
- в) звіт про рух грошових коштів;
- г) звіт про власний капітал;
- д) примітки до річної фінансової звітності.

2.39. *Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про:*

- а) зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період;
- б) фінансовий стан підприємства за активами та зобов'язаннями на початок і кінець звітного періоду;
- в) результати минулої діяльності підприємства, його прибутковість, здатність ефективно використовувати ресурси;
- г) види власного капіталу.

2.40. *За якими видами діяльності відображається інформація про надходження і вибуття грошових коштів у звіті про рух грошових коштів:*

- а) операційною і надзвичайною;
- б) інвестиційною і фінансовою;
- в) операційною, інвестиційною та фінансовою?

2.41. *Яка форма фінансової звітності відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду:*

- а) баланс (звіт про фінансовий стан);
- б) звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід);
- в) звіт про рух грошових коштів;
- г) звіт про власний капітал?

2.42. *Сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію й обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку – це:*

- а) звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід);
- б) звіт про рух грошових коштів;
- в) звіт про власний капітал;
- г) примітки до річної фінансової звітності?

2.43. *Де наводиться інформація про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання звітних сегментів:*

- а) у формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;
- б) у формі № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»;
- в) у Додатку до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (форма № 6)?

2.44. *Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств – це форма статистичної звітності:*

- а) № 50-сг;
- б) № 1-торг;

- в) № 1-підприємництво;
- г) № 2-кб.

2.45. Дані про реалізацію продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, виробничу і повну собівартість, чистий дохід (виручку) від реалізації містить форма статистичної звітності:

- а) № 1-підприємництво;
- б) № 50-сг;
- в) № 21-заг;
- г) № 1-Б.

2.46. Як називається форма № 21-заг державної статистичної звітності з сільського господарства:

- а) Звіт про реалізацію сільськогосподарської продукції;
- б) Баланс сільськогосподарської продукції;
- в) Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств;
- г) Звіт про фінансові результати?

2.47. Що розуміють під сукупністю методів і способів пошуку, збирання, накопичення, зберігання та оброблення інформації на основі застосування комп'ютерної техніки:

- а) інформаційні технології;
- б) програмне забезпечення аналітичного процесу;
- в) комп'ютерні програми;
- г) автоматизоване робоче місце аналітика?

2.48. У чому виявляється ефективність автоматизації аналітичних розрахунків:

- а) зростає продуктивність праці аналітиків;
- б) не достатньо глибоко досліджуються економічні явища і процеси;
- в) підвищується рівень оперативності, якості та дієвості аналізу;
- г) правильні відповіді а) і в)?

2.49. Фахово орієнтована обчислювальна система, що призначена для автоматизації аналітичної роботи, – це визначення:

- а) персонального комп'ютера;
- б) АРМ аналітика;
- в) бази даних;
- г) програмного забезпечення.

2.50. Завдяки експлуатації комплексу АРМ аналітика:

- а) знижується трудомісткість і вартість аналітичного процесу;
- б) збільшуються строки оброблення аналітичних даних, знижується їх якість та достовірність;
- в) забезпечується дотримання строків подання результатів аналізу;
- г) правильні відповіді а) і в);
- д) правильні відповіді б) і в).

ТЕМА 3 АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВ

Мета вивчення теми

Основні терміни:

загальний капітал, основне балансове рівняння, активи, необоротні активи, нематеріальний актив, основні засоби, біологічний актив, фінансові інвестиції, оборотні активи, операційний цикл, майновий стан підприємства, горизонтальний (часовий) аналіз, вертикальний (структурний) аналіз, виробничий потенціал.

За результатами вивчення теми необхідно

знати:

- сутність капіталу і концепції фінансової та предметно-речової природи капіталу;
- зміст основного балансового рівняння та його складових;
- сутність категорії «активи» і принцип їх поділу на необоротні та оборотні;
- склад необоротних активів і зміст статей розділу I активу балансу «Необоротні активи»;
- склад оборотних активів і зміст статей розділу II активу балансу «Оборотні активи»;
- принцип нетто-балансу;
- сутність майнового стану підприємства та принцип побудови скороченого аналітичного балансу;
- показники горизонтального і вертикального аналізу активу скороченого аналітичного балансу;
- систему структурних показників для аналізу структури майна (активів);
- класифікацію і склад видів активів за основними ознаками;
- напрями використання інформації щодо класифікації видів активів в оцінюванні фінансового стану підприємств;
- методику розрахунку, економічний зміст та оцінювання за динамікою показників руху і функціонального стану основних засобів;
- показники, що використовуються для характеристики виробничого потенціалу підприємства;
- склад і напрями аналізу нематеріальних активів;
- принципи формулювання комплексних висновків за результатами аналізу складу, структури та динаміки майна;
- зміст основних позитивних характеристик майнового стану підприємства з погляду загальної інформації активу балансу;

- що необхідно враховувати під час оцінювання інформації першого і другого розділів активу балансу;
- яким має бути співвідношення між темпами приросту активів, чистого доходу, фінансових результатів для висновку про підвищення ефективності використання майна.

вміти:

- будувати математичні моделі рівності балансу;
- використовувати актив скороченого аналітичного балансу під час проведення горизонтального і вертикального аналізу майна;
- проводити аналіз складу, структури та динаміки майна з урахуванням класифікації видів активів;
- проводити аналіз структури основних засобів за групами;
- формулювати висновки щодо позитивних та негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за результатами аналізу складу, структури та динаміки майна (активів);
- визначати вплив екстенсивного та інтенсивного факторів на зміну чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Теоретичний матеріал

3.1. Загальна характеристика активів балансу

3.2. Актив скороченого аналітичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз

3.3. Класифікація видів активів

3.4. Аналіз необоротних активів

3.5. Методичні підходи до формулювання висновків за результатами аналізу майна підприємства

3.1. Загальна характеристика активів балансу

Основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану підприємства є *баланс (звіт про фінансовий стан)* (форма № 1 фінансової звітності). Його значущість настільки вагома, що аналіз фінансового стану називають аналізом балансу. Тому важливо вміти читати баланс, тобто знати зміст кожної статті, спосіб її оцінювання, якісну характеристику, взаємозв'язок з іншими статтями.

Форма і склад статей балансу (звіту про фінансовий стан) визначаються НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [24]. Питання розкриття інформації за статтями балансу (звіту про фінансовий стан) роз-

глядається у Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених наказом Міністерства фінансів України № 433 від 28.03.2013 р. [23].

Аналіз майна підприємства починається з аналізу складу, структури та динаміки загального капіталу.

Поняття «*капітал*» може розглядатися у теоретичному і прикладному аспектах. *Економічна категорія капіталу в теоретичному аспекті* визначається як вартість, що приносить додану вартість.

У фінансовому аналізі поняття «капітал» використовується у *прикладному аспекті*. Стосовно балансу є дві основні концепції капіталу:

- *концепція фінансової природи капіталу*, що базується на абстрагуванні від предметно-речової структури активу балансу; в такому розумінні капітал – це домінанта пасиву;
- *концепція предметно-речової природи капіталу*, відповідно до якої капітал визначається як сукупність певних матеріальних і нематеріальних цінностей; отже, в цьому випадку капітал – це домінанта активу.

Загальний капітал – це підсумок (валюта) балансу, що, з одного боку, показує загальну суму засобів, які має у своєму розпорядженні підприємство (актив), а з іншого – суму джерел утворення цих засобів (пасив).

Сучасний баланс (звіт про фінансовий стан) значною мірою наближений до балансів, які складаються у більшості країн світу. Він має *три розділи в активі та чотири розділи в пасиві*. Загальна вартість майна (джерел формування капіталу) підприємства дорівнює **валюті балансу** (рядок 1300 = рядок 1900). Валюта балансу розглядається як облікова (балансова) вартість підприємства.

Якщо актив балансу позначити через A , пасив – через Π , розділи активу – $AI, AII, AIII$, розділи пасиву – $I^2, I^{22}, I^{222}, I^{2V}$, статті активу – $a_1, a_2, a_3, \dots, a_n$, статті пасиву – $n_1, n_2, n_3, \dots, n_n$, можна побудувати *математичні моделі рівності балансу*.

Підсумок активу балансу дорівнює сумі необоротних активів (AI), оборотних активів (AII), і необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття ($AIII$):

$$A = AI + AII + AIII. \quad (3.1)$$

$$\text{Одночасно } A = a_1 + a_2 + a_3 + \dots + a_n. \quad (3.2)$$

$$\text{Отже, } A = AI + AII + AIII = a_1 + a_2 + a_3 + \dots + a_n. \quad (3.3)$$

Підсумок пасиву балансу дорівнює сумі власного капіталу (Π), довгострокових зобов'язань і забезпечень ($\Pi\Pi$), поточних зобов'язань і забезпечень ($\Pi\Pi\Pi$) і зобов'язань, пов'язаних з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття ($\Pi\Pi\Pi\Pi$):

$$\Pi = \Pi + \Pi\Pi + \Pi\Pi\Pi + \Pi\Pi\Pi\Pi. \quad (3.4)$$

$$\text{Одночасно } \Pi = n_1 + n_2 + n_3 + \dots + n_n. \quad (3.5)$$

$$\text{Отже, } \Pi = \Pi + \Pi\Pi + \Pi\Pi\Pi + \Pi\Pi\Pi\Pi = n_1 + n_2 + n_3 + \dots + n_n. \quad (3.6)$$

Таким чином, рівність активу і пасиву балансу відображається за допомогою таких моделей:

$$A = П; \quad (3.7)$$

$$AI + AII + AIII = ПI + ПII + ПIII + ПIV; \quad (3.8)$$

$$\dot{a}_1 + \dot{a}_2 + \dot{a}_3 + \dots + \dot{a}_i = \dot{i}_1 + \dot{i}_2 + \dot{i}_3 + \dots + \dot{i}_i. \quad (3.9)$$

Економічні ресурси підприємства забезпечуються зобов'язаннями і капіталом власників:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Власний капітал}.$$

Наведене співвідношення називається **основним балансовим рівнянням**. Елементами балансу, безпосередньо пов'язаними з оцінюванням фінансового стану підприємства та змін у ньому, є:

- активи;
- зобов'язання;
- власний капітал.

У процесі кругообігу капітал утілює свою вартість в активи і за їх допомогою функціонує у виробництві. *Активи балансу* відображають характер використання капіталу, показують суму наявних господарських засобів, які називаються *майном підприємства*.

Активи (НП(С)БО 1) – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому. Це економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються у господарській діяльності з метою отримання прибутку.

Визначення активів містить кілька ключових положень:

1) *виникнення активів у результаті минулих подій*, тобто господарська операція чи інша подія, що забезпечує збільшення прав на вигоду або контроль над нею, вже відбулася;

2) *здійснення контролю підприємством*, що дає йому можливість контролювати майбутні вигоди, які очікується одержати від використання ресурсів;

3) *майбутні економічні вигоди*, втілені в активи, є потенціалом, який сприяє надходженню грошових коштів.

В активі балансу наводиться інформація про розміщення капіталу, вкладення його в матеріальні цінності, витрати підприємства, готову продукцію, залишки грошових коштів.

За напрямом розміщення в активах капітал поділяється:

- на *основний* – вкладення коштів із довгостроковими цілями в нерухомість, природні ресурси, промислову та інтелектуальну власність, фінансові інвестиції тощо;

- *оборотний* – найбільш мобільна частина загального капіталу, що бере участь в одному операційному циклі, повністю переносячи свою вартість на готову продукцію.

Кожне підприємство, враховуючи характер використання майна (господарських засобів) та особливості діяльності, поділяє активи:

- на *необоротні активи*;
- *оборотні активи*.

В активі балансу майно розміщується залежно від рівня його ліквідності (швидкості перетворення у гроші). За цією ознакою розрізняють активи іммобілізовані (статті розділу I активу) та мобільні (статті розділу II активу). У різних країнах світу баланси будуються за принципом підвищення (Велика Британія, Росія, Україна) або зниження (США, Канада) рівня ліквідності активів.

Необоротні активи (НП(С)БО 1) – всі активи, що не є оборотними. Отже, необоротні активи – це ресурси, які утримуються підприємством більше дванадцяти місяців або одного операційного циклу (якщо він перевищує дванадцять місяців) із метою отримання у майбутньому економічних вигод, пов'язаних з їх використанням.

До *необоротних активів* (розділ I активу балансу «Необоротні активи», рядок 1095) належать:

- нематеріальні активи;
- незавершені капітальні інвестиції;
- основні засоби;
- інвестиційна нерухомість;
- довгострокові біологічні активи;
- довгострокові фінансові інвестиції;
- довгострокова дебіторська заборгованість;
- відстрочені податкові активи;
- інші необоротні активи.

Розглянемо зміст статей розділу I активу балансу.

У статті «Нематеріальні активи» (рядки 1000–1002) відображається вартість об'єктів, які віднесені до складу нематеріальних активів згідно з П(С)БО 8 «Нематеріальні активи». **Нематеріальний актив** (П(С)БО 8) – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований. В узагальненому вигляді можна дати таку характеристику нематеріальних активів: *це вартість об'єктів промислової та інтелектуальної власності й інших майнових прав*.

У цій статті наводяться окремо первісна (рядок 1001) та залишкова (рядок 1000) вартість нематеріальних активів, а також нарахована у встановленому порядку сума накопиченої амортизації (рядок 1002). До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною вартістю і сумою накопиченої амортизації, яка наводиться у дужках.

У статті «Незавершені капітальні інвестиції» (рядок 1005) відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в

необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість), виготовлення, створення, вирощування, придбання об'єктів основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу).

У статті «*Основні засоби*» (рядки 1010–1012) наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби», а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління. У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів.

Основні засоби (П(С)БО 7 «Основні засоби») – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

У цій статті наводяться окремо первісна (переоцінена) вартість (рядок 1011), сума зносу основних засобів (у дужках) (рядок 1012) та їх залишкова вартість (рядок 1010). До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною (переоціненою) вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату балансу.

У статті «*Інвестиційна нерухомість*» (рядок 1015) відображається вартість об'єктів, що віднесені до інвестиційної нерухомості згідно з П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість». **Інвестиційна нерухомість** (П(С)БО 32) – власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розташовуються на землі, утримувані з метою отримання орендних платежів та/або збільшення власного капіталу, а не для виробництва та постачання товарів, надання послуг, адміністративної мети або продажу в процесі звичайної діяльності.

У цій статті наводиться справедлива вартість інвестиційної нерухомості, визначена на дату балансу. У разі якщо відповідно до П(С)БО 32 інвестиційна нерухомість обліковується за первісною вартістю, у цій статті наводиться її залишкова вартість, яка включається до підсумку балансу, при цьому у додаткових статтях окремо наводяться первісна вартість інвестиційної нерухомості (рядок 1016) та сума зносу (у дужках) (рядок 1017).

У статті «*Довгострокові біологічні активи*» (рядок 1020) відображається вартість довгострокових біологічних активів, облік яких ведеться за П(С)БО 30 «Біологічні активи». **Біологічний актив** (П(С)БО 30) – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільсь-

когосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди. **Довгострокові біологічні активи** – усі біологічні активи, які не є поточними біологічними активами.

У цій статті наводяться справедлива вартість довгострокових біологічних активів. У разі якщо відповідно до П(С)БО 30 довгострокові біологічні активи обліковуються за первісною вартістю, у цій статті наводиться їх залишкова вартість, яка включається до підсумку балансу, при цьому у додаткових статтях окремо наводяться їх первісна вартість (рядок 1021) та сума накопиченої амортизації (у дужках) (рядок 1022).

У статті «*Довгострокові фінансові інвестиції*» (рядки 1030, 1035) відображаються фінансові інвестиції на період більше одного року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. **Фінансові інвестиції** – активи, які утримуються підприємством із метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. **Довгострокові фінансові інвестиції** – це інвестиції, які не можуть бути класифіковані як поточні.

У цій статті виділяються фінансові інвестиції, які згідно з відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку обліковуються методом участі в капіталі.

У статті «*Довгострокова дебіторська заборгованість*» (рядок 1040) відображається заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті «*Відстрочені податкові активи*» (рядок 1045) відображається сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах, що визначається відповідно до П(С)БО 17 «Податок на прибуток».

У додатковій статті «*Гудвіл*» (рядок 1050) відображається сума перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання, що визначається відповідно до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств». Інформація щодо вартості гудвілу включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «*Відстрочені аквізиційні витрати*» (рядок 1060) страховиками відображається сума аквізиційних витрат страховика, що мали місце протягом поточного та/або попередніх звітних періодів, але які належать до наступних звітних періодів та визнаються у витратах одночасно з визнанням відповідної заробленої премії протягом строку дії страхового договору (контракту). Сума відстрочених аквізиційних витрат включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «*Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах*» (рядок 1065) страховиками відображаються кошти у

централізованих страхових резервних фондах, зокрема, які перебувають в управлінні Моторно-транспортного страхового бюро України, але які належать страховикам. Інформація про залишки коштів у централізованих страхових резервних фондах включається до підсумку балансу.

У статті «Інші необоротні активи» (рядок 1090) наводиться вартість необоротних активів, для відображення яких за ознакою суттєвості неможна було виділити окрему статтю, або які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу «Необоротні активи».

Оборотні активи (НП(С)БО 1) – гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для провадження діяльності і отриманням грошей та їх еквівалентів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.

До *оборотних активів* (розділ II активу «Оборотні активи», рядок 1195) належать:

- запаси;
- поточні біологічні активи;
- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
- дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами, з бюджетом (у тому числі з податку на прибуток);
- інша поточна дебіторська заборгованість;
- поточні фінансові інвестиції;
- гроші та їх еквіваленти;
- витрати майбутніх періодів;
- інші оборотні активи.

Отже, оборотні активи можуть перебувати у сфері виробництва (виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво) та у сфері обігу (готова продукція, товари, кошти в розрахунках, короткострокові фінансові вкладення, грошові кошти в касі, на рахунках у банках тощо).

Розглянемо зміст статей розділу II активу балансу.

У статті «Запаси» (рядок 1100) відображається загальна вартість активів, які визнаються запасами згідно з П(С)БО 9 «Запаси», зокрема, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

У разі відповідності ознакам суттєвості може бути окремо наведена у додаткових статтях інформація про вартість виробничих запасів, незавер-

шеного виробництва, готової продукції та товарів. До підсумку балансу включається загальна вартість запасів, інформація про вартість окремих складових запасів наводиться у додаткових статтях в межах загальної суми.

У додатковій статті «*Виробничі запаси*» (рядок 1101) відображається вартість запасів малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу.

У додатковій статті «*Незавершене виробництво*» (рядок 1102) відображаються витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги), а також вартість напівфабрикатів власного виробництва і валова заборгованість замовників за будівельними контрактами.

У додатковій статті «*Готова продукція*» (рядок 1103) відображаються запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, відображаються у складі незавершеного виробництва.

У додатковій статті «*Товари*» (рядок 1104) відображається без суми торгових націнок вартість залишків товарів, які придбані підприємствами для подальшого продажу.

У статті «*Поточні біологічні активи*» (рядок 1110) відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва (дорослі тварини на відгодівлі і в нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані з основного стада для реалізації, молодняк тварин на вирощуванні і відгодівлі) в оцінці за справедливою або первісною вартістю, а також рослинництва (зернові, технічні, овочеві та інші культури) в оцінці за справедливою вартістю, облік яких ведеться згідно з П(С)БО 30 «Біологічні активи». **Поточні біологічні активи** (П(С)БО 30) – біологічні активи, здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що не перевищує дванадцять місяців, а також тварини на вирощуванні та відгодівлі.

У додатковій статті «*Депозити перестраховання*» (рядок 1115) страховиками наводиться сума за угодами перестраховання, які характеризуються передачею незначного страхового ризику або відсутністю передачі страхового ризику і використовуються переважно як засіб оптимізації грошових потоків у короткостроковій та середньостроковій перспективі. Сума за угодами перестраховання включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «*Векселі одержані*» (рядок 1120) відображається заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену

продукцію (товари), інші активи, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями. **Вексель** – це безумовне письмове зобов'язання сплатити певну суму протягом певного періоду чи в установлений термін на користь пред'явника векселя. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

За рядками 1125–1155 відображається поточна дебіторська заборгованість. **Дебіторська заборгованість** (П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість») – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. **Поточна дебіторська заборгованість** – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Показники дебіторської заборгованості наводяться у балансі за вартістю, яка визначається згідно з П(С)БО 10.

У статті *«Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги»* (рядок 1125) відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем, якщо така інформація наводиться в окремій статті), скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто).

У статті *«Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами»* (рядок 1130) відображається сума авансів, наданих іншим підприємствам, а також сума авансового внеску з податку на прибуток у випадках, передбачених законодавством.

У статті *«Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом»* (рядок 1135) відображається дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету. Окремо наводиться дебіторська заборгованість з податку на прибуток (рядок 1136).

У додатковій статті *«Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів»* (рядок 1140) відображається сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті тощо. Інформація щодо суми зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті *«Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків»* (рядок 1145) відображається заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо. Інформація щодо вказаної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті *«Інша поточна дебіторська заборгованість»* (рядок 1155) відображається заборгованість дебіторів, яка не відображена в окремих статтях щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість або яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів.

У статті *«Поточні фінансові інвестиції»* (рядок 1160) відображають

фінансові інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів), а також сума довгострокових фінансових інвестицій, які підлягають погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті «Гроші та їх еквіваленти» (рядок 1165) відображаються готівка в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей. У цій статті наводяться кошти в національній або іноземній валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, виключаються зі складу оборотних активів та відображаються як необоротні активи.

У разі відповідності ознакам суттєвості, окремо може бути наведена у додаткових статтях інформація про готівку (рядок 1166) та гроші на рахунках у банках (рядок 1167). До підсумку балансу включається загальна сума грошей та їх еквівалентів, інформація про готівку і гроші на рахунках у банках наводиться в додаткових статтях у межах загальної суми.

У статті «Витрати майбутніх періодів» (рядок 1170) відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів.

У додатковій статті «Частка перестраховика у страхових резервах» (рядок 1180) страховики наводять визначену та оцінену суму частки перестраховиків у страхових резервах кожного виду відповідно до вимог чинного законодавства. До підсумку балансу включається загальна сума частки перестраховальника у страхових резервах.

У статті «Інші оборотні активи» (рядок 1190) відображаються суми оборотних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу «Оборотні активи».

У розділі III активу балансу «**Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття**» (рядок 1200) відображається вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

Слід зазначити, що баланс побудований за принципом *нетто-балансу*: основні засоби і нематеріальні активи враховуються за залишковою вартістю; інвестиційна нерухомість – за справедливою вартістю; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – за чистою реалізаційною вартістю; запаси – за вирахуванням недостач, уцінок, знижок; власний капітал – за фактично вкладеною сумою з відрахуванням непокрытих збитків.

Розміщення засобів підприємства в активах має велике значення у підприємницькій діяльності та підвищенні її ефективності. Від того, які ресурси вкладено в основні й оборотні засоби, скільки їх перебуває у сфері виробництва і сфері обігу, в матеріальній і грошовій формах, значною мірою залежать результати виробничо-фінансової діяльності та відповідно фінансовий стан підприємства. Тому для комплексного оцінювання фінансового стану необхідно дослідити передусім склад, структуру та динаміку видів майна (активів), а також встановити причини їх змін.

3.2. Актив скороченого аналітичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз

Важливим напрямом загального оцінювання фінансового стану суб'єкта господарювання є аналіз його майнового стану за інформацією балансу (звіту про фінансовий стан). **Майновий стан** – це одна з характеристик фінансового стану підприємства, за допомогою якої оцінюється склад, розміщення, структура та динаміка активів (майна) і пасивів (власного капіталу та зобов'язань).

Аналіз складу, структури та динаміки активів і пасивів підприємства на підставі даних балансу може проводитись одним із таких способів:

- ⇒ без попередньої зміни статей балансу;
- ⇒ за допомогою побудови скороченого аналітичного балансу шляхом об'єднання однорідних за складом балансових статей;
- ⇒ додатковим коригуванням статей балансу на індекс інфляції з наступним їх агрегуванням у необхідних аналітичних розрізах.

Один із творців балансознавства М. О. Блатов у 20-ті роки ХХ ст. запропонував методику дослідження структури та динаміки активів і пасивів за допомогою *скороченого аналітичного балансу*.

Скорочений (інші назви: порівняльний, спрощений) аналітичний баланс утворюється з вихідного балансу шляхом об'єднання в окремі групи однорідних за складом та економічним змістом статей і доповнення його відповідними показниками структури, динаміки та структурної динаміки, що характеризують статику і динаміку майнового стану підприємства. Є різні варіанти побудови скороченого аналітичного балансу, але в будь-якому випадку зменшується число статей балансу, чим підвищується його наочність та аналітична змістовність.

Враховуючи структурну побудову активу балансу (звіту про фінансовий стан) згідно НП(С)БО 1, у табл. 3.1 наведений *варіант активу скороченого аналітичного балансу*. Побудова пасиву скороченого аналітичного балансу розглядається у темі 5.

Залежно від змісту інформації вихідного балансу підприємства актив

Актив скороченого аналітичного балансу

№ з/п	Вид активів (майна)	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
	Майно – всього	1300
1.	Необоротні активи	1095
1.1	Основні засоби	1010
1.2	... ¹	...
2.	Оборотні активи	1195
2.1	Запаси	1100
2.1.1	Виробничі запаси ²	1101
2.1.2	Незавершене виробництво ²	1102
2.1.3	Готова продукція і товари ²	1103+1104
2.2	Поточні біологічні активи	1110
2.3	Поточна дебіторська заборгованість	сума із 1125 по 1155 (без 1136)
2.4	Гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції	1160+1165
2.5	Витрати майбутніх періодів	1170
2.6	Інші оборотні активи	1120 ² +1180 ² +1190
3.	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200

1. Можуть наводитись інші важливі для підприємства види необоротних активів.
2. Додаткові статті (додаток В).

скороченого аналітичного балансу може бути розширений за рахунок включення додаткових видів майна.

Інформація скороченого аналітичного балансу досліджується з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу. У процесі *горизонтального (часового) аналізу* визначаються абсолютні та відносні зміни величин окремих видів активів і пасивів за звітний період, а також у динаміці за декілька періодів, дається оцінка цим змінам.

Показниками горизонтального аналізу активу скороченого аналітичного балансу є:

- величини майна та його видів станом на кінець базового і звітного періодів;
- абсолютні зміни видів активів (у тисячах гривень);
- відносні зміни видів активів у відсотках (температура приросту);
- абсолютне значення одного відсотка приросту величин майна та його видів – відношення абсолютної зміни до темпу приросту у відсотках.

Важливе значення для оцінювання майнового стану підприємства має *вертикальний (структурний) аналіз*, який передбачає дослідження структури активу і пасиву балансу, тобто частки окремих видів майна і джерел формування капіталу у валюті балансу та підсумку його розділів, а

також оцінювання змін, які відбуваються у структурі.

Показниками вертикального аналізу активу скороченого аналітичного балансу є:

- частка окремих видів майна у валюті балансу та підсумку його розділів станом на кінець базового і звітного періодів;
- зміни частки (у відсоткових пунктах);
- зміни окремих видів майна у відсотках до загальної зміни валюти балансу (показник динаміки структурних змін).

Перевагою вертикального аналізу порівняно з горизонтальним є можливість зіставлення структурних показників балансів різних за величиною майна підприємств аналогічної сфери діяльності, а також структурних показників у динаміці за суттєвої зміни абсолютних величин статей балансу. Крім того, структурні показники пом'якшують вплив інфляції на інформацію балансу.

Аналіз структури майна (активів) проводиться за системою структурних показників, серед яких частка (у відсотках):

- необоротних активів у майні;
- оборотних активів у майні;
- основних засобів у майні;
- основних засобів у необоротних активах;
- запасів у майні;
- запасів в оборотних активах;
- готової продукції і товарів у майні;
- готової продукції і товарів в оборотних активах;
- поточної дебіторської заборгованості в майні;
- поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах;
- грошей і поточних фінансових інвестицій у майні;
- грошей і поточних фінансових інвестицій в оборотних активах та інші.

У цілому під час оцінювання майнового стану підприємства прийоми горизонтального і вертикального аналізу скороченого аналітичного балансу тісно поєднуються, взаємодоповнюють один одного та передбачають розрахунок *трьох груп показників*:

- динаміки балансу;
- структури балансу;
- структурної динаміки балансу.

Для формулювання комплексних висновків щодо позитивного чи негативного характеру змін у майновому стані підприємства необхідно поглибити дослідження у напрямі аналізу складу, структури та динаміки майна з урахуванням класифікації видів активів за різними ознаками.

3.3. Класифікація видів активів

Відповідно до принципів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності за міжнародними і національними стандартами активи підприємства класифікуються за різними ознаками (рис. 3.1). Розширена класифікація оборотних активів наведена в темі 4.

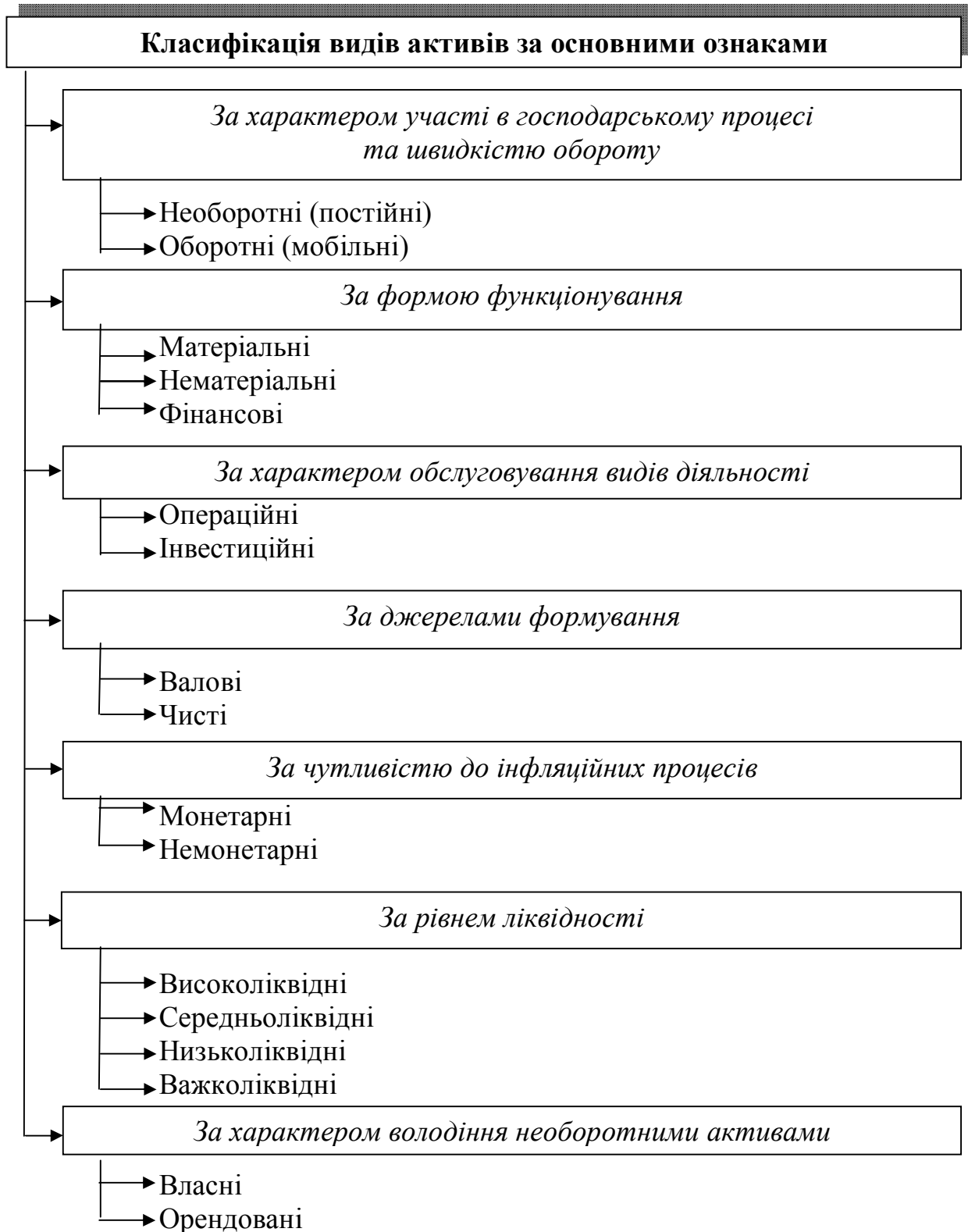

Рис. 3.1. Класифікація видів активів підприємства

Розглянемо зміст основних видів активів за відповідними класифікаційними ознаками.

1. За **характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту** (за цією ознакою активи відображені в балансі):

а) **необоротні (постійні) активи** – нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, інвестиційна нерухомість, довгострокові біологічні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи;

б) **оборотні (мобільні) активи** – запаси, поточні біологічні активи, поточна дебіторська заборгованість (за видами), поточні фінансові інвестиції, гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи.

2. За **формою функціонування**:

а) **матеріальні** – активи, що мають матеріально-речову форму (основні засоби, незавершені капітальні інвестиції, довгострокові та поточні біологічні активи, запаси, інші матеріальні цінності);

б) **нематеріальні** – активи, що не мають істотної форми та включають об'єкти інтелектуальної власності (права користування природними ресурсами, права користування майном, права на комерційні позначення, права на об'єкти промислової власності, авторське право та суміжні з ним права, інші нематеріальні активи, гудвіл);

в) **фінансові** – гроші в національній та іноземній валюті, всі види довгострокової та поточної дебіторської заборгованості, довгострокові та поточні фінансові інвестиції.

3. За **характером обслуговування видів діяльності**:

а) **операційні активи** – основні виробничі засоби, нематеріальні активи операційної діяльності, оборотні операційні активи;

б) **інвестиційні активи** – капітальні інвестиції та коротко- і довгострокові фінансові вкладення.

4. За **джерелами формування**:

а) **валові активи** – балансова вартість майна підприємства, утвореного за рахунок власного і позикового капіталу;

б) **чисті активи** – активи, сформовані за рахунок власного капіталу, тобто активи за вирахуванням зобов'язань підприємства.

5. За **чутливістю до інфляційних процесів**:

а) **монетарні активи** – гроші в національній та іноземній валюті, поточні фінансові інвестиції, засоби в розрахунках;

б) **немонетарні активи** – незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, інвестиційна нерухомість, запаси, довгострокові та поточні біологічні активи.

Монетарні та немонетарні активи відрізняються необхідністю їх пе-

реоцінки за інфляційних процесів.

6. За рівнем ліквідності:

а) *високоліквідні активи* – гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції;

б) *середньоліквідні активи* – векселі одержані, поточна дебіторська заборгованість за видами;

в) *низьколіквідні активи* – запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи;

г) *важколіквідні активи* – необоротні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.

7. За характером володіння необоротними активами:

а) *власні* – необоротні активи, що характеризуються ознаками власності (володіння, користування, розпорядження);

б) *орендовані* – необоротні активи, за якими підприємство-орендар набуло права користування за плату протягом погодженого з орендодавцем строку.

У табл. 3.2 наведено порядок розрахунку окремих видів активів за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Таблиця 3.2

Класифікація і порядок розрахунку видів активів (майна)

Ознака класифікації	Вид активів (майна)	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
Характер участі в господарському процесі та швидкість обороту	1. Необоротні (постійні) активи.	1095
	2. Оборотні (мобільні) активи.	1195
Форма функціонування	1. Матеріальні активи. 2. Нематеріальні активи. 3. Фінансові активи.	1005+1010+1015+1020+ +1100+1110+1200 1000+1050 ¹ 1030+1035+1040+1045+ +1120 ¹ +1125+1130+1135+ +1140 ¹ +1145 ¹ +1155+1160+ +1165
Чутливість до інфляційних процесів	1. Монетарні активи. 2. Немонетарні активи.	сума із 1120 ¹ по 1165 (без 1136) 1005+1010+1015+1020+ +1100+1110+1200
Рівень ліквідності	1. Високоліквідні активи. 2. Середньоліквідні активи. 3. Низьколіквідні активи. 4. Важколіквідні активи.	1160+1165 сума із 1120 ¹ по 1155 (без 1136) 1100+1110+1170+1180 ¹ + +1190 1095+1200

1. Додаткові статті (додаток В).

Поряд з аналізом активів (майна) за наведеними в табл. 3.2 класифікаційними ознаками необхідно за даними форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» додатково вивчити *склад і структуру*:

- *основних засобів за групами (рядки 100–180)*: земельні ділянки; інвестиційна нерухомість; капітальні витрати на поліпшення земель; будинки, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); тварини; багаторічні насадження; інші основні засоби;

- *інших необоротних матеріальних активів за групами (рядки 190–250)*: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові (нетитульні) споруди; природні ресурси; інвентарна тара; предмети прокату; інші необоротні матеріальні активи;

- *грошових коштів за джерелами (рядки 640–680)*: готівка; поточний рахунок у банку; інші рахунки в банку (акредитиви, чекові книжки); грошові кошти в дорозі; еквіваленти грошових коштів;

- *запасів за видами (рядки 800–910)*: сировина і матеріали; купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби; паливо; тара і тарні матеріали; будівельні матеріали; запасні частини; матеріали сільськогосподарського призначення; поточні біологічні активи; малоцінні та швидкозношувані предмети; незавершене виробництво; готова продукція; товари.

Інформація щодо класифікації видів активів (майна) за різними ознаками використовується в оцінюванні фінансового стану суб'єктів господарювання, зокрема:

- поділ активів за характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту, формою функціонування, характером обслуговування видів діяльності, чутливістю до інфляційних процесів – в аналізі майнового стану підприємств (тема 3);

- поділ активів за рівнем ліквідності – в аналізі ліквідності та платоспроможності підприємств (тема 7);

- поділ активів за джерелами формування – в аналізі фінансової стійкості підприємств (тема 8).

3.4. Аналіз необоротних активів

Важливим напрямом аналізу майнового стану підприємств є оцінювання складу, структури та динаміки необоротних активів. Найважливішим для характеристики фінансового стану є діагностування їх динаміки, структурних зрушень та ефективності використання.

Матеріальною основою виробничого процесу є засоби праці, що набувають економічної форми основних засобів. Вони розрізняються за складом, призначенням, роллю в процесі виробництва.

Основними завданнями аналізу основних засобів щодо оцінювання майна підприємства є:

- визначення інтенсивності процесу оновлення (за коефіцієнтами надходження, вибуття, заміни, розширення та іншими показниками);
- характеристика функціонального (технічного) стану (за часткою активної частини основних засобів, коефіцієнтами зносу і придатності).

Отже, для оцінювання майнового стану підприємств із погляду характеристики **руху і функціонального стану основних засобів** використовується система показників, наведених у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Методика розрахунку й оцінювання за динамікою показників руху і функціонального стану основних засобів

№ з/п	Показник	Порядок розрахунку за даними форми № 5 (рядки, графи)	Оцінювання за динамікою
А	Б	В	Г
<i>Вихідна інформація, тис. грн</i>			
1.	Первісна вартість основних засобів на початок року	260, гр.3	Збільшення
2.	Надійшло за рік	260, гр.5, 6 (+,-)	Збільшення
3.	Вибуло за рік	260, гр.8, 11, 12	Збільшення (якщо не перевищує показник 2)
4.	Первісна вартість основних засобів на кінець року	260, гр.14	Збільшення
5.	Нараховано амортизації за рік	260, гр.10	Збільшення
6.	Знос основних засобів:		
	а) на початок року	260, гр.4	Збільшення (якщо темп приросту менший за темп приросту показника 1)
	а) на кінець року	260, гр.15	Збільшення (якщо темп приросту менший за темп приросту показника 4)
7.	Первісна вартість активної частини основних засобів:		
	а) на початок року	(130+140), гр.3	Збільшення
	б) на кінець року	(130+140), гр.14	Збільшення
8.	Знос активної частини основних засобів:		
	а) на початок року	(130+140), гр.4	Збільшення (якщо темп приросту менший за темп приросту показника 7а)

А	Б	В	Г
	б) на кінець року	(130+140), гр.15	Збільшення (якщо темп приросту менший за темп приросту показника 7б)
<i>Показники руху основних засобів</i>			
9.	Річний приріст (+) або зменшення (-), тис. грн	п.4–п.1	Збільшення
10.	Темп зростання (зниження), %	п.4÷п.1×100	Збільшення
11.	Темп приросту (зменшення), %	п.9÷п.1×100, або п.10–100	Збільшення
12.	Коефіцієнт надходження, %	п.2÷п.4×100	Збільшення
13.	Коефіцієнт вибуття, %	п.3÷п.1×100	Збільшення (якщо не перевищує показник 12)
14.	Період оновлення (можливого повного вибуття), років	100÷(п.12–п.13)	Зменшення
15.	Коефіцієнт заміни (простого відтворення), %	п.3÷п.2×100	Зменшення
16.	Коефіцієнт розширення (розширеного відтворення), %	п.9÷п.2×100	Збільшення
17.	Період обороту, років	(п.1+п.4)÷2÷п.5	Зменшення
18.	Середня норма амортизації, %	100÷п.17	Збільшення
<i>Показники функціонального стану основних засобів</i>			
19.	Коефіцієнт зносу основних засобів, %:		
	а) на початок року	п.6а÷п.1×100	Зменшення
	б) на кінець року	п.6б÷п.4×100	Зменшення
20.	Коефіцієнт придатності основних засобів, %:		
	а) на початок року	100–п.19а	Збільшення
	а) на кінець року	100–п.19б	Збільшення
21.	Частка активної частини основних засобів, %:		
	а) на початок року	п.7а÷п.1×100	Збільшення
	б) на кінець року	п.7б÷п.4×100	Збільшення
22.	Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів, %:		
	а) на початок року	п.8а÷п.7а×100	Зменшення
	а) на кінець року	п.8б÷п.7б×100	Зменшення

Система показників руху і функціонального стану використовується для характеристики кількісних та якісних змін в основних засобах. Розглянемо зміст цих показників.

Річний приріст (зменшення), темп зростання (зниження), темп приросту (зменшення) характеризують рівень приросту (зменшення) основних засобів за рік і в динаміці мають зростати.

Коефіцієнт надходження показує частку вартості основних засобів, які надійшли за рік, у первісній вартості основних засобів на кінець року; характеризує інтенсивність надходження основних засобів. *Коефіцієнт вибуття* показує частку вартості основних засобів, які вибули за рік, у первісній вартості основних засобів на початок року; характеризує інтенсивність вибуття основних засобів. У разі перевищення коефіцієнта надходження над коефіцієнтом вибуття відбувається розширене відтворення основних засобів.

Якщо коефіцієнт надходження перевищує коефіцієнт вибуття, визначається показник *періоду оновлення*, який відображає середню кількість років, необхідних для повного оновлення основних засобів. Коли коефіцієнт надходження менший за коефіцієнт вибуття, показник називатиметься *періодом можливого повного вибуття основних засобів* (значення записується у дужках).

Сумарне значення коефіцієнтів заміни і розширення становить 100 % (або 1). *Коефіцієнт заміни* показує частку основних засобів, які надійшли за рік, спрямовану на просту заміну тих основних засобів, які вибули (у вартісному вираженні), а *коефіцієнт розширення* – частку основних засобів, які надійшли, що забезпечила приріст (розширене відтворення) основних засобів.

Період обороту характеризує середню кількість років, упродовж яких первісна вартість основних засобів у вигляді амортизації переноситься на вироблену продукцію. У динаміці цей показник має зменшуватися. У цьому випадку зростатиме *середня норма амортизації*, що показує середній відсоток нарахування амортизації за всіма групами основних засобів за рік. Цей показник характеризує ефективність амортизаційної політики підприємства.

Основними факторами, що впливають на суму нарахованої амортизації за рік, є:

- первісна вартість основних засобів;
- ліквідаційна вартість основних засобів;
- очікуваний строк корисного використання основних засобів;
- обрані на підприємстві методи нарахування амортизації (прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий).

Для характеристики функціонального (технічного) стану основних засобів використовують коефіцієнти зносу і придатності. *Коефіцієнт зносу* характеризує частку вартості основних засобів, списану на витрати діяльності, в первісній вартості основних засобів, а *коефіцієнт придатності* –

частку залишкової вартості в первісній вартості основних засобів.

Зниження коефіцієнта зносу (відповідно підвищення коефіцієнта придатності) свідчить про поліпшення функціонального стану основних засобів. Якщо на підприємстві переважає застаріле, зношене фізично і морально обладнання та устаткування, це негативно впливає на рівень і динаміку результативних показників його діяльності, призводить до зниження конкурентоспроможності продукції, зменшує потенційні можливості зростання фондівіддачі.

Разом із тим, аналізуючи показники функціонального стану основних засобів, необхідно враховувати, що зростання коефіцієнта зносу (і, відповідно, зниження коефіцієнта придатності) може бути зумовлено:

- методами нарахування амортизації, що обрані на підприємстві;
- придбанням основних засобів із рівнем зносу більшим, ніж у середньому по підприємству;
- низькими темпами оновлення основних засобів, невиконанням завдань із введення в експлуатацію нових і модернізації діючих основних засобів.

Показники руху і функціонального стану доцільно розраховувати для усіх виробничих основних засобів, активної їх частини, окремих груп виробничих основних засобів і видів обладнання.

Також для оцінювання технічного стану основних засобів важливим є показник *частки активної частини основних засобів у загальній їх вартості*, зростання якого є ознакою прогресивності структури основних засобів, підвищення технічної оснащеності підприємства, передумовою більш ефективного використання майна.

Інформація приміток до річної фінансової звітності (форма № 5) дає змогу провести поглиблений аналіз *структури основних засобів за групами*. При цьому можливі такі варіанти:

⇒ за інформацією про наявність основних засобів на початок року (*початкова структура*);

⇒ за інформацією про надходження основних засобів за рік (*структура надходження*);

⇒ за інформацією про вибуття основних засобів за рік (*структура вибуття*);

⇒ за інформацією про наявність основних засобів на кінець року (*кінцева структура*).

Аналізуючи фінансовий стан підприємства, необхідно оцінити його **виробничий потенціал**, який формують такі види майна: основні засоби, незавершені капітальні інвестиції, інвестиційна нерухомість, виробничі запаси, довгострокові та поточні біологічні активи, незавершене виробництво. Для характеристики виробничого потенціалу використовують показники:

- наявності, динаміки та частки виробничих активів у загальній вартості майна;
- наявності, динаміки та частки основних засобів у загальній вартості майна;
- коефіцієнта зносу основних засобів;
- середньої норми амортизації;
- наявності, динаміки та частки капітальних вкладень, їх співвідношення з фінансовими вкладеннями.

Для узагальнення *використання виробничих потужностей* підприємства визначають показники:

- середньорічної виробничої потужності підприємства в цілому (у вартісному виразі), в тому числі щодо основних видів продукції;
- використання середньорічної виробничої потужності, в тому числі щодо основних видів продукції.

Окремо аналізується майно, яке отримане або знаходиться в оренді, а також основні засоби та інші необоротні активи, які знаходяться під заставою, з метою встановлення ймовірності стягнення цього майна.

Для оцінювання *стану незавершеного будівництва* визначають ступінь його придатності та строк, протягом якого об'єкт перебуває в незавершеному стані. Встановлюються ті об'єкти незавершеного будівництва, добудова яких економічно ефективна, а також ті, які можна реалізувати на ринку з найменшими додатковими витратами. Якщо вартість незавершеного будівництва є незмінною або несуттєво зменшується, то доцільно проаналізувати етап і характеристики зазначених об'єктів, перспективи завершення будівництва.

Важливим видом необоротних активів є **нематеріальні активи**, до яких належать (П(С)БО 8 «Нематеріальні активи»):

- права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо);
- права користування майном (право користування земельною ділянкою відповідно до земельного законодавства, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо);
- права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо);
- права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, в тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо);
- авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фоно-

грами, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо);

- незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи;
- інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

Основними напрямками аналізу нематеріальних активів є:

- аналіз величини і динаміки нематеріальних активів;
- аналіз структури і стану нематеріальних активів за видами, строками використання та правовою захищеністю;
- аналіз прибутковості та оборотності нематеріальних активів;
- аналіз ліквідності нематеріальних активів і ступеня ризику вкладення капіталу в цей вид активів.

На основі інформації балансу (звіту про фінансовий стан) (форма № 1) і приміток до річної фінансової звітності (форма № 5) проводиться аналіз динаміки і структури нематеріальних активів.

Висока частка нематеріальних активів у складі необоротних активів і високі темпи їх приросту свідчать про *інноваційний характер розвитку підприємства*, оскільки відбувається орієнтація на вкладення в інтелектуальну власність. Інноваційна стратегія сприяє зміцненню економіки підприємства та його фінансового стану. Аналогічні високі показники довгострокових фінансових інвестицій відображають інвестиційну стратегію розвитку підприємства.

Нематеріальні активи неоднорідні за складом, тому використовується диференційований підхід до їх оцінювання. Найважливішим для аналізу нематеріальних активів є розмежування їх за групами, джерелами надходження, строками корисного використання та рівнем правової захищеності.

Під час аналізу структури нематеріальних активів *за джерелами надходження* беруть до уваги такі види об'єктів:

- а) внесені засновниками;
- б) придбані за плату або в обмін на інше майно;
- в) одержані безпосередньо від юридичних і фізичних осіб;
- г) субсидії державних органів.

Під час аналізу структури нематеріальних активів *за рівнем правової захищеності* виокремлюють такі групи об'єктів – захищені:

- патентами на винаходи;
- зареєстрованими ліцензіями;
- свідоцтвами на корисну модель;
- патентами на промислові зразки;
- свідоцтвами на торгову марку;
- авторськими правами.

Вкладення капіталу в нематеріальні активи *за ступенем ліквідності та рівнем ризику* можна оцінити за трьома категоріями: високоліквідні, об-

меженоліквідні, низьколіквідні. Ця класифікація є досить умовною, оскільки під час оцінювання ліквідності балансу підприємства нематеріальні активи прийнято відносити до низьколіквідних активів. Тому за необґрунтованого збільшення частки нематеріальних активів у майні структура балансу погіршується, знижуються показники ліквідності, зменшується фондовіддача необоротних активів та сповільнюється обіг усього капіталу.

Нематеріальні активи використовують з метою одержання економічного ефекту під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг. Слід зазначити, що *розрахунок показників ефективності використання нематеріальних активів* пов'язаний з труднощами і потребує комплексного підходу, адже ефект у вигляді обсягів продажу залежить від багатьох інших чинників (ціни, попиту, якості товару) і виявити вплив безпосередньо кожного з них достатньо складно.

Кінцевий ефект використання нематеріальних активів відображається у показниках результатів господарської діяльності: зменшення витрат на виробництво, збільшення обсягів реалізації продукції, зростання прибутку тощо. Враховуючи це, *основним принципом управління динамікою нематеріальних активів* є: темпи зростання чистого доходу від реалізації продукції та прибутку мають випереджати темп зростання нематеріальних активів.

3.5. Методичні підходи до формулювання висновків за результатами аналізу майна підприємства

Аналіз складу, структури та динаміки майна (активів) передбачає формулювання *комплексних висновків*, у яких зазначаються *позитивні та негативні ознаки і тенденції в майновому стані підприємства*.

До *основних позитивних характеристик* майнового стану з погляду загальної інформації активу балансу (звіту про фінансовий стан) належать такі.

1. *Збільшення загальної вартісної оцінки активів* (з урахуванням рівня інфляції), що свідчить про нарощування майнового потенціалу підприємства, його фінансової ваги на ринку.

Збільшення валюти балансу вказує, як правило, на зміцнення економічного потенціалу підприємства, зростання його виробничих можливостей. Натомість зменшення валюти балансу означає негативну характеристику результатів господарської діяльності, що може спричинити неплатоспроможність підприємства.

Аналізуючи збільшення валюти балансу в динаміці, необхідно враховувати фактори, які на це вплинули. Якщо приріст активів забезпечується збільшенням таких видів майна, як основні засоби, довгострокові фінан-

сові інвестиції, нематеріальні активи, запаси, довгострокові та поточні біологічні активи, гроші та їх еквіваленти й інших «позитивних» статей, то це оцінюється позитивно та свідчить про перспективу економічного зростання. Якщо приріст активів відбувається переважно за рахунок «негативних» статей (наприклад, довгострокова і поточна (за видами) дебіторська заборгованість), така тенденція буде оцінюватися негативно.

Крім того, необхідно враховувати вплив інфляційного фактора. Якщо темп приросту майна перевищує макроекономічний показник рівня інфляції за відповідний період, то це означає зростання не тільки номінальної (балансової), а й реальної вартісної оцінки активів. Наприклад, за рік валюта балансу збільшилася на 7,8 % за рівня інфляції 4,6 %. У цьому випадку зростання реальної вартісної оцінки активів становитиме $3,1\%$ ($1,078 \div 1,046$).

У цілому невелика інфляція є навіть корисною, адже сприяє зростанню активності власників грошей, змушує вкладати їх у прибуткові заходи, оскільки кошти, що лежать без руху, втрачають у ціні. Однак високий рівень інфляції негативно впливає на виробничий процес та є основним дестабілізуючим чинником кризового фінансового стану підприємства. Інфляція знецінює доходи і надходження, а будь-яке відстрочення платежів призводить до того, що підприємство одержує лише частину коштів, які йому належать.

Баланс, який аналізується без урахування впливу інфляції, є джерелом недостатньо об'єктивної інформації, тому користувачі можуть прийняти рішення, не адекватні реальним процесам, оскільки різні види майна втрачають свою вартість з різною швидкістю. Наприклад, гроші та їх еквіваленти, а також дебіторська заборгованість у зв'язку з інфляцією втрачають вартість і спричиняють збитки підприємства на суму зменшення купівельної спроможності грошей. Навпаки, підприємства, що збільшують свою кредиторську заборгованість, тобто несвоєчасно сплачують рахунки постачальників та інші зобов'язання (з оплати праці, розрахунків із бюджетом тощо), мають вигоду, адже згодом можуть розрахуватися грошима зі зниженою купівельною спроможністю.

Отже, об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємства можливо тільки з урахуванням впливу інфляції на інформацію балансу та інших форм фінансової звітності.

2. Перевищення темпу приросту оборотних активів (зокрема, запасів) над темпом приросту необоротних активів (зокрема, основних засобів), що зумовлює зростання частки оборотних активів у майні. Така динаміка забезпечує зменшення ризику компенсації авансованого капіталу та підвищення його віддачі за рахунок прискорення оборотності активів.

Загальну структуру активів характеризує коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів. Якщо він зростає, це означає, що на під-

приємстві спостерігається тенденція прискорення оборотності активів.

Для оцінювання структури майна розраховується також *коефіцієнт мобільності майна* як відношення вартості оборотних активів до вартості всього майна. Його збільшення підтверджує тенденцію прискорення оборотності засобів підприємства.

У цілому зростання частки оборотних активів у майні може свідчити:

- про формування більш мобільної структури активів, що сприяє прискоренню оборотності майна підприємства;
- вилучення частини оборотних активів на кредитування споживачів готової продукції (товарів, робіт, послуг) та інших дебіторів, що засвідчує фактичну мобілізацію цієї частини оборотних засобів із виробничого процесу;
- згортання виробничої бази;
- викривлення реальної оцінки основних засобів унаслідок чинного порядку їх бухгалтерського обліку тощо.

Для того щоб зробити об'єктивні висновки про причини змін пропорцій у структурі активів, необхідно провести більш детальний аналіз розділів та окремих статей активу балансу.

Оцінюючи інформацію *розділу I активу балансу (звіту про фінансовий стан) «Необоротні активи»*, необхідно враховувати, що:

⇒ наявність нематеріальних активів, значна частка приросту нематеріальних активів у загальній зміні величини необоротних активів характеризує обрану підприємством стратегію як інноваційну, оскільки кошти вкладаються в інтелектуальну власність;

⇒ аналогічні високі показники за довгостроковими фінансовими інвестиціями вказують на фінансово-інвестиційну стратегію розвитку підприємства;

⇒ якщо основні засоби і незавершені капітальні інвестиції становлять найбільшу частку в необоротних активах, це може свідчити про орієнтацію на створення матеріальних умов для розширення основної діяльності;

⇒ за певних умов підвищення частки таких видів майна, як незавершені капітальні інвестиції та довгострокова дебіторська заборгованість, може негативно вплинути на ефективність діяльності підприємства, оскільки ці активи не беруть участі у виробничому обороті;

⇒ зниження коефіцієнта зносу (відповідно підвищення коефіцієнта придатності) основних засобів свідчить про поліпшення функціонального стану необоротних активів.

У процесі подальшого дослідження необхідно проаналізувати зміни за кожною статтею *розділу II активу балансу (звіту про фінансовий стан) «Оборотні активи»*. Формулюючи висновки за результатами аналізу складу, структури та динаміки оборотних активів, мають на увазі, що:

1) абсолютний приріст грошей та їх еквівалентів, зростання їхньої частки в майні та оборотних активах свідчить про створення умов для підвищення рівня платоспроможності, а відтак і зміцнення фінансового стану підприємства. Разом із тим наявність значних залишків грошових коштів упродовж тривалого періоду часу може бути результатом нераціонального використання оборотних засобів. Гроші мають швидко залучатися у господарську діяльність для отримання прибутку шляхом розширення виробництва або здійснення інвестиційних вкладень;

2) під час вивчення структури оборотних активів необхідно звернути особливу увагу на тенденції змін таких видів, як виробничі запаси і поточні біологічні активи. Зокрема, підвищення частки виробничих запасів може свідчити:

- про нарощування виробничого потенціалу підприємства;
- прагнення за рахунок вкладень у матеріальні оборотні ресурси захистити грошові активи від знецінення під впливом інфляції;
- нераціональність обраної стратегії господарювання, внаслідок якої значна частина оборотних активів іммобілізується у виробничих запасах, ліквідність яких переважно є невисокою.

Перевищення темпу приросту готової продукції і товарів над темпами приросту майна та оборотних активів може бути ознакою накопичення проблем у збутовій діяльності, неефективності маркетингової стратегії підприємства;

3) позитивною характеристикою майнового стану є зменшення сум поточної дебіторської заборгованості за видами та в цілому, зниження її частки в майні та оборотних активах. Збільшення дебіторської заборгованості в динаміці погіршує якісне оцінювання фінансового стану внаслідок значного вилучення коштів підприємства з обороту.

Одночасно слід зазначити, що зростання дебіторської заборгованості не завжди оцінюється суто негативно. Якщо підприємство розширює свою діяльність, збільшує чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), це, очевидно, супроводжується зростанням кількості контрагентів і, як правило, сум дебіторської заборгованості. Головне, щоб темп приросту дебіторської заборгованості не перевищував темпи приросту оборотних активів і майна в цілому. Також необхідно відрізнити нормальну і прострочену заборгованість. Наявність останньої створює фінансові труднощі, оскільки підприємство буде відчувати нестачу фінансових ресурсів для придбання запасів, виплати заробітної плати, що призводить до уповільнення оборотності засобів.

Поглиблений аналіз оборотних активів за видами розглядається у темі 4.

Аналіз майнового стану підприємства дає змогу відповісти на запитання, як співвідносяться темпи зростання загального капіталу, обсягів ви-

робництва (реалізації) продукції, чистого прибутку.

Якщо темпи приросту чистого доходу і прибутку більші за темп приросту активів, то використання майна підприємства в звітному періоді було ефективнішим, ніж у базовому періоді. Іншими словами, на одиницю вартості активів підприємство одержує більші величини чистого доходу і фінансових результатів, тобто зростають ресурсовіддача і рентабельність використання майна. Якщо ж темпи приросту чистого доходу і фінансових результатів менші за темп приросту активів, то це свідчить про зниження ефективності діяльності підприємства.

Отже, своєчасне дослідження наявних ознак і тенденцій дає змогу оперативно реагувати на зміни в складі та структурі активів шляхом обґрунтування комплексу заходів щодо поліпшення майнового і в цілому фінансового стану підприємства.

Запитання для самоперевірки знань

- 1. У чому полягає сутність концепцій фінансової та предметно-речової природи капіталу?*
- 2. Якою є загальна структурна побудова балансу (звіту про фінансовий стан)?*
- 3. В якій послідовності будуються моделі рівності балансу?*
- 4. Яким є основне балансове рівняння?*
- 5. Що таке активи? Які ключові положення містить визначення активів?*
- 6. На які види поділяється капітал за напрямом розміщення в активах?*
- 7. Що таке необоротні активи? З яких видів вони складаються?*
- 8. Що таке основні засоби? За якою вартістю вони відображаються у балансі?*
- 9. Який зміст статей розділу I активу балансу «Необоротні активи»?*
- 10. Що таке оборотні активи? З яких видів вони складаються?*
- 11. Який зміст статей розділу II активу балансу «Оборотні активи»?*
- 12. Що відображається у розділі III активу балансу?*
- 13. У чому полягає сутність принципу нетто-балансу?*
- 14. Що таке майновий стан підприємства? У чому полягає сутність скороченого аналітичного балансу?*
- 15. Як будується актив скороченого аналітичного балансу?*
- 16. У чому полягає сутність горизонтального (часового) аналізу скороченого аналітичного балансу? Які показники при цьому визначаються?*
- 17. Що передбачає вертикальний (структурний) аналіз скороченого аналітичного балансу? Які показники належать до нього?*
- 18. Яка система структурних показників використовується в аналізі структури майна (активів)?*
- 19. Як поділяються активи за характером участі в господарському про-*

- цесі та швидкістю обороту?*
20. *Які види активів належать до матеріальних, нематеріальних, фінансових?*
  21. *Що таке валові та чисті активи?*
  22. *Як поділяються активи за рівнем ліквідності?*
  23. *Що можна додатково вивчити за даними приміток до річної фінансової звітності?*
  24. *Як інформація щодо класифікації видів активів (майна) за різними ознаками використовується в оцінюванні фінансового стану?*
  25. *Як визначаються показники, що характеризують рух основних засобів? Як оцінюється їх динаміка?*
  26. *Які показники використовуються для оцінювання функціонального (технічного) стану основних засобів? Які фактори впливають на їх динаміку?*
  27. *Які показники характеризують виробничий потенціал підприємства?*
  28. *Що належить до нематеріальних активів?*
  29. *За якими напрямками проводиться аналіз нематеріальних активів?*
  30. *Що належить до основних позитивних характеристик майнового стану підприємства з погляду загальної інформації активу балансу?*
  31. *Як урахується фактор інфляції в аналізі динаміки загальної вартісної оцінки активів?*
  32. *Про що може свідчити збільшення частки оборотних активів у майні?*
  33. *Що необхідно враховувати, оцінюючи інформацію розділу I активу балансу «Необоротні активи»?*
  34. *Які ознаки і тенденції в майновому стані можна вважати позитивними за результатами аналізу статей розділу II активу балансу «Оборотні активи»?*
  35. *Про що може свідчити підвищення частки виробничих запасів в оборотних активах?*
  36. *Як мають співвідноситися між собою темпи приросту активів, чистого доходу та фінансових результатів?*

Тести

Серед наведених відповідей на тестові питання знайдіть повну правильну відповідь.

3.1. Основне джерело інформації для аналізу фінансового стану підприємства – це:

- а) баланс (звіт про фінансовий стан);
- б) звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід);
- в) звіт з праці;
- г) примітки до річної фінансової звітності;
- д) звіт про рух грошових коштів.

3.2. *Вартість, що приносить додану вартість, – це визначення:*

- а) капіталу згідно з концепцією фінансової природи;
- б) економічної категорії капіталу в теоретичному аспекті;
- в) капіталу згідно з концепцією предметно-речової природи.

3.3. *Відповідно до концепції фінансової природи капіталу, капітал – це:*

- а) вартість, що приносить додану вартість;
- б) домінанта активу;
- в) домінанта пасиву.

3.4. *З погляду пасиву балансу загальний капітал – це підсумок балансу, що:*

- а) показує суму джерел утворення засобів підприємства;
- б) показує загальну суму засобів, які має у своєму розпорядженні підприємство;
- в) визначається як сукупність певних матеріальних і нематеріальних цінностей.

3.5. *Як називаються розділи активу балансу (звіту про фінансовий стан):*

- а) необоротні активи, оборотні активи, доходи майбутніх періодів;
- б) основні засоби та інші необоротні активи, запаси і затрати, грошові кошти;
- в) необоротні активи, оборотні активи, необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття;
- г) основні засоби, оборотні засоби, витрати майбутніх періодів?

3.6. *Скільки розділів містить пасив балансу:*

- а) два;
- б) три;
- в) чотири;
- г) п'ять?

3.7. *Валюта балансу – це:*

- а) загальна вартість власного капіталу;
- б) загальна вартість майна (джерел формування капіталу);
- в) необоротні активи;
- г) основні та оборотні засоби.

3.8. *Яка з наведених моделей характеризує рівність балансу:*

- а) $\dot{A}^2 + \dot{A}^{22} + \dot{A}^{222} = \dot{I}^2 + \dot{I}^2I + \dot{I}^{222} + \dot{I}^2V$;
- б) $\dot{A}^2 + \dot{A}^{22} + \dot{A}^{222} = \dot{I}^2 + \dot{I}^2I + \dot{I}^{222}$;
- в) $\dot{A}^2 + \dot{A}^{22} = \dot{I}^2 + \dot{I}^2I + \dot{I}^{222} + \dot{I}^2V + \dot{I}V$;
- г) $\dot{A}^2 + \dot{A}^{22} + \dot{A}^{222} + \dot{A}^2V = \dot{I}^2 + \dot{I}^2I + \dot{I}^{222} + \dot{I}^2V$?

3.9. *Який вигляд має основне балансове рівняння:*

- а) активи = власний капітал + довгострокові зобов'язання і забезпечення;
- б) основні засоби + оборотні засоби = валюта балансу;
- в) необоротні активи + оборотні активи = власний капітал + поточні зобов'язання і забезпечення;

г) активи = зобов'язання + власний капітал?

3.10. Які елементи балансу безпосередньо пов'язані з оцінюванням фінансового стану підприємства та змін у ньому:

- а) активи, необоротні активи, оборотні активи;
- б) пасиви, власний капітал, зобов'язання;
- в) активи, власний капітал, зобов'язання;
- г) пасиви, необоротні активи, власний капітал?

3.11. Що називають майном підприємства:

- а) його власний капітал;
- б) суму наявних у підприємства господарських засобів;
- в) основні засоби;
- г) оборотні активи?

3.12. Ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому, – це визначення:

- а) власного капіталу;
- б) оборотних активів;
- в) активів.

3.13. Критерії визнання активів згідно з НП(С)БО 1:

- а) матеріальна форма;
- б) наявність права власності;
- в) виникнення у результаті минулих подій, здійснення контролю підприємством, майбутні економічні вигоди;
- г) намір придбати активи, одержати в майбутньому економічні вигоди та можливість достовірної оцінки.

3.14. Що не належить до необоротних активів:

- а) нематеріальні активи;
- б) основні засоби;
- в) довгострокові біологічні активи;
- г) поточна дебіторська заборгованість?

3.15. За якою вартістю основні засоби включаються у валюту балансу:

- а) залишковою;
- б) первісною;
- в) переоціненою?

3.16. Оборотні активи – це:

- а) гроші та їх еквіваленти, що необмежені у використанні;
- б) інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу;
- в) дебіторська заборгованість;
- г) правильні відповіді а) і б).

3.17. Проміжок часу між придбанням запасів для провадження діяльності і отриманням грошей та їх еквівалентів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг – це:

- а) фінансовий цикл;

- б) операційний цикл;
- в) тривалість обороту запасів;
- г) тривалість обороту капіталу;
- д) середній період повернення дебіторської заборгованості.

3.18. До оборотних активів не належать:

- а) запаси;
- б) поточні біологічні активи;
- в) довгострокові біологічні активи;
- г) гроші та їх еквіваленти.

3.19. Запаси підприємства включають:

- а) виробничі запаси;
- б) готову продукцію і товари;
- в) незавершене виробництво;
- г) усі наведені види активів.

3.20. Додатковою статтею в балансі (звіті про фінансовий стан) є дебіторська заборгованість за розрахунками:

- а) за виданими авансами;
- б) з бюджетом;
- в) з нарахованих доходів.

3.21. Майновий стан – це одна з характеристик фінансового стану підприємства, за допомогою якої оцінюються:

- а) склад і розміщення активів;
- б) склад і розміщення пасивів;
- в) структура і динаміка активів;
- г) структура і динаміка пасивів;
- д) склад, розміщення, структура та динаміка активів і пасивів.

3.22. За яким принципом будується скорочений аналітичний баланс:

- а) об'єднання окремих розділів активу і пасиву балансу;
- б) об'єднання в окремі групи однорідних за своїм складом та економічним змістом статей і доповнення його відповідними показниками структури, динаміки та структурної динаміки;
- в) структурної побудови активу балансу?

3.23. Запаси відображаються у балансі (звіті про фінансовий стан) по рядку:

- а) 1095;
- б) 1100;
- в) 1195;
- г) 1300.

3.24. Сума рядків балансу (звіту про фінансовий стан) із 1125 по 1155 – це:

- а) запаси;
- б) оборотні активи;
- в) поточна дебіторська заборгованість;
- г) гроші та їх еквіваленти.

3.25. Гроші та їх еквіваленти і поточні фінансові інвестиції – це су-

ма рядків балансу (звіту про фінансовий стан):

- а) 1100 і 1110;
- б) 1125 і 1130;
- в) 1160 і 1165;
- г) 1170 і 1190.

3.26. Що визначається у процесі горизонтального (часового) аналізу балансу:

- а) абсолютні зміни величин окремих видів активів і пасивів;
- б) відносні зміни величин окремих видів активів і пасивів;
- в) структура активу і пасиву балансу;
- г) абсолютні та відносні зміни величин окремих видів активів і пасивів за звітний період, а також у динаміці за декілька періодів?

3.27. Дослідження структури активу і пасиву балансу передбачає:

- а) горизонтальний аналіз;
- б) вертикальний аналіз;
- в) динамічний аналіз;
- г) факторний аналіз.

3.28. Що характеризує показник динаміки структурних змін:

- а) частку окремих видів майна у валюті балансу;
- б) зміни окремих видів майна у відсотках до загальної зміни валюти балансу;
- в) зміни частки?

3.29. Який з наведених показників не використовується в аналізі структури майна:

- а) частка поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях;
- б) частка необоротних активів у майні;
- в) частка запасів в оборотних активах;
- г) частка поточної дебіторської заборгованості в майні?

3.30. Активи поділяються на необоротні (постійні) та оборотні (мобільні) за ознакою:

- а) форми функціонування;
- б) джерел формування;
- в) характеру участі в господарському процесі та швидкості обороту.

3.31. Як поділяються активи за формою функціонування:

- а) на матеріальні, нематеріальні та фінансові;
- б) на операційні та інвестиційні;
- в) на валові та чисті?

3.32. Який вид активів не належить до матеріальних активів:

- а) основні засоби;
- б) права користування майном;
- в) незавершені капітальні інвестиції;
- г) запаси?

3.33. Як поділяються активи за ознакою рівня ліквідності:

- а) високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні;

- б) середньоліквідні, низьколіквідні, важколіквідні;
- в) високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні, важколіквідні?

3.34. У балансі (звіті про фінансовий стан) активи розташовані за принципом:

- а) зниження ліквідності;
- б) зростання ліквідності;
- в) єдиного рівня ліквідності;
- г) без закономірності.

3.35. За інформацією форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» вивчаються склад і структура:

- а) основних засобів за групами;
- б) інших необоротних матеріальних активів за групами;
- в) грошових коштів за джерелами;
- г) запасів за видами;
- д) усі відповіді правильні.

3.36. В аналізі ліквідності та платоспроможності підприємства використовується поділ активів за ознакою:

- а) характеру участі в господарському процесі;
- б) форми функціонування;
- в) чутливості до інфляційних процесів;
- г) рівня ліквідності.

3.37. Коефіцієнт надходження основних засобів визначається як відношення:

- а) вартості основних засобів, які надійшли за рік, до вартості основних засобів на початок року;
- б) вартості основних засобів, які вибули за рік, до вартості основних засобів на початок року;
- в) вартості основних засобів, які надійшли за рік, до вартості основних засобів на кінець року;
- г) вартості основних засобів, які вибули за рік, до вартості основних засобів на кінець року.

3.38. Коефіцієнт вибуття основних засобів – це відношення:

- а) вартості основних засобів, які надійшли за рік, до вартості основних засобів на початок року;
- б) вартості основних засобів, які вибули за рік, до вартості основних засобів на початок року;
- в) вартості основних засобів, які надійшли за рік, до вартості основних засобів на кінець року;
- г) вартості основних засобів, які вибули за рік, до вартості основних засобів на кінець року.

3.39. Який показник відображає середню кількість років, необхідних для повного оновлення основних засобів:

- а) період оновлення;
- б) період обороту;
- в) коефіцієнт заміни;

г) коефіцієнт розширення?

3.40. Коефіцієнт заміни (простого відтворення) основних засобів виражається як відношення:

а) вартості основних засобів, які надійшли за рік, до вартості основних засобів, які вибули за рік;

б) вартості основних засобів на кінець року до вартості основних засобів на початок року;

в) вартості основних засобів, які вибули за рік, до вартості основних засобів, які надійшли за рік.

3.41. Якщо період обороту основних засобів збільшується, то середня норма амортизації:

а) збільшується;

б) зменшується;

в) не змінюється.

3.42. Про поліпшення функціонального стану основних засобів свідчить:

а) зниження коефіцієнта зносу;

б) підвищення коефіцієнта зносу;

в) зниження коефіцієнта придатності;

г) підвищення коефіцієнта придатності;

д) правильні відповіді а) і г);

е) правильні відповіді б) і в).

3.43. Які види майна належать до виробничого потенціалу підприємства:

а) основні засоби, нематеріальні активи, дебіторська заборгованість;

б) незавершені капітальні інвестиції, поточні біологічні активи, грошові кошти;

в) запаси, дебіторська заборгованість;

г) основні засоби, запаси, поточні біологічні активи?

3.44. Який вид активів не належить до нематеріальних активів:

а) права користування природними ресурсами;

б) права користування майном;

в) поточні фінансові інвестиції;

г) авторське право та суміжні з ним права?

3.45. Яка формула є основним принципом управління динамікою нематеріальних активів:

а) темп зростання нематеріальних активів має випереджати темп зростання виручки від реалізації продукції;

б) темп зростання нематеріальних активів має випереджати темп зростання прибутку;

в) темпи зростання виручки від реалізації продукції та прибутку мають випереджати темп зростання нематеріальних активів?

3.46. Під час формулювання комплексних висновків за результатами аналізу складу, структури та динаміки майна (активів) зазначаються:

а) позитивні ознаки в майновому стані підприємства;

- б) негативні тенденції в майновому стані підприємства;
- в) позитивні тенденції в майновому стані підприємства;
- г) позитивні та негативні ознаки і тенденції в майновому стані підприємства.

3.47. Яка з наведених тенденцій у майновому стані підприємства є негативною за інформацією активу балансу:

- а) збільшення загальної вартісної оцінки активів;
- б) скорочення сум дебіторської заборгованості в динаміці;
- в) збільшення сум за так званими «негативними» статтями активу;
- г) підвищення частки грошей та їх еквівалентів у майні?

3.48. Якщо темп приросту майна перевищує макроекономічний показник рівня інфляції, це означає:

- а) зростання реальної вартісної оцінки активів;
- б) зниження реальної вартісної оцінки активів;
- в) зниження номінальної вартісної оцінки активів.

3.49. Коефіцієнт мобільності майна розраховується як відношення:

- а) необоротних активів до вартості всього майна;
- б) оборотних активів до вартості всього майна;
- в) необоротних активів до оборотних активів;
- г) оборотних активів до необоротних активів.

3.50. Про підвищення ефективності використання майна свідчить співвідношення:

- а) темп приросту активів перевищує темпи приросту чистого доходу і прибутку;
- б) темп приросту чистого доходу менший за темп приросту активів;
- в) темпи приросту чистого доходу і прибутку більші за темп приросту активів.

Практичні завдання (умови, приклади розрахунків і висновків)

1. Аналіз складу, структури та динаміки активів (майна)

Завдання 3.1

За методикою, наведеною в активі скороченого аналітичного балансу (табл. 3.1), проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз майна підприємства (табл. 3.4). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Результати горизонтального і вертикального аналізу майна (табл. 3.4) свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією активу балансу. До позитивних характеристик майнового стану належать такі:

Таблиця 3.4

Горизонтальний і вертикальний аналіз майна підприємства (станом на кінець року)

Вид активів (майна)	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	7=5÷1 ×100
Майно – всього	58413	100,0	65533	100,0	+7120	–	+12,2
1. Необоротні активи	27149	46,5	36722	56,0	+9573	+9,5	+35,3
1.1. Основні засоби	23205	39,7	27601	42,1	+4396	+2,4	+18,9
1.2. Довгострокові біологічні активи	3191	5,5	3774	5,8	+583	+0,3	+18,3
1.3. Довгострокові фінансові інвестиції	155	0,3	4893	7,5	+4738	+7,2	у 31,6 р. б.
2. Оборотні активи	31264	53,5	28811	44,0	-2453	-9,5	-7,8
2.1. Запаси	15664	26,8	17687	27,0	+2023	+0,2	+12,9
2.1.1. Виробничі запаси	4695	8,0	5052	7,7	+357	-0,3	+7,6
2.1.2. Незавершене виробництво	4091	7,0	3722	5,7	-369	-1,3	-9,0
2.1.3. Готова продукція і товари	6878	11,8	8913	13,6	+2035	+1,8	+29,6
2.2. Поточні біологічні активи	6264	10,7	6940	10,6	+676	-0,1	+10,8
2.3. Поточна дебіторська заборгованість	8848	15,2	2046	3,1	-6802	-12,1	-76,9
2.4. Гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції	433	0,7	2018	3,1	+1585	+2,4	у 4,7 р. б.
2.5. Витрати майбутніх періодів	55	0,1	120	0,2	+65	+0,1	у 2,2 р. б.

- у звітному році порівняно з базовим вартість майна збільшилася на 7120 тис. грн, або 12,2 %, що свідчить про нарощування майнового потен-

ціалу підприємства. Необоротні активи зросли на 9573 тис. грн (35,3 %), а оборотні активи зменшилися на 2453 тис. грн (7,8 %);

- темп приросту майна (12,2 %) перевищив макроекономічний показник рівня інфляції (4,6 % у звітному році). У результаті відбулося зростання реальної вартісної оцінки активів на 7,3 % ($1,122 \div 1,046 \times 100 - 100 = +7,3$ %);

- необоротні активи представлені насамперед основними засобами, вартість яких збільшилася на 4396 тис. грн, або 18,9 %. Темп приросту основних засобів перевищив темпу приросту майна в цілому, що зумовило зростання їх частки в майні з 39,7 до 42,1 %. Це свідчить про поліпшення матеріальних умов для розширення основної діяльності підприємства;

- також у складі необоротних активів зросли довгострокові біологічні активи (на 583 тис. грн, або 18,3 %) і довгострокові фінансові інвестиції (на 4738 тис. грн, або в 31,6 раза);

- серед оборотних активів суттєво скоротилася поточна дебіторська заборгованість (на 6802 тис. грн, що становить 76,9 %). Зниження частки поточної дебіторської заборгованості в майні з 15,2 % у базовому році до 3,1 % у звітному році (на 12,0 в. п.) свідчить про відчутне поліпшення стану розрахунків підприємства з дебіторами;

- серед видів оборотних активів найбільший темп зростання мають гроші та їх еквіваленти і поточні фінансові інвестиції (4,7 раза), їх частка в майні станом на кінець звітного року підвищилася до 3,1 %, що створює передумови для кращого оцінювання ліквідності балансу та платоспроможності підприємства.

Водночас є й негативні характеристики майнового стану, зокрема:

- темп приросту виробничих запасів (7,6 %) менший за темп приросту основних засобів (18,9 %), при цьому частка виробничих запасів у майні знизилася з 8,0 до 7,7 %. Така динаміка вказує на зниження рівня забезпеченості основних засобів матеріальними оборотними ресурсами;

- вартість готової продукції і товарів збільшилася на 2035 тис. грн (29,6 %), їх частка в майні зросла з 11,8 до 13,6 %, що може свідчити про зниження ефективності маркетингової політики підприємства.

Завдання 3.2

За системою структурних показників (табл. 3.5) проаналізуйте структуру майна (активів) підприємства. Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки, табл. 3.4.

Методика виконання

За рівнем і динамікою показників структури майна (активів) (табл. 3.5) позитивними характеристиками майнового стану підприємства є:

- підвищення частки основних засобів у майні на 2,4 в. п. (із 39,7 до 42,1 %);

- зниження частки поточної дебіторської заборгованості: в майні – на 12,1 в. п. (із 15,2 до 3,1 %), в оборотних активах – на 21,2 в. п. (із 28,3 до 7,1 %);

Таблиця 3.5

**Показники структури майна (активів) підприємства
(станом на кінець року), %**

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-), в. п.
Частка:			
необоротних активів у майні	46,5	56,0	+9,5
оборотних активів у майні	53,5	44,0	-9,5
основних засобів у майні	39,7	42,1	+2,4
основних засобів у необоротних активах	85,5	75,2	-10,3
запасів у майні	26,8	27,0	+0,2
запасів в оборотних активах	50,1	61,4	+11,3
готової продукції і товарів у майні	11,8	13,6	+1,8
готової продукції і товарів в оборотних активах	22,0	30,9	+8,9
поточної дебіторської заборгованості в майні	15,2	3,1	-12,1
поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах	28,3	7,1	-21,2
грошей і поточних фінансових інвестицій у майні	0,7	3,1	+2,4
грошей і поточних фінансових інвестицій в оборотних активах	1,4	7,0	+5,6

- зростання частки грошей і поточних фінансових інвестицій: у майні – на 2,4 в. п. (із 0,7 до 3,1 %), в оборотних активах – на 5,6 в. п. (із 1,4 до 7,0 %).

Негативною тенденцією в майновому стані підприємства за показниками структури активів є зростання частки готової продукції і товарів: у майні – на 1,8 в. п. (із 11,8 до 13,6 %), в оборотних активах – на 8,9 в. п. (із 22,0 до 30,9 %).

Завдання 3.3

З урахуванням поділу видів майна за класифікаційними ознаками (табл. 3.2) проаналізуйте склад, структуру та динаміку активів балансу підприємства (табл. 3.6). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

За результатами аналізу складу, структури та динаміки активів балансу підприємства (табл. 3.6) можна сформулювати такі висновки:

- у структурі майна за характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту на кінець звітного року переважають необоротні активи (56,0 %), що пояснюється їх збільшенням (на 35,3 %) і зменшенням оборотних активів (на 7,8 %);

- за формою функціонування матеріальні активи зросли на

Таблиця 3.6

**Аналіз складу, структури та динаміки активів
балансу підприємства (станом на кінець року)**

Вид майна (активів)	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	част- ки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	7=5÷1 ×100
<i>За характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту</i>							
Необоротні	27149	46,5	36722	56,0	+9573	+9,5	+35,3
Оборотні	31264	53,5	28811	44,0	-2453	-9,5	-7,8
Усього	58413	100,0	65533	100,0	+7120	-	+12,2
<i>За формою функціонування</i>							
Матеріальні	48745	83,5	56279	86,0	+7534	+2,5	+15,5
Нематеріальні	177	0,3	177	0,3	-	-	-
Фінансові	9436	16,2	8957	13,7	-479	-2,5	-5,1
Усього	58358	100,0	65413	100,0	+7055	-	+12,1
<i>За чутливістю до інфляційних процесів</i>							
Монетарні	9281	16,0	4064	6,7	-5217	-9,3	-56,2
Немонетарні	48745	84,0	56279	93,3	+7534	+9,3	+15,5
Усього	58026	100,0	60343	100,0	+2317	-	+4,0
<i>За рівнем ліквідності</i>							
Високоліквідні	433	0,7	2018	3,1	+1585	+2,4	у 4,7 р. б.
Середньоліквідні	8848	15,2	2046	3,1	-6802	-12,1	-76,9
Низьколіквідні	21983	37,6	24747	37,8	+2764	+0,2	+12,6
Важколіквідні	27149	46,5	36722	56,0	+9573	+9,5	+35,3
Усього	58413	100,0	65533	100,0	+7120	-	+12,2

7534 тис. грн (15,5 %), фінансові активи зменшилися на 479 тис. грн (5,1 %), а нематеріальні активи не змінилися. У результаті частка матеріальних активів зросла з 83,5 % у базовому році до 86,0 % у звітному, а частка фінансових активів знизилася, відповідно, з 16,2 до 13,7 %;

- за ознакою чутливості до інфляційних процесів монетарні активи зменшилися на 5217 тис. грн (56,2 %), а немонетарні активи збільшилися на 7534 тис. грн (15,5 %). Підсумком такої динаміки стало підвищення частки немонетарних активів у майні з 84,0 до 93,3 % і, відповідно, зниження частки монетарних активів – із 16,0 до 6,7 %;

- у структурі активів за ознакою рівня ліквідності на кінець звітного року важколіквідні активи становлять 56,0 %, низьколіквідні – 37,8, середньоліквідні – 3,1 і високоліквідні – 3,1 %. Підвищення частки високо-, низько- і важколіквідних активів відповідно на 2,4, 0,2 і 9,5 в. п. пояснюється їх зростанням в умовах одночасного зменшення середньоліквідних активів. Отже, динаміка структури активів за рівнем ліквідності характеризується різноспрямованими змінами.

2. Аналіз необоротних активів

Завдання 3.4

Проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз необоротних активів підприємства (табл. 3.7). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 3.7

Горизонтальний і вертикальний аналіз необоротних активів підприємства (станом на кінець року)

Вид необоротних активів	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	$7=5 \div 1 \times 100$
Необоротні активи – всього	27149	100,0	36722	100,0	+9573	-	+35,3
1. Нематеріальні активи	177	0,7	177	0,5	-	-0,2	-
2. Незавершені капітальні інвестиції	421	1,5	277	0,7	-144	-0,8	-34,2
3. Основні засоби	23205	85,5	27601	75,2	+4396	-10,3	+18,9
4. Інвестиційна нерухомість	-	-	-	-	-	-	-
5. Довгострокові біологічні активи	3191	11,7	3774	10,3	+583	-1,4	+18,3
6. Довгострокові фінансові інвестиції	155	0,6	4893	13,3	+4738	+12,7	у 31,6 р. б.
7. Довгострокова дебіторська заборгованість	-	-	-	-	-	-	-
8. Відстрочені податкові активи	-	-	-	-	-	-	-
9. Інші необоротні активи	-	-	-	-	-	-	-

За результатами горизонтального і вертикального аналізу необоротних активів підприємства (табл. 3.7) у звітному році порівняно з базовим їх вартість зросла на 9573 тис. грн, що становить 35,3 %. Це відбулося за рахунок збільшення основних засобів (на 4396 тис. грн, або 18,9 %), довгострокових біологічних активів (на 583 тис. грн, або 18,3 %) і довгостроко-

вих фінансових інвестицій (на 4738 тис. грн, або в 31,6 раза). Частка основних засобів у необоротних активах знизилася з 85,5 до 75,2 %, довгострокових біологічних активів – із 11,7 до 10,3 %, натомість частка довгострокових фінансових інвестицій зросла з 0,6 до 13,3 %. Величина нематеріальних активів не змінилась і становить 177 тис. грн (0,5 % у структурі необоротних активів станом на кінець звітної року). У цілому склад і структура необоротних активів підприємства сприяють ефективному їх використанню.

Завдання 3.5

За методикою, наведеною в табл. 3.3, проведіть розрахунок показників руху і функціонального стану основних засобів (табл. 3.8). У висновках проаналізуйте кількісні та якісні зміни в складі основних засобів підприємства.

Вихідна інформація: форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 3.8

Показники руху і функціонального стану основних засобів підприємства

№ з/п	Показник	Базовий рік	Звітний рік
А	Б	1	2
<i>Вихідна інформація, тис. грн</i>			
1.	Первісна вартість основних засобів на початок року	29283	35102
2.	Надійшло за рік	6221	6562
3.	Вибуло за рік	402	599
4.	Первісна вартість основних засобів на кінець року	35102	41065
5.	Нараховано амортизації за рік	1652	1899
6.	Знос основних засобів:		
	а) на початок року	10479	11897
	б) на кінець року	11897	13464
7.	Первісна вартість активної частини основних засобів:		
	а) на початок року	12392	13860
	б) на кінець року	13860	16453
8.	Знос активної частини основних засобів:		
	а) на початок року	4477	5388
	б) на кінець року	5388	6403
<i>Показники руху основних засобів</i>			
9.	Річний приріст (+) або зменшення (-), тис. грн (п.4–п.1)	+5819	+5963
10.	Темп зростання (зниження), % (п.4÷п.1×100)	119,9	117,0
11.	Темп приросту (зменшення), % (п.9÷п.1×100, або п.10–100)	19,9	17,0

Продовж. табл. 3.8

А	Б	1	2
12.	Коефіцієнт надходження, % (п.2÷п.4×100)	17,7	16,0
13.	Коефіцієнт вибуття, % (п.3÷п.1×100)	1,4	1,7
14.	Період оновлення (можливого повного вибуття), років (100÷(п.12–п.13))	6,1	7,0
15.	Коефіцієнт заміни (простого відтворення), % (п.3÷п.2×100)	6,5	9,1
16.	Коефіцієнт розширення (розширеного відтворення), % (п.9÷п.2×100)	93,5	90,9
17.	Період обороту, років (((п.1+п.4)÷2)÷п.5)	19,5	20,1
18.	Середня норма амортизації, % (100÷п.17)	5,1	5,0
<i>Показники функціонального стану основних засобів</i>			
19.	Коефіцієнт зносу основних засобів, %:		
	а) на початок року (п.6а÷п.1×100)	35,8	33,9
	б) на кінець року (п.6б÷п.4×100)	33,9	32,8
20.	Коефіцієнт придатності основних засобів, %:		
	а) на початок року (100–п.19а)	64,2	66,1
	б) на кінець року (100–п.19б)	66,1	67,2
21.	Частка активної частини основних засобів, %:		
	а) на початок року (п.7а÷п.1×100)	42,3	39,5
	б) на кінець року (п.7б÷п.4×100)	39,5	40,1
22.	Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів, %:		
	а) на початок року (п.8а÷п.7а×100)	36,1	38,9
	б) на кінець року (п.8б ÷ п.7б×100)	38,9	38,9

Як свідчать результати розрахунку показників руху і функціонального стану основних засобів (табл. 3.8), упродовж базового року вартість основних засобів збільшилася на 5819 тис. грн, або 19,9 %. Значення коефіцієнта надходження (17,7 %) суттєво перевищує значення коефіцієнта вибуття (1,4 %), тому період оновлення основних засобів становить 6,1 року. Значення коефіцієнтів заміни і розширення показують, що 6,5 % від річного надходження основних засобів було спрямовано на просту заміну тих, які вибули (у вартісному вираженні), а 93,5 % – на їх розширене відтворення. Показник періоду обороту свідчить про те, що в середньому протягом 19,5 року первісна вартість основних засобів буде перенесена на вироблену продукцію у вигляді амортизації. Відповідно середня норма амортизації становить 5,1 %.

Коефіцієнт зносу основних засобів має позитивну динаміку, адже його значення знизилося з 35,8 % на початок до 33,9 % на кінець базового року. Відповідно коефіцієнт придатності підвищився з 64,2 до 66,1 %. Наведена динаміка вказує на певне поліпшення функціонального стану основних засобів підприємства, а рівень зношеності необоротних активів залишається низьким. Натомість зріс коефіцієнт зносу активної частини основних засобів із 36,1 до 38,9 %.

У звітному році відбулося незначне сповільнення приросту майна (на 5963 тис. грн, або 17,0 %). Порівняно з базовим роком коефіцієнт надходження зменшився до 16,0 %, а коефіцієнт вибуття збільшився до 1,7 %. У результаті період оновлення основних засобів зріс до 7 років. Значення коефіцієнтів заміни і розширення, а також показників періоду обороту і середньої норми амортизації основних засобів практично не змінилися. Отже, показники руху в цілому свідчать про ефективну динаміку основних засобів.

Тенденції зміни показників функціонального стану основних засобів у звітному році відповідають динаміці базового року (незначне зниження коефіцієнта зносу, відповідно підвищення коефіцієнта придатності, стабільність коефіцієнта зносу активної частини основних засобів).

Завдання 3.6

Проаналізуйте динаміку і структуру надходження (табл. 3.9) та вибуття (табл. 3.10) основних засобів. Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 3.9

Динаміка і структура надходження основних засобів підприємства

Група основних засобів	Надійшло				Зміни (+,-)		
	Базовий рік		Звітний рік		суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку			
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	$7=5 \div 1 \times 100$
Земельні ділянки	-	-	-	-	-	-	-
Інвестиційна нерухомість	-	-	-	-	-	-	-
Капітальні витрати на поліпшення земель	-	-	-	-	-	-	-
Будинки, споруди та передавальні пристрої	4480	72,0	3654	55,7	-826	-16,3	-18,4
Машини та обладнання	1296	20,9	1797	27,4	+501	+6,5	+38,7
Транспортні засоби	344	5,5	930	14,1	+586	+8,6	у 2,7 р. б.
Інструменти, прилади, інвентар	12	0,2	25	0,4	+13	+0,2	у 2,1 р. б.
Тварини	-	-	-	-	-	-	-
Багаторічні насадження	89	1,4	156	2,4	+67	+1,0	+75,3

Продовж. табл. 3.9

А	1	2	3	4	5	6	7
Інші основні засоби	-	-	-	-	-	-	-
Усього	6221	100,0	6562	100,0	+341	-	+5,5

У структурі надходження основних засобів (табл. 3.9) у базовому році переважало формування будинків, споруд і передавальних пристроїв (72,0 %), а також машин та обладнання (20,9 %). У звітному році надходження будинків, споруд і передавальних пристроїв зменшилося на 18,4 %, а їх частка в структурі формування основних засобів знизилася до 55,7 %. Разом із тим надходження машин та обладнання збільшилося на 501 тис. грн (38,7 %), а транспортних засобів – на 586 тис. грн (у 2,7 раза).

Такі зміни є позитивними, адже йдеться про активну частину основних засобів. У цілому надходження основних засобів у звітному році перевищило показник базового року на 341 тис. грн (5,5 %).

Таблиця 3.10

Динаміка і структура вибуття основних засобів підприємства

Група основних засобів	Вибуло				Зміни (+,-)		
	Базовий рік		Звітний рік		суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку			
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	$7=5 \div 1 \times 100$
Земельні ділянки	-	-	-	-	-	-	-
Інвестиційна нерухомість	-	-	-	-	-	-	-
Капітальні витрати на поліпшення земель	-	-	-	-	-	-	-
Будинки, споруди та передавальні пристрої	179	44,5	447	74,6	+268	+30,1	у 2,5 р. б.
Машини та обладнання	87	21,7	60	10,0	-27	-11,7	-31,0
Транспортні засоби	85	21,1	74	12,4	-11	-8,7	-12,9
Інструменти, прилади, інвентар	51	12,7	18	3,0	-33	-9,7	-64,7
Тварини	-	-	-	-	-	-	-
Багаторічні насадження	-	-	-	-	-	-	-
Інші основні засоби	-	-	-	-	-	-	-
Усього	402	100,0	599	100,0	+197	-	+49,0

У базовому році в структурі вибуття основних засобів (табл. 3.10) найбільша частка припадала на будинки, споруди та передавальні пристрої (44,5 %), машини та обладнання (21,7 %), транспортні засоби (21,1 %). У звітному році вибуття будинків, споруд та передавальних пристроїв збільшилося у 2,5 раза, а машин та обладнання, як і транспортних засобів, зменшилося відповідно на 31,0 і 12,9 %. Результатом цього стали відповідні зміни в структурі вибуття основних засобів, зокрема підвищення у звітному році частки будинків, споруд та передавальних пристроїв до 74,6 %, і, навпаки, зниження частки машин та обладнання до 10,0 %, транспортних засобів – 12,4 %. Загальна вартість вибутих основних засобів збільшилася на 197 тис. грн, або 49,0 %.

Отже, у звітному році порівняно з базовим надходження основних засобів збільшилося на 341 тис. грн, а вибуття – на 197 тис. грн, що свідчить про їх розширене відтворення.

3. Факторний аналіз чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)

Завдання 3.7

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначте вплив факторів (середньорічної вартості майна і ресурсовіддачі) на зміну чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Сформулюйте висновки, в яких розкрийте характер впливу екстенсивного та інтенсивного чинників на динаміку результативного показника.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за два роки.

Методика виконання

За методикою, наведеною в табл. 3.11, заповнюється табл. 3.12.

Таблиця 3.11

Показники вихідної інформації

Показник	Порядок розрахунку за даними форм № 1, 2 (рядки, графи)
Середньорічна вартість майна	Ф. № 1: (1300, гр. 3+1300, гр. 4)÷2
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф. № 2: 2000

Модель факторного аналізу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\times \dot{A} = \dot{I} \times \dot{D}\hat{A}. \quad (3.10)$$

За даними табл. 3.12 розраховується умовне значення результативного показника, тис. грн:

$$\times \dot{A}_{0i} = \dot{I}_1 \times \dot{D}\hat{A}_0. \quad (3.11)$$

$$ЧД_{ум} = 61973 \times 0,51 = 31606.$$

**Вихідна інформація для факторного аналізу чистого доходу
від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)**

№ з/п	Показник	Умовне позначення	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	
					абсолютне	відносне, %
А	Б	В	1	2	3=2-1	4=3÷1 ×100
1.	Середньорічна вартість майна, тис. грн	<i>M</i>	55496	61973	+6477	+11,7
2.	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	<i>ЧД</i>	28429	38523	+10094	+35,5
3.	Ресурсовіддача, грн/грн (п.2÷п.1)	<i>PВ</i>	0,51	0,62	+0,11	+21,6

Загальна зміна (+,-) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн:

$$\Delta \times \ddot{A} = \times \ddot{A}_1 - \times \ddot{A}_0, \quad (3.12)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 38523 - 28429 = +10094,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості майна (екстенсивний чинник):

$$\Delta \text{ЧД}_M = \text{ЧД}_{\text{УМ}} - \text{ЧД}_0; \quad (3.13)$$

$$\Delta \text{ЧД}_M = 31606 - 28429 = +3177;$$

2) ресурсовіддачі (інтенсивний чинник):

$$\Delta \text{ЧД}_{PB} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{УМ}}; \quad (3.14)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{PB} = 38523 - 31606 = +6917.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧД}_M + \Delta \text{ЧД}_{PB}; \quad (3.15)$$

$$\Delta \text{ЧД} = +3177 + 6917 = +10094.$$

У звітному році порівняно з базовим чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 10094 тис. грн, або 35,5 %. Ця зміна відбулася під впливом таких факторів. У результаті зростання середньорічної вартості майна на 6477 тис. грн, що становить 11,7 %, чистий дохід збільшився на 3177 тис. грн. Водночас за рахунок підвищення ресурсовіддачі на 0,11 грн/грн (21,6 %) чистий дохід зріс на 6917 тис. грн. Таким чином, головним фактором збільшення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) стало підвищення ресурсовіддачі. Частка впливу екстенсивного чинника в загальній зміні результативного показника становить 31,5 %, а інтенсивного (підвищення ефективності використання майна) – 68,5 %.

ТЕМА 4 АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Мета вивчення теми

Основні терміни:

оборотні активи, дебіторська заборгованість, поточна дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість, сумнівний борг, безнадійна дебіторська заборгованість, коефіцієнт обертання оборотних активів, коефіцієнт завантаження оборотних активів, тривалість одного обороту оборотних активів.

За результатами вивчення теми необхідно

знати:

- сутність оборотних активів та їх значення в аналізі фінансового стану підприємства;
- класифікацію і склад видів оборотних активів за основними ознаками;
- сутність і види запасів підприємства;
- умови досягнення оптимальності запасів, причини їх надлишку чи нестачі;
- основні причини понаднормативних залишків готової продукції;
- сутність і класифікацію дебіторської заборгованості;
- економічний зміст і порядок розрахунку показників комплексного оцінювання дебіторської заборгованості;
- основні параметри контролю в системі управління дебіторською заборгованістю;
- шляхи прискорення погашення дебіторської заборгованості;
- основні фактори, що впливають на швидкість обороту оборотних активів;
- як визначаються показники вихідної інформації для аналізу оборотності оборотних активів;
- економічний зміст і порядок розрахунку показників оборотності оборотних активів;
- методичну схему факторного аналізу чистого доходу за факторами середньорічної вартості та коефіцієнта обертання оборотних активів;
- як визначається сума додаткового (недоодержаного) прибутку в результаті зміни оборотності оборотних активів;
- шляхи прискорення оборотності оборотних активів.

вміти:

- визначати період оборотності виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції;
- проводити розрахунок коефіцієнта накопичення для оцінювання структури запасів;
- використовувати різні джерела інформації для аналізу дебіторської заборгованості;
- проводити оцінювання величини, структури та динаміки дебіторської заборгованості з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу;
- досліджувати структуру дебіторської заборгованості за строками непогашення;
- доводити, чому прискорення обертання оборотних активів має велике значення для забезпечення стабільності фінансового стану підприємства;
- формулювати висновки щодо прискорення (уповільнення) оборотності оборотних активів;
- визначати величину вивільнення з господарської діяльності (додаatkового залучення до господарської діяльності) оборотних активів у результаті зміни їх оборотності;
- проводити розрахунок додаткової потреби (вивільнення) оборотних активів за умови прогнозованого збільшення чистого доходу.

Теоретичний матеріал

4.1. Загальна характеристика і класифікація оборотних активів

4.2. Аналіз запасів підприємства

4.3. Аналіз дебіторської заборгованості

4.4. Аналіз оборотності оборотних активів

4.1. Загальна характеристика і класифікація оборотних активів

Оборотні активи (оборотний капітал, оборотні кошти, оборотні засоби) – це активи, що необхідні для забезпечення безперервності кругообігу капіталу, послідовно набувають грошової, виробничої та товарної форм, протягом одного операційного циклу можуть бути перетворені в гроші. Оборотні активи беруть участь у виробничому процесі один раз, змінюючи при цьому свою натурально-речову форму. Водночас вартість оборотних активів повністю переноситься на вироблену продукцію. Основним при-

значенням оборотних активів є забезпечення безперервності виробничого процесу.

Оборотні активи, як правило, мають велику частку в загальній валюті балансу. Це наймобільніша частина майна, від стану і раціонального використання якої багато в чому залежать результати господарської діяльності та фінансовий стан підприємства.

Аналізуючи структуру оборотних активів, слід мати на увазі, що стабільність фінансового стану значною мірою залежить від оптимального розміщення засобів за *стадіями процесу кругообігу*: матеріально-технічне постачання, виробництво та збут продукції. Обсяги вкладення капіталу в кожну стадію кругообігу залежать від галузевих і технологічних особливостей підприємств. Так, для підприємств із матеріаломістким виробництвом потрібне значне вкладення капіталу у виробничі запаси, для підприємств із тривалим операційним циклом – у незавершене виробництво і т. д.

Аналіз складу оборотних активів проводиться з урахуванням поділу їх на види за низкою класифікаційних ознак (рис. 4.1).

Розглянемо зміст основних видів оборотних активів за відповідними ознаками класифікації.

1. За **сферою розміщення (функціональною роллю в процесі виробництва)**:

а) *оборотні активи у сфері виробництва (оборотні виробничі засоби)* – виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво;

б) *оборотні активи у сфері обігу (засоби обігу)* – готова продукція, товари, поточна дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, гроші та їх еквіваленти, інші оборотні активи.

2. За **формою**:

а) *оборотні активи в матеріальній формі* – запаси і поточні біологічні активи;

б) *оборотні активи в розрахунках і грошовій формі* – поточна дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, гроші та їх еквіваленти, інші оборотні активи.

3. За **джерелами формування**:

а) *власні оборотні активи* – робочий (чистий оборотний) капітал, тобто оборотні активи, що сформовані за рахунок власних джерел;

б) *оборотні активи, сформовані за рахунок позикових коштів* – частина оборотних активів, для формування яких були використані позикові джерела.

4. За **рівнем ліквідності (ступенем ризику вкладення капіталу)**:

а) *високоліквідні* – види оборотних активів із мінімальним ризиком вкладень (гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції);

б) *середньоліквідні* – види оборотних активів із малим ризиком вкладень (поточна дебіторська заборгованість);

Рис. 4.1. Класифікація видів оборотних активів

в) *низьколіквідні* – види оборотних активів із високим ризиком вкладень (запаси, поточні біологічні активи, інші оборотні активи).

5. За фінансуванням:

а) *постійна частина* – оборотні активи, що формуються за рахунок постійного капіталу;

б) *змінна частина* – оборотні активи, для формування яких використовують поточні зобов'язання.

6. За практикою планування, контролю та управління:

а) *нормовані* – оборотні активи, що підлягають нормуванню, тобто за

якими визначається мінімальний норматив наявності;

б) *ненормовані* – оборотні активи, відносно яких норматив забезпеченості не визначається.

7. За **видами** поділ оборотних активів здійснюється згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку.

У табл. 4.1 наведено порядок розрахунку окремих видів оборотних активів за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Таблиця 4.1

Класифікація і порядок розрахунку видів оборотних активів

Ознака класифікації	Вид оборотних активів	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
Сфера розміщення ¹	1. Оборотні активи у сфері виробництва (оборотні виробничі засоби). 2. Оборотні активи у сфері обігу (засоби обігу).	1101 ² +1102 ² +1110 1103 ² +1104 ² +1120 ² + +сума із 1125 по 1190 (без 1136)
Форма	1. Оборотні активи в матеріальній формі. 2. Оборотні активи в розрахунках і грошовій формі.	1100+1110 сума із 1120 ² по 1190 (без 1136)
Джерела формування	1. Власні оборотні активи (чистий оборотний капітал). 2. Оборотні активи, сформовані за рахунок позикових коштів.	1495–1095 1195–[Власні оборотні активи]
Рівень ліквідності	1. Високоліквідні оборотні активи. 2. Середньоліквідні оборотні активи. 3. Низьколіквідні оборотні активи.	1160+1165 сума із 1120 ² по 1155 (без 1136) 1100+1110+1170+ +1180 ² +1190

1. Поділ здійснюється за наявності інформації за додатковими статтями: ряд. 1101, 1102, 1103, 1104 (додаток В).

2. Додаткові статті (додаток В).

Інформація про наявність власних оборотних активів, або чистий оборотний капітал, використовується під час розрахунку показників оцінювання фінансової стійкості підприємства (тема 8). У разі, коли підприємство має власні оборотні активи, воно в змозі не лише сплатити свої поточні зобов'язання, а й розширити сферу діяльності. Під час аналізу визначаються причини зменшення або збільшення величини власних оборотних коштів із метою подальшого виявлення впливу цих змін на динаміку показників фінансової стійкості.

Щодо поділу оборотних активів за рівнем ліквідності, то в балансі вони розташовані в цілому за принципом зростання ліквідності (від низь-

ко- до високоліквідних). Інформація про групування оборотних активів за ознакою рівня ліквідності є основою для аналізу ліквідності балансу та платоспроможності підприємства (тема 7).

Фінансовий стан підприємства залежить від раціонального розміщення та ефективності використання оборотних активів. Загальна динаміка, структурні зрушення, прискорення оборотності оборотних активів визначають не тільки фінансову стабільність і платоспроможність підприємства, а й можливості стійкого економічного зростання.

Після загального аналізу складу, структури та динаміки оборотного капіталу більш детально вивчаються окремі види оборотних активів, причини і наслідки їх зміни.

4.2. Аналіз запасів підприємства

Для добре налагодженого процесу виробництва і реалізації продукції характерна стабільна структура оборотних активів. Істотні її зміни є небажаними, а якщо вони відбуваються, то це означає перерозподіл вкладеного капіталу між окремими його елементами.

Особливу увагу під час вивчення оборотних активів приділяють *аналізу запасів*, які мають суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства та його виробничі результати.

Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси» запаси визнаються активом, якщо є ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість можна достовірно визначити.

Запаси підприємства включають:

- *сировину, основні та допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності*, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;
- *незавершене виробництво* у вигляді незакінчених обробленням і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу;
- *готову продукцію*, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;
- *товари* у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством із метою подальшого продажу;
- *малоцінні та швидкозношувані предмети*, що використовуються

протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року.

Аналізуючи наявність, склад та структуру запасів, ураховують те, що для успішної діяльності підприємства *запаси мають бути оптимальними*. Найважливішими умовами досягнення цього є:

- обґрунтовані розрахунки потреби в запасах;
- налагодження стабільних відносин із постачальниками, що успішно виконують договірні зобов'язання;
- забезпечення належної організації виробничого процесу;
- раціональне визначення обсягів продукції на внутрішньогосподарські потреби.

У процесі аналізу стану запасів необхідно порівняти фактичні залишки за відповідний період із нормативами (плановою потребою), а також оцінити їх динаміку.

Надлишок або нестача запасів є факторами незадовільного фінансового стану підприємства. Причини їх утворення вивчаються під час внутрішнього аналізу в розрізі формування і використання: виробничих запасів (сировини, матеріалів, комплектуючих виробів і т. ін.), запасів незавершеного виробництва, готової продукції і товарів. За кожною групою запасів з'ясовується специфіка дії факторів, встановлюються наслідки впливу відхилень від оптимальних (нормативних) рівнів на результати виробничо-фінансової діяльності та визначаються шляхи оптимізації запасів.

За умови збільшення величини запасів необхідно проаналізувати, у зв'язку з чим це сталося: тобто, чи не виводяться активи з виробничого обороту, що, в свою чергу, призводить до збільшення кредиторської заборгованості та погіршення фінансового стану підприємства.

Зростання запасів, непропорційне зростанню доходів, може свідчити про уповільнення їх обороту, відволікання фінансових ресурсів. За таких умов доцільно проаналізувати причини надлишкового накопичення запасів та збільшення обсягів незавершеного виробництва, залишків готової продукції, відволікання активів із виробничого обороту.

Причини і наслідки зміни структури за окремими видами запасів є різними. Наприклад, *збільшення частки виробничих запасів може свідчити:*

- а) про розширення масштабів діяльності підприємства;
- б) прагнення захистити кошти від знецінення внаслідок інфляції;
- в) неефективне розпорядження матеріальними ресурсами, внаслідок чого значна частина капіталу заморожується на тривалий період у запасах, що сповільнює його оборотність.

Крім того, виникають проблеми з ліквідністю, збільшується псування сировини і матеріалів, зростають складські витрати, погіршуються якісні характеристики продукції, що негативно впливає на кінцеві результати

діяльності.

Отже, за різної ефективності використання матеріальних оборотних активів зростання запасів в одному випадку може бути оцінено як свідчення розширення обсягів діяльності, а в іншому – як ознака зниження рівня ділової активності та відповідно збільшення періоду обороту коштів.

Разом із тим *недостатній обсяг виробничих запасів* також негативно позначається на фінансовому стані підприємства. Зменшення вкладення коштів у виробничі запаси і незавершене виробництво призводить до дефіциту окремих їх видів, збоїв у процесі виробництва, недовантаження виробничих потужностей, падіння обсягів виробництва і реалізації продукції, зростання собівартості, недоотримання прибутків і навіть до збитків.

Таким чином, надлишок виробничих запасів або їх недостатні обсяги можуть виникати в результаті:

⇒ наявності помилок у розрахунках їх нормативів (планової потреби);

⇒ перевитрачання цих засобів, значного відхилення фактичних витрат від планових;

⇒ недотримання постачальниками договірних зобов'язань.

Суб'єкти господарювання мають досягати того, щоб виробництво вчасно і в повному обсязі забезпечувалося всіма необхідними ресурсами, щоб вони не нагромаджувалися на складах.

Період оборотності виробничих запасів (сировини, матеріалів тощо) дорівнює часу зберігання їх на складах від моменту надходження до передачі у виробництво. Чим коротший цей період, тим менший за інших рівних умов виробничо-комерційний цикл. Він визначається так:

Середнє сальдо за рахунками виробничих запасів × Дні періоду .

Сума витрачених запасів за звітний період

Для оперативного розпорядження запасами проводиться детальний аналіз їх оборотності за кожним видом, для чого середні залишки потрібно розділити на одnodенну витрату відповідного матеріального ресурсу й отриманий результат порівняти з нормативом.

Значну частку в оборотних активах становить *незавершене виробництво*. Збільшення залишків незавершеного виробництва може свідчити, з одного боку, про розширення виробничої діяльності, а з іншого – про уповільнення оборотності капіталу на цій стадії.

Період перебування капіталу на стадії незавершеного виробництва дорівнює часу, протягом якого виробляється продукція:

Середні залишки незавершеного виробництва × Дні періоду .

Собівартість виробленої продукції в звітному періоді

Тривалість виробничого циклу залежить від інтенсивності, технології, організації виробництва, матеріально-технічного постачання та інших факторів. Скорочення його свідчить про підвищення рівня ділової актив-

ності підприємства.

На багатьох підприємствах значну частку в оборотних активах становить готова продукція, особливо у зв'язку з посиленням конкуренції на ринках збуту, недостатньою купівельною спроможністю суб'єктів господарювання і населення, високою собівартістю продукції, неритмічністю випуску і відвантаження тощо.

Збільшення залишків готової продукції негативно впливає на фінансовий стан підприємства внаслідок:

- заморожування оборотного капіталу, уповільнення його обертання;
- нестачі коштів;
- необхідності отримання додаткових кредитів і виникненням у зв'язку з цим додаткових витрат зі сплати процентів за ними;
- зростання кредиторської заборгованості перед постачальниками, бюджетом, працівниками з оплати праці тощо.

Основні причини понаднормативних залишків готової продукції:

- низька якість продукції;
- незадовільна організація навантажування готової продукції;
- порушення ритму роботи транспорту, затримки в оформленні транспортних документів тощо;
- посилення конкуренції, втрата ринків збуту;
- низька купівельна спроможність суб'єктів господарювання і населення;
- висока собівартість продукції;
- інфляційні процеси.

Період перебування капіталу в готовій продукції дорівнює часу зберігання готової продукції на складах із моменту надходження з виробництва до відвантаження покупцям:

Середнє сальдо за рахунком «Готова продукція» × Дні періоду .

Сума кредитового обороту за рахунком «Готова продукція»

Швидкість продажу необхідно аналізувати за кожним видом готової продукції, що дасть змогу встановити, які види продукції користуються меншим попитом і мають більший ризик незатребуваності. З метою розширення і пошуку нових ринків збуту вивчаються шляхи зниження собівартості продукції, поліпшення її якості та підвищення конкурентоспроможності, організації ефективного маркетингу.

Для оцінювання структури запасів розраховується *коефіцієнт накопичення*:

Виробничі запаси і незавершене виробництво .

Готова продукція і товари

Коефіцієнт накопичення характеризує мобільність запасів і за оптимального варіанта має бути менше 1. Це співвідношення доцільне, коли продукція підприємства є конкурентоспроможною і користується попитом.

Значне перевищення оптимального значення коефіцієнта накопичення може свідчити про неефективну структуру запасів або надлишкові виробничі запаси, невиправдане зростання залишків незавершеного виробництва.

У цьому випадку необхідно встановити причини збільшення залишків запасів. Щодо *виробничих запасів* це може бути зниження обсягів випуску окремих видів продукції, відхилення фактичного витрачання запасів від нормативів, нерівномірне надходження матеріальних ресурсів тощо; щодо *незавершеного виробництва* – анулювання виробничих замовлень (договорів), підвищення собівартості продукції, недоліки в плануванні та організації виробництва, недопоставки напівфабрикатів і комплектуючих виробів тощо; щодо *готової продукції* – падіння попиту, низька якість продукції, неритмічний її випуск і затримки відвантаження тощо.

Позитивність динаміки запасів оцінюється на основі зіставлення з динамікою фінансових результатів діяльності підприємства. Якщо темпи приросту фінансових результатів перевищують темпи приросту запасів, це означає підвищення ефективності їх використання.

4.3. Аналіз дебіторської заборгованості

Рівень ділової активності підприємства у сфері розрахунково-платіжних відносин характеризується дебіторською і кредиторською заборгованістю, їх розміром та якістю, що має суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства.

Дебіторська і кредиторська заборгованість виникають у результаті розрахунків підприємства з покупцями, постачальниками і підрядниками, податковою і фінансовою службами, органами соціального страхування, працівниками, підзвітними особами тощо. Значні суми дебіторської та кредиторської заборгованості призводять до самовільного перерозподілу оборотних коштів між підприємствами.

Аналізуючи оборотні активи, особливу увагу необхідно приділити змінам *обсягів, структури та якості дебіторської заборгованості*.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності визначені П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». **Дебіторська заборгованість** – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. *Дебітори* – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо є ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод і може бути достовірно визначена її сума.

Отже, дебіторська заборгованість розглядається як вилучені на певний період із господарської діяльності підприємства оборотні кошти. Тому чим швидше підприємство одержить гроші від покупців за реалізовану продукцію (товари), виконані роботи та надані послуги, тим кращим є його фінансовий стан. Зростання дебіторської заборгованості свідчить про надання підприємством товарних позик споживачам своєї продукції.

Виокремлюють *поточну дебіторську заборгованість* (яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу) і *довгострокову дебіторську заборгованість* (яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу). На відміну від поточної дебіторської заборгованості (розділ II активу балансу) довгострокова заборгованість відображається у розділі I активу, що зумовлено меншим рівнем її ліквідності.

Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є невпевненість її погашення боржником. **Безнадійна дебіторська заборгованість** – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

У формі № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» (розділ IX) наводиться така інформація щодо дебіторської заборгованості:

- суми дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги та іншої поточної дебіторської заборгованості всього на кінець року і в розрізі її класифікації за строками непогашення (до 12 місяців, від 12 до 18 місяців, від 18 до 36 місяців);

- списано у звітному році безнадійної дебіторської заборгованості.

Аналіз дебіторської заборгованості доцільно проводити за двома напрямками:

➤ аналіз контрагента (покупця) – для визначення його платоспроможності;

➤ аналіз на власному підприємстві – для з'ясування можливостей щодо надання комерційних позик.

Послідовність аналізу дебіторської заборгованості включає такі етапи:

1) оцінювання *величини, структури та динаміки* дебіторської заборгованості за видами з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу;

2) дослідження *структури дебіторської заборгованості за строками непогашення* з метою з'ясування стану розрахункової дисципліни;

3) *комплексне оцінювання дебіторської заборгованості* за системою відносних показників;

4) *порівняльний аналіз* дебіторської та кредиторської заборгованості;

5) обґрунтування заходів, спрямованих на вдосконалення *системи*

управління дебіторською заборгованістю.

Розглянемо зміст наведених етапів аналізу.

Суттєвий вплив на оборотність оборотних активів, а отже, і на фінансовий стан підприємства, справляє збільшення або зменшення дебіторської заборгованості. Її величина залежить від обсягу продажу, умов розрахунку з покупцями (передоплати, наступної оплати), періоду відстрочки платежу, платіжної дисципліни покупців, організації контролю за станом розрахунків із дебіторами, претензійної роботи на підприємстві тощо. Отже, на фінансовий стан підприємства впливає не сама по собі наявність дебіторської заборгованості, а її величина, динаміка та причини виникнення.

Різке збільшення дебіторської заборгованості та підвищення її частки в оборотних активах може свідчити або про збільшення обсягу продажу, або про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців, про неплатоспроможність і банкрутство частини їх. Скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це є результатом зменшення періоду її погашення. Якщо дебіторська заборгованість скорочується у зв'язку зі зменшенням обсягів відвантаження продукції, то це свідчить про зниження рівня ділової активності підприємства. Отже, збільшення дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно, а зменшення – позитивно.

У разі збільшення загальної суми дебіторської заборгованості протягом періоду, що аналізується, оцінюються заходи, ужиті керівництвом підприємства щодо стягнення дебіторської заборгованості (повнота і своєчасність претензійної роботи). У разі зменшення – з'ясовується, яким чином погашена ця заборгованість: грошима, за рахунок взаємозаліку чи списання (при цьому вказуються причини списання).

За *строками погашення* дебіторська заборгованість поділяється:

- на заборгованість, за якою строк оплати не настав;
- заборгованість, не оплачена у визначений строк;
- заборгованість, за якою минув строк позовної давності.

Отже, слід відрізнити допустиму заборгованість від невинуватої. *Допустимою (нормальною)* вважається заборгованість, яка виникає згідно з чинними договірними умовами, а *невинуватою (простроченою)* – заборгованість щодо претензій, відшкодування матеріальної шкоди. Ця заборгованість є формою незаконного відволікання оборотних коштів і порушення фінансової дисципліни.

Несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості створює фінансові труднощі, тому що підприємство відчуватиме нестачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати і т. ін. Крім того, заморожування коштів у дебіторській заборгованості призводить до уповільнення оборотності капіталу. Прострочена дебіторська заборгованість означає також зростання ризику непогашення боргів і зменшен-

ня прибутку. Тому кожне підприємство зацікавлене в скороченні строків погашення належних йому платежів.

Для оцінювання ліквідності дебіторської заборгованості за даними форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» вивчаються склад, структура та динаміка дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, іншої поточної дебіторської заборгованості *за строками непогашення*: до 12 місяців, від 12 до 18 місяців, від 18 до 36 місяців. Показники порівнюються у динаміці та з'ясовуються причини збільшення тривалості періоду перебування коштів у дебіторській заборгованості (неефективна система розрахунків, неплатоспроможність покупців, тривалий цикл банківського документообігу тощо).

У ході аналізу простроченої дебіторської заборгованості визначаються етапи, на яких виникла найбільша величина цієї заборгованості; з'ясовується, яка з видів заборгованості є найбільш простроченою; виділяється безнадійна заборгованість (відсутні первинні документи, підприємства-дебітори ліквідовані та виключені з ЄДРПОУ тощо) і та, що належить списанню у зв'язку зі спливом строків позовної давності.

Отже, наявність простроченої, особливо безнадійної заборгованості, віднесеної до резерву сумнівних боргів, як і необґрунтоване зростання дебіторської заборгованості в цілому негативно впливають на фінансовий стан підприємства, призводять до дефіциту фінансових ресурсів. Безнадійні борги погашаються шляхом їх списання на збитки підприємства як дебіторська заборгованість, за якою закінчився строк позовної давності.

Значення аналізу дебіторської заборгованості особливо зростає в період *інфляції*, коли знецінюються грошові кошти. Падіння купівельної спроможності грошей характеризується коефіцієнтом (K), оберненим до індексу інфляції (I_i):

$$K = 1 / I_i. \quad (4.1)$$

Щоб підрахувати збитки підприємства від невчасної сплати дебіторських рахунків, необхідно від простроченої дебіторської заборгованості відняти її суму, скориговану на індекс інфляції за відповідний період.

Припустимо, що покупець погасив свій борг у сумі 70 тис. грн через 12 місяців. Інфляція за цей період становила 4,6 %. Тому реальна величина коштів унаслідок їх знецінення зменшилася на:

$$70 - 70 / 1,046 = 3,1 \text{ тис. грн.}$$

Важливим є комплексне оцінювання дебіторської заборгованості за системою відносних показників (табл. 4.2).

Узагальнюючим критерієм ліквідності та якості дебіторської заборгованості є її *оборотність*, яку можна виміряти кількістю оборотів і швидкістю обороту в днях. *Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості* показує кількість її оборотів за календарний рік. *Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості* характеризує середню кількість днів, які

Показники комплексного оцінювання дебіторської заборгованості

Показник	Порядок розрахунку за даними форм № 1, 2 (рядки, графи)
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	$\frac{\text{Ф. № 2: 2000}}{\text{Ф. № 1: (1040, сума із 1125 по 1155}^1, \text{ гр.3} + 1040, \text{ сума із 1125 по 1155}^1, \text{ гр.4}) \div 2}$
Тривалість одного обороту (середній період повернення) дебіторської заборгованості, днів	$360 \div \text{коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості}$
Частка дебіторської заборгованості в майні, %	$\frac{\text{Ф. № 1: (1040, сума із 1125 по 1155}^1) \times 100}{\text{Ф. № 1: 1300}}$
Частка поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	$\frac{\text{Ф. № 1: (сума із 1125 по 1155}^1) \times 100}{\text{Ф. № 1: 1195}}$
Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Ф. № 1: сума із 1125 по 1155}^1}{\text{Ф. № 1: сума із 1610 по 1650}^2}$
Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	$\frac{\text{Ф. № 1: ((1040, сума із 1125 по 1155}^1, \text{ гр.3} + 1040, \text{ сума із 1125 по 1155}^1, \text{ гр.4}) \div 2) \times 100}{\text{Ф. № 2: 2000}}$

1. Без урахування ряд. 1136.

2. Без урахування ряд. 1621. Включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650 (додаток В).

необхідні для повернення дебіторської заборгованості підприємству.

Показники частки дебіторської заборгованості в майні та поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах свідчать про те, наскільки відповідно майно та оборотні активи сформовані за рахунок боргів підприємству.

Про поліпшення стану платіжно-розрахункових відносин свідчить наближення до 1 значення коефіцієнта співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості. Також важливою ознакою поліпшення фінансового стану підприємства є зниження у динаміці показника, який характеризує відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Важливим у процесі аналізу дебіторської заборгованості є контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості. Значне перевищення дебіторської заборгованості загрожує фінансовій стійкості підприємства та потребує залучення додаткових джерел фінансування. Методика порівняльного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості

розглядається у темі 5.

Система управління дебіторською заборгованістю потребує постійного контролю за низкою параметрів, до яких належать: період обороту заборгованості; структура дебіторів за різними ознаками; схеми розрахунків із контрагентами і можливість їх уніфікації; система контролю за виконанням дебіторами своїх зобов'язань перед підприємством; принципи резервування сумнівних боргів; система заходів, яка стосується несумлінних покупців, тощо.

Для ефективного управління дебіторською заборгованістю необхідно:

- контролювати стан розрахунків із клієнтами за відстроченою (простроченою) заборгованістю;
- розширювати кількість клієнтів із метою зменшення ризику неплатежів;
- контролювати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Прискорити погашення дебіторської заборгованості можна шляхом:

- ознайомлення з фінансовим станом покупців і набуття впевненості щодо їх подальшої платоспроможності;
- своєчасного оформлення розрахункових документів;
- надання знижок покупцям за скорочення строків оплати рахунків;
- введення штрафних санкцій за прострочення платежів;
- відпуску товарів покупцям на умовах передоплати;
- використання механізму факторингу та ін.

При цьому потрібно зіставляти ставку пропонованої знижки за достроковий платіж або надбавку процента за відстрочку платежу з очікуваною віддачею коштів в операційній або інвестиційній діяльності підприємства.

З одного боку, якщо умови розрахунків із клієнтами жорсткі, то скорочується обсяг продажу продукції, оскільки покупці не мають можливості придбати її в кредит і, відповідно, зменшується величина дебіторської заборгованості клієнтів. З іншого – якщо розрахункові умови послаблюються, з'являється більше замовників, зростає товарообіг і, як наслідок, сума дебіторської заборгованості.

Загалом послаблення розрахункових умов, що збільшує дебіторську заборгованість покупців, має переваги і недоліки. Так, з одного боку – це зростання обсягу продажу продукції та прибутку, а з іншого – збільшення суми безнадійних боргів і додаткові фінансові витрати.

Розглядаючи питання управління дебіторською заборгованістю, слід визначитися з доцільністю застосування одного з методів розрахунку з покупцями, що широко використовується у країнах із ринковою економікою, – методом надання знижок за умови дострокової оплати. Відомо, що

у зв'язку з інфляцією будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально одержує лише частину вартості реалізованої продукції. Тому інколи вигідніше зробити знижку ціни на товар за умови швидкої оплати рахунка, ніж втратити більшу суму в результаті інфляції.

Якщо відносини між підприємствами передбачають можливість виникнення дебіторської заборгованості, в договорах необхідно передбачити штрафні санкції за несвоєчасну сплату покупцями вартості продукції, товарів, робіт і послуг.

Одним із видів санаційних заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності підприємства, є *рефінансування дебіторської заборгованості*, тобто переведення її в інші, ліквідні види оборотних активів: грошові кошти, поточні фінансові інвестиції тощо. Продаж дебіторської заборгованості на користь факторингової компанії або банку називається *факторингом*. На підставі договору про проведення розрахункових операцій за допомогою факторингу, банк, наприклад, може придбати у підприємства-продавця право вимоги за поставлені товари та надані послуги, строки сплати за які минули (прострочена дебіторська заборгованість), або за поточними розрахунками. Підприємство поступається правом на одержання грошей згідно з платіжними документами на поставлену продукцію в обмін на негайне одержання основної суми дебіторської заборгованості (за вирахуванням комісійної винагороди, розмір якої залежить від ризикованості операції, чинної процентної ставки та строків настання платежу).

4.4. Аналіз оборотності оборотних активів

Аналіз оборотних активів завершується оцінюванням швидкості їх обертання. *Швидкість обороту коштів* – це комплексний показник організаційно-технічного рівня виробничо-господарської діяльності. Збільшення кількості оборотів досягається за рахунок скорочення часу виробництва та часу обігу. Чим швидше оборотні активи проходять усі стадії кругообігу (постачання, виробництво, реалізація), тим більшим може бути обсяг виробництва продукції за рахунок ефективнішого використання оборотних засобів.

Основними факторами, які впливають на швидкість обороту оборотних активів підприємства, є:

- ✓ характер діяльності, тобто галузева належність (промисловість, сільське господарство, будівництво, торгівля і т. д.);
- ✓ тривалість операційного циклу;
- ✓ масштаб діяльності (малий, середній або великий бізнес);
- ✓ територіальний розподіл споживачів продукції та постачальників ресурсів;

- ✓ кількість і різноманітність ресурсів, які використовуються;
- ✓ система розрахунків за товари, роботи, послуги;
- ✓ рівень платоспроможності ділових партнерів;
- ✓ відповідність фактичного рівня інфляції визначеним макроекономічним параметрам на бюджетний рік;
- ✓ кваліфікація фінансових менеджерів підприємства.

Прискорення обертання оборотних активів має велике значення для забезпечення стабільності фінансового стану підприємства, що пояснюється такими факторами.

По-перше, прискорення оборотності оборотних активів зменшує потребу в них, дає змогу підприємству вивільняти частину оборотних коштів або для їх використання в економіці (абсолютне вивільнення), або для додаткового виробництва продукції (відносне вивільнення).

Підприємство, що має меншу величину оборотних коштів, але ефективніше їх використовує, здатне забезпечити такі самі результати діяльності, як і підприємство з більшою величиною коштів, але з повільнішим їх обертанням.

По-друге, за рахунок прискорення оборотності вивільнюються речові елементи оборотних засобів, зменшується відносна потреба в запасах сировини, матеріалів, палива, незавершеного виробництва тощо, а отже, вивільнюються і грошові активи, раніше вкладені в ці запаси. Вивільнені гроші дають можливість підвищити платоспроможність підприємства.

По-третє, прискорення оборотності на тій чи іншій стадії кругообігу коштів (наприклад, скорочення часу перебування матеріалів на складах) створює передумови для прискорення обороту на інших стадіях.

Вихідною інформацією для аналізу оборотності оборотних активів є показники фінансової звітності:

1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (ЧД) – форма № 2: ряд. 2000.

2. Середньорічна вартість оборотних активів ($\overline{OA}$) – форма № 1: ряд. 1195:

а) за інформацією річного балансу (формула середньої арифметичної):

$$\overline{OA} = \frac{OA_{П} + OA_{К}}{2}, \quad (4.2)$$

де $OA_{П}$ і $OA_{К}$ – вартість оборотних активів відповідно на початок і кінець року;

б) за інформацією кварталних балансів (формула середньої хронологічної):

$$\overline{OA} = \frac{0,5OA_{П} + OA_{I} + OA_{II} + OA_{III} + 0,5OA_{К}}{4}, \quad (4.3)$$

де OA_{I} , OA_{II} , OA_{III} – вартість оборотних активів на кінець відповідно

першого, другого та третього кварталів.

Розглянемо економічний зміст та порядок розрахунку *показників оборотності оборотних активів*.

1. **Коефіцієнт обертання** ($K_{об}$) характеризує кількість оборотів, яку здійснюють оборотні активи за період, що аналізується; визначається як відношення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до середньорічної вартості оборотних активів:

$$K_{об} = \frac{ЧД}{\overline{ОА}}. \quad (4.4)$$

Цей коефіцієнт показує величину чистого доходу, одержаного в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості оборотних активів.

2. **Коефіцієнт завантаження** (K_3) показує величину оборотних коштів, авансованих у розрахунку на 1 грн чистого доходу; визначається як відношення середньорічної вартості оборотних активів до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$K_3 = \frac{\overline{ОА}}{ЧД}. \quad (4.5)$$

Коефіцієнт завантаження є величиною, оберненою до коефіцієнта обертання:

$$K_3 = \frac{1}{K_{об}}. \quad (4.6)$$

3. **Тривалість одного обороту, днів** (T) характеризує середню кількість днів, необхідних для здійснення одного обороту оборотних активів; визначається як відношення тривалості періоду, що аналізується, до коефіцієнта обертання:

$$T = \frac{D}{K_{об}} = \frac{D \times \overline{ОА}}{ЧД}, \quad (4.7)$$

де D – тривалість періоду, що аналізується, днів: 90 – квартал, 180 – півроку, 270 – три квартали, 360 – рік.

Швидкість обороту оборотних коштів залежить від тривалості їх перебування у сфері виробництва і сфері обігу. Оскільки тривалість операційного циклу в різних галузях економіки суттєво відрізняється, то й оборотність оборотних активів зазвичай має широкий діапазон коливань.

Показники оцінювання оборотності є взаємопов'язаними, тобто якщо за результатами розрахунку й аналізу динаміки одного з них формулюється *висновок про прискорення (або уповільнення) оборотності оборотних активів*, то такий самий висновок буде і за іншими показниками. Підвищення коефіцієнта обертання (і, відповідно, зниження коефіцієнта завантаження та скорочення тривалості одного обороту) свідчить про прискорення оборотності оборотних активів. Протилежна динаміка показників вказує на уповільнення оборотності оборотних активів.

Під час проведення аналізу показники оборотності вивчаються у ди-

наміці як у цілому за оборотними активами, так і в розрізі окремих їх видів. Більш детально це питання розглядається у темі 10.

Одним із завдань аналізу оборотності оборотних активів є визначення величини коштів, вивільнених із господарської діяльності за рахунок прискорення оборотності або додатково залучених до господарської діяльності внаслідок уповільнення оборотності оборотних активів.

Величина відносного вивільнення з господарської діяльності (–) або додаткового залучення до господарської діяльності (+) оборотних активів визначається як добуток одноденної величини чистого доходу в звітному періоді на різницю тривалості одного обороту в звітному і базовому періодах:

$$\Delta \hat{A} = \frac{\times \dot{A}_1}{360} \times (\dot{O}_1 - \dot{O}_0), \quad (4.8)$$

де ΔOA – вивільнення (–) або додаткове залучення (+) оборотних активів як результат прискорення (уповільнення) їх оборотності, тис. грн;

$ЧД_1$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у звітному періоді, тис. грн;

T_1 і T_0 – тривалість одного обороту оборотних активів відповідно у звітному і базовому періодах, днів.

Зміна оборотності оборотних активів є одним із факторів впливу на динаміку чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Щоб визначити вплив факторів на зміну чистого доходу, використовується мультиплікативна факторна модель:

$$ЧД = \overline{OA} \times K_{об}. \quad (4.9)$$

Отже, на зміну величини чистого доходу впливають два фактори:

- 1) середньорічна вартість оборотних активів ($\overline{OA}$);
- 2) коефіцієнт обертання оборотних активів ($K_{об}$).

Для визначення впливу факторів на зміну чистого доходу застосовується, наприклад, спосіб ланцюгових підстановок, який передбачає розрахунок умовного значення результативного показника ($ЧД_{ум}$):

$$ЧД_{ум} = \overline{OA}_1 \times K_{об0}, \quad (4.10)$$

де $\overline{OA}_1$ – середньорічна вартість оборотних активів у звітному періоді;

$K_{об0}$ – коефіцієнт обертання оборотних активів у базовому періоді.

Тоді загальна зміна (+, –) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн:

$$\Delta ЧД = ЧД_1 - ЧД_0, \quad (4.11)$$

у тому числі за рахунок факторів:

- 1) середньорічної вартості оборотних активів:

$$\Delta ЧД_{\overline{OA}} = ЧД_{ум} - ЧД_0; \quad (4.12)$$

- 2) коефіцієнта обертання оборотних активів:

$$\Delta ЧД_{K_{об}} = ЧД_1 - ЧД_{ум}. \quad (4.13)$$

Загальна додаткова потреба (вивільнення) оборотних активів за умови прогнозованого збільшення чистого доходу визначається за форму-

лою:

$$\Delta OA_{3AG} = \frac{(\overline{OA} - \Delta Z) \times \Delta ЧД}{ЧД} - \Delta Z, \quad (4.14)$$

де ΔOA_{3AG} – загальна додаткова потреба (+) або вивільнення (–) оборотних активів, тис. грн;

$\overline{OA}$ – фактична середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн;

ΔZ – резерв вивільнення понаднормативних запасів оборотних коштів, тис. грн;

$\Delta ЧД$ – резерв збільшення чистого доходу, тис. грн;

$ЧД$ – фактичний чистий дохід, тис. грн.

Сума додаткового (недоодержаного) прибутку в результаті зміни оборотності оборотних активів визначається за формулою:

$$\Delta ЧП = ЧП_0 \times \frac{ЧД_1}{ЧД_0} \times \frac{OA_0}{OA_1} - ЧП_0, \quad (4.15)$$

де $\Delta ЧП$ – додатковий (недоодержаний) чистий прибуток у результаті зміни оборотності оборотних активів, тис. грн;

$ЧП_0$ – чистий прибуток у базовому періоді, тис. грн;

$ЧД_1$ і $ЧД_0$ – чистий дохід відповідно у звітному і базовому періодах, тис. грн;

$\overline{OA_0}$ і $\overline{OA_1}$ – середньорічна вартість оборотних активів відповідно у базовому і звітному періодах, тис. грн.

Основними шляхами прискорення оборотності оборотних активів є:

- скорочення тривалості операційного циклу за рахунок інтенсифікації виробництва;
- покращення організації матеріально-технічного постачання з метою безперервного забезпечення виробництва необхідними матеріальними ресурсами та скорочення часу перебування коштів у запасах;
- підвищення рівня маркетингових досліджень, спрямованих на більш швидкий рух товарів від виробника до споживача;
- прискорення процесу відвантаження продукції та оформлення розрахункових документів;
- скорочення часу перебування коштів у дебіторській заборгованості.

Прискорення оборотності оборотних активів сприяє вирішенню фінансових проблем за рахунок використання насамперед внутрішніх резервів підприємства.

Запитання для самоперевірки знань

1. Що таке оборотні активи? Яке вони мають значення в оцінюванні фінансового стану підприємства?
2. Як поділяються оборотні активи за ознакою сфери розміщення?

3. Які види належать до оборотних активів у матеріальній формі, в розрахунках і грошовій формі?
4. Як визначається за даними балансу величина власних оборотних активів?
5. Як поділяються оборотні активи за ознакою рівня ліквідності?
6. Що включають запаси підприємства?
7. Як досягти оптимальності запасів?
8. Про що може свідчити збільшення частки виробничих запасів у структурі оборотних активів?
9. Чому нестача виробничих запасів негативно позначається на фінансовому стані підприємства?
10. Як розраховуються період оборотності виробничих запасів, період перебування капіталу на стадії незавершеного виробництва?
11. Якими можуть бути основні причини понаднормативних залишків готової продукції? Як визначається період перебування капіталу в готовій продукції?
12. Як визначається коефіцієнт накопичення для оцінювання структури запасів?
13. Що таке дебіторська заборгованість? Хто такі дебітори? У чому полягає відмінність поточної та довгострокової дебіторської заборгованості?
14. Які джерела інформації використовують в аналізі дебіторської заборгованості?
15. З яких послідовних етапів складається аналіз дебіторської заборгованості?
16. Як оцінюється збільшення і зменшення дебіторської заборгованості?
17. У чому полягає значення аналізу дебіторської заборгованості за строками непогашення?
18. Як проводиться розрахунок показників комплексного оцінювання дебіторської заборгованості? Яким є їх економічний зміст?
19. Які параметри потребують контролю в системі управління дебіторською заборгованістю?
20. Які є шляхи прискорення погашення дебіторської заборгованості?
21. Які основні фактори впливають на швидкість обороту оборотних активів?
22. Охарактеризуйте зв'язок між прискоренням оборотності оборотних активів і забезпеченням стабільності фінансового стану підприємства?
23. Як визначається вихідна інформація для аналізу оборотності оборотних активів?
24. Які економічний зміст та порядок розрахунку показників оборотності оборотних активів?
25. Які варіанти висновків можливі за результатами розрахунку й аналізу динаміки показників оборотності оборотних активів?
26. Як розраховують величину відносного вивільнення з господарської дія-

- льності (додаткового залучення до господарської діяльності) оборотних активів у результаті зміни їх оборотності?
27. В якій послідовності розраховують вплив середньорічної вартості оборотних активів і коефіцієнта обертання оборотних активів на зміну чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)?
28. Як проводиться розрахунок загальної додаткової потреби (вивільнення) оборотних активів за умови прогнозованого збільшення чистого доходу?
29. Як визначається сума додаткового (недоодержаного) прибутку в результаті зміни оборотності оборотних активів?

Тести

Серед наведених відповідей на тестові питання знайдіть повну правильну відповідь.

- 4.1. Оборотні активи за ознакою сфери розміщення поділяються на:
- а) оборотні виробничі засоби і засоби обігу;
  - б) запаси і дебіторську заборгованість;
  - в) готову продукцію, товари та грошові кошти;
  - г) оборотні виробничі засоби і грошові кошти.
- 4.2. До оборотних активів у матеріальній формі не належать:
- а) виробничі запаси;
  - б) незавершене виробництво;
  - в) готова продукція;
  - г) гроші та їх еквіваленти.
- 4.3. На які види поділяються оборотні активи за ознакою джерел формування:
- а) високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні;
  - б) власні та сформовані за рахунок позикових коштів;
  - в) нормовані, ненормовані?
- 4.4. Як визначається за даними балансу наявність власних оборотних активів:
- а) підсумок розділу I пасиву мінус підсумок розділу I активу;
  - б) підсумок розділу I пасиву мінус підсумок розділу II активу;
  - в) сума підсумків розділів I і III пасиву за мінусом підсумку розділу I активу;
  - г) підсумок розділу I активу мінус підсумок розділу I пасиву?
- 4.5. У балансі оборотні активи розташовані за принципом:
- а) зменшення ліквідності;
  - б) зростання ліквідності;
  - в) єдиного рівня ліквідності;
  - г) без закономірності.
- 4.6. Оборотні активи з мінімальним ризиком вкладень – це:
- а) низьколіквідні активи;

- б) середньоліквідні активи;
- в) високоліквідні активи.

4.7. Поточна дебіторська заборгованість належить до активів:

- а) високоліквідних;
- б) середньоліквідних;
- в) низьколіквідних.

4.8. Оборотні активи у сфері виробництва визначаються як сума рядків балансу:

- а) 1101, 1102, 1110;
- б) 1100, 1110;
- в) із 1125 по 1190.

4.9. Сума рядків балансу 1103, 1104, 1120, із 1125 по 1190 (без 1136) – це:

- а) готова продукція і товари;
- б) оборотні активи у сфері обігу;
- в) поточна дебіторська заборгованість;
- г) гроші та їх еквіваленти.

4.10. Оборотні активи в матеріальній формі – це сума рядків балансу:

- а) 1101, 1102, 1110;
- б) із 1120 по 1190 (без 1136);
- в) 1100, 1110.

4.11. Сума рядків балансу із 1120 по 1190 – це:

- а) оборотні активи в матеріальній формі;
- б) оборотні виробничі засоби;
- в) оборотні активи в розрахунках і грошовій формі;
- г) засоби обігу.

4.12. Високоліквідні оборотні активи визначаються як сума рядків балансу:

- а) із 1120 по 1155 (без 1136);
- б) 1160, 1165;
- в) 1100, 1110, 1170, 1180, 1190.

4.13. Де використовується інформація про наявність власних оборотних активів:

- а) в аналізі ділової активності підприємства;
- б) в аналізі фінансових результатів і рентабельності;
- в) під час розрахунку показників оцінювання фінансової стійкості підприємства;
- г) в аналізі ліквідності балансу?

4.14. Що не належить до складу запасів підприємства:

- а) сировина і матеріали;
- б) незавершене виробництво;
- в) готова продукція і товари;
- г) незавершені капітальні інвестиції?

4.15. Час зберігання на складах від моменту надходження до пере-

дачі у виробництво – це період оборотності:

- а) виробничих запасів;
- б) оборотних активів;
- в) дебіторської заборгованості.

4.16. Що є однією з причин понаднормативних залишків готової продукції:

- а) розширення ринків збуту;
- б) низька купівельна спроможність суб'єктів господарювання і населення;
- в) низька собівартість продукції;
- г) своєчасне оформлення транспортних документів?

4.17. Час зберігання на складах із моменту надходження з виробництва до відвантаження покупцям – це період:

- а) оборотності виробничих запасів;
- б) перебування капіталу на стадії незавершеного виробництва;
- в) перебування капіталу в готовій продукції.

4.18. Коефіцієнт накопичення для оцінювання структури запасів визначається як відношення:

- а) готової продукції і товарів до виробничих запасів і незавершеного виробництва;
- б) виробничих запасів і незавершеного виробництва до готової продукції і товарів;
- в) готової продукції до виробничих запасів.

4.19. Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість визначені:

- а) П(С)БО 1;
- б) П(С)БО 2;
- в) П(С)БО 7;
- г) П(С)БО 10.

4.20. Юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів, – це:

- а) кредитори;
- б) інвестори;
- в) дебітори;
- г) власники.

4.21. Як вилучені на певний період із господарської діяльності підприємства оборотні кошти розглядається:

- а) дебіторська заборгованість;
- б) кредиторська заборгованість;
- в) незавершене виробництво.

4.22. Як називається заборгованість, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу:

- а) дебіторська;

- б) поточна дебіторська;
- в) довгострокова дебіторська?

4.23. В якому розділі активу балансу відображається довгострокова дебіторська заборгованість:

- а) розділі I;
- б) розділі II;
- в) розділі III?

4.24. Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є невпевненість її погашення боржником, – це:

- а) безнадійна дебіторська заборгованість;
- б) довгострокова дебіторська заборгованість;
- в) поточна дебіторська заборгованість;
- г) сумнівний борг.

4.25. Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності, – це:

- а) безнадійна дебіторська заборгованість;
- б) довгострокова дебіторська заборгованість;
- в) поточна дебіторська заборгованість;
- г) сумнівний борг.

4.26. За якими строками непогашення наводиться інформація щодо дебіторської заборгованості у формі № 5:

- а) до 1 місяця, від 1 до 3 місяців, від 3 до 6 місяців, від 6 до 10 місяців;
- б) до 12 місяців, від 12 до 18 місяців, від 18 до 36 місяців;
- в) до 3 місяців, від 3 до 6 місяців, від 6 до 9 місяців, від 9 до 12 місяців?

4.27. В яких формах фінансової звітності наводиться інформація щодо дебіторської заборгованості підприємства:

- а) формах № 1, 2;
- б) формах № 1, 3;
- в) формах № 1, 5;
- г) формах № 4, 5?

4.28. Які методичні прийоми використовують під час оцінювання величини, структури та динаміки дебіторської заборгованості:

- а) горизонтальний аналіз;
- б) розрахунок коефіцієнтів;
- в) вертикальний аналіз;
- г) правильні відповіді а) і в)?

4.29. Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості визначається як відношення:

- а) середньої величини дебіторської заборгованості до чистого доходу;
- б) чистого прибутку до середньої величини дебіторської заборгованості;

в) чистого доходу до середньої величини дебіторської заборгованості;

г) середньої величини поточної дебіторської заборгованості до середньої величини поточної кредиторської заборгованості.

4.30. Кількість оборотів дебіторської заборгованості за календарний рік показує:

а) тривалість одного обороту дебіторської заборгованості;

б) коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості;

в) частка дебіторської заборгованості в майні;

г) коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості.

4.31. Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості визначається як відношення:

а) тривалості календарного року до коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості;

б) чистого доходу до середньої величини дебіторської заборгованості;

в) середньої величини дебіторської заборгованості до чистого доходу;

г) коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості до тривалості календарного року.

4.32. Про поліпшення стану платіжно-розрахункових відносин підприємства свідчить:

а) зменшення коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості;

б) збільшення тривалості одного обороту дебіторської заборгованості;

в) зростання відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу;

г) зниження частки дебіторської заборгованості в майні.

4.33. Яка динаміка показника є ознакою погіршення стану платіжно-розрахункових відносин підприємства:

а) збільшення коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості;

б) зниження частки дебіторської заборгованості в майні;

в) значне перевищення 1 значення коефіцієнта співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості;

г) зниження частки поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах?

4.34. Що сприяє прискоренню погашення дебіторської заборгованості:

а) своєчасне оформлення розрахункових документів;

б) введення штрафних санкцій за прострочення платежів;

в) непоінформованість про фінансовий стан покупців;

г) правильні відповіді а) і б)?

4.35. Як називається продаж дебіторської заборгованості на користь банку:

- а) франчайзинг;
- б) факторинг;
- в) овердрафт?

4.36. Коефіцієнт обертання оборотних активів визначається як відношення:

- а) чистого доходу до тривалості періоду, що аналізується;
- б) середньорічної вартості оборотних активів до чистого доходу;
- в) чистого доходу до середньорічної вартості оборотних активів;
- г) собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості оборотних активів.

4.37. Кількість оборотів, яку здійснюють оборотні активи за період, що аналізується, характеризує:

- а) коефіцієнт обертання;
- б) коефіцієнт завантаження;
- в) тривалість одного обороту.

4.38. Коефіцієнт завантаження оборотних активів визначається як відношення:

- а) чистого доходу до тривалості періоду, що аналізується;
- б) середньорічної вартості оборотних активів до чистого доходу;
- в) чистого доходу до середньорічної вартості оборотних активів;
- г) собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості оборотних активів.

4.39. Величину оборотних активів, авансованих у розрахунку на 1 грн чистого доходу, показує:

- а) коефіцієнт обертання;
- б) коефіцієнт завантаження;
- в) тривалість одного обороту.

4.40. За рік оборотні активи здійснюють 4 обороти. Чому дорівнює коефіцієнт завантаження оборотних активів:

- а) 4;
- б) 0,5;
- в) 0,25;
- г) 1?

4.41. Тривалість одного обороту оборотних активів у днях – це:

- а) відношення чистого доходу до середньорічної вартості оборотних активів;
- б) відношення тривалості періоду, що аналізується, до коефіцієнта обертання;
- в) добуток коефіцієнтів обертання і завантаження оборотних активів.

4.42. Який показник характеризує середню кількість днів, необхідних для здійснення одного обороту оборотних активів:

- а) коефіцієнт обертання;
- б) коефіцієнт завантаження;
- в) тривалість одного обороту?

4.43. Коефіцієнт обертання оборотних активів за календарний рік

становить 3. Чому дорівнює тривалість одного обороту:

- а) 120 днів;
- б) 90 днів;
- в) 180 днів;
- г) 60 днів?

4.44. Про прискорення оборотності оборотних активів свідчить:

- а) збільшення коефіцієнта обертання;
- б) збільшення коефіцієнта завантаження;
- в) зменшення тривалості одного обороту;
- г) правильні відповіді а) і в).

4.45. Якщо тривалість одного обороту оборотних активів зростає, то формулюється висновок про:

- а) прискорення оборотності оборотних активів;
- б) уповільнення оборотності оборотних активів;
- в) збільшення оборотності оборотних активів.

4.46. Прискорення оборотності оборотних активів забезпечує:

- а) додаткове залучення оборотних активів у господарську діяльність;
- б) погіршення фінансового стану підприємства та його платоспроможності;
- в) відносне вивільнення оборотних активів із господарської діяльності.

4.47. Величина відносного вивільнення з господарської діяльності (або додаткового залучення до господарської діяльності) оборотних активів у результаті зміни їх оборотності визначається як:

- а) відношення односторонньої величини чистого доходу в звітному періоді до різниці тривалості одного обороту в звітному і базовому періодах;
- б) добуток односторонньої величини чистого доходу в звітному періоді на різницю тривалості одного обороту в звітному і базовому періодах;
- в) добуток односторонньої величини чистого доходу в базовому періоді на різницю тривалості одного обороту в звітному і базовому періодах.

4.48. Які фактори впливають на зміну чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

- а) середньорічна вартість оборотних активів;
- б) фондвіддача;
- в) коефіцієнт обертання оборотних активів;
- г) чистий прибуток;
- д) правильні відповіді а) і в)?

4.49. Середньорічна вартість оборотних активів – 500 тис. грн, коефіцієнт обертання оборотних активів – 4. Чому дорівнюватиме величина чистого доходу:

- а) 125 тис. грн;
- б) 2000 тис. грн;
- в) 1 млн. грн?

4.50. Прискорення оборотності оборотних активів досягається за рахунок:

- а) скорочення тривалості операційного циклу;
- б) прискорення процесу відвантаження продукції та оформлення розрахункових документів;
- в) збільшення часу перебування коштів у дебіторській заборгованості;
- г) правильні відповіді а) і б).

Практичні завдання (умови, приклади розрахунків і висновків)

1. Аналіз складу, структури та динаміки оборотних активів

Завдання 4.1

Проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз оборотних активів підприємства (табл. 4.3). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 4.3

Горизонтальний і вертикальний аналіз оборотних активів підприємства (станом на кінець року)

Вид оборотних активів	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	суми, тис. грн	част- ки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	7=5÷1 ×100
Оборотні активи – всього	31264	100,0	28811	100,0	-2453	–	-7,8
1. Запаси	15664	50,1	17687	61,4	+2023	+11,3	+12,9
1.1. Виробничі запаси	4695	16,0	5052	17,5	+357	+1,5	+7,6
1.2. Незавершене виробництво	4091	13,1	3722	12,9	-369	-0,1	-9,0
1.3. Готова продукція	5713	18,3	7258	25,2	+1545	+6,9	+27,0
1.4. Товари	1165	3,7	1655	5,8	+490	+2,1	+42,1
2. Поточні біологічні активи	6264	20,0	6940	24,1	+676	+4,1	+10,8
3. Поточна дебіторська заборгованість	8848	28,3	2046	7,1	-6802	-21,2	-76,9

Продовж. табл. 4.3

А	1	2	3	4	5	6	7
4. Поточні фінансові інвестиції	96	0,3	96	0,3	-	-	-
5. Гроші та їх еквіваленти	337	1,1	1922	6,7	+1585	+5,6	у 5,7 р. б.
6. Витрати майбутніх періодів	55	0,2	120	0,4	+65	+0,2	у 2,2 р. б.
7. Інші оборотні активи	-	-	-	-	-	-	-

Результати горизонтального і вертикального аналізу оборотних активів підприємства (табл. 4.3) свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій. У звітному році порівняно з базовим оборотні активи в цілому зменшилися на 2453 тис. грн, що становить 7,8 %. При цьому запаси зросли на 2023 тис. грн (12,9 %), що зумовило підвищення їх частки в оборотних активах із 50,1 до 61,4 %.

Поточні біологічні активи збільшилися на 676 тис. грн (10,8 %), а їх частка в оборотних активах зросла з 20,0 до 24,1 %. Позитивним у динаміці оборотних активів стало скорочення поточної дебіторської заборгованості (на 6802 тис. грн, або 76,9 %). На поліпшення стану розрахунків із дебіторами вказує зниження частки поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах із 28,3 % у базовому році до 7,1 % у звітному році.

Негативною тенденцією в структурі оборотних активів є підвищення частки готової продукції з 18,3 до 25,2 %, а товарів – із 3,7 до 5,8 %. Натомість частка грошей та їх еквівалентів зросла з 1,1 до 6,7 % завдяки збільшенню залишку високоліквідних активів на 1585 тис. грн, або в 5,7 раза. Зважаючи на істотне зростання абсолютної величини грошей і підвищення їх частки в оборотних активах, це має позитивно вплинути на результати оцінювання ліквідності балансу та платоспроможності підприємства.

Завдання 4.2

З урахуванням поділу видів оборотних активів за класифікаційними ознаками (табл. 4.1) проаналізуйте склад, структуру та динаміку оборотних активів підприємства (табл. 4.4). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

За результатами аналізу складу, структури та динаміки оборотних активів підприємства (табл. 4.4) можна сформулювати такі висновки:

- у структурі оборотних активів за сферою розміщення станом на кінець звітнього року переважають оборотні активи у сфері виробництва (54,5 %), які збільшилися на 664 тис. грн (4,4 %). Натомість оборотні активи у сфері обігу зменшилися на 3117 тис. грн (19,2 %);
- за формою оборотні активи в матеріальній формі зросли на

Таблиця 4.4

Аналіз складу, структури та динаміки оборотних активів підприємства (станом на кінець року)

Вид оборотних активів	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	7=5÷1×100
<i>За сферою розміщення</i>							
Оборотні активи у сфері виробництва	15050	48,1	15714	54,5	+664	+6,4	+4,4
Оборотні активи у сфері обігу	16214	51,9	13097	45,5	-3117	-6,4	-19,2
Усього	31264	100,0	28811	100,0	-2453	-	-7,8
<i>За формою</i>							
Оборотні активи в матеріальній формі	21928	70,1	24627	85,5	+2699	+15,4	+12,3
Оборотні активи в розрахунках і грошовій формі	9336	29,9	4184	14,5	-5152	-15,4	-55,2
Усього	31264	100,0	28811	100,0	-2453	-	-7,8
<i>За джерелами формування</i>							
Власні оборотні активи	27405	87,7	26469	91,9	-936	+4,2	-3,4
Оборотні активи, сформовані за рахунок позикових коштів	3859	12,3	2342	8,1	-1517	-4,2	-39,3
Усього	31264	100,0	28811	100,0	-2453	-	-7,8
<i>За рівнем ліквідності</i>							
Високоліквідні	433	1,4	2018	7,0	+1585	+5,6	у 4,7 р. б.
Середньоліквідні	8848	28,3	2046	7,1	-6802	-21,2	-76,9
Низьколіквідні	21983	70,3	24747	85,9	+2764	+15,6	+12,6
Усього	31264	100,0	28811	100,0	-2453	-	-7,8

2699 тис. грн (12,3 %), а оборотні активи в розрахунках і грошовій формі зменшилися на 5152 тис. грн (55,2 %). У результаті частка оборотних активів у матеріальній формі підвищилася з 70,1 % у базовому році до 85,5 % у звітному, а частка оборотних активів у розрахунках і грошовій формі знизилася відповідно з 29,9 до 14,5 %;

- за ознакою джерел формування маємо зменшення абсолютної величини власних оборотних активів на 936 тис. грн (3,4 %), а оборотних активів, сформованих за рахунок позикових коштів, – на 1517 тис. грн (39,3 %). Підсумком цих змін стало підвищення частки власних оборотних активів в оборотних активах із 87,7 до 91,9 % і, відповідно, зниження частки оборо-

тних активів, сформованих за рахунок позикових коштів, – із 12,3 до 8,1 %. Високий рівень забезпеченості власними оборотними активами є ознакою позитивного оцінювання фінансової стійкості підприємства;

- у структурі оборотних активів за рівнем ліквідності частка високоліквідних активів зростає з 1,4 до 7,0 %, низьколіквідних – із 70,3 до 85,9 %, а середньоліквідних – знизилася з 28,3 до 7,1 %. Підвищення частки високо- і низьколіквідних активів пояснюється їх збільшенням (відповідно в 4,7 рази і на 12,6 %) з одночасним зменшенням середньоліквідних активів (на 76,9 %). Отже, структура оборотних активів за ознакою рівня ліквідності має різноспрямовану динаміку.

2. Аналіз запасів підприємства

Завдання 4.3

Проаналізуйте склад, структуру та динаміку запасів підприємства (табл. 4.5). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 4.5

Аналіз складу, структури та динаміки запасів підприємства (станом на кінець року)

Вид запасів	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	$7=5 \div 1 \times 100$
Запаси – всього	15664	100,0	17687	100,0	+2023	-	+12,9
1. Виробничі запаси	4695	30,0	5052	28,6	+357	-1,4	+7,6
1.1. Сировина і матеріали	113	0,7	94	0,5	-19	-0,2	-16,8
1.2. Купівельні напівфабрикати та комплектуючі виробу	-	-	-	-	-	-	-
1.3. Паливо	1382	8,8	1805	10,2	+423	+1,4	+30,6
1.4. Тара і тарні матеріали	31	0,2	30	0,2	-1	-	-3,2
1.5. Будівельні матеріали	621	4,0	486	2,8	-135	-1,2	-21,7
1.6. Запасні частини	630	4,0	607	3,4	-23	-0,6	-3,7

Продовж. табл. 4.5

А	1	2	3	4	5	6	7
1.7. Матеріали сільськогосподарського призначення	1411	9,0	1499	8,5	+88	-0,5	+6,2
1.8. Малоцінні та швидкозношувані предмети	507	3,3	531	3,0	+24	-0,3	+4,7
2. Незавершене виробництво	4091	26,1	3722	21,0	-369	-5,1	-9,0
3. Готова продукція	5713	36,5	7258	41,0	+1545	+4,5	+27,0
4. Товари	1165	7,4	1655	9,4	+490	+2,0	+42,1
Коефіцієнт накопичення ((п.1+п.2)÷÷(п.3+п.4))	1,277	×	0,984	×	-0,293	×	×

За результатами аналізу запасів підприємства (табл. 4.5) у звітному році порівняно з базовим їх вартість зросла на 2023 тис. грн, що становить 12,9 %. Серед видів запасів збільшення відбулося за виробничими запасами (на 357 тис. грн, або 7,6 %), готовою продукцією (на 1545 тис. грн, або 27,0 %) і товарами (на 490 тис. грн, або 42,1 %). Натомість незавершене виробництво зменшилося на 369 тис. грн, що становить 9,0 %. На кінець звітнього року в структурі запасів переважають готова продукція (41,0 %) і виробничі запаси (28,6 %).

У складі виробничих запасів зросли паливо (на 30,6 %), матеріали сільськогосподарського призначення (на 6,2 %) і малоцінні та швидкозношувані предмети (на 4,7 %). Інші види виробничих запасів зменшилися у звітному році. Серед виробничих запасів найбільшу частку в запасах на кінець звітнього року становили паливо (10,2 %), матеріали сільськогосподарського призначення (8,5 %), запасні частини (3,4 %), малоцінні та швидкозношувані предмети (3,0 %).

Коефіцієнт накопичення, що визначається відношенням виробничих запасів і незавершеного виробництва до готової продукції і товарів, характеризуючи мобільність запасів, зменшився з 1,277 у базовому році до 0,984 у звітному. В оптимальному варіанті його значення має бути менше 1, але оцінювання коефіцієнта накопичення передбачає врахування галузевих особливостей функціонування підприємств. Для даного підприємства структура запасів відповідає спеціалізації (виробництво сільськогосподарської продукції) та сприяє підвищенню ефективності фінансово-господарської діяльності.

3. Аналіз дебіторської заборгованості

Завдання 4.4

Проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз дебіторської забор-

гованості підприємства (табл. 4.6). Сформулюйте висновки щодо стану розрахунків підприємства з дебіторами.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 4.6

Горизонтальний і вертикальний аналіз дебіторської заборгованості підприємства (станом на кінець року)

Вид дебіторської заборгованості	Рядок форми № 1	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
		сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	Б	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	7=5÷1×100
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-	-	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	8633	97,6	2030	99,2	-6603	+1,6	-76,5
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
за виданими авансами	1130	-	-	-	-	-	-	-
з бюджетом	1135	168	1,9	-	-	-168	-1,9	-100,0
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-	-	-	-	-	-
з нарахованих доходів ¹	1140	-	-	-	-	-	-	-
із внутрішніх розрахунків ¹	1145	-	-	-	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	47	0,5	16	0,8	-31	+0,3	-66,0
Усього		8848	100,0	2046	100,0	-6802	-	-76,9

1. Додаткові статті (додаток В).

За результатами горизонтального і вертикального аналізу дебіторської заборгованості (табл. 4.6) підприємство має в звітному році суми за двома видами поточної дебіторської заборгованості. У звітному році порівняно з базовим відбулося зменшення дебіторської заборгованості за про-

дукцію, товари, роботи, послуги на 6603 тис. грн, що становить 76,5 %. Її частка в структурі дебіторської заборгованості зросла з 97,6 до 99,2 %. Одночасно скоротилася інша поточна дебіторська заборгованість (на 31 тис. грн, або 66,0 %), а дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом у звітному році відсутня.

Загальна сума дебіторської заборгованості підприємства зменшилася у звітному році порівняно з базовим на 6802 тис. грн, що складає 76,9 %.

Завдання 4.5

Проаналізуйте структуру і динаміку поточної дебіторської заборгованості за строками непогашення (табл. 4.7). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 4.7

Аналіз поточної дебіторської заборгованості за строками непогашення (станом на кінець року)

Показник	Усього	в тому числі за строками непогашення		
		до 12 міс.	від 12 до 18 міс.	від 18 до 36 міс.
Базовий рік				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: сума, тис. грн	8633	6174	4	2455
частка, %	100,0	71,5	0,0	28,5
Інша поточна дебіторська заборгованість: сума, тис. грн	47	47	-	-
частка, %	100,0	100,0	-	-
Разом: сума, тис. грн	8680	6221	4	2455
частка, %	100,0	71,7	0,0	28,3
Звітний рік				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: сума, тис. грн	2030	1992	38	-
частка, %	100,0	98,1	1,9	-
Інша поточна дебіторська заборгованість: сума, тис. грн	16	16	-	-
частка, %	100,0	100,0	-	-
Разом: сума, тис. грн	2046	2008	38	-
частка, %	100,0	98,1	1,9	-
Звітний рік у % до базового року ¹	23,6	32,3	у 9,5 р. б.	-

1. Розрахунок проводиться за рядком «Разом: сума, тис. грн».

У структурі дебіторської заборгованості підприємства (табл. 4.7) найбільшу частку має заборгованість за строками непогашення до 12 місяців – 98,1 % на кінець звітнього року. Порівняно з базовим роком заборгованість до 12 місяців зменшилася на 67,7 %, від 12 до 18 місяців – збіль-

шилася у 9,5 раза, а від 18 до 36 місяців – повністю погашена. У структурі дебіторської заборгованості за строками непогашення продовжує переважати заборгованість за товари, роботи, послуги.

Завдання 4.6

За методикою, наведеною в табл. 4.2, проведіть розрахунок і проаналізуйте динаміку показників комплексного оцінювання дебіторської заборгованості (табл. 4.8). Сформулюйте висновки щодо характеру змін у розрахунково-платіжних відносинах підприємства.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 4.8

Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості за системою відносних показників

№ з/п	Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
А	Б	1	2	3=2-1	4=3÷1×100
<i>Вихідна інформація, тис. грн</i>					
1.	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	28429	38523	+10094	+35,5
2.	Середньорічна величина дебіторської заборгованості	8466	5447	-3019	-35,7
3.	Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	8466	5447	-3019	-35,7
4.	Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості	1777	1709	-68	-3,8
5.	Середньорічна вартість майна	55496	61973	+6477	+11,7
6.	Середньорічна вартість оборотних активів	30278	30038	-240	-0,8
<i>Показники комплексного оцінювання дебіторської заборгованості</i>					
7.	Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості (п.1÷п.2)	3,358	7,072	+3,714	у 2,1 р. б.
8.	Тривалість одного обороту (середній період повернення) дебіторської заборгованості, днів (360÷п.7)	107	51	-56	-52,3
9.	Частка дебіторської заборгованості в майні, % (п.2÷п.5×100)	15,3	8,8	-6,5	×
10.	Частка поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, % (п.3÷п.6×100)	28,0	18,1	-9,9	×

А	Б	1	2	3	4
11.	Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості (п.3÷п.4)	4,764	3,187	-1,577	-33,1
12.	Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), % (п.2÷п.1×100)	29,8	14,1	-15,7	×

Показники комплексного оцінювання дебіторської заборгованості (табл. 4.8) мають позитивну динаміку. Так, коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості збільшився з 3,358 у базовому році до 7,072 у звітному (в 2,1 раза), а тривалість одного обороту заборгованості дебіторів зменшилася на 56 днів (52,3 %). Така динаміка пояснюється скороченням середньорічної величини дебіторської заборгованості (на 35,7%) в умовах зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (на 35,5 %).

Частка дебіторської заборгованості в майні знизилася з 15,3 до 8,8 %, а частка поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах – із 28,0 до 18,1 %. Показник, який характеризує відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зменшився з 29,8 до 14,1 %, що є ознакою поліпшення стану розрахунків із дебіторами.

У результаті випереджального скорочення середньорічної величини поточної дебіторської заборгованості (на 35,7 %) порівняно зі скороченням середньорічної величини поточної кредиторської заборгованості (на 3,8 %) коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості зменшився з 4,764 до 3,187 (за оптимального рівня близько 1). Якщо в базовому році на 1 грн поточної кредиторської заборгованості припадало 4,76 грн поточної дебіторської заборгованості, то в звітному – 3,19 грн, або менше на 33,1 %. Отже, для підприємства і в подальшому залишаються актуальними питання поліпшення стану розрахунково-платіжних відносин.

4. Аналіз оборотності оборотних активів

Завдання 4.7

1. Проведіть розрахунок і проаналізуйте показники оборотності оборотних активів підприємства за два роки (табл. 4.9).

2. За даними табл. 4.9 визначте величину відносного вивільнення з господарської діяльності (–) або додаткового залучення до господарської діяльності (+) оборотних активів як результату прискорення (уповільнення) їх оборотності.

3. Із використанням інформації табл. 4.9 за допомогою способу ланцюгових підстановок визначте вплив факторів на зміну чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Сформулюйте загальні висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за два роки.

Методика виконання

Вихідні показники для аналізу оборотності оборотних активів:

1) чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – форма № 2: ряд. 2000;

2) середньорічна вартість оборотних активів – форма № 1: (ряд. 1195, гр. 3+ряд. 1195, гр. 4)÷2.

1. Розраховуються й аналізуються показники оборотності оборотних активів (табл. 4.9).

Таблиця 4.9

Показники оборотності оборотних активів підприємства

№ з/п	Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
А	Б	1	2	3=2-1	4=3÷1 ×100
1.	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	28429	38523	+10094	+35,5
2.	Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	30278	30038	-240	-0,8
3.	Коефіцієнт обертання оборотних активів (п.1÷п.2)	0,939	1,282	+0,343	+36,5
4.	Коефіцієнт завантаження оборотних активів (п.2÷п.1)	1,065	0,780	-0,285	-26,8
5.	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів (360÷п.3)	383	281	-102	-26,6

2. Величина відносного вивільнення з господарської діяльності (-) або додаткового залучення до господарської діяльності (+) оборотних активів визначається за формулою:

$$\Delta OA = \frac{ЧД_1}{360} \times (T_1 - T_0), \quad (4.16)$$

де ΔOA – вивільнення (-) або додаткове залучення (+) оборотних активів як результат прискорення (уповільнення) їх оборотності, тис. грн;

$ЧД_1$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у звітному році, тис. грн;

T_1 і T_0 – тривалість одного обороту оборотних активів відповідно у звітному і базовому роках, днів.

$$\Delta OA = \frac{38523}{360} \times (281 - 383) = -10915.$$

3. Модель факторного аналізу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$ЧД = \overline{OA} \times K_{об}. \quad (4.17)$$

За даними табл. 4.9 розраховується умовне значення результативного показника, тис. грн:

$$ЧД_{VM} = \overline{OA}_1 \times K_{об0}. \quad (4.18)$$

$$ЧД_{VM} = 30038 \times 0,939 = 28206.$$

Загальна зміна (+,-) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн:

$$\Delta ЧД = ЧД_1 - ЧД_0, \quad (4.19)$$

$$\Delta ЧД = 38523 - 28429 = +10094,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості оборотних активів:

$$\Delta ЧД_{OA} = ЧД_{VM} - ЧД_0; \quad (4.20)$$

$$\Delta ЧД_{OA} = 28206 - 28429 = -223;$$

2) коефіцієнта обертання оборотних активів:

$$\Delta ЧД_{Kоб} = ЧД_1 - ЧД_{VM}; \quad (4.21)$$

$$\Delta ЧД_{Kоб} = 38523 - 28206 = +10317.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta ЧД = \Delta ЧД_{OA} + \Delta ЧД_{Kоб}; \quad (4.22)$$

$$\Delta ЧД = -223 + 10317 = +10094.$$

За результатами розрахунку показників оборотності оборотних активів (табл. 4.9) коефіцієнт обертання збільшився з 0,939 у базовому році до 1,282 у звітному, коефіцієнт завантаження відповідно зменшився з 1,065 до 0,780, а тривалість одного обороту оборотних активів скоротилася з 383 до 281 днів і становить близько трьох кварталів. Наведені зміни показників свідчать про суттєве прискорення оборотності оборотних активів підприємства, що пояснюється збільшенням чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (на 35,5 %) з одночасним зменшенням середньорічної вартості оборотних активів (на 0,9 %).

За рахунок прискорення оборотності в звітному році підприємство вивільнило з господарської діяльності 10915 тис. грн оборотних активів, що становить 36,3 % від їх фактичної середньорічної вартості. Якби оборотність оборотних активів у звітному році залишилася на рівні базового року, то для отримання 38523 тис. грн. чистого доходу необхідно було б 40953 тис. грн середньорічної вартості оборотних активів (30038+10915).

Збільшення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у звітному році порівняно з базовим на 10094 тис. грн, або 35,5 %, відбулося під впливом таких факторів. Унаслідок зменшення середньорічної вартості оборотних активів на 240 тис. грн (0,9 %) чистий дохід скоротився на 223 тис. грн. Одночасно за рахунок підвищення коефіцієнта обертання оборотних активів на 0,343 (36,5 %) чистий дохід збільшився на 10317 тис. грн. Таким чином, єдиним фактором збільшення чистого доходу стало прискорення оборотності оборотних активів, тоді як зменшення їх середньорічної вартості негативно вплинуло на динаміку результативного показника.

ТЕМА 5 АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Мета вивчення теми

Основні терміни:

власний капітал, зобов'язання, поточні зобов'язання, довгострокові зобов'язання, забезпечення, кредиторська заборгованість, кредитори, дебетове (активне) сальдо, кредитове (пасивне) сальдо.

За результатами вивчення теми необхідно

знати:

- сутність власного капіталу та функції, які він виконує;
- склад власного капіталу і зміст статей розділу I пасиву балансу «Власний капітал»;
- сутність зобов'язань та їх класифікацію;
- сутність і види забезпечень;
- склад довгострокових зобов'язань і зміст статей розділу II пасиву балансу «Довгострокові зобов'язання і забезпечення»;
- склад поточних зобов'язань і зміст статей розділу III пасиву балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення»;
- завдання аналізу джерел формування капіталу підприємства;
- показники горизонтального і вертикального аналізу пасиву скороченого аналітичного балансу;
- систему структурних показників для аналізу структури джерел формування капіталу (пасивів);
- класифікацію і склад видів пасивів за основними ознаками;
- напрями використання інформації щодо класифікації видів пасивів в оцінюванні фінансового стану підприємств;
- завдання аналізу і фактори зміни видів власного капіталу;
- напрями аналізу позикового капіталу, причини більш ефективного його використання порівняно з власним капіталом;
- характеристику факторів, які впливають на співвідношення власного і позикового капіталу;
- сутність і послідовність аналізу поточної кредиторської заборгованості;
- економічний зміст і порядок розрахунку показників комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості;
- напрями ефективного управління кредиторською заборгованістю;
- зміст основних позитивних характеристик фінансового стану підприємства з погляду загальної інформації пасиву балансу.

вміти:

- використовувати пасив скороченого аналітичного балансу під час проведення горизонтального і вертикального аналізу джерел формування капіталу;
- проводити аналіз складу, структури та динаміки джерел формування капіталу з урахуванням класифікації видів пасивів;
- оцінювати величину, структуру та динаміку поточної кредиторської заборгованості з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу;
- формулювати висновки щодо позитивних і негативних ознак і тенденцій у фінансовому стані підприємства за результатами аналізу складу, структури та динаміки джерел формування капіталу (пасивів).

Теоретичний матеріал

5.1. *Загальна характеристика пасивів балансу*

5.2. *Пасив скороченого аналітичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз*

5.3. *Класифікація видів пасивів*

5.4. *Аналіз співвідношення власного і позикового капіталу*

5.5. *Аналіз поточної кредиторської заборгованості*

5.6. *Методичні підходи до формулювання висновків за результатами аналізу джерел формування капіталу підприємства*

5.1. Загальна характеристика пасивів балансу

Будь-яке підприємство формує свої активи за рахунок власних і залучених джерел (капіталу), що визначаються як його *пасиви*. За концепцією фінансової природи капітал – це зобов'язання підприємства перед акціонерами, державою, суб'єктами господарювання. До пасивів балансу належать власний капітал і зобов'язання.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [24] **власний капітал** (K) – частина в активах підприємства (A), що залишається після вирахування його зобов'язань (Z):

$$K = A - Z. \quad (5.1)$$

Власний капітал – це внутрішня заборгованість (зобов'язання) суб'єкта господарювання перед його власниками. Власний капітал є основою для започаткування і продовження господарської діяльності підприємства, одним із найважливіших показників, оскільки виконує *функції*:

1) довгострокового фінансування (забезпечення безперервності діяльності) – перебуває в розпорядженні підприємства необмежено довго;

2) фінансування ризику – власний капітал є гарантією захисту капіталу кредиторів і відшкодування збитків;

3) самостійності та влади (участі в управлінні підприємством) – величина власного капіталу визначає рівень фінансової незалежності та впливу власника;

4) розподілу доходів, прибутків та активів – частки окремих власників у капіталі є основою під час розподілу фінансового результату і майна в разі ліквідації підприємства.

Власний капітал містить дві складові:

а) *інвестований капітал* (капітал, вкладений власниками в підприємство);

б) *накопичений капітал* (створений на підприємстві).

До *власного капіталу* (розділ I пасиву балансу «Власний капітал», рядок 1495) належать:

- зареєстрований (пайовий) капітал;
- капітал у дооцінках;
- додатковий капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- неоплачений капітал;
- вилучений капітал.

Розглянемо зміст статей розділу I пасиву балансу.

У статті «Зареєстрований (пайовий) капітал» (рядок 1400) наводиться зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства.

У додатковій статті «Внески до незареєстрованого статутного капіталу» (рядок 1401) відображаються відповідні внески.

У статті «Капітал у дооцінках» (рядок 1405) наводиться сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.

У статті «Додатковий капітал» (рядок 1410) відображається емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість), вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу та інші складові додаткового капіталу.

У разі якщо інформація про розмір емісійного доходу і накопичених курсових різниць відповідає ознакам суттєвості, вона розкривається у додаткових статтях «Емісійний дохід» (рядок 1411) і «Накопичені курсові різ-

ниці» (рядок 1412). До підсумку балансу включається загальна сума додаткового капіталу.

У статті «Резервний капітал» (рядок 1415) наводиться сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.

У статті «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» (рядок 1420) відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться у дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

У статті «Неоплачений капітал» (рядок 1425) відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться у дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

У статті «Вилучений капітал» (рядок 1430) господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу наводиться у дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу.

У додатковій статті «Інші резерви» (рядок 1435) страховиками наводяться інші компоненти власного капіталу, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу. Сума інших резервів включається до підсумку балансу.

Зобов'язання (НП(С)БО 1) – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Отже, зобов'язання – це зовнішня заборгованість суб'єкта господарювання. *Зобов'язання визнається*, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та є ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду.

Погашаючи зобов'язання, підприємство, як правило, віддає ресурси, що втілюють у собі економічні вигоди, з метою задоволення претензій іншої сторони. Погашення зобов'язання може здійснюватися: сплатою грошей; передаванням інших активів; наданням послуг; заміною цього зобов'язання іншим; перетворенням зобов'язання на капітал; анулюванням боргу.

Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» з метою бухгалтерського обліку *зобов'язання поділяються*:

- ◆ на довгострокові зобов'язання;
- ◆ поточні зобов'язання;

- ◆ забезпечення;
- ◆ непередбачені зобов'язання;
- ◆ доходи майбутніх періодів.

Залежно від строку погашення зобов'язання поділяються на *поточні* та *довгострокові*.

Поточні зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

Довгострокові зобов'язання – всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями.

Забезпечення – зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу. Забезпечення створюються для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат:

- на виплату відпусток працівникам;
- додаткове пенсійне забезпечення;
- виконання гарантійних зобов'язань;
- реструктуризацію;
- виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо.

Забезпечення можуть бути як поточними, так і довгостроковими. У складі забезпечень відображаються нараховані в звітному періоді майбутні витрати і платежі (витрати на оплату відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), величина яких на дату складання балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок.

Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» **непередбачене зобов'язання** – це:

1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або

2) теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоімовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити.

Непередбачені зобов'язання у балансі не показуються, а відображаються на позабалансових рахунках підприємства.

Довгострокові зобов'язання (розділ II пасиву балансу «Довгострокові зобов'язання і забезпечення», рядок 1595) включають:

- відстрочені податкові зобов'язання;
- довгострокові кредити банків;
- інші довгострокові зобов'язання;
- довгострокові забезпечення;
- цільове фінансування.

Розглянемо зміст статей розділу II пасиву балансу.

У статті *«Відстрочені податкові зобов'язання»* (рядок 1500) наводиться сума податків на прибуток, що підлягають сплаті в майбутніх періодах, яка визначається відповідно до П(С)БО 17.

У додатковій статті *«Пенсійні зобов'язання»* (рядок 1505) наводиться сума довгострокових зобов'язань, пов'язаних з виплатами по закінченні трудової діяльності. Сума пенсійних зобов'язань включається до підсумку балансу.

У статті *«Довгострокові кредити банків»* (рядок 1510) наводиться сума заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням.

У статті *«Інші довгострокові зобов'язання»* (рядок 1515) наводиться сума довгострокової заборгованості підприємства, не включена в інші статті, в яких розкривається інформація про довгострокові зобов'язання, зокрема зобов'язання із залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки.

У статті *«Довгострокові забезпечення»* (рядок 1520) відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), розмір яких на дату складання балансу може бути визначений тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок. У разі якщо сума довгострокових виплат персоналу може бути визнана суттєвою, така інформація наводиться у додатковій статті *«Довгострокові забезпечення витрат персоналу»* (рядок 1521). До підсумку балансу включається загальна сума довгострокових забезпечень.

У статті *«Цільове фінансування»* (рядок 1525) наводиться сума залишку коштів цільового фінансування і цільових надходжень, які отримані з бюджету та з інших джерел, у тому числі коштів, вивільнених від оподаткування у зв'язку з наданням пільг з податку на прибуток підприємств.

У додатковій статті *«Благодійна допомога»* (рядок 1526) наводиться залишок коштів (вартість товарів, робіт, послуг), отриманих у вигляді благодійної допомоги, які відповідно до законодавства звільняються від оподаткування податком на додану вартість. Інформація щодо суми благодійної допомоги наводиться у додатковій статті в межах суми цільового фінансування. До підсумку балансу включається загальна сума цільового фінансування.

У додатковій статті *«Страхові резерви»* (рядок 1530) страховики наводять суму резерву незароблених премій, резерву збитків або резерву належних виплат, резерву довгострокових зобов'язань та інших страхових резервів. До підсумку балансу включається загальна сума страхових резервів.

У додатковій статті *«Інвестиційні контракти»* (рядок 1535) страховики наводять суму за контрактами, які створюють фінансові активи чи

фінансові зобов'язання і мають юридичну форму договору страхування, але які не передбачають передачу страховику значного страхового ризику, отже, не відповідають визначенню страхового контракту. Сума за інвестиційними контрактами включається до підсумку балансу.

У додатковій статті *«Призовий фонд»* (рядок 1540) підприємства, які провадять діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, наводять залишок сформованого призового фонду, що підлягає виплаті переможцям лотереї відповідно до оприлюднених умов її випуску та проведення. Сума призового фонду включається до підсумку балансу.

У додатковій статті *«Резерв на виплату джек-поту»* (рядок 1545) підприємства, які провадять діяльність з випуску та проведення лотерей на території України, наводять залишок сформованого резерву на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї. Інформація щодо зазначеної суми включається до підсумку балансу.

Поточні зобов'язання (розділ III пасиву балансу *«Поточні зобов'язання і забезпечення»*, рядок 1695) включають:

- короткострокові кредити банків;
- поточну кредиторську заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями; товари, роботи, послуги; розрахунками з бюджетом, у тому числі з податку на прибуток; розрахунками зі страхування; розрахунками з оплати праці; розрахунками з учасниками; розрахунками із внутрішніх розрахунків;
- поточні забезпечення;
- доходи майбутніх періодів;
- інші поточні зобов'язання.

Розглянемо зміст статей розділу III пасиву балансу.

У статті *«Короткострокові кредити банків»* (рядок 1600) відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими від них кредитами.

У додатковій статті *«Векселі видані»* (рядок 1605) відображається сума заборгованості, на яку підприємство видало векселі на забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників, підрядників та інших кредиторів. Сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті *«Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»* (рядок 1610) відображається сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті *«Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги»* (рядок 1615) відображається сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями, якщо вона наводиться в окремій статті).

У статті «*Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом*» (рядок 1620) відображається заборгованість підприємства за усіма видами платежів до бюджету (включаючи податки з працівників підприємства). У цій статті окремо наводиться *поточна кредиторська заборгованість з податку на прибуток* (рядок 1621).

У статті «*Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування*» (рядок 1625) відображається сума заборгованості за відрахуваннями на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників.

У статті «*Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці*» (рядок 1630) відображається заборгованість підприємства з оплати праці, включаючи депоновану заробітну плату.

У додатковій статті «*Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами*» (рядок 1635) відображається сума авансів, одержаних від інших осіб. Сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «*Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками*» (рядок 1640) відображається заборгованість підприємства його учасникам (засновникам), пов'язана з розподілом прибутку (дивіденди тощо) і капіталу. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «*Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків*» (рядок 1645) відображається заборгованість підприємства пов'язаним сторонам і кредиторська заборгованість з внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «*Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю*» (рядок 1650) страховики відображають суму кредиторської заборгованості за страховими виплатами, страховими преміями, отриманими авансами, суму кредиторської заборгованості перед страховими агентами, брокерами та посередниками і премій до сплати перестраховикам, іншу кредиторську заборгованість за страховою діяльністю. Сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті «*Поточні забезпечення*» (рядок 1660) наводиться сума забезпечень, які планується використати протягом 12 місяців з дати балансу, для покриття витрат, щодо яких відповідне забезпечення було створено.

У статті «*Доходи майбутніх періодів*» (рядок 1665) відображаються доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів.

У додатковій статті «*Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків*» (рядок 1670) страховики наводять неамортизований залишок комісійних винагород, отримуваних від перестраховиків, які були віднесені на

майбутні періоди для їх відповідності преміям, переданим у перестраховання. Інформація щодо відстрочених комісійних доходів від перестраховиків включається до підсумку балансу.

У статті «Інші поточні зобов'язання» (рядок 1690) наводяться суми зобов'язань, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у розділі «Поточні зобов'язання і забезпечення».

У розділі IV «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» (рядок 1700) відображаються зобов'язання, що визначаються відповідно до П(С)БО 27.

У додатковому розділі V «Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду» (рядок 1800) недержавні пенсійні фонди наводять різницю між вартістю активів пенсійного фонду на звітну дату та сумою зобов'язань пенсійного фонду, що підлягають виконанню на звітну дату. Інформація щодо зазначеної вартості активів включається до підсумку балансу.

Принцип нетто-балансу стосовно інформації пасиву виявляється у тому, що власний капітал відображається за фактично вкладеною сумою з вирахуванням непокритих збитків.

Від того, який капітал є в розпорядженні суб'єкта господарювання, наскільки оптимальна його структура та як ефективно він трансформується в основні й оборотні засоби, залежать фінансовий стан підприємства і результати його діяльності. Тому *аналіз джерел формування капіталу має важливе значення*, у процесі якого необхідно:

- ⇒ вивчити склад, структуру та динаміку джерел формування капіталу підприємства;
- ⇒ встановити фактори зміни їх величин;
- ⇒ оцінити вплив структури джерел формування капіталу на рівень фінансової стабільності підприємства;
- ⇒ визначити вартість окремих джерел капіталу, його середньозважену ціну та фактори зміни;
- ⇒ обґрунтувати оптимальний варіант співвідношення власного і позикового капіталу.

5.2. Пасив скороченого аналітичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз

Аналіз джерел формування капіталу підприємства проводиться за допомогою *скороченого аналітичного балансу*, що утворюється з вихідного балансу шляхом об'єднання в окремі групи однорідних за складом та економічним змістом статей. Враховуючи структурну побудову пасиву ба-

лансу (звіту про фінансовий стан) згідно з НП(С)БО 1, у табл. 5.1 наведений *варіант пасиву скороченого аналітичного балансу*.

Таблиця 5.1

Пасив скороченого аналітичного балансу

№ з/п	Вид пасивів (джерел формування капіталу)	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
	Джерела формування капіталу – всього	1900
1.	Власний капітал	1495
1.1	Зареєстрований (пайовий) капітал	1400
1.2	...	...
2.	Зобов'язання і забезпечення	1595+1695+1700
2.1	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1595
2.2	Поточні зобов'язання і забезпечення	1695
2.2.1	Поточна кредиторська заборгованість	сума із 1610 по 1650 ²
2.3	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700

1. Можуть наводитись інші важливі для підприємства види власного капіталу.

2. Без урахування ряд. 1621. Включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650 (додаток В).

З урахуванням змісту інформації вихідного балансу підприємства пасив скороченого аналітичного балансу може бути розширений за рахунок включення додаткових видів джерел формування капіталу.

Для оцінювання інформації пасиву скороченого аналітичного балансу використовують *прийоми горизонтального і вертикального аналізу*, зміст яких розглянуто в темі 3.

Зокрема, до *показників горизонтального аналізу пасиву скороченого аналітичного балансу* належать:

- величини джерел формування капіталу та його видів станом на кінець базового і звітного періодів;
- абсолютні зміни видів пасивів;
- відносні зміни видів пасивів у відсотках (температура приросту);
- абсолютне значення одного відсотка приросту величин джерел формування капіталу та його видів – відношення абсолютної зміни до темпу приросту у відсотках.

Показниками вертикального аналізу пасиву скороченого аналітичного балансу є:

- частка окремих видів джерел формування капіталу у валюті балансу та підсумку його розділів станом на кінець базового і звітного періодів;
- зміни частки (у відсоткових пунктах);
- зміни окремих видів джерел формування капіталу у відсотках до

загальної зміни валюти балансу (показник динаміки структурних змін).

Аналіз структури джерел формування капіталу (пасивів) проводиться за системою структурних показників, серед яких частка (у відсотках):

- власного капіталу в джерелах формування капіталу (нормативне значення – $\geq 50\%$);
- зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу (нормативне значення – $< 50\%$);
- довгострокових зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу;
- довгострокових зобов'язань і забезпечень у зобов'язаннях і забезпеченнях;
- поточних зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу;
- поточних зобов'язань і забезпечень у зобов'язаннях і забезпеченнях;
- поточної кредиторської заборгованості в джерелах формування капіталу;
- поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях;
- поточної кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях та інші.

Формулювання комплексних висновків щодо позитивного чи негативного характеру змін у майновому стані підприємства передбачає поглиблення досліджень у напрямі аналізу складу, структури та динаміки джерел формування капіталу.

5.3. Класифікація видів пасивів

Аналіз складу джерел формування капіталу (пасивів) проводиться з урахуванням поділу їх на види за різними ознаками (рис. 5.1).

Розглянемо зміст основних видів пасивів за відповідними класифікаційними ознаками.

1. За характером формування (власністю):

а) *власний капітал* – зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал;

б) *позиковий капітал* – довгострокові та поточні зобов'язання і забезпечення.

2. За рівнем відповідальності власного капіталу:

а) *зареєстрований (пайовий) капітал* – капітал, вкладений власника-

Рис. 5.1. Класифікація видів пасивів підприємства

ми підприємства;

б) *додатковий капітал* – капітал, накопичений у процесі господарської діяльності підприємства, а саме: капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток).

3. За *формами існування власного капіталу*:

а) *інвестований капітал* – капітал, вкладений у результаті інвестиційної діяльності підприємства;

б) *дарчий капітал* – капітал у вигляді благодійних пожертвувань, подарунків тощо;

в) *нерозподілений капітал* – капітал у вигляді нерозподіленого прибутку.

4. За *тривалістю використання*:

а) *постійний (перманентний) капітал* – усі види власного капіталу та довгострокових зобов'язань і забезпечень;

б) *змінний капітал* – усі види поточних зобов'язань і забезпечень.

5. За *періодом погашення зобов'язань*:

а) *поточні зобов'язання і забезпечення* – короткострокові кредити банків, поточна кредиторська заборгованість за видами, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, інші поточні зобов'язання;

б) *довгострокові зобов'язання і забезпечення* – відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування.

6. За *терміновістю сплати зобов'язань*:

а) *найбільш термінові зобов'язання* – поточна кредиторська заборгованість за видами;

б) *короткострокові зобов'язання і забезпечення* – короткострокові кредити банків, векселі видані, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, інші поточні зобов'язання;

в) *довгострокові зобов'язання і забезпечення* – відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування.

7. За *метою залучення позикових коштів*:

а) *на відтворення необоротних активів* – позикові кошти, що використовуються для відтворення основних засобів і нематеріальних активів;

б) *на поповнення оборотних активів* – позикові кошти, що використовуються для поповнення виробничих запасів та інших оборотних активів;

в) *на інші соціально-економічні потреби* – позикові кошти, що спрямовуються для вирішення соціально-економічних питань на підприємстві.

8. За *формою залучення позикових коштів*:

а) *фінансовий кредит* – позикові кошти у вигляді довго- і короткострокових банківських кредитів;

б) *товарний кредит* – позикові кошти у вигляді товарно-матеріальних цінностей;

в) *кредиторська заборгованість* – позикові кошти у вигляді тимчасового залучення коштів кредиторів;

г) *фінансовий лізинг* – позикові кошти у формі обладнання (на умовах фінансового лізингу).

9. За *формою забезпечення зобов'язань*:

а) *забезпечені заставою* – зобов'язання, для забезпечення яких використовується застава;

б) *забезпечені поручительством або гарантією* – зобов'язання, забезпечення яких здійснюється поручительством або гарантією;

в) *незабезпечені* – зобов'язання, під які немає забезпечення.

Важливість класифікації зобов'язань за формою забезпечення пов'язана з тим, що забезпечені зобов'язання у разі ліквідації підприємства погашаються у пріоритетному порядку.

У табл. 5.2 наведено порядок розрахунку окремих видів пасивів за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Таблиця 5.2

Класифікація і порядок розрахунку видів джерел формування капіталу (пасивів)

Ознака класифікації	Вид джерел формування капіталу (пасивів)	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)
Характер формування (власність)	1. Власний капітал. 2. Позиковий капітал.	1495 1595+1695+1700
Рівень відповідальності власного капіталу	1. Зареєстрований (пайовий) капітал. 2. Додатковий капітал.	1400 1405+1410+1415+ +1420
Тривалість використання	1. Постійний (перманентний) капітал. 2. Змінний капітал.	1495+1595 1695
Період погашення зобов'язань	1. Поточні зобов'язання і забезпечення. 2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення.	1695 1595
Терміновість сплати зобов'язань	1. Найбільш термінові зобов'язання. 2. Короткострокові зобов'язання і забезпечення. 3. Довгострокові зобов'язання і забезпечення.	сума із 1610 по 1650 ¹ 1600+1605 ² +1660+ +1665+1670 ² +1690 1595

1. Без урахування ряд. 1621. Включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650 (додаток В).

2. Додаткові статті (додаток В).

Поряд з аналізом пасивів (джерел формування капіталу) за наведеними в табл. 5.2 класифікаційними ознаками за даними форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» додатково вивчається *склад і структура*:

- *капітальних інвестицій за видами (рядки 280–330)*: капітальне будівництво; придбання (виготовлення) основних засобів; придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів; придбання (створення) нематеріальних активів; придбання (виращування) довгострокових біологічних активів; інші;

- *забезпечень і резервів за видами (рядки 710–775)*: забезпечення на виплату відпусток працівникам; забезпечення наступних витрат на: додаткове пенсійне забезпечення, виконання гарантійних зобов'язань, реструктуризацію, виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів; резерв сумнівних боргів.

Інформація щодо класифікації видів пасивів (джерел формування капіталу) за різними ознаками використовується в оцінюванні фінансового стану суб'єктів господарювання, зокрема:

- поділ пасивів за терміновістю сплати зобов'язань – в аналізі ліквідності та платоспроможності підприємства (тема 7);

- поділ пасивів за характером формування (власністю), рівнем відповідальності власного капіталу, тривалістю використання, періодом погашення зобов'язань – в аналізі фінансової стійкості підприємства (тема 8).

5.4. Аналіз співвідношення власного і позикового капіталу

Капітал – це засоби, що є в розпорядженні суб'єкта господарювання для здійснення діяльності з метою одержання прибутку. Формується капітал підприємства за рахунок як *власних (внутрішніх)*, так і *позикових (зовнішніх) джерел*.

Під час внутрішнього аналізу фінансового стану необхідно вивчити склад, структуру та динаміку власного і позикового капіталу, з'ясувати причини зміни окремих їх складових і дати оцінку цим змінам. У сучасних умовах *структура джерел формування капіталу* є фактором, який безпосередньо впливає на фінансовий стан підприємства – його фінансову стійкість, довгострокову платоспроможність, величини доходів і фінансових результатів, рентабельність діяльності.

Аналізуючи структуру джерел формування капіталу, необхідно враховувати особливості кожної їх складової.

Власний капітал – це власні джерела фінансування суб'єкта господарювання без зазначеного строку повернення, що внесені засновниками підприємства, накопичені впродовж періоду його діяльності за рахунок ре-

інвестованого прибутку та отримані в дарунок.

Власний капітал має велике значення як основа самостійності та незалежності підприємства. Він характеризується простотою залучення, забезпеченням більш стабільного фінансового стану та зниженням ризику банкрутства. Необхідність власного капіталу зумовлена вимогами самофінансування підприємств. Його особливість полягає в тому, що він інвестується на довгостроковій основі та піддається найменшому ризику. Чим більша його частка в загальній величині капіталу і відповідно менша частка позикових коштів, тим вищий рівень захисту кредиторів від збитків, а отже, менший фінансовий ризик втрат.

Аналіз власного капіталу вирішує такі завдання:

- виявлення основних джерел формування власного капіталу та визначення впливу їх змін на фінансову стійкість підприємства;
- встановлення правових і фінансових обмежень у розпорядженні поточним і нерозподіленим прибутком;
- оцінювання пріоритетності прав на отримання дивідендів;
- з'ясування першочерговості прав власників у разі ліквідації підприємства.

Аналізуючи власний капітал, необхідно визначити частку його окремих складових, дати оцінку змін їх величини і структури в динаміці.

Фактори зміни видів власного капіталу встановлюються за даними форми № 4 «Звіт про власний капітал» (НП(С)БО 1). До них належать:

- коригування (зміна облікової політики, виправлення помилок, інші зміни);
- розподіл прибутку (виплати власникам (дивіденди), спрямування прибутку до зареєстрованого (пайового) капіталу, відрахування до резервного капіталу);
- внески учасників (внески до капіталу, погашення заборгованості з капіталу);
- вилучення капіталу (викуп акцій (часток), перепродаж викуплених акцій (часток), анулювання викуплених акцій (часток), вилучення частки в капіталі, зменшення номінальної вартості акцій);
- інші зміни в капіталі.

Під час *аналізу нерозподіленого прибутку* необхідно оцінити зміну його частки в загальній величині власного капіталу. Тенденція до зниження цього показника може свідчити про падіння рівня ділової активності підприємства.

Важливою в оцінюванні власного капіталу є *зміна величин і співвідношення основного й оборотного капіталу*. Власний основний капітал визначається як різниця необоротних активів і довгострокового залученого капіталу, який використовується на фінансування необоротних активів. Величина власного оборотного капіталу обчислюється як різниця всього

власного капіталу і власного основного капіталу або як оборотні активи за мінусом поточних зобов'язань підприємства і довгострокового залученого капіталу, який використовується на фінансування оборотних активів.

Підвищення частки власного оборотного капіталу в загальній величині власного капіталу є свідченням більшої його мобільності за рахунок зростання високоліквідного капіталу, а також позитивної динаміки фінансової стійкості підприємства.

Одночасно слід ураховувати, що власний капітал обмежений у розмірах. Окрім того, фінансування діяльності підприємства тільки за рахунок власних коштів не завжди вигідне для нього, особливо коли виробництво має сезонний характер. При цьому в окремі періоди можуть накопичуватися надлишкові кошти на рахунках у банку, а в інші періоди їх не вистачає тиме.

Тому суб'єкти господарювання у процесі діяльності широко використовують *залучений капітал*: у вигляді довгострокових кредитів, як правило, під час формування необоротних активів; короткострокових кредитів банків – для формування оборотних активів. Виникнення і функціонування залученого капіталу пов'язане з необхідністю забезпечення безперервного процесу відтворення, з тимчасовим вивільненням коштів в одних підприємствах і появою потреби у них в інших.

Залучення позикових коштів сприяє поліпшенню фінансового стану за умови, що вони не заморожуються на тривалий час у господарській діяльності, а своєчасно повертаються. В іншому випадку може виникнути прострочена кредиторська заборгованість, що в підсумку призводить до виплати штрафів, застосування санкцій і погіршення фінансового стану.

Аналіз складу, структури та динаміки позикових коштів передбачає з'ясування *ролі довго- і короткострокових кредитів* у діяльності підприємства. Наявність довгострокових позикових коштів – позитивне явище, тому що дає можливість мати в розпорядженні підприємства залучені на тривалий час кошти.

Довгострокових кредитів може не бути в джерелах фінансування з причин невиконання їх залучення (за діючими умовами кредитування) або внаслідок незадовільного оцінювання банком кредитоспроможності підприємства. Потрібно звернути особливу увагу на те, що серед зобов'язань немає короткострокових кредитів банку, оскільки це один із чинників зниження рентабельності власного капіталу (за наявності об'єктів кредитування і прийнятних умов отримання кредиту).

Якщо підприємство в змозі забезпечити вищий рівень віддачі на вкладений капітал, ніж платить за кредитні ресурси, то, залучаючи позикові кошти, воно може контролювати більші грошові потоки, розширювати масштаби діяльності, підвищувати рентабельність власного (акціонерного) капіталу.

Як показує практика, *ефективність використання позикового капіталу вища, ніж власного капіталу*. Це пояснюється низкою причин:

1) для того, щоб взяти позикові кошти, позичальник обов'язково повинен змістовно обґрунтувати мету. Отримання позикових коштів означає, що позичальник впевнений у досягненні своєї мети та поверненні боргу;

2) позикові кошти беруть під певний процент, що підвищує відповідальність позичальника перед кредиторами;

3) якщо кредитором є банк, то він постійно контролює використання суб'єктом господарювання позикових коштів відповідно до визначеної мети;

4) юридичне оформлення документів про надання позикових коштів означає правову відповідальність позичальника.

Разом із тим необхідно враховувати, що пропорційно підвищенню частки позикового капіталу в джерелах формування капіталу зростає ризик зниження фінансової стабільності та платоспроможності підприємства, зменшується прибутковість сукупних активів унаслідок виплати позикового процента.

В окремих випадках, залежно від ситуації, що склалася, може бути більш вигідним використовувати власний капітал, менше залучати позикові кошти для зниження фінансового ризику. Хоча ефективнішим може бути використання позикового капіталу для отримання більших доходів, але з вищим фінансовим ризиком.

Отже, завдяки залученню позикових коштів підприємство отримує суттєві переваги. Однак за певних умов це може призвести до погіршення фінансового стану, тому важливим питанням в аналізі структури джерел формування капіталу є *оцінювання оптимальності співвідношення власного і позикового капіталу*.

На співвідношення власного і позикового капіталу впливає низка факторів, зумовлених внутрішніми і зовнішніми умовами діяльності суб'єкта господарювання та обраною ним фінансовою стратегією. До них належать:

⇒ розширення або скорочення обсягів діяльності (впливає на динаміку потреб у залученні коштів);

⇒ тривалість одного обороту оборотних активів;

⇒ співвідношення тривалості виробничо-комерційного циклу та періоду погашення поточної кредиторської заборгованості;

⇒ структура витрат підприємства;

⇒ накопичення надлишкових запасів, недіючого обладнання, матеріалів тощо;

⇒ вилучення коштів на створення сумнівної дебіторської заборгованості, що спричиняє збільшення додаткового залученого капіталу.

Оцінювання змін, які відбуваються у структурі джерел формування капіталу, може бути різним із позиції інвесторів і позиції підприємства.

Для інвесторів ситуація буде більш надійною, якщо частка власного капіталу перевищує 50 %, що виключає високий фінансовий ризик. Підприємства, як правило, зацікавлені у використанні залученого капіталу. Отримавши позикові кошти під менший процент, ніж рентабельність підприємства, можна розширити обсяги діяльності, підвищити прибутковість власного капіталу.

У теорії та практиці фінансового аналізу *проблема оптимального співвідношення власного і позикового капіталу не має однозначного вирішення*. Вчені-економісти по-різному оцінюють оптимальність співвідношення власного і позикового капіталу (наприклад, 70 : 30; 60 : 40; зазвичай – 50 : 50). Кожне підприємство має визначати його у взаємозв'язку зі структурою основного й оборотного капіталу, швидкістю оборотності оборотних коштів та іншими факторами.

На структуру джерел формування капіталу безпосередньо впливає *тривалість обороту коштів*. Підприємство, період обороту коштів у якого менший, може мати більшу частку позикових джерел у сукупних пасивах без загрози для власної платоспроможності та без збільшення ризику для кредиторів. Суб'єктам господарювання з високою оборотністю капіталу легше забезпечити надходження коштів і, отже, розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Такі підприємства є більш привабливими для інвесторів і кредиторів.

Важливе значення під час оцінювання раціональності структури джерел формування капіталу має *співвідношення тривалості виробничо-комерційного циклу та періоду погашення кредиторської заборгованості*. Чим більший період виробничо-комерційного циклу обслуговується капіталом кредиторів, тим меншою може бути частка власного капіталу в сукупних пасивах підприємства.

Ще один фактор, який впливає на співвідношення власних і позикових коштів, – *структура витрат підприємства*. Чим більша частка постійних витрат у собівартості продукції, тим вищий ризик неплатоспроможності підприємства, якщо з певних причин його доходи зменшуються. Отже, суб'єкти господарювання, в яких висока частка постійних витрат у загальній сумі витрат, повинні мати більшу частку власного капіталу.

Є підхід, що встановлює *залежність між власним капіталом і критичним обсягом реалізації (порогом рентабельності)*:

$$\hat{A}\hat{E}_0 = \frac{D_{\hat{E}}}{D} \times \hat{I} , \quad (5.2)$$

де BK_T – теоретична величина власного капіталу;

P_K – критичний обсяг реалізації (поріг рентабельності);

P – фактичний обсяг реалізації за відповідний період;

Π – сукупні пасиви.

Отже, якщо в умовах сформованого співвідношення доходів і витрат

частка власного капіталу є недостатньою, структура джерел формування капіталу небезпечна для кредиторів.

Таким чином, аналіз структури власного і позикового капіталу необхідний для оцінювання раціональності джерел фінансування діяльності підприємства та його ринкової стабільності. Цей чинник дуже важливий, по-перше, для зовнішніх користувачів інформації (наприклад, для банків, інвесторів, постачальників ресурсів) у зв'язку з визначенням ступеня фінансового ризику і, по-друге, для самого підприємства під час обґрунтування перспективних варіантів організації фінансів і вироблення фінансової стратегії.

5.5. Аналіз поточної кредиторської заборгованості

Значну частку в складі джерел формування капіталу підприємства мають позикові кошти, в тому числі кредиторська заборгованість. Тому необхідно поряд із дебіторською заборгованістю аналізувати і поточну кредиторську заборгованість, її склад, структуру, динаміку, а потім провести порівняльний аналіз із поточною дебіторською заборгованістю.

Кредиторська заборгованість – сума заборгованості підприємства кредиторам на певну дату. *Кредитори* – юридичні та фізичні особи, яким унаслідок минулих подій підприємство заборгувало певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Отже, кредиторська заборгованість розглядається як залучені на певний період у господарську діяльність підприємства оборотні кошти.

Поточна кредиторська заборгованість як поточні зобов'язання підприємства постачальникам та іншим контрагентам виникає внаслідок незбігу моменту отримання продукції з моментом перерахування коштів за неї. Стабільність фінансового стану характеризується величиною та якісним складом поточної кредиторської заборгованості, а її рух визначає стан платіжної дисципліни підприємства.

Деталізація аналізу поточної кредиторської заборгованості може проводитися з використанням викладеної в темі 4 методики аналізу дебіторської заборгованості. *Послідовність аналізу поточної кредиторської заборгованості включає такі етапи:*

1) оцінювання *величини, структури та динаміки* поточної кредиторської заборгованості за видами з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу;

2) дослідження *структури кредиторської заборгованості за строками утворення* з метою з'ясування стану платіжної дисципліни;

3) *комплексне оцінювання* поточної кредиторської заборгованості за системою відносних показників;

4) *порівняльний аналіз* поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості.

Охарактеризуємо наведені етапи аналізу поточної кредиторської заборгованості.

За даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» розраховується частка кожного виду поточної кредиторської заборгованості в загальній її величині, визначаються відхилення у структурі поточної кредиторської заборгованості, встановлюються причини змін її окремих видів і розробляються заходи для регулювання заборгованості, особливо тих її складових, які негативно впливають на діяльність підприємства.

Поточну кредиторську заборгованість необхідно аналізувати в розрізі всіх її структурних елементів, визначаючи реальність відповідних сум за інформацією укладених договорів, контрактів та інших документів, які засвідчують стан поточних розрахунків.

У процесі аналізу оцінюється поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги за строками непогашення, а також підстави її виникнення. Слід проводити аналіз господарських договорів, виконання яких призвело до збільшення кредиторської заборгованості, на предмет доцільності їх укладання відповідно до основного виду діяльності підприємства, а також умови їх виконання.

Неплатежі підприємства свідчать про серйозні фінансові труднощі, тому під час проведення аналізу слід установити *причини неплатежів*, до яких належать наявність невинуватеної дебіторської заборгованості, низький рівень рентабельності, іммобілізація оборотних активів.

Під час аналітичних досліджень слід виявити кредиторську заборгованість *припустиму (нормальну)*, що виникає в результаті виконання умов договорів, і *неприпустиму (невиправдану)*, що утворюється внаслідок порушення договірних умов і платіжної дисципліни.

До *невиправданої кредиторської заборгованості* належить прострочена заборгованість і заборгованість за невідфактурованими поставками. Для відстеження її величини і динаміки доцільно за даними відомості обліку розрахунків із постачальниками розглянути залишок зобов'язань за строками утворення невинуватеної заборгованості: строк сплати не настав; не сплачені в строк: від 1 до 30 днів, від 31 до 90 днів, від 91 до 180 днів і більш ніж півроку.

Значні суми простроченої кредиторської заборгованості свідчать про нестійкий фінансовий стан і виникнення кризових явищ. Особливу увагу необхідно звертати на наявність і зростання простроченої заборгованості перед бюджетом, позабюджетними фондами, зі страхування, з оплати праці та перед іншими кредиторами, існування якої призводить до застосування відповідних фінансових санкцій до підприємства.

Важливим напрямом аналізу поточної кредиторської заборгованості

є оцінювання її якості за системою відносних показників (табл. 5.3).

Таблиця 5.3

Показники комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості

Показник	Порядок розрахунку за даними форм № 1, 2 (рядки, графи)
Коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Ф. № 2: 2050}}{\text{Ф. № 1: (сума із 1610 по 1650}^1, \text{ гр.3+ сума із 1610 по 1650}^1, \text{ гр.4)} \div 2}$
Тривалість одного обороту (середній період погашення) поточної кредиторської заборгованості, днів	$360 \div \text{коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості}$
Частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі, %	$\frac{(\text{Ф. № 1: сума із 1610 по 1650}^1) \times 100}{\text{Ф. № 1: 1900}}$
Частка поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях, %	$\frac{(\text{Ф. № 1: сума із 1610 по 1650}^1) \times 100}{\text{Ф. № 1: 1595+1695+1700}}$
Частка поточної кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях, %	$\frac{(\text{Ф. № 1: сума із 1610 по 1650}^1) \times 100}{\text{Ф. № 1: 1695}}$
Відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів, %	$\frac{(\text{Ф. № 1: сума із 1610 по 1650}^1) \times 100}{\text{Ф. № 1: 1195}}$
Припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості, грн	$\frac{\text{Ф. № 1: сума із 1610 по 1650}^1}{\text{Ф. № 1: сума із 1125 по 1155}^2}$
Відношення поточної кредиторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	$\frac{(\text{Ф. № 1: сума із 1610 по 1650}^1) \times 100}{\text{Ф. № 2: 2000}}$
Коефіцієнт співвідношення періодів погашення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості	тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості

1. Без урахування ряд. 1621. Включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650 (додаток В).

2. Без урахування ряд. 1136 (додаток В).

Коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості показує кількість її оборотів за календарний рік. *Тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості* характеризує середню кількість днів, необхідних для здійснення платежів кредиторам.

Частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі, зобов'язаннях і забезпеченнях, поточних зобов'язаннях і забезпеченнях відображає рівень фінансової залежності підприємства від кредиторських запо-

зичень.

Про поліпшення стану платіжно-розрахункових відносин підприємства свідчить зниження показників, які визначаються *відношенням поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів і чистого доходу*. Також важливою ознакою ефективності розрахунків є наближення до 1 значень показників, які характеризують, скільки *припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості та співвідношення періодів погашення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості*.

Важливим є дослідження дебіторської та кредиторської заборгованості у взаємозв'язку. Для проведення порівняльного аналізу складається *розрахунковий баланс*, в якому порівнюються за видами і в цілому суми поточної дебіторської (розміщення активів) та поточної кредиторської (джерела формування капіталу) заборгованості.

Результатом порівняльного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості має бути виявлення одного з видів сальдо:

а) *дебетового (активного) сальдо*, тобто перевищення загальної суми поточної дебіторської заборгованості над сумою поточної кредиторської заборгованості – свідчить про те, що частина оборотних активів вилучена з господарської діяльності підприємства і перебуває в обороті дебіторів;

б) *кредитового (пасивного) сальдо*, тобто перевищення загальної суми поточної кредиторської заборгованості над сумою поточної дебіторської заборгованості – характеризує залучення підприємством у господарську діяльність коштів юридичних і фізичних осіб.

Значне перевищення поточної дебіторської заборгованості, особливо за товари, роботи, послуги, свідчить про безпроцентне кредитування інших підприємств, що стає причиною фінансових труднощів самого підприємства. Суттєве перевищення поточної кредиторської заборгованості також негативно характеризує діяльність підприємства та свідчить про напруженість його фінансового стану і платіжних зобов'язань.

У процесі виробничо-фінансової діяльності підприємств досить часто трапляються випадки, коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі дослідники трактують це як раціональне використання фінансових ресурсів, оскільки підприємство залучає в господарську діяльність більше коштів, ніж відволікає з обороту. Але практичні працівники оцінюють таку ситуацію негативно, оскільки підприємство змушене погашати свої зобов'язання перед кредиторами незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Для *ефективного управління кредиторською заборгованістю* необхідно:

⇒ стежити за співвідношенням сум дебіторської та кредиторської

заборгованості;

⇒ контролювати стан розрахунків за простроченою заборгованістю, своєчасно виявляти неприпустимі види кредиторської заборгованості, до яких насамперед належить прострочена заборгованість постачальникам, за платежами до бюджету тощо.

5.6. Методичні підходи до формулювання висновків за результатами аналізу джерел формування капіталу підприємства

Підсумком аналізу складу, структури та динаміки джерел формування капіталу (пасивів) має бути формулювання *комплексних висновків*, у яких наводяться *позитивні та негативні ознаки і тенденції у фінансовому стані підприємства*.

До *основних позитивних характеристик* фінансового стану з погляду загальної інформації пасиву балансу слід віднести такі.

1. Збільшення абсолютної величини власного капіталу, зростання його частки в джерелах формування капіталу, що вказує на підвищення рівня фінансової стійкості підприємства.

Зміна співвідношення власного і позикового капіталу, їх динаміка визначає економічну незалежність підприємства, стан його фінансової автономії. Якщо частка власного капіталу більша, ніж позикового, то фінансовий ризик кредиторів та інвесторів менший. Хоча залучення капіталу є необхідною об'єктивною передумовою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання.

Підвищення частки власного капіталу в джерелах формування капіталу відбуватиметься за таких змін складових пасиву:

- темп приросту власного капіталу перевищує темп приросту зобов'язань і забезпечень;
- власний капітал збільшується, а зобов'язання і забезпечення зменшуються (або залишаються незмінними);
- власний капітал залишається сталим, а зобов'язання і забезпечення зменшуються;
- власний капітал зменшується повільніше, ніж зобов'язання і забезпечення.

2. Збільшення абсолютної величини і підвищення частки довгострокового залученого капіталу в джерелах формування капіталу. Наявність довгострокових кредитів свідчить про зростання фінансових можливостей підприємства в оперативному маневруванні джерелами покриття його потреб, а отже, про довіру до підприємства з боку комерційних банків та інших кредиторів. Чим більша величина і частка довгострокового капіталу,

тим (у більшості випадків) кращий фінансовий стан підприємства.

3. Скорочення у динаміці сум поточної кредиторської заборгованості за видами і в цілому, зниження її частки в джерелах формування капіталу, зобов'язаннях і забезпеченнях, поточних зобов'язаннях і забезпеченнях.

Якщо поточна кредиторська заборгованість зростає, то темп її приросту має бути меншим від темпу приросту оборотних активів (особливо високоліквідних активів), що матиме позитивний вплив на рівень платоспроможності підприємства.

4. Приблизна рівновага між сумами і динамікою (темпами приросту) поточної кредиторської та поточної дебіторської заборгованості, що є ознакою ефективних платіжно-розрахункових відносин підприємства.

5. Відсутність сум або їх скорочення за так званими «негативними» статтями пасиву балансу: непокритий збиток (рядок 1420), неоплачений капітал (рядок 1425), вилучений капітал (рядок 1430), наявність яких впливає на зменшення величини власного капіталу.

Також за даними бухгалтерського обліку необхідно з'ясувати наявність і зміни довго- і короткострокових кредитів банків у частині сум, які не погашені в строк за умовами кредитних угод.

Протилежні до наведених ознак і тенденцій вважатимуться негативними в оцінюванні фінансового стану підприємства за інформацією пасиву балансу.

Своєчасне дослідження наявних аналітичних характеристик дає змогу оперативно враховувати зміни в складі та структурі джерел формування капіталу за обґрунтування системи заходів щодо поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання.

Запитання для самоперевірки знань

- 1. Що таке власний капітал? Які функції він виконує?*
- 2. Який економічний зміст видів власного капіталу?*
- 3. Що таке зобов'язання? На які види вони поділяються?*
- 4. Що таке забезпечення і непередбачене зобов'язання?*
- 5. Який зміст статей розділу II пасиву балансу «Довгострокові зобов'язання і забезпечення»?*
- 6. Який зміст статей розділу III пасиву балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення»?*
- 7. Які завдання вирішує аналіз джерел формування капіталу?*
- 8. Як будується пасив скороченого аналітичного балансу?*
- 9. Які показники належать до горизонтального і вертикального аналізу пасиву скороченого аналітичного балансу?*
- 10. Яка система структурних показників використовується в аналізі структури джерел формування капіталу (пасивів)?*

11. Як поділяються пасиви за характером формування (власністю)?
12. Як поділяється власний капітал за ознакою рівня відповідальності?
13. Які виокремлюються види власного капіталу за формами існування?
14. Як класифікують зобов'язання за періодом погашення, за терміновістю сплати?
15. З якою метою можуть залучатися позикові кошти? Як вони поділяються за формою залучення?
16. Як поділяються зобов'язання за формою забезпечення?
17. Як інформація щодо класифікації видів пасивів (джерел формування капіталу) за різними ознаками використовується в оцінюванні фінансового стану підприємств?
18. Які завдання дає змогу вирішити аналіз власного капіталу?
19. У результаті впливу яких факторів може відбуватися зміна видів власного капіталу?
20. Що необхідно з'ясувати під час проведення аналізу довго- і короткострокових кредитів?
21. Які причини зумовлюють вищу ефективність використання позикового капіталу порівняно з ефективністю використання власного капіталу?
22. Які фактори впливають на співвідношення власного і позикового капіталу?
23. Як встановлюється залежність між власним капіталом і критичним обсягом реалізації (порогом рентабельності)?
24. Що таке кредиторська заборгованість, припустима та невиправдана заборгованість? Хто такі кредитори?
25. З яких етапів складається послідовність аналізу поточної кредиторської заборгованості?
26. Як проводиться розрахунок показників комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості? Яким є їх економічний зміст?
27. Як проводиться порівняльний аналіз поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості? Що таке дебетове (активне) і кредитове (пасивне) сальдо?
28. Що необхідно для ефективного управління кредиторською заборгованістю?
29. Які ознаки і тенденції у фінансовому стані підприємства можна вважати позитивними з погляду загальної інформації пасиву балансу?
30. За яких варіантів зміни складових пасиву підвищуватиметься частка власного капіталу в джерелах формування капіталу?
31. Чому для позитивного оцінювання фінансового стану важливою є приблизна рівновага між сумами і динамікою поточної кредиторської та поточної дебіторської заборгованості?

Тести

Серед наведених відповідей на тестові питання знайдіть повну правильну відповідь.

5.1. Власний капітал – це:

- а) зареєстрований (пайовий) капітал;
- б) нерозподілений прибуток;
- в) валюта балансу за мінусом оборотних активів;
- г) частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

5.2. Власний капітал виконує функції:

- а) довгострокового фінансування;
- б) фінансування ризику;
- в) самостійності та влади;
- г) розподілу доходів, прибутків та активів;
- д) усі відповіді правильні.

5.3. Власний капітал є гарантією захисту капіталу кредиторів і відшкодування збитків – це функція:

- а) довгострокового фінансування;
- б) фінансування ризику;
- в) самостійності та влади;
- г) розподілу доходів, прибутків та активів.

5.4. Величина власного капіталу визначає рівень фінансової незалежності та впливу власника – це функція:

- а) довгострокового фінансування;
- б) фінансування ризику;
- в) самостійності та влади;
- г) розподілу доходів, прибутків та активів.

5.5. Що не належить до видів власного капіталу:

- а) зареєстрований (пайовий) капітал;
- б) резервний капітал;
- в) векселі видані;
- г) нерозподілений прибуток?

5.6. Який з наведених видів пасивів належить до власного капіталу:

- а) довгострокові кредити банків;
- б) вкладений капітал;
- в) поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- г) доходи майбутніх періодів?

5.7. Зобов'язання і забезпечення відображаються у:

- а) розділах II, III пасиву балансу;
- б) розділах III, IV пасиву балансу;
- в) розділах II, III, IV пасиву балансу;
- г) розділі IV пасиву балансу.

5.8. Зобов'язання класифікується як поточне, якщо воно:

- а) є короткостроковими кредитами банків;

б) буде погашене протягом операційного циклу підприємства або повинне бути погашене протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу;

в) є кредиторською заборгованістю;

г) буде погашене протягом періоду, що перевищує календарний рік.

5.9. Який вид пасивів не належить до поточних зобов'язань і забезпечень:

а) неоплачений капітал;

б) короткострокові кредити банків;

в) поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;

г) поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом?

5.10. Який з наведених видів пасивів належить до поточних зобов'язань і забезпечень:

а) зареєстрований (пайовий) капітал;

б) вилучений капітал;

в) відстрочені податкові зобов'язання;

д) поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги?

5.11. Який вид зобов'язань не належить до довгострокових зобов'язань і забезпечень:

а) довгострокові кредити банків;

б) поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;

в) відстрочені податкові зобов'язання?

5.12. Зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу – це:

а) довгострокові зобов'язання;

б) поточні зобов'язання;

в) забезпечення;

г) непередбачені зобов'язання.

5.13. Джерела формування капіталу включають:

а) власний капітал, зобов'язання і забезпечення;

б) статутний капітал, зобов'язання і забезпечення, доходи майбутніх періодів;

в) необоротні та оборотні активи.

5.14. До складу зобов'язань і забезпечень не належать:

а) довгострокові зобов'язання і забезпечення;

б) поточні зобов'язання і забезпечення;

в) зареєстрований (пайовий) капітал.

5.15. Сума рядків балансу із 1610 по 1650 – це:

а) поточна дебіторська заборгованість;

б) поточна кредиторська заборгованість;

в) поточні зобов'язання і забезпечення;

г) зобов'язання і забезпечення.

5.16. Який з наведених показників не належить до горизонтального

аналізу пасиву скороченого аналітичного балансу:

- а) абсолютні зміни видів пасивів;
- б) відносні зміни видів пасивів у відсотках;
- в) зміни частки?

5.17. Який з наведених показників не належить до аналізу структури пасивів:

- а) частка зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу;
- б) частка поточних зобов'язань і забезпечень у зобов'язаннях і забезпеченнях;
- в) частка поточної кредиторської заборгованості в джерелах формування капіталу;
- г) частка оборотних активів у майні;
- д) частка поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях?

5.18. Нормативне значення показника частки власного капіталу в джерелах формування капіталу:

- а) $\geq 70\%$;
- б) $< 50\%$;
- в) $\geq 60\%$;
- г) $\geq 50\%$;
- д) $\geq 40\%$.

5.19. Пасиви поділяються на власний капітал і позиковий капітал за ознакою:

- а) рівень відповідальності власного капіталу;
- б) період погашення зобов'язань;
- в) характер формування;
- г) терміновість сплати зобов'язань.

5.20. За якою ознакою власний капітал поділяється на інвестований, дарчий і нерозподілений:

- а) рівень відповідальності;
- б) форма існування;
- в) тривалість використання?

5.21. Що включає постійний (перманентний) капітал:

- а) усі види власного капіталу та довгострокових зобов'язань і забезпечень;
- б) усі види власного капіталу;
- в) усі види зобов'язань і забезпечень;
- г) усі види поточних зобов'язань і забезпечень?

5.22. Зобов'язання поділяються на поточні та довгострокові за ознакою:

- а) тривалість використання;
- б) терміновість сплати зобов'язань;
- в) період погашення зобов'язань;
- г) мета залучення позикових коштів.

5.23. За ознакою терміновості сплати зобов'язання поділяються на:

- а) поточні, довгострокові, умовні (потенційні);
- б) найбільш термінові, короткострокові, довгострокові;
- в) коротко- і довгострокові кредити;
- г) поточні та довгострокові зобов'язання і забезпечення.

5.24. До якого виду зобов'язань належать короткострокові кредити банків і поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями:

- а) довгострокових зобов'язань і забезпечень;
- б) короткострокових зобов'язань і забезпечень;
- в) найбільш термінових зобов'язань?

5.25. Сума рядків пасиву балансу із 1610 по 1650 – це:

- а) довгострокові зобов'язання і забезпечення;
- б) короткострокові зобов'язання і забезпечення;
- в) найбільш термінові зобов'язання;
- г) поточні зобов'язання і забезпечення.

5.26. Як використовується інформація щодо поділу пасивів за терміновістю сплати зобов'язань:

- а) в аналізі ліквідності та платоспроможності підприємства;
- б) в аналізі фінансової стійкості підприємства;
- в) в аналізі ефективності використання капіталу?

5.27. За якою формою фінансової звітності встановлюються фактори зміни видів власного капіталу:

- а) формою № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;
- б) формою № 4 «Звіт про власний капітал»;
- в) формою № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»?

5.28. Факторами зміни видів власного капіталу є:

- а) коригування;
- б) розподіл прибутку;
- в) внески учасників;
- г) вилучення капіталу;
- д) усі наведені фактори.

5.29. Які фактори впливають на співвідношення власного і позикового капіталу:

- а) розширення або скорочення обсягів діяльності;
- б) тривалість одного обороту оборотних активів;
- в) співвідношення тривалості виробничо-комерційного циклу та періоду погашення поточної кредиторської заборгованості;
- г) структура витрат підприємства;
- д) усі наведені фактори?

5.30. За високої частки постійних витрат у загальній сумі витрат необхідно:

- а) знижувати частку власного капіталу;
- б) підвищувати частку власного капіталу.

5.31. Сума заборгованості підприємства кредиторам на певну дату – це визначення:

- а) дебіторської заборгованості;
- б) поточних зобов'язань і забезпечень;
- в) довгострокових зобов'язань і забезпечень;
- г) кредиторської заборгованості.

5.32. Кредиторська заборгованість розглядається як:

- а) вилучені на певний період із господарської діяльності підприємства оборотні кошти;
- б) залучені на певний період у господарську діяльність підприємства оборотні кошти;
- в) незаконний перерозподіл коштів між власниками активів.

5.33. В аналізі величини, структури та динаміки поточної кредиторської заборгованості за видами використовується інформація:

- а) форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;
- б) форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»;
- в) форми № 4 «Звіт про власний капітал»;
- г) усіх наведених форм.

5.34. Відношенням собівартості реалізованої продукції до середньорічної величини поточної кредиторської заборгованості визначається:

- а) коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості;
- б) тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості;
- в) коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості;
- г) частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі;
- д) частка поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях.

5.35. Тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості – 20 днів. Скільки оборотів здійснює поточна кредиторська заборгованість за календарний рік:

- а) 20;
- б) 36;
- в) 18?

5.36. Який з наведених показників має найвище значення:

- а) частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі;
- б) частка поточної кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях;
- в) частка поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях?

5.37. Ознаками поліпшення фінансового стану підприємства є такі зміни показників:

- а) зростання коефіцієнта обертання поточної кредиторської заборгованості;
- б) збільшення частки поточної кредиторської заборгованості в капіталі;
- в) зниження відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів;
- г) збільшення відношення поточної кредиторської заборгованості до

чистого доходу;

д) правильні відповіді а) і в);

е) правильні відповіді б) і г).

5.38. У розрахунку на 1 грн поточної дебіторської заборгованості припадає 1,05 грн поточної кредиторської заборгованості, що означає:

а) суттєве перевищення поточної кредиторської заборгованості над поточною дебіторською;

б) суттєве перевищення поточної дебіторської заборгованості над поточною кредиторською;

в) приблизну рівновагу між поточною дебіторською та поточною кредиторською заборгованістю.

5.39. Коефіцієнт співвідношення періодів погашення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості становить 0,5, що означає:

а) поточна дебіторська заборгованість удвічі швидше обертається, ніж поточна кредиторська;

б) поточна кредиторська заборгованість удвічі швидше обертається, ніж поточна дебіторська;

в) приблизну рівновагу між тривалістю одного обороту поточної дебіторської та тривалістю одного обороту поточної кредиторської заборгованості.

5.40. Коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості становить 9. Чому дорівнює середній період погашення поточної кредиторської заборгованості:

а) 60 днів;

б) 180 днів;

в) 40 днів?

5.41. Період погашення поточної дебіторської заборгованості – 30 днів, період погашення поточної кредиторської заборгованості – 45 днів. Чому дорівнює коефіцієнт співвідношення періодів погашення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості:

а) 1,5;

б) 0,667;

в) 2,0?

5.42. Дебетове (активне) сальдо:

а) є перевищенням загальної суми поточної дебіторської заборгованості над сумою поточної кредиторської заборгованості;

б) є перевищенням загальної суми поточної кредиторської заборгованості над сумою поточної дебіторської заборгованості;

в) характеризує залучення підприємством у господарську діяльність коштів юридичних і фізичних осіб.

5.43. Економічний зміст дебетового сальдо:

а) характеризує залучення підприємством у господарську діяльність коштів юридичних і фізичних осіб;

б) свідчить про те, що частина оборотних активів вилучена з госпо-

дарської діяльності підприємства;

в) є перевищенням загальної суми поточної кредиторської заборгованості над сумою поточної дебіторської заборгованості.

5.44. Перевищення загальної суми поточної кредиторської заборгованості над сумою поточної дебіторської заборгованості – це сальдо:

- а) дебетове;
- б) кредитове;
- в) активне.

5.45. Економічний зміст кредитового сальдо:

а) характеризує залучення підприємством у господарську діяльність коштів юридичних і фізичних осіб;

б) свідчить про те, що частина оборотних активів вилучена з господарської діяльності підприємства;

в) є перевищенням загальної суми поточної дебіторської заборгованості над сумою поточної кредиторської заборгованості.

5.46. Яка з наведених характеристик фінансового стану підприємства є позитивною за інформацією пасиву балансу:

а) зниження частки власного капіталу в джерелах формування капіталу;

б) суттєве перевищення поточної кредиторської заборгованості над поточною дебіторською заборгованістю;

в) скорочення у динаміці сум поточної кредиторської заборгованості;

г) наявність сум за так званими «негативними» статтями пасиву?

5.47. Якщо темп приросту власного капіталу перевищує темп приросту зобов'язань і забезпечень, відбуватиметься:

а) підвищення частки зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу;

б) підвищення частки власного капіталу в джерелах формування капіталу;

в) зниження частки власного капіталу в джерелах формування капіталу.

5.48. Підвищення частки власного капіталу в джерелах формування капіталу відбуватиметься за таких змін складових пасиву:

а) темп приросту власного капіталу є меншим від темпу приросту зобов'язань і забезпечень;

б) власний капітал зменшується, а зобов'язання і забезпечення збільшуються;

в) власний капітал залишається сталим, а зобов'язання і забезпечення зменшуються;

г) власний капітал зменшується швидше, ніж зобов'язання і забезпечення.

5.49. Зниження частки поточної кредиторської заборгованості в джерелах формування капіталу – це:

а) негативна тенденція у фінансовому стані підприємства;

б) негативна ознака у фінансовому стані підприємства;

- в) позитивна ознака у фінансовому стані підприємства;
- г) позитивна тенденція у фінансовому стані підприємства.

5.50. Темп приросту поточної дебіторської заборгованості становить 5 %, темп приросту поточної кредиторської заборгованості – 25 %. Яким буде оцінювання такої динаміки:

- а) позитивна ознака у фінансовому стані підприємства;
- б) негативна ознака у фінансовому стані підприємства;
- в) негативна тенденція у фінансовому стані підприємства;
- г) позитивна тенденція у фінансовому стані підприємства?

Практичні завдання (умови, приклади розрахунків і висновків)

1. Аналіз складу, структури та динаміки пасивів (джерел формування капіталу)

Завдання 5.1

За методикою, наведеною в пасиві скороченого аналітичного балансу (табл. 5.1), проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз джерел формування капіталу підприємства (табл. 5.4). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 5.4

Горизонтальний і вертикальний аналіз джерел формування капіталу підприємства (станом на кінець року)

Вид пасивів (джерел формування капіталу)	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	част- ки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	$7=5 \div 1 \times 100$
Джерела формування капіталу – всього	58413	100,0	65533	100,0	+7120	–	+12,2
1. Власний капітал	54554	93,4	63191	96,4	+8637	+3,0	+15,8
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	6755	11,6	8296	12,7	+1541	+1,1	+22,8
1.2. Резервний капітал	35565	60,9	39124	59,7	+3559	-1,2	+10,0
1.3. Нерозподілений прибуток	6325	10,8	10086	15,4	+3761	+4,6	+59,5
2. Зобов'язання і забезпечення	3859	6,6	2342	3,6	-1517	-3,0	-39,3

Продовж. табл. 5.4

А	1	2	3	4	5	6	7
2.1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	735	1,3	370	0,6	-365	-0,7	-49,7
2.2. Поточні зобов'язання і забезпечення	3124	5,3	1972	3,0	-1152	-2,3	-36,9
2.2.1. Поточна кредиторська заборгованість	2115	3,6	1303	2,0	-812	-1,6	-38,4
2.3. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-	-	-	-

Результати горизонтального і вертикального аналізу джерел формування капіталу (табл. 5.4) свідчать про наявність переважно позитивних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією пасиву балансу, а саме:

- у звітному році порівняно з базовим вартість джерел формування капіталу збільшилася на 7120 тис. грн, або 12,2 %. При цьому власний капітал зріс на 8637 тис. грн (15,8 %), а зобов'язання і забезпечення зменшилися на 1517 тис. грн (39,3 %). Така динаміка складових пасиву балансу зумовила підвищення частки власного капіталу в джерелах формування капіталу з 93,4 до 96,4 % (на 3,0 в. п.) і, відповідно, зниження частки зобов'язань і забезпечень з 6,6 до 3,6 %. Отже, підприємство підвищило рівень фінансової стійкості за критерієм забезпеченості власним капіталом;

- у складі власного капіталу зареєстрований (пайовий) капітал збільшився на 1541 тис. грн (22,8 %), резервний капітал – на 3559 тис. грн (10,0 %), нерозподілений прибуток – на 3761 тис. грн (59,5 %). Найбільшу частку в джерелах формування капіталу становить резервний капітал – 59,7 % на кінець звітнього року;

- у балансі (додатки А, Б) не міститься сум за «негативними» статтями пасиву: неоплачений капітал, вилучений капітал;

- зменшилася залежність підприємства від довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень (їх суми скоротилися відповідно на 365 тис. грн (49,7 %) і 1152 тис. грн (36,9 %));

- поточна кредиторська заборгованість зменшилася на 812 тис. грн, або 38,4 %. Зниження її частки в джерелах формування капіталу з 3,6 % у базовому році до 2,0 % у звітному році (на 1,6 в. п.) свідчить про поліпшення стану розрахунків підприємства з кредиторами.

Водночас на підприємстві залишається нерівновага між сумами поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості. Зокрема, за даними табл. 3.4 і 5.4 поточна дебіторська заборгованість перевищувала

поточну кредиторську заборгованість на кінець базового року в 4,2 раза, а на кінець звітного року це співвідношення зменшилося до 1,6 раза. Така динаміка пояснюється тим, що впродовж періоду дослідження поточна дебіторська заборгованість скоротилася на 76,9 %, а кредиторська заборгованість – на 38,4 %. Отже, шляхи зміцнення майнового стану підприємства пов'язані насамперед з удосконаленням управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

Завдання 5.2

За системою структурних показників (табл. 5.5) проаналізуйте структуру джерел формування капіталу (пасивів) підприємства. Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки, табл. 5.4.

Методика виконання

Таблиця 5.5

Показники структури джерел формування капіталу (пасивів) підприємства (станом на кінець року), %

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-), в. п.
Частка:			
власного капіталу в джерелах формування капіталу	93,4	96,4	+3,0
зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу	6,6	3,6	-3,0
довгострокових зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу	1,3	0,6	-0,7
довгострокових зобов'язань і забезпечень у зобов'язаннях і забезпеченнях	19,0	15,8	-3,2
поточних зобов'язань і забезпечень у джерелах формування капіталу	5,3	2,8	-2,5
поточних зобов'язань і забезпечень у зобов'язаннях і забезпеченнях	81,0	78,2	-2,8
поточної кредиторської заборгованості в джерелах формування капіталу	3,6	2,0	-1,6
поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях	54,8	55,6	+0,8
поточної кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях	67,7	66,1	-1,6

За рівнем і динамікою показників структури джерел формування капіталу (пасивів) (табл. 5.5) позитивними характеристиками майнового стану підприємства є:

- підвищення частки власного капіталу в джерелах формування капіталу з 93,4 % на кінець базового року до 96,4 % на кінець звітного року;
- відповідно зниження частки зобов'язань і забезпечень у джерелах

формування капіталу з 6,6 до 3,6 %;

- зниження частки довгострокових зобов'язань і забезпечень: у джерелах формування капіталу – на 0,7 в. п. (із 1,3 до 0,6 %), у зобов'язаннях і забезпеченнях – на 3,2 в. п. (із 19,0 до 15,8 %).

До негативної тенденції у майновому стані підприємства за показниками структури пасивів належить підвищення частки поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях на 0,8 в. п. (із 54,8 до 55,6 %). Незважаючи на таку динаміку, залежність підприємства від поточної кредиторської заборгованості залишається незначною (2,0 % у структурі джерел формування капіталу станом на кінець звітнього року проти 3,6 % у базовому році).

Завдання 5.3

З урахуванням поділу видів джерел формування капіталу за класифікаційними ознаками (табл. 5.2) проаналізуйте склад, структуру та динаміку пасивів балансу підприємства (табл. 5.6). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 5.6

Аналіз складу, структури та динаміки пасивів балансу підприємства (станом на кінець року)

Вид джерел формування капіталу (пасивів)	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	7=5÷1 ×100
<i>За характером формування (власністю)</i>							
Власний капітал	54554	93,4	63191	96,4	+8637	+3,0	+15,8
Позиковий капітал	3859	6,6	2342	3,6	-1517	-3,0	-39,3
Усього	58413	100,0	65533	100,0	+7120	-	+12,2
<i>За рівнем відповідальності власного капіталу</i>							
Зареєстрований (пайовий) капітал	6755	12,4	8296	13,1	+1541	+0,7	+22,8
Додатковий капітал	47799	87,6	54895	86,9	+7096	-0,7	+14,8
Усього	54554	100,0	63191	100,0	+8637	-	+15,8
<i>За тривалістю використання</i>							
Постійний капітал	55289	94,7	63561	97,0	+8272	+2,3	+15,0
Змінний капітал	3124	5,3	1972	3,0	-1152	-2,3	-36,9
Усього	58413	100,0	65533	100,0	+7120	-	+12,2
<i>За періодом погашення зобов'язань</i>							
Поточні зобов'язання і забезпечення	3124	81,0	1972	84,2	-1152	+3,2	-36,9

Продовж. табл. 5.6

А	1	2	3	4	5	6	7
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	735	19,0	370	15,8	-365	-3,2	-49,7
Усього	3859	100,0	2342	100,0	-1517	–	-39,3
<i>За терміновістю сплати зобов'язань</i>							
Найбільш термінові зобов'язання	2115	54,8	1303	55,6	-812	+0,8	-38,4
Короткострокові зобов'язання і забезпечення	1009	26,1	669	28,6	-340	+2,5	-33,7
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	735	19,1	370	15,8	-365	-3,3	-49,7
Усього	3859	100,0	2342	100,0	-1517	–	-39,3

За результатами аналізу складу, структури та динаміки пасивів балансу підприємства (табл. 5.6) можна сформулювати такі висновки:

- у структурі пасивів за характером формування (власністю) частка власного капіталу зросла з 93,4 до 96,4 %, а позикового капіталу відповідно знизилася з 6,6 до 3,6 %. Це пояснюється тим, що у звітному році порівняно з базовим власний капітал збільшився на 15,8 %, а позиковий капітал зменшився на 39,3 %;

- за рівнем відповідальності власного капіталу збільшився як зареєстрований (пайовий) капітал (на 1541 тис. грн, або 22,8 %), так і додатковий капітал (на 7096 тис. грн, або 14,8 %). Останнє відбулося за рахунок збільшення резервного капіталу і нерозподіленого прибутку;

- за тривалістю використання постійний капітал збільшився на 8272 тис. грн, що становить 15,0 %, а змінний капітал зменшився на 1152 тис. грн, або 36,9 %;

- за періодом погашення поточні зобов'язання і забезпечення зменшилися на 1152 тис. грн (36,9 %), а довгострокові зобов'язання і забезпечення – на 365 тис. грн (49,7 %). У результаті частка поточних зобов'язань і забезпечень у зобов'язаннях і забезпеченнях зросла з 81,0 до 84,2 %, а довгострокових зобов'язань і забезпечень відповідно знизилася з 19,0 до 15,8 %;

- у структурі зобов'язань за ознакою терміновості сплати частка найбільш термінових зобов'язань зросла з 54,8 до 55,6 %, короткострокових зобов'язань і забезпечень – з 26,1 до 28,6 %, а довгострокових зобов'язань і забезпечень знизилася з 19,1 до 15,8 %. Незначні зміни в структурі зобов'язань за терміновістю сплати пояснюються приблизно однаковими темпами зниження найбільш термінових, коротко- і довгострокових зобов'язань і забезпечень. Динаміка і структура зобов'язань за терміновістю сплати, як і поділ оборотних активів за рівнем ліквідності, впливають на оцінювання ліквідності балансу та платоспроможності підприємства.

2. Аналіз власного і позикового капіталу

Завдання 5.4

Проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз власного капіталу підприємства (табл. 5.7). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 5.7

Горизонтальний і вертикальний аналіз власного капіталу підприємства (станом на кінець року)

Вид власного капіталу	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	7=5÷1 ×100
Власний капітал – усього	54554	100,0	63191	100,0	+8637	–	+15,8
1. Зареєстрований (пайовий) капітал	6755	12,4	8296	13,1	+1541	+0,7	+22,8
2. Капітал у дооцінках	-	-	-	-	-	-	-
3. Додатковий капітал	5909	10,8	5685	9,0	-224	-1,8	-3,8
4. Резервний капітал	35565	65,2	39124	61,9	+3559	-3,3	+10,0
5. Нерозподілений прибуток	6325	11,6	10086	16,0	+3761	+4,4	+59,5
6. Неоплачений капітал	(-)	×	(-)	×	-	×	-
7. Вилучений капітал	(-)	×	(-)	×	-	×	-
8. Інші резерви ¹	-	-	-	-	-	-	-

1. Додаткова стаття: ряд. 1435 (додаток В).

За результатами горизонтального і вертикального аналізу власного капіталу підприємства (табл. 5.7) у звітному році порівняно з базовим його вартість зросла на 8637 тис. грн, що становить 15,8 %. Це відбулося за рахунок збільшення зареєстрованого (пайового) капіталу (на 1541 тис. грн, або 22,8 %), резервного капіталу (на 3559 тис. грн, або 10,0 %) і нерозподіленого прибутку (на 3761 тис. грн, або 59,5 %). Частка зареєстрованого (пайового) капіталу у власному капіталі зросла з 12,4 до 13,1 %, нерозподіленого прибутку – з 11,6 до 16,0 %, а частка резервного капіталу знизилася з 65,2 до 61,9 %. Що стосується додаткового капіталу, то його вартість

зменшилася на 224 тис. грн (3,8 %), а його частка у власному капіталі знизилася з 10,8 до 9,0 %.

У цілому склад і структура власного капіталу підприємства сприяють ефективному його використанню.

Завдання 5.5

Проведіть аналіз факторів зміни власного капіталу підприємства (табл. 5.8). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 4 «Звіт про власний капітал» за два роки.

Методика виконання

Аналіз факторів зміни власного капіталу підприємства (табл. 5.8) дає змогу сформулювати такі висновки:

- зареєстрований (пайовий) капітал у базовому і звітному роках збільшився відповідно на 1561 і 1541 тис. грн за рахунок перевищення внесків до капіталу над вилученням частки в капіталі;

- додатковий капітал зменшився у базовому і звітному роках відповідно на 85 і 224 тис. грн у зв'язку з уцінкою основних засобів;

- резервний капітал збільшився у результаті відрахувань з чистого прибутку: в базовому році – на 7649 тис. грн, звітному році – на 3559 тис. грн;

- нерозподілений прибуток у базовому році зменшився на 4012 тис. грн, а в звітному році збільшився на 3761 тис. грн;

- у цілому власний капітал збільшився за рахунок чистого прибутку (6325 тис. грн – базовий рік, 10086 тис. грн – звітний рік) і зменшився у результаті уцінки основних засобів (85 тис. грн – базовий рік, 224 тис. грн – звітний рік), відрахувань до резервного капіталу (923 тис. грн – базовий рік, 928 тис. грн – звітний рік) і вилучення частки в капіталі (204 тис. грн – базовий рік, 297 тис. грн – звітний рік).

Загалом динаміка змін у складі власного капіталу є позитивною.

Завдання 5.6

Проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз позикового капіталу підприємства (табл. 5.9). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

За результатами горизонтального і вертикального аналізу позикового капіталу підприємства (табл. 5.9) у звітному році порівняно з базовим його величина зменшилася на 1517 тис. грн, що становить 39,3 %. При цьому довгострокові зобов'язання і забезпечення скоротилися на 365 тис. грн (49,7 %), а поточні зобов'язання і забезпечення – на 1152 тис. грн (36,9 %). У результаті таких змін частка довгострокових зобов'язань і забезпечень у позиковому капіталі знизилася з 19,0 до 15,8 %, а частка поточних зобов'язань і забезпечень відповідно зросла з 81,0 до 84,2 %.

Таблиця 5.8

Аналіз факторів зміни власного капіталу підприємства, тис. грн

Показник ¹	Зареєстрований (пайовий) капітал		Капітал у дооцінках		Додатковий капітал		Резервний капітал	
	базовий рік	звітний рік	базовий рік	звітний рік	базовий рік	звітний рік	базовий рік	звітний рік
Залишок на початок року	5194	6755	-	-	5994	5909	27916	35565
Коригування:								
Скоригований залишок на початок року	5194	6755	-	-	5994	5909	27916	35565
Чистий прибуток (збиток) за звітний період	-	-	-	-	-	-	-	-
Розподіл прибутку:								
Відрахування до резервного капіталу	-	-	-	-	-	-	7649	3559
Сума чистого прибутку, належна до бюджету відповідно до законодавства	-	-	-	-	-	-	-	-
Внески учасників:								
Внески до капіталу	1765	1838	-	-	-	-	-	-
Вилучення капіталу:								
Вилучення частки в капіталі	(204)	(297)	-	-	-	-	-	-
Інші зміни в капіталі	-	-	-	-	(85)	(224)	-	-
Разом змін у капіталі	1561	1541	-	-	(85)	(224)	7649	3559
Залишок на кінець року	6755	8296	-	-	5909	5685	35565	39124

1. Наводяться статті, за якими є інформація у формі № 4.

Продовж. табл. 5.8

Показник ¹	Нерозподілений прибуток		Неоплачений капітал		Вилучений капітал		Разом	
	базовий рік	звітний рік	базовий рік	звітний рік	базовий рік	звітний рік	базовий рік	звітний рік
Залишок на початок року	10337	6325	-	-	-	-	49441	54554
Коригування:								
Скоригований залишок на початок року	10337	6325	-	-	-	-	49441	54554
Чистий прибуток (збиток) за звітний період	6325	10086	-	-	-	-	6325	10086
Розподіл прибутку:								
Відрахування до резервного капіталу	(7649)	(3559)	-	-	-	-	-	-
Сума чистого прибутку, належна до бюджету відповідно до законодавства	(923)	(928)	-	-	-	-	(923)	(928)
Внески учасників:								
Внески до капіталу	(1765)	(1838)	-	-	-	-	-	-
Вилучення капіталу:								
Вилучення частки в капіталі	-	-	-	-	-	-	(204)	(297)
Інші зміни в капіталі	-	-	-	-	-	-	(85)	(224)
Разом змін у капіталі	(4012)	3761	-	-	-	-	5113	8637
Залишок на кінець року	6325	10086	-	-	-	-	54554	63191

1. Наводяться статті, за якими є інформація у формі № 4.

Таблиця 5.9

Горизонтальний і вертикальний аналіз позикового капіталу підприємства (станом на кінець року)

Вид позикового капіталу	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	$7=5 \div 1 \times 100$
Позиковий капітал – усього	3859	100,0	2342	100,0	-1517	–	-39,3
1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	735	19,0	370	15,8	-365	-3,2	-49,7
1.1. Відстрочені податкові зобов'язання	-	-	-	-	-	-	-
1.2. Довгострокові кредити банків	735	19,0	370	15,8	-365	-3,2	-49,7
1.3. Довгострокові забезпечення	-	-	-	-	-	-	-
1.4. Цільове фінансування	-	-	-	-	-	-	-
1.5. Інші довгострокові зобов'язання ¹	-	-	-	-	-	-	-
2. Поточні зобов'язання і забезпечення	3124	81,0	1972	84,2	-1152	+3,2	-36,9
2.1. Короткострокові кредити банків	990	25,7	500	21,3	-490	-4,4	-49,5
2.2. Векселі видані ²	-	-	-	-	-	-	-
2.3. Поточна кредиторська заборгованість ³	2115	54,8	1303	55,6	-812	+0,8	-38,4
2.4. Поточні забезпечення	-	-	140	6,0	+140	-	×
2.5. Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-
2.6. Інші поточні зобов'язання ⁴	19	0,5	29	1,3	+10	+0,8	+52,6
3. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-	-	-	-

1. Ряд. 1515 + додаткові статті: ряд. 1505, 1530, 1535, 1540, 1545 (додаток В).
2. Додаткова стаття: ряд. 1605 (додаток В).
3. Без урахування ряд. 1621. Включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650 (додаток В).
4. З урахуванням додаткової статті: ряд. 1670 (додаток В).

Довгострокові зобов'язання і забезпечення складаються виключно з довгострокових кредитів банків. У складі поточних зобов'язань суттєво зменшилися короткострокові кредити банків (на 490 тис. грн, або 49,5 %) і поточна кредиторська заборгованість (на 812 тис. грн, або 38,4 %). Натомість збільшилися інші поточні зобов'язання, а в звітному році сума поточних забезпечень становила 140 тис. грн. Найбільшу частку в позиковому капіталі займає поточна кредиторська заборгованість (55,6 % станом на кінець звітного року).

Отже, зміни в складі та структурі позикового капіталу свідчить про зменшення використання підприємством кредитів банків і скорочення поточної кредиторської заборгованості.

3. Аналіз поточної кредиторської заборгованості

Завдання 5.7

Проведіть горизонтальний і вертикальний аналіз поточної кредиторської заборгованості підприємства (табл. 5.10). Сформулюйте висновки щодо стану розрахунків підприємства з кредиторами.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 5.10

Горизонтальний і вертикальний аналіз поточної кредиторської заборгованості підприємства (станом на кінець року)

Вид поточної кредиторської заборгованості	Рядок форми № 1	Базовий рік		Звітний рік		Зміни (+,-)		
		сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	Б	1	2	3	4	5=3-1	6=4-2	7=5÷1×100
Поточна кредиторська заборгованість за:								
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-	-	-	-	-	-

Продовж. табл. 5.10

А	Б	1	2	3	4	5	6	7
товари, роботи, послуги	1615	1698	80,3	880	67,5	-818	-12,8	-48,2
розрахунками з бюджетом	1620	103	4,9	144	11,1	+41	+6,2	+39,8
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-	-	-	-	-	-
розрахунками зі страхування	1625	139	6,6	43	3,3	-96	-3,3	-69,1
розрахунками з оплати праці	1630	175	8,2	236	18,1	+61	+9,9	+34,9
за одержаними авансами ¹	1635	-	-	-	-	-	-	-
розрахунками з учасниками ¹	1640	-	-	-	-	-	-	-
із внутрішніх розрахунків ¹	1645	-	-	-	-	-	-	-
страховою діяльністю ¹	1650	-	-	-	-	-	-	-
Усього		2115	100,0	1303	100,0	-812	-	-38,4

1. Додаткові статті (додаток В).

Горизонтальний і вертикальний аналіз поточної кредиторської заборгованості підприємства (табл. 5.10) показав, що у звітному році порівняно з базовим збільшилися суми за двома видами кредиторської заборгованості за розрахунками: з бюджетом – на 41 тис. грн (39,8 %), з оплати праці – на 61 тис. грн (34,9 %). Водночас поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги зменшилася на 818 тис. грн (48,2 %), а за розрахунками зі страхування – на 96 тис. грн (69,1 %).

Як і в базовому році, на кінець звітного року найбільшу частку серед видів поточної кредиторської заборгованості має заборгованість за товари, роботи, послуги – 67,5 %. Зросла частка заборгованості за розрахунками з бюджетом (із 4,9 до 11,1 %) та з оплати праці (з 8,2 до 18,1 %).

У цілому поточна кредиторська заборгованість зменшилася на 812 тис. грн (38,4 %), що свідчить про поліпшення стану розрахунків підприємства з кредиторами.

Завдання 5.8

За методикою, наведеною в табл. 5.3, проведіть розрахунок і проаналізуйте динаміку показників комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості (табл. 5.11). Сформулюйте висновки щодо характеру змін у платіжно-розрахункових відносинах підприємства.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»,

форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 5.11

Комплексне оцінювання поточної кредиторської заборгованості за системою відносних показників

№ з/п	Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
А	Б	1	2	3=2-1	4=3÷1×100
<i>Вихідна інформація, тис. грн</i>					
1.	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	28429	38523	+10094	+35,5
2.	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	22708	28380	+5672	+25,0
3.	Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості	1777	1709	-68	-3,8
4.	Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	8466	5447	-3019	-35,7
5.	Середньорічна вартість капіталу	55496	61973	+6477	+11,7
6.	Середньорічна величина зобов'язань і забезпечень	3498	3101	-397	-11,3
7.	Середньорічна величина поточних зобов'язань і забезпечень	2581	2548	-33	-1,3
8.	Середньорічна вартість оборотних активів	30278	30038	-240	-0,8
<i>Показники комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості</i>					
9.	Коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості (п.2÷п.3)	12,779	16,606	+3,827	+29,9
10.	Тривалість одного обороту (середній період погашення) поточної кредиторської заборгованості, днів (360÷п.9)	28	22	-6	-21,4
11.	Частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі, % (п.3÷п.5×100)	3,2	2,8	-0,4	×
12.	Частка поточної кредиторської заборгованості в зобов'язаннях і забезпеченнях, % (п.3÷п.6×100)	50,8	55,1	+4,3	×
13.	Частка поточної кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях, % (п.3÷п.7×100)	68,8	67,1	-1,7	×

Продовж. табл. 5.11

А	Б	1	2	3	4
14.	Відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів, % (п.3÷п.8×100)	5,9	5,7	-0,2	×
15.	Припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості, грн (п.3÷п.4)	0,21	0,31	+0,10	+47,6
16.	Відношення поточної кредиторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), % (п.3÷п.1×100)	6,3	4,4	-1,9	×
17.	Коефіцієнт співвідношення періодів погашення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості (п.8 табл. 4.8 ÷ п.10)	3,821	2,318	-1,503	-39,3

Показники комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості (табл. 5.11) мають переважно позитивну динаміку. Зокрема, коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості збільшився з 12,779 у базовому році до 16,606 у звітному, а тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості відповідно зменшилася з 28 до 22 днів. Така динаміка пояснюється тим, що за збільшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) на 25,0 % середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості зменшилася на 3,8 %.

Частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі підприємства знизилася з 3,2 до 2,8 %, а в зобов'язаннях і забезпеченнях зросла з 50,8 до 55,1 %. Показник, який характеризує відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів, зменшився з 5,9 до 5,7 %, його рівень залишається низьким і свідчить про здатність підприємства своєчасно виконувати зобов'язання перед кредиторами. Це ж стосується відношення поточної кредиторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), яке знизилася з 6,3 до 4,4 %.

У результаті випереджального скорочення середньорічної величини поточної дебіторської заборгованості (на 35,7 %) порівняно зі скороченням середньорічної величини поточної кредиторської заборгованості (на 3,8 %) показник, який характеризує скільки припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості, збільшився з 0,21 до 0,31 грн, або на 47,6 % (за оптимального рівня близько 1 грн). Якщо у базовому році коефіцієнт співвідношення періодів погашення поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості становив 3,821, то у звітному році він зменшився до 2,318.

Завдання 5.9

Проведіть порівняльний аналіз поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості шляхом складання розрахункового балансу, визначте дебетове (кредитове) сальдо (табл. 5.12). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за звітний рік, табл. 4.6, 5.10.

Методика виконання

Таблиця 5.12

Порівняльний аналіз поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості (станом на кінець звітного року), тис. грн

Вид заборгованості	Поточна дебіторська заборгованість	Поточна кредиторська заборгованість	Перевищення заборгованості	
			дебіторської (активне сальдо)	кредиторської (пасивне сальдо)
За продукцію, товари, роботи, послуги	2030	880	1150	-
За розрахунками з бюджетом	-	144	-	144
За розрахунками зі страхування	-	43	-	43
За виданими (одержаними) авансами	-	-	-	-
Із внутрішніх розрахунків	-	-	-	-
Інша заборгованість	16	236	-	220
Усього	2046	1303	743	-

За даними табл. 5.12 станом на кінець звітного року за заборгованістю за продукцію, товари, роботи, послуги має місце дебетове сальдо – 1150 тис. грн. За заборгованістю за розрахунками з бюджетом, зі страхування та іншими видами заборгованості поточна кредиторська перевищує поточну дебіторську на 144, 43 і 220 тис. грн відповідно. У цілому поточна дебіторська заборгованість перевищує поточну кредиторську заборгованість на 743 тис. грн (57,0 %), що свідчить про активне сальдо, тобто вилучення оборотних коштів із господарської діяльності підприємства на користь дебіторів.

ТЕМА 6 АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ

Мета вивчення теми

Основні терміни:

рух грошових коштів, грошові кошти, еквіваленти грошових коштів, грошові потоки, чистий грошовий потік, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність, мета аналізу грошових потоків, Cash-Flow, ліквідний грошовий потік, коефіцієнт достатності чистого грошового потоку, коефіцієнт достатності Cash-Flow, коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і поточної кредиторської заборгованості, коефіцієнт ліквідності грошового потоку, коефіцієнт негайного виконання боргових зобов'язань, коефіцієнт перспективного виконання боргових зобов'язань, коефіцієнт ефективності грошових потоків, коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку, управління грошовими потоками, оптимізація грошових потоків.

За результатами вивчення теми необхідно

знати:

- сутність і значення грошових коштів, статичний і динамічний підходи до їх характеристики;
- економічний зміст грошових потоків, їх класифікацію за основними ознаками;
- мету складання, побудову та зміст інформації форм № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» і № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)»;
- сутність, переваги та недоліки прямого і непрямого методів розрахунку грошових потоків;
- послідовність визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за прямим і непрямим методами;
- фактори зміни чистого грошового потоку в результаті операційної діяльності;
- алгоритм визначення руху грошових коштів і фактори зміни чистого грошового потоку в результаті інвестиційної діяльності;
- алгоритм визначення руху грошових коштів і фактори зміни чистого грошового потоку в результаті фінансової діяльності;
- алгоритм визначення зміни величини грошових коштів за звітний період;
- мету і завдання аналізу грошових потоків;
- зміст попереднього і перспективного аналізу грошових потоків;
- послідовність аналізу грошових потоків підприємства;

- сутність, необхідність, принципи та етапи управління грошовими потоками;
- складові комплексної діагностики стану системи управління грошовими потоками;
- основні напрями оптимізації грошових потоків;
- негативні наслідки дефіцитного і надлишкового грошових потоків;
- заходи коротко- і довгострокового характеру для збалансованості дефіцитного грошового потоку;
- заходи, спрямовані на збільшення суми чистого грошового потоку;
- напрями оцінювання результатів удосконалення системи управління грошовими потоками підприємства.

вміти:

- використовувати алгоритми визначення руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності під час проведення аналітичних досліджень напрямів надходження і витрачання коштів;
- проводити горизонтальний і вертикальний аналіз грошових потоків;
- визначати абсолютні показники грошових потоків;
- розраховувати показники достатності грошових потоків;
- оцінювати ритмічність і синхронність грошових потоків;
- визначати негайну і перспективну можливості виконання термінових зобов'язань;
- проводити аналіз ефективності грошових потоків підприємства;
- розраховувати та оцінювати показники рентабельності грошових потоків.

Теоретичний матеріал

- 6.1. Економічний зміст і класифікація грошових потоків
- 6.2. Аналіз руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності
- 6.3. Напрями аналізу та система показників оцінювання грошових потоків
- 6.4. Удосконалення системи управління грошовими потоками

6.1. Економічний зміст і класифікація грошових потоків

Основною причиною неплатоспроможності підприємств є низька забезпеченість високоліквідними активами, тобто грошовими коштами.

Стійкий фінансовий стан суб'єктів господарювання можливий за умови ефективного контролю за рухом грошових коштів і поліпшення управління грошовими потоками.

Будь-який бізнес починається з наявності грошей, які перетворюються на ресурси для виробництва. Потім із виробничої форми оборотний капітал перетворюється на товарну форму, а на стадії реалізації – на грошову.

Грошовий оборот підприємства пов'язаний з такими господарськими операціями:

- ✓ забезпечення процесу підприємницької діяльності (закупівля сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, виплата заробітної плати тощо);
- ✓ реалізація продукції (товарів, робіт, послуг), тобто відшкодування витрат і формування доходів;
- ✓ сплата податків, зборів та обов'язкових платежів;
- ✓ отримання та погашення кредитів і сплата процентів.

Отже, грошові кошти обслуговують різноманітні аспекти операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Кожна господарська операція супроводжується або надходженням, або витрачанням грошей.

Відповідно до НП(С)БО 1 **рух грошових коштів** – надходження і вибуття грошей та їхніх еквівалентів. *Грошові кошти (гроші)* – готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання. *Еквіваленти грошових коштів (грошей)* – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості. Такими еквівалентами є високоліквідні інвестиції в цінні папери на строк, що не перевищує двох місяців (казначейські векселі, депозитні сертифікати).

Грошові кошти є складною і багатоплановою економічною категорією, адже використовуються як засіб платежу і заощадження, є ресурсом і результатом діяльності підприємства, зумовлюють його поточний і майбутній фінансовий стан.

У характеристиці грошових коштів використовують статичний і динамічний підходи. *Статичний підхід* визначає їх як наявний залишок грошей, що перебувають у розпорядженні підприємства на певну дату. Суттєвим недоліком статичного підходу є неврахування фактора часу, що не дає можливості аналітику об'єктивно оцінити платоспроможність підприємства, етапи процесу управління грошовими коштами як наймобільнішою частиною активів. Це зумовило поширення *динамічного підходу* до характеристики грошових коштів, який ґрунтується на понятті грошового потоку.

Грошові потоки – це сукупність розподілених у часі надходжень і витрачань грошей, які генеруються господарською діяльністю підприємств.

ва.

Між статичним і динамічним підходами до характеристики грошових коштів є діалектична взаємозалежність (рис. 6.1).

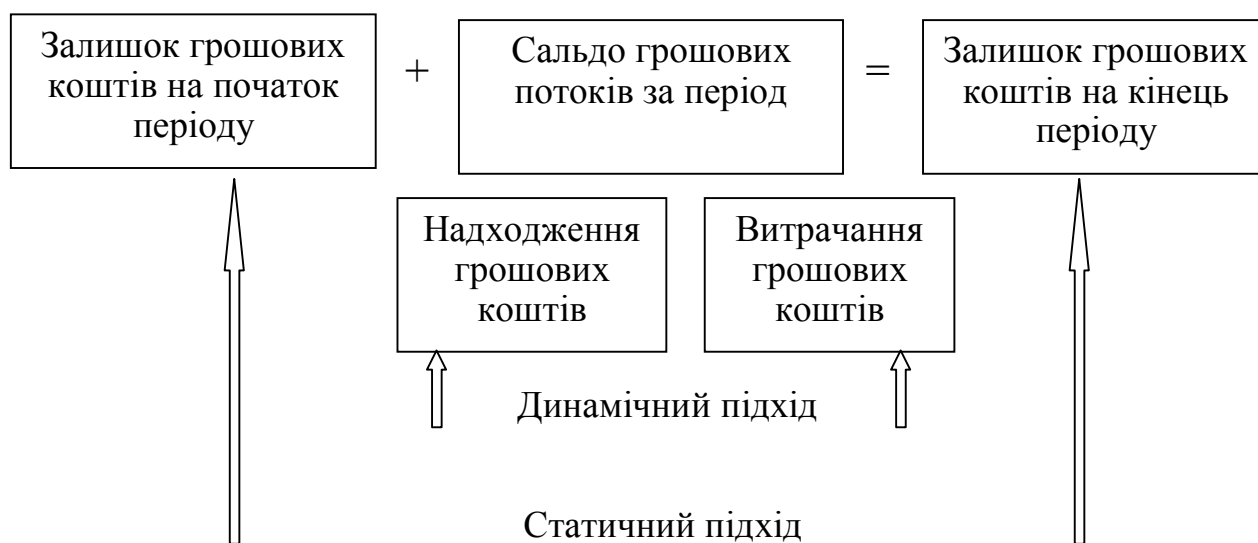

Рис. 6.1. Взаємозв'язок статичного і динамічного підходів до характеристики грошових коштів

Для забезпечення ефективного і цілеспрямованого управління грошовими потоками їх класифікують за різними ознаками.

1. За **напрямом руху грошових коштів**:

- *додатний грошовий потік* характеризує обсяг надходження грошових коштів у цілому та за окремими джерелами їх утворення;
- *від'ємний грошовий потік* характеризує обсяг витрачання грошових коштів у цілому та за окремими напрямками використання.

2. За **методом обчислення обсягу**:

- *валовий грошовий потік* – уся сума надходження або витрачання грошей у періоді, що аналізується;
- *чистий грошовий потік (ЧГП)* – різниця між додатним (ДГП) і від'ємним (ВГП) потоками грошей у періоді, що аналізується:

$$\text{ЧГП} = \text{ДГП} - \text{ВГП}. \quad (6.1)$$

ЧГП може бути як додатною, так і від'ємною величиною.

3. За **видами діяльності**:

- *грошовий потік у результаті операційної діяльності* відображає надходження коштів від покупців і виплати грошей постачальникам, заробітної плати персоналу, зайнятому в основному виробництві, податкових платежів і т. ін.;
- *грошовий потік у результаті інвестиційної діяльності* – надходження і витрачання грошей, які пов'язані з процесами реального і фінансового інвестування;
- *грошовий потік у результаті фінансової діяльності* – надходжен-

ня і витрачання грошей, які пов'язані із залученням додаткового зареєстрованого (пайового) капіталу, одержанням довго- і короткострокових кредитів, із виплатою дивідендів і т. ін.

4. За **рівнем достатності обсягу**:

- *надлишковий грошовий потік*, за якого надходження грошей значно перевищує реальну потребу підприємства у фінансових ресурсах;
- *дефіцитний грошовий потік*, за якого надходження грошей є значно меншим за реальні потреби підприємства.

5. За **неперервністю формування**:

- *регулярний грошовий потік*, за якого надходження і витрачання грошей здійснюються систематично, з певною періодичністю;
- *дискретний (епізодичний) грошовий потік*, що пов'язаний, як правило, з проведенням окремих господарських операцій; він виникає спонтанно, не маючи сталого обсягу і періодичності.

6. За **стабільністю часових інтервалів формування**:

- *регулярний грошовий потік із рівномірними часовими інтервалами*, що називається ануїтетом;
- *регулярний грошовий потік із нерівномірними часовими інтервалами*.

7. За **періодом часу**:

- *короткострокові грошові потоки* (до одного року);
- *довгострокові грошові потоки* (понад один рік).

8. За **черговістю здійснення платежів**:

- *пріоритетний грошовий потік* – обов'язкові грошові виплати, що має здійснити підприємство в першочерговому порядку для запобігання фінансовим ускладненням і продовження діяльності;
- *поточний грошовий потік* характеризує обсяги і напрями використання грошей для фінансування поточної господарської діяльності (крім пріоритетних платежів);
- *відстрочений грошовий потік* характеризує витрачання грошей на цілі, що не пов'язані безпосередньо з поточною господарською діяльністю; такі виплати можна перенести на пізніші строки.

9. Залежно від того, **коли надходять гроші**:

- *пренумерандо* – грошовий потік, коли гроші надходять на початку періоду (передоплата);
- *постнумерандо* – грошовий потік, за якого надходження грошей здійснюється наприкінці періоду.

10. За **видами валют, що використовуються у розрахунках**:

- *грошові потоки в національній валюті*;
- *грошові потоки в іноземній валюті*.

11. За **масштабами обслуговування господарського процесу**:

- *грошовий потік по підприємству в цілому*;

- грошові потоки за окремими видами господарської діяльності;
- грошові потоки за окремими структурними підрозділами підприємства;
- грошові потоки за окремими господарськими операціями.

Розглянута класифікація дає можливість цілеспрямовано аналізувати і планувати різні види грошових потоків на підприємстві.

6.2. Аналіз руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності

Рух грошових коштів підприємства відображається у формі № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» або формі № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)» (НП(С)БО 1). Метою його складання є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Під час складання фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту. У звіті про рух грошових коштів розгорнуто наводяться суми надходжень і видатків грошових коштів підприємства, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності протягом звітного періоду.

Негрошові операції (отримання активів шляхом фінансової оренди, бартерні операції, придбання активів шляхом емісії акцій тощо) не включаються до звіту про рух грошових коштів.

За НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» звіт про рух грошових коштів має вертикальну форму, складається з трьох розділів, містить інформацію за звітний період та аналогічний період попереднього року.

Інформація про рух грошових коштів за видами діяльності підприємства дає можливість оцінити:

- з яких джерел надійшли кошти;
- які напрями їх використання;
- здатність підприємства розраховатися за поточними зобов'язаннями;
- необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів;
- обсяг майбутніх надходжень грошових коштів і рівень перспективної платоспроможності.

Аналіз руху коштів передбачає розрахунок сум їх надходжень і витрачань у розрізі окремих видів діяльності, визначення загального залишку коштів на підприємстві, порівняння даних звітного періоду з попереднім,

встановлення причин зміни надходжень і витрачань.

Для забезпечення повного і достовірного обліку грошових потоків підприємства та формування необхідної інформації у звітності використовуються два методи – *прямий* і *непрямий*.

За **прямого методу** грошовий потік розраховується як різниця між надходженням грошових коштів і витратами, пов'язаними з їх витрачанням. Отже, прямий метод спрямований на одержання даних, що характеризують як валовий, так і чистий потік грошей підприємства. Застосовуючи цей метод, використовують безпосередньо дані бухгалтерського обліку щодо всіх видів надходжень і витрачань грошових коштів.

Перевагою прямого методу є те, що він дає змогу оцінити загальні суми надходження і витрачання грошових коштів підприємства, виявити статті, що формують найбільший рух грошей у розрізі видів діяльності. Інформація, отримана за умови застосування прямого методу, використовується для прогнозування грошових потоків. Однак цей метод не розкриває взаємозв'язку величини фінансового результату та величини зміни коштів, зокрема не показує, чому виникає ситуація, коли прибуткове підприємство є неплатоспроможним.

Непрямий метод базується на основному положенні бухгалтерського обліку, що активи мають дорівнювати сумі зобов'язань і власного капіталу (складовою якого є прибуток), і полягає в коригуванні фінансового результату на величини змін активів, зобов'язань та інших балансових рахунків.

Перевагою непрямого методу є те, що він дає можливість провести оцінювання грошових потоків на основі інформації звітності, практично не використовуючи дані аналітичного обліку, а з аналітичного погляду – пов'язати отриманий фінансовий результат і зміни грошових коштів.

З 2013 р. відповідно до НП(С)БО 1 у формі № 3 (З-н) «Звіт про рух грошових коштів» рух грошових коштів у результаті операційної діяльності визначається з використанням прямого або непрямого методів, а рух грошових коштів у результаті інвестиційної та фінансової діяльності – прямого методу.

Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності.

Операційна діяльність (НП(С)БО 1) – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю. Операційна діяльність характеризується рухом коштів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), від надання права користування активами (оренда, ліцензії), сплати постачальникам, виплати працівникам тощо.

У звіті про рух грошових коштів, складеному за прямим методом, рух грошових коштів у результаті операційної діяльності (розділ I форми № 3) визначається за сумою надходжень від операційної діяльності та су-

мою витрачання на операційну діяльність грошових коштів за даними записів їх руху на рахунках бухгалтерського обліку.

Алгоритм визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за прямим методом наведено в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Алгоритм визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за прямим методом

№ з/п	Стаття	Рядок форми № 3
+	Надходження від:	
1.	реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000
2.	повернення податків і зборів	3005
	у тому числі податку на додану вартість	3006
3.	цільового фінансування	3010
4.	покупців і замовників авансів ¹	3015
5.	повернення авансів ¹	3020
6.	відсотків за залишками коштів на поточних рахунках ¹	3025
7.	боржників неустойки (штрафів, пені) ¹	3035
8.	операційної оренди ¹	3040
9.	отримання роялті, авторських винагород ¹	3045
10.	страхових премій ¹	3050
11.	Надходження фінансових установ від повернення позик	3055
12.	Інші надходження	3095
-	Витрачання на оплату:	
13.	товарів (робіт, послуг)	3100
14.	праці	3105
15.	відрахувань на соціальні заходи	3110
16.	зобов'язань з податків і зборів	3115
	у тому числі: з податку на прибуток ¹	3116
	з податку на додану вартість ¹	3117
	з інших податків і зборів ¹	3118
17.	авансів ¹	3135
18.	повернення авансів ¹	3140
19.	цільових внесків ¹	3145
20.	зобов'язань за страховими контрактами ¹	3150
21.	Витрачання фінансових установ на надання позик ¹	3155
22.	Інші витрачання	3190
=23.	Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195

1. Додаткові статті (додаток В).

У статті «Надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» (рядок 3000) відображаються грошові надходження від основної діяльності, тобто від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), платежів за оренду інвестиційної нерухомості з урахуванням відповідних вирахувань з доходу (податок на додану вартість, акцизний податок, інші вирахування з

доходу).

У статті «*Надходження від повернення податків і зборів*» (рядок 3005) відображаються одержані з бюджету на рахунки підприємства в установах банків суми податків і зборів, окремо наводяться відшкодовані підприємству суми податкового кредиту з податку на додану вартість (рядок 3006) шляхом зарахування грошових коштів на рахунки в установах банків.

У статті «*Надходження від цільового фінансування*» (рядок 3010) відображаються одержані для здійснення видатків на операційну діяльність підприємства надходження з бюджету та державних цільових фондів, а також кошти цільового фінансування від інших осіб.

Окремо у додатковій статті «*Надходження від отримання субсидій, дотацій*» (рядок 3011) може бути розкрита інформація про отримані з бюджетів та державних цільових фондів суми субсидій, дотацій.

У додатковій статті «*Надходження авансів від покупців і замовників*» (рядок 3015) відображається сума одержаної попередньої оплати та авансових надходжень грошовими коштами від покупців і замовників під подальшу поставку продукції (товарів, робіт, послуг).

У додатковій статті «*Надходження від повернення авансів*» (рядок 3020) відображаються повернуті підприємству постачальниками і підрядниками суми попередньої оплати та попередньо наданих авансів грошовими коштами.

У додатковій статті «*Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках*» (рядок 3025) відображається сума одержаних підприємством відсотків (процентів) за залишками коштів на його поточних рахунках за договорами банківського рахунка.

У додатковій статті «*Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)*» (рядок 3035) відображаються одержані підприємством грошовими коштами економічні (фінансові) санкції за порушення законодавства та умов договорів.

У додатковій статті «*Надходження від операційної оренди*» (рядок 3040) відображаються суми грошових надходжень від операційної оренди, крім надходжень від оренди інвестиційної нерухомості.

У додатковій статті «*Надходження від отримання роялті, авторських винагород*» (рядок 3045) відображаються суми, отримані як винагорода за користування або за надання права за користування будь-яким авторським та суміжним правом.

У додатковій статті «*Надходження від страхових премій*» (рядок 3050) страховики відображають надходження грошей за страховими преміями.

У додатковій статті «*Надходження фінансових установ від повернення позик*» (рядок 3055) фінансові установи відображають повернення

клієнтами раніше наданих позик.

У статті «*Інші надходження*» (рядок 3095) відображаються інші надходження грошових коштів від операційної діяльності, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю, або не включені до попередніх статей звіту про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності, зокрема від реалізації оборотних активів, надходження від діяльності обслуговуючих господарств тощо.

У статті «*Витрачання на оплату товарів (робіт, послуг)*» (рядок 3100) відображаються грошові кошти, сплачені постачальникам і підрядникам за одержані товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи і надані послуги.

У статті «*Витрачання на оплату праці*» (рядок 3105) відображаються витрачені грошові кошти на виплати працівникам заробітної плати, допомоги, винагород.

У статті «*Витрачання на оплату відрахувань на соціальні заходи*» (рядок 3110) відображається сума сплаченого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

У статті «*Витрачання на оплату зобов'язань з податків і зборів*» (рядок 3115) відображається загальна сума сплачених до бюджету податків і зборів.

У додатковій статті «*Витрачання на оплату зобов'язань з податку на прибуток*» (рядок 3116) відображається сума сплаченого до бюджету податку на прибуток за умови, що податок конкретно не ототожнюється з фінансовою або інвестиційною діяльністю.

У додатковій статті «*Витрачання на оплату зобов'язань з податку на додану вартість*» (рядок 3117) відображається сума сплаченого до бюджету податку на додану вартість.

У додатковій статті «*Витрачання на оплату зобов'язань з інших податків і зборів*» (рядок 3118) відображаються суми сплачених інших податків і зборів (крім податку на додану вартість, податку на прибуток, зобов'язань із загальнообов'язкового державного соціального страхування).

У додатковій статті «*Витрачання на оплату авансів*» (рядок 3135) відображаються суми попередньої оплати та авансових платежів постачальникам та підрядникам за товарно-матеріальні цінності (роботи, послуги), що будуть поставлені (виконані, надані).

У додатковій статті «*Витрачання на оплату повернення авансів*» (рядок 3140) відображається сума попередньої оплати та авансових платежів, яку підприємство повернуло покупцям і замовникам.

У додатковій статті «*Витрачання на оплату цільових внесків*» (рядок 3145) відображається сума сплачених цільових та благодійних внесків.

У додатковій статті «*Витрачання на оплату зобов'язань за страховими контрактами*» (рядок 3150) страховики відображають суми, сплачені

клієнтам за страховими контрактами.

У додатковій статті «Витрачання фінансових установ на надання позик» (рядок 3155) фінансові установи відображають суми позик, наданих клієнтам.

У статті «Інші витрачання» (рядок 3190) наводиться сума використаних грошових коштів на інші напрями операційної діяльності, для відображення якої за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або яка не включена до попередніх статей звіту про рух грошових коштів.

У статті «Чистий рух коштів від операційної діяльності» (рядок 3195) відображається результат руху коштів від операційної діяльності.

У звіті про рух грошових коштів, складеному за непрямим методом, рух грошових коштів у результаті операційної діяльності (розділ I форми № 3-н) визначається шляхом коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування.

Алгоритм визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за непрямим методом наведено в табл. 6.2.

Таблиця 6.2

Алгоритм визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за непрямим методом

№ з/п	Стаття	Рядок форми № 3-н
1.	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	3500
+(-)	Коригування на:	
2.	амортизацію необоротних активів	3505
3.	збільшення (зменшення) забезпечень	3510
4.	збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць	3515
5.	збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій	3520
-6.	Фінансові витрати ¹	3540
+(-)7.	Зменшення (збільшення) оборотних активів	3550
+(-)8.	Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань	3560
=9.	Грошові кошти від операційної діяльності	3570
-10.	Сплачений податок на прибуток	3580
-11.	Сплачені відсотки ¹	3585
=12.	Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195

1. Додаткові статті (додаток В).

У статті «Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування» (рядок 3500) відображається прибуток або збиток до оподаткування за звітний період, наведений у звіті про фінансові результати.

У статті «Амортизація необоротних активів» (рядок 3505) відображається нарахована протягом звітного періоду амортизація на необоротні активи.

У статті «Збільшення (зменшення) забезпечень» (рядок 3510) відображається зміна (у графі «Надходження» – збільшення, у графі «Видаток» – зменшення) у складі забезпечень наступних витрат і платежів, які не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю.

У статті «Збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць» (рядок 3515) у графі «Надходження» відображаються збитки, у графі «Видаток» – прибутки від курсових різниць внаслідок перерахунку грошових коштів та їх еквіваленти в іноземній валюті.

У статті «Збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій» (рядок 3520) у графі «Надходження» відображається збиток, у графі «Видаток» – прибуток від володіння фінансовими інвестиціями (дивіденди, відсотки тощо) та їх реалізації, а також від продажу інвестиційної нерухомості, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, інших довгострокових активів, від обміну оборотних активів на необоротні активи і фінансові інвестиції, від неопераційних курсових різниць, інші прибутки і збитки від інвестиційної та фінансової діяльності (без урахування витрат на сплату відсотків, якщо вони розкриваються у звіті в окремій статті).

У разі відповідності ознакам суттєвості інформації про складові цієї статті для її розкриття підприємство може окремо навести такі додаткові статті: «Прибуток (збиток) від участі в капіталі» (рядок 3521), «Зміна вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю, та дохід (витрати) від первісного визнання» (рядок 3522), «Збиток (прибуток) від реалізації необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття» (рядок 3523), «Збиток (прибуток) від реалізації фінансових інвестицій» (рядок 3524), «Зменшення (відновлення) корисності необоротних активів» (рядок 3526).

До розрахунків приймається загальна сума за статтею.

У додатковій статті «Фінансові витрати» (рядок 3540) відображаються витрати, включені до фінансового результату та наведені в статті «Фінансові витрати» звіту про фінансові результати.

У статті «Зменшення (збільшення) оборотних активів» (рядок 3550) у графі «Надходження» відображається зменшення, у графі «Видаток» – збільшення статей оборотних активів (крім статей «Грошові кошти та їх еквіваленти», «Поточні фінансові інвестиції» та інших статей неопераційних оборотних активів), що відбулись протягом звітного періоду. При цьому не враховуються зміни в складі оборотних активів, які є наслідком негрошових операцій інвестиційної діяльності (обмін на необоротні активи, фінансові інвестиції тощо) та фінансової діяльності (виплата дивідендів

або погашення зобов'язань з фінансової оренди виробничими запасами, продукцією, товарами тощо, негрошові внески до статутного капіталу, включення фінансових витрат до собівартості продукції тощо) або виправлення помилок минулих років. Окрім того, не враховується зміна дебіторської заборгованості поточного податку на прибуток і зменшення дебіторської заборгованості за іншими платежами до бюджету внаслідок зарахування кредиторської заборгованості за поточним податком на прибуток, а також не враховуються зміни в складі дебіторської заборгованості за розрахунками з податку на додану вартість, які є наслідком інвестиційної діяльності.

При визначенні змін статей оборотних активів не враховується зменшення статей внаслідок переведення оборотних активів до складу групи вибуття, збільшення дебіторської заборгованості внаслідок відображення операцій з реалізації інвестиційної нерухомості, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття і зменшення зазначеної дебіторської заборгованості внаслідок її погашення.

У разі відповідності ознакам суттєвості інформації про складові цієї статті для її розкриття підприємство може з урахуванням зазначених обмежень окремо навести такі додаткові статті: «Збільшення (зменшення) запасів» (рядок 3551), «Збільшення (зменшення) поточних біологічних активів» (рядок 3552), «Збільшення (зменшення) дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги» (рядок 3553), «Зменшення (збільшення) іншої поточної дебіторської заборгованості» (рядок 3554), «Зменшення (збільшення) витрат майбутніх періодів» (рядок 3556), «Зменшення (збільшення) інших оборотних активів» (рядок 3557).

До розрахунків приймається загальна сума за статтю.

У статті *«Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань»* (рядок 3560) у графі «Надходження» відображається збільшення, у графі «Видаток» – зменшення у статтях розділу балансу «Поточні зобов'язання» (крім статей «Короткострокові кредити банків», «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками», «Поточні забезпечення», сум зобов'язань за відсотками та інших зобов'язань, не пов'язаних з операційною діяльністю). При цьому не враховуються зміни в складі поточних зобов'язань, які є наслідком негрошових операцій з включення поточних зобов'язань до групи вибуття, інвестиційної діяльності та фінансової діяльності (погашення поточного зобов'язання шляхом передачі необоротних активів і фінансових інвестицій, зарахування внесків до капіталу тощо) або виправлення помилок минулих років. При визначенні суми збільшення (зменшення) поточних зобов'язань не враховується зменшення суми зобов'язань: з поточного податку на прибуток унаслідок його сплати та враховується зменшення суми зобов'язання з поточного податку на прибуток унаслідок його списання і визнання до-

ходу; з податку на додану вартість, що виникає внаслідок інвестиційної діяльності. При визначенні суми збільшення (зменшення) доходів майбутніх періодів не враховується зміна доходів майбутніх періодів унаслідок їх утворення від операцій з коштами цільового фінансування, подальшого їх визнання доходами поточного періоду, повернення коштів цільового фінансування, зменшення доходів майбутніх періодів унаслідок включення до групи вибуття.

У разі відповідності ознакам суттєвості інформації про складові цієї статті для її розкриття підприємство може з урахуванням зазначених обмежень окремо навести такі додаткові статті: «Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги» (рядок 3561), «Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом» (рядок 3562), «Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування» (рядок 3563), «Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати праці» (рядок 3564), «Збільшення (зменшення) доходів майбутніх періодів» (рядок 3566), «Збільшення (зменшення) інших поточних зобов'язань» (рядок 3567).

До розрахунків приймається загальна сума за статтею.

У статті «*Грошові кошти від операційної діяльності*» (рядок 3570) відображається різниця між сумами надходжень та видатків після коригування податку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування.

У статті «*Сплачений податок на прибуток*» (рядок 3580) відображається використання грошових коштів для сплати податку на прибуток за умови, що вони конкретно не ототожнюються з фінансовою або інвестиційною діяльністю.

У додатковій статті «*Сплачені відсотки*» (рядок 3585) відображаються суми грошових коштів, використаних на сплату відсотків за користування позиковим капіталом, використаним в операційній діяльності, окрім сум сплачених відсотків, які капіталізуються.

У статті «*Чистий рух коштів від операційної діяльності*» (рядок 3590) відображається результат руху коштів від операційної діяльності.

За результатами аналізу встановлюються фактори, що впливають на збільшення і зменшення чистого грошового потоку від операційної діяльності (рис. 6.2).

Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності.

Інвестиційна діяльність (НП(С)БО 1) – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. Прикладами руху коштів у результаті інвестиційної діяльності є:

- ✓ платежі, що пов'язані з придбанням основних засобів і нематеріальних активів;
- ✓ надходження коштів від продажу необоротних активів;

Рис. 6.2. Фактори зміни чистого грошового потоку в результаті операційної діяльності, визначеного за прямим методом

- ✓ надання позик іншим підприємствам;
- ✓ надходження коштів від фінансових інвестицій (дивіденди, про-

центи).

Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності (розділ II форми № 3 (З-н)) визначається на основі аналізу змін у статтях розділу балансу «Необоротні активи» та статті «Поточні фінансові інвестиції».

Алгоритм визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності наведено в табл. 6.3.

Таблиця 6.3

**Алгоритм визначення руху грошових коштів
у результаті інвестиційної діяльності**

№ з/п	Стаття	Рядок форми № 3 (З-н)
+	Надходження від реалізації:	
1.	фінансових інвестицій	3200
2.	необоротних активів	3205
+	Надходження від отриманих:	
3.	відсотків	3215
4.	дивідендів	3220
+5.	Надходження від деривативів	3225
+6.	Надходження від погашення позик ¹	3230
+7.	Надходження від вибуття дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці ¹	3235
+8.	Інші надходження	3250
-	Витрачання на придбання:	
9.	фінансових інвестицій	3255
10.	необоротних активів	3260
-11.	Виплати за деривативами	3270
-12.	Витрачання на надання позик ¹	3275
-13.	Витрачання на придбання дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці ¹	3280
-14.	Інші платежі	3290
=15.	Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295

1. Додаткові статті (додаток В).

У статті «Надходження від реалізації фінансових інвестицій» (рядок 3200) відображають суми грошових надходжень від продажу акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток у капіталі інших підприємств (інші, ніж надходження за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

У статті «Надходження від реалізації необоротних активів» (рядок 3205) відображається надходження грошових коштів від продажу інвестиційної нерухомості, необоротних активів, утримуваних для продажу, та

групи вибуття, а також інших довгострокових необоротних активів (крім фінансових інвестицій).

У статті *«Надходження від отриманих відсотків»* (рядок 3215) відображаються надходження грошових коштів у вигляді відсотків за позики, надані іншим сторонам (інші, ніж позики, здійснені фінансовою установою) за фінансовими інвестиціями в боргові цінні папери, за використання переданих у фінансову оренду необоротних активів тощо.

У статті *«Надходження від отриманих дивідендів»* (рядок 3220) відображаються суми грошових надходжень у вигляді дивідендів від володіння акціями або частками у капіталі інших підприємств (крім виплат за такими інструментами, які визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

У статті *«Надходження від деривативів»* (рядок 3225) відображаються надходження грошових коштів, зокрема від ф'ючерсних контрактів, форвардних контрактів, контрактів «своп» та опціонів (за винятком тих контрактів, які укладаються для основної діяльності підприємства, або коли надходження класифікуються як фінансова діяльність).

У додатковій статті *«Надходження від погашення позик»* (рядок 3230) підприємствами (крім фінансових установ) відображаються надходження грошових коштів від повернення авансів та позик, наданих іншим сторонам, пов'язаних з інвестиційною діяльністю.

У додатковій статті *«Надходження від вибуття дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці»* (рядок 3235) відображається надходження грошових коштів від продажу дочірніх підприємств та інших господарських одиниць (за вирахуванням грошових коштів, які були реалізовані у складі майнового комплексу).

У статті *«Інші надходження»* (рядок 3250) відображаються надходження, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не включені до попередніх статей цього розділу звіту про рух грошових коштів.

У статті *«Витрачання на придбання фінансових інвестицій»* (рядок 3255) відображаються виплати грошових коштів для придбання акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток участі у спільних підприємствах (інші, ніж виплати за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

У статті *«Витрачання на придбання необоротних активів»* (рядок 3260) відображаються виплати грошових коштів для придбання (створення) основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів (крім фінансових інвестицій). У цій статті також відображаються суми сплачених відсотків, якщо вони включені до вартості будівництва (створення, вирощування тощо) необоротних активів.

У статті «*Виплати за деривативами*» (рядок 3270) відображаються виплати грошових коштів за деривативами, зокрема ф'ючерсними контрактами, форвардними контрактами, контрактами «своп» та опціонами тощо (за винятком випадків, коли такі контракти укладаються для операційної діяльності підприємства або виплати класифікуються як фінансова діяльність).

У додатковій статті «*Витрачання на надання позик*» (рядок 3275) підприємствами (крім фінансових установ) відображаються виплати грошових коштів для надання авансів та позик, пов'язаних з інвестиційною діяльністю.

У додатковій статті «*Витрачання на придбання дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці*» (рядок 3280) відображаються виплати грошових коштів на придбання дочірніх підприємств та інших господарських одиниць (за вирахуванням грошових коштів, придбаних у складі майнового комплексу).

У статті «*Інші платежі*» (рядок 3290) відображаються інші платежі, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не включені до попередніх статей цього розділу звіту про рух грошових коштів.

У статті «*Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності*» (рядок 3295) відображається результат руху коштів від інвестиційної діяльності.

Фактори формування чистого грошового потоку в результаті інвестиційної діяльності показано на рис. 6.3.

Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності.

Фінансова діяльність (НП(С)БО 1) – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Рух коштів у результаті фінансової діяльності (розділ III форми № 3 (З-н)) визначається на основі змін у статтях балансу за розділом «Власний капітал» та статтях, пов'язаних із фінансовою діяльністю, у розділах балансу: «Довгострокові зобов'язання і забезпечення» та «Поточні зобов'язання і забезпечення».

Алгоритм визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності наведено в табл. 6.4.

У статті «*Надходження від власного капіталу*» (рядок 3300) відображаються надходження грошових коштів від розміщення акцій та інших операцій, що приводять до збільшення власного капіталу.

У статті «*Надходження від отримання позики*» (рядок 3305) відображаються надходження грошових коштів у результаті утворення боргових зобов'язань (позик, векселів, облігацій, а також інших видів короткострокових і довгострокових зобов'язань, не пов'язаних з операційною й інвестиційною діяльністю).

У додатковій статті «*Надходження від продажу частки в дочірньому*

Рис. 6.3. Фактори зміни чистого грошового потоку в результаті інвестиційної діяльності

Таблиця 6.4

Алгоритм визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності

№ з/п	Стаття	Рядок форми № 3 (З-н)
А	Б	В
+	Надходження від:	
1.	власного капіталу	3300
2.	отримання позик	3305
+3.	Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві ¹	3310

А	Б	В
+4.	Інші надходження	3340
–	Витрачання на:	
5.	викуп власних акцій	3345
6.	погашення позик	3350
7.	сплату дивідендів	3355
8.	сплату відсотків ¹	3360
9.	сплату заборгованості з фінансової оренди ¹	3365
10.	придбання частки в дочірньому підприємстві ¹	3370
11.	виплати неконтрольованим часткам у дочірніх підприємствах ¹	3375
–12.	Інші платежі	3390
=13.	Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395

1. Додаткові статті (додаток В).

підприємстві» (рядок 3310) відображаються надходження грошових коштів від продажу частки в дочірньому підприємстві, яка не привела до втрати контролю.

У статті *«Інші надходження» (рядок 3340)* відображаються інші надходження грошових коштів, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не включені до попередніх статей цього розділу звіту про рух грошових коштів.

У статті *«Витрачання на викуп власних акцій» (рядок 3345)* відображаються виплати грошових коштів для придбання власних акцій.

У статті *«Витрачання на погашення позик» (рядок 3350)* відображаються виплати грошових коштів для погашення отриманих позик.

У статті *«Витрачання на сплату дивідендів» (рядок 3355)* відображаються суми дивідендів, сплачені грошовими коштами.

У додатковій статті *«Витрачання на сплату відсотків» (рядок 3360)* відображаються суми грошових коштів, використаних на сплату відсотків за користування позиковим капіталом, використаним у фінансовій діяльності, окрім сум сплачених відсотків, які капіталізуються.

У додатковій статті *«Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди» (рядок 3365)* відображаються сума сплаченої заборгованості з фінансової оренди.

У додатковій статті *«Витрачання на придбання частки в дочірньому підприємстві» (рядок 3370)* відображаються виплати грошових коштів на придбання додаткової частки в дочірньому підприємстві.

У додатковій статті *«Витрачання на виплати неконтрольованим часткам в дочірніх підприємствах» (рядок 3375)* в консолідованому звіті про рух грошових коштів відображаються виплати грошових коштів неконтрольованим часткам в дочірніх підприємствах.

У статті «Інші платежі» (рядок 3390) відображаються платежі, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не включені до попередніх статей цього розділу звіту про рух грошових коштів.

У статті «Чистий рух коштів від фінансової діяльності» (рядок 3395) відображається результат руху коштів від фінансової діяльності.

Механізм формування факторів зміни чистого грошового потоку в результаті фінансової діяльності представлено на рис. 6.4.

Рис. 6.4. Фактори зміни чистого грошового потоку в результаті фінансової діяльності

Зміна величини грошових коштів за звітний період.

Визначивши чистий рух коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, необхідно розрахувати зміну величини грошових коштів за звітний період (табл. 6.5).

У статті «Чистий рух коштів за звітний період» (рядок 3400) відображається сума різниць між сумою грошових надходжень та видатків, ві-

Алгоритм визначення руху грошових коштів на підприємстві

№ з/п	Стаття	Рядок форми № 3 (З-н)
1.	Чистий рух коштів від операційної діяльності (+,-)	3195
2.	Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності (+,-)	3295
3.	Чистий рух коштів від фінансової діяльності (+,-)	3395
=4.	Чистий рух коштів за звітний період	3400
+5.	Залишок коштів на початок року	3405
+(-)6.	Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410
=7.	Залишок коштів на кінець року	3415

дображених у статтях: «Чистий рух коштів від операційної діяльності», «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності» та «Чистий рух коштів від фінансової діяльності».

У статті «Залишок коштів на початок року» (рядок 3405) відображається залишок грошових коштів на початок року, наведений у балансі.

У статті «Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів» (рядок 3410) відображається сума збільшення або зменшення (наводиться у дужках) залишку грошових коштів у результаті перерахунку іноземної валюти при зміні валютних курсів протягом звітного періоду.

У статті «Залишок коштів на кінець року» (рядок 3415) наводиться різниця між сумою грошових надходжень та видатків, відображених у статтях «Залишок коштів на початок року», «Чистий рух коштів за звітний період» та «Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів». Розрахований таким чином показник повинен дорівнювати наведеному в балансі залишку грошей та їх еквівалентів на кінець звітного періоду.

У цілому якість управління рухом грошових коштів підприємства характеризується так [22]:

«добре» – якщо за звітний період чистий рух коштів від операційної діяльності має позитивне значення, а від інвестиційної та фінансової діяльності – від’ємне;

«норма» – якщо за звітний період чистий рух коштів від операційної та фінансової діяльності має позитивне значення, а від інвестиційної діяльності – від’ємне;

«криза» – якщо за звітний період чистий рух коштів від операційної діяльності має від’ємне значення, а від інвестиційної та фінансової діяльності – позитивне.

6.3. Напрями аналізу та система показників оцінювання грошових потоків

Успішне функціонування підприємства в ринковій економіці можливе лише у разі здійснення безперервного руху грошових коштів. Аналіз грошових потоків дає змогу вивчити їх динаміку, визначити суму перевищення надходжень над витрачаннями, виявити можливості внутрішнього самофінансування. Відсутність мінімального залишку грошових коштів свідчить про серйозні фінансові труднощі, а надлишкова їх величина – про те, що підприємство зазнає втрат, які пов'язані:

- з інфляцією та знеціненням грошей;
- утраченою можливістю їх вигідного розміщення та отримання додаткового доходу.

У зв'язку з цим для підприємства виникає необхідність аналітичного оцінювання грошових потоків.

Головна мета аналізу грошових потоків полягає в оцінюванні здатності підприємства генерувати грошові кошти визначеного розміру та в установленні строків, що необхідні для здійснення запланованих витрат. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- вивчення обсягів і структури грошових коштів за джерелами надходження;
- дослідження основних напрямів витрачання грошових коштів;
- виявлення рівня достатності формування грошових потоків за видами діяльності, необхідних для нормального функціонування підприємства;
- визначення ефективності використання грошових коштів у процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- вивчення факторів і прогнозування збалансованості та синхронізації додатного і від'ємного грошових потоків за обсягом і часом для забезпечення поточної та перспективної платоспроможності підприємства;
- інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень з оптимізації грошових потоків.

Основними джерелами інформації для аналізу грошових потоків підприємства є дані фінансової звітності: форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)», форми № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)», форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», а також дані синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку за рахунками грошових коштів.

Ефективне управління грошовими потоками підприємства потребує здійснення попереднього і перспективного їх аналізу. *Попередній (опера-*

тивний) аналіз передбачає:

- щомісячне оцінювання співвідношення грошових коштів та поточних зобов'язань і забезпечень;
- оцінювання структури середнього залишку грошових активів у розрізі основних його елементів;
- щомісячне оцінювання оборотності грошових коштів;
- оцінювання грошових потоків у періоді, що розглядається.

Крім попереднього аналізу, на підприємстві здійснюється перспективний аналіз грошових потоків, результати якого дають змогу формувати стратегію управління цими активами.

Здійснення *перспективного аналізу грошових потоків* має на меті визначення можливих джерел надходження та напрямів витрачання грошових коштів і передбачає:

- оцінювання можливих джерел надходження грошових коштів;
- визначення основних напрямів витрачання грошових коштів;
- розрахунок чистого грошового потоку шляхом порівняння прогностичних грошових надходжень і витрачань;
- визначення сукупної потреби в короткостроковому фінансуванні;
- обґрунтування резервів більш ефективного використання грошових коштів.

Проведення аналізу грошових потоків складається з таких етапів (рис. 6.5).

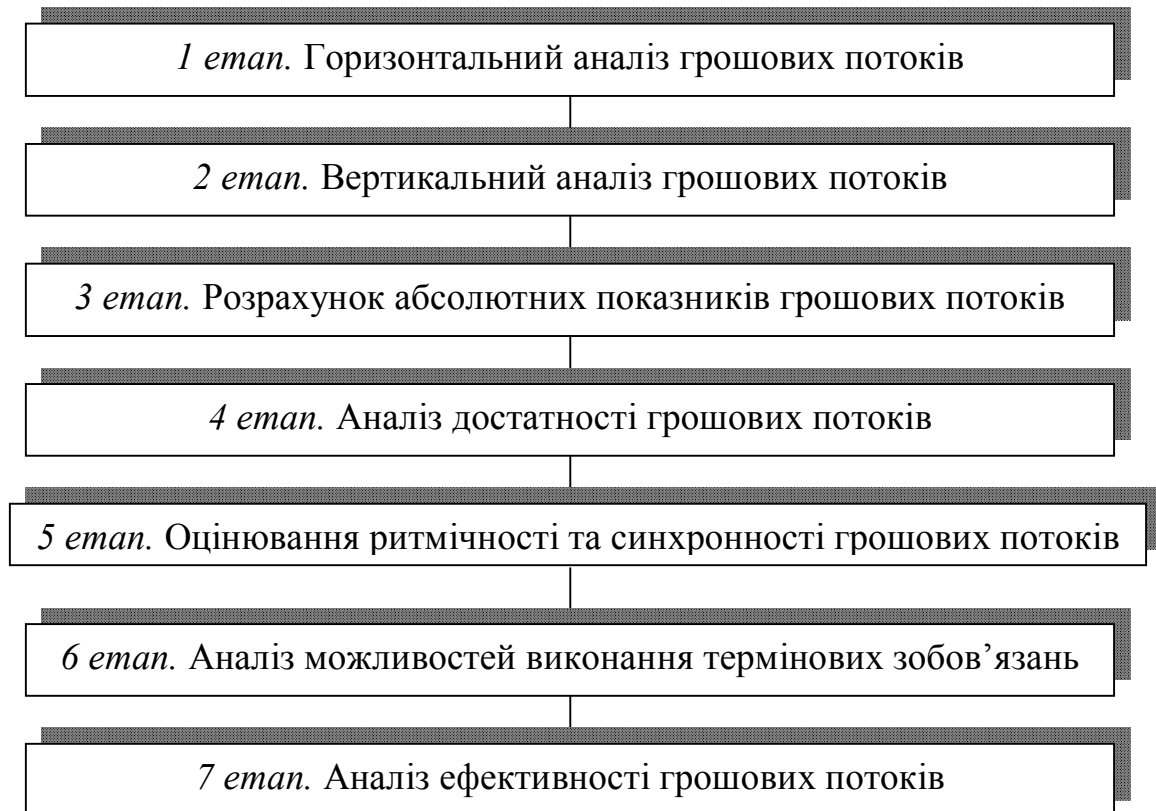

Рис. 6.5. Послідовність аналізу грошових потоків підприємства

1 етап. Горизонтальний аналіз грошових потоків. Необхідно за інформацією звіту про рух грошових коштів визначити обсяги формування додатного (позитивного) грошового потоку, від'ємного (негативного) грошового потоку та чистого грошового потоку, проаналізувати динаміку та тенденції зміни їх величин (за показниками абсолютного приросту, темпів зростання та приросту). *Додатний грошовий потік* визначається як сума надходжень грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, а *від'ємний потік* – як сума витрачань грошових коштів за відповідними видами діяльності.

Горизонтальний аналіз дає змогу:

1) визначити джерела надходження грошових коштів для формування додатного грошового потоку, кількісно оцінити обсяг надходження коштів із кожного джерела;

2) встановити напрями використання грошових коштів (складові від'ємного грошового потоку), дати оцінку розміру витрачання коштів за кожним напрямом.

При цьому темп зростання чистого грошового потоку ($T_{ЧП}$) необхідно зіставити з темпом зростання активів підприємства (T_A) і темпом зростання чистого доходу від реалізації продукції ($T_{ЧД}$). Для нормального функціонування підприємства, підвищення його фінансової стабільності та рівня платоспроможності потрібно, щоб темп зростання чистого доходу був вищим від темпу зростання активів, а темп зростання чистого грошового потоку випереджав темп зростання чистого доходу:

$$100 < T_A < T_{ЧД} < T_{ЧП} . \quad (6.2)$$

2 етап. Вертикальний (структурний) аналіз додатного, від'ємного та чистого грошових потоків проводиться:

а) за видами господарської діяльності (операційною, інвестиційною, фінансовою), що дає змогу встановити частку кожного виду діяльності у формуванні додатного, від'ємного та чистого грошових потоків;

б) окремими внутрішніми підрозділами (центрами відповідальності), що покаже внесок кожного з них у формування грошових потоків підприємства;

в) окремими джерелами надходження і напрямками витрачання коштів, що дає можливість встановити частку кожного з них у формуванні загального грошового потоку.

Вертикальний аналіз дає змогу:

1) оцінити структуру грошових потоків, тобто розрахувати частку окремих джерел надходження і напрямів витрачання коштів у загальному обсязі та проаналізувати зміни, що відбулися;

2) провести ранжирування джерел надходження і напрямів витрачання коштів за вагомістю та порівняти отримані результати.

Ранжирування джерел надходження грошових коштів дає можли-

вість визначити місце (вагомість) кожного з них для забезпечення життєдіяльності підприємства, а отже, і ступінь зосередження уваги до його формування. *Ранжирування напрямів витрачання грошових коштів* дає змогу оцінити, який вид діяльності є найбільш грошемістким. Це зумовлює черговість розроблення заходів щодо пошуку резервів зменшення витрат та здійснення контролю за доцільністю витрачання грошових коштів.

Аналізуючи грошові потоки підприємства на базі інформації звіту про рух грошових коштів, структурованого в розрізі видів діяльності, необхідно враховувати такі моменти.

1. Позитивне сальдо, тобто чисте надходження грошових коштів у результаті операційної діяльності, забезпечує стабільність функціонування підприємства в довгостроковій перспективі. Негативний грошовий потік у результаті операційної діяльності покривається за рахунок скорочення інвестиційних вкладень та/або джерел зовнішнього фінансування.

Зростання негативного грошового потоку від операційної діяльності протягом тривалого часу, як правило, зумовлює різке зниження платоспроможності підприємства, навіть якщо грошові потоки від інвестиційної та/або фінансової діяльності є позитивними. Подібна ситуація у довгостроковому періоді може призвести до того, що підприємство буде не в змозі погашати свої зобов'язання, оскільки основним стабільним джерелом для цього є надходження грошових коштів від операційної діяльності.

2. Дослідження динаміки грошового потоку в результаті операційної діяльності має здійснюватись одночасно з такими показниками, як темпи приросту (зменшення) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і прибутку від операційної діяльності. Темпи приросту додатного і чистого грошових потоків у результаті операційної діяльності характеризують масштаби зростання фінансового потенціалу підприємства та рівень дохідності, досягнутий за минулі звітні періоди, що дає змогу зробити висновки про тенденції подальшого розвитку підприємства. З іншого боку, грошовий потік від операційної діяльності є індикатором ділової активності підприємства та його здатності погашати свої зобов'язання.

3. Аналіз грошового потоку від інвестиційної діяльності дає змогу зробити висновок щодо ефективності інвестиційної політики підприємства та виявити інвестиції, які в майбутньому зумовлять надходження або витрачання грошових коштів. Окрім того, визначається надходження ліквідних коштів у результаті скорочення інвестицій, вивільнення фінансових ресурсів, заморожених в окремих видах майна.

4. Дослідження грошових потоків від фінансової діяльності дає можливість не тільки проаналізувати фінансову політику та фінансові можливості підприємства, а й спрогнозувати майбутні дивіденди власників капіталу.

У процесі аналітичних досліджень необхідно встановити вплив

окремих факторів (зовнішніх і внутрішніх) на формування грошових потоків підприємства.

До *зовнішніх факторів* належать:

- кон'юнктура товарного ринку;
- кон'юнктура фондового ринку;
- система оподаткування підприємства;
- сформована практика кредитування постачальників товарно-матеріальних цінностей і покупців продукції;
- система здійснення розрахункових операцій суб'єктів господарювання;
- доступність фінансового кредиту.

Внутрішніми факторами є:

- тривалість операційного циклу;
- сезонність виробництва і реалізації продукції;
- невідкладність інвестиційних програм;
- амортизаційна політика підприємства;
- можливість залучення коштів цільового фінансування на некомпенсаційній основі;
- фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства.

3 етап. Розрахунок абсолютних показників грошових потоків. Для оцінювання грошових потоків, загальної дохідності та ліквідності підприємства в закордонній практиці широко застосовується показник *Cash-Flow*. Термін «Cash-Flow» уперше був використаний на початку 50-х років ХХ ст. в англо-американській економічній літературі з метою аналізу фінансового стану підприємств і з'ясування привабливості цінних паперів. У різних країнах були спроби перекласти цей термін з англійської мови, але зрештою в більшості з них відмовилися від власного трактування Cash-Flow і використовують у звітності та розрахунках саме англійський варіант.

Cash-Flow у дослівному перекладі означає «грошовий потік». Зважаючи на те, що закордонна практика готівкою називає не лише касу (Cash), а всі грошові надходження і видатки, що проходять за касовими (готівковими) та банківськими (безготівковими) розрахунками підприємства, Cash-Flow слід розуміти як увесь грошовий потік.

Найпоширеніший спосіб розрахунку Cash-Flow полягає у тому, що до чистого прибутку додаються амортизаційні відрахування за відповідний період. Cash-Flow показує, яку суму грошових коштів із загального обсягу доходу від реалізації можна спрямувати на погашення кредитів і процентів за ними, на інвестиції та виплату дивідендів.

Показник Cash-Flow можна розглядати в трьох аспектах:

⇒ як фінансово-економічний показник (індикатор спроможності фінансування за рахунок внутрішніх джерел);

⇒ як показник результативності господарської діяльності (індикатор теперішньої та майбутньої дохідності підприємства);

⇒ як загальний індикатор фінансового стану підприємства.

Абсолютним показником грошових потоків, за допомогою якого визначається фінансова стійкість підприємства, є *ліквідний грошовий потік*, що характеризує зміни в чистій кредитній позиції суб'єкта господарювання протягом певного періоду (місяця, кварталу). *Чиста кредитна позиція* – це різниця між сумою кредитів, отриманих підприємством, і величиною грошових коштів.

Ліквідний грошовий потік (зміна в чистій кредитній позиції) є показником дефіцитного або надлишкового сальдо грошових потоків. Ліквідний грошовий потік (ЛГП) розраховується за формулою:

$$ЛГП = (ДК_1 + КК_1 - Г_1) - (ДК_0 + КК_0 - Г_0), \quad (6.3)$$

де $ДК_1$ і $ДК_0$ – довгострокові кредити банків відповідно на кінець і початок розрахункового періоду;

$КК_1$ і $КК_0$ – короткострокові кредити банків відповідно на кінець і початок розрахункового періоду;

$Г_1$ і $Г_0$ – гроші та їх еквіваленти відповідно на кінець і початок розрахункового періоду.

Ліквідний грошовий потік акумулює всі кредитні ресурси, а тому показує вплив кредитів на ефективність діяльності з погляду генерування грошового потоку.

4 етап. Аналіз достатності грошових потоків. Один із напрямів аналізу, що здійснюється на цьому етапі, передбачає визначення достатності чистого грошового потоку, який генерується підприємством, із позиції фінансування необхідних потреб. Для цього розраховується *коефіцієнт достатності чистого грошового потоку*:

$$\hat{E}_{\tilde{A}}^{\tilde{A}} = \frac{\times \tilde{A} \tilde{I}}{\tilde{I} \tilde{C} + \tilde{A}}, \quad (6.4)$$

де $КД_{ЧП}$ – коефіцієнт достатності чистого грошового потоку в періоді, що аналізується;

$ЧП$ – сума чистого грошового потоку за відповідний період;

$ПП$ – сума погашення позик;

$З$ – приріст запасів у складі оборотних активів;

$Д$ – сума сплачених дивідендів власникам (акціонерам) на вкладений капітал (акції, паї й т. ін.).

Також у процесі аналізу достатності грошових потоків обчислюється *коефіцієнт достатності Cash-Flow* ($K_{CASH-FLOW}$), що становить відношення Cash-Flow до заборгованості (нетто):

$$\hat{E}_{CASH-FLOW} = \frac{Cash - Flow}{\tilde{I} \tilde{C} - \tilde{A} - \tilde{I} \hat{O}^2}, \quad (6.5)$$

де *Cash-Flow* – грошовий потік (чистий фінансовий результат: при-

буток (збиток) + амортизація);

$ПЗ$ – поточні зобов'язання і забезпечення;

$Г$ – гроші та їх еквіваленти;

$ПФІ$ – поточні фінансові інвестиції.

Цей коефіцієнт характеризує здатність підприємства розрахуватися зі своїми боргами за результатами господарської діяльності.

Крім того, з метою визначення можливостей підприємства погашати свої борги Cash-Flow можна порівняти із сумою непогашених боргових зобов'язань, визначивши *коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і поточної кредиторської заборгованості (КЗ)*:

$$K = \frac{\text{Cash} - \text{Flow}}{KЗ} \quad (6.6)$$

5 етап. Оцінювання ритмічності та синхронності грошових потоків. Аналіз складу грошових потоків із погляду регулярності здійснення є необхідним для оцінювання можливих обсягів окремих джерел надходження і напрямів витрачання грошових коштів, визначення прогнозного рівня платоспроможності підприємства на основі існуючих тенденцій.

На цьому етапі аналізу досліджується синхронність формування додатного і від'ємного грошових потоків у розрізі окремих інтервалів звітного періоду, розглядається динаміка залишків грошових активів. Так досягається належний рівень синхронності та забезпечується абсолютна платоспроможність підприємства.

Досліджуючи синхронність формування грошових потоків, розраховують *коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства* в періоді, що аналізується ($КЛ_{ГП}$):

$$\hat{E}\tilde{E}_{\tilde{A}} = \frac{\tilde{A}\tilde{I}_{\tilde{A}} - (\zeta\tilde{A}_{\tilde{E}} - \zeta\tilde{A}_{\tilde{I}})}{\tilde{A}\tilde{I}_{\tilde{A}}}, \quad (6.7)$$

де $ГП_D$ – додатний грошовий потік (надходження грошових коштів);

$ЗГ_K$ і $ЗГ_{II}$ – залишок грошей та їх еквівалентів відповідно на кінець і початок періоду, що аналізується;

$ГП_B$ – від'ємний грошовий потік (витрачання грошових коштів).

Коефіцієнт ліквідності грошового потоку використовується для оцінювання синхронності формування грошових коштів за окремими часовими інтервалами (місяць, квартал) протягом періоду, що аналізується (рік). Для забезпечення необхідної ліквідності значення коефіцієнта ліквідності грошового потоку має бути не нижчим від 1. Перевищення одиниці сприятиме зростанню залишків грошових коштів на кінець періоду.

Перспективний (прогнозний) аналіз грошових потоків проводиться, наприклад, банком під час оцінювання кредитоспроможності потенційного позичальника. Для комерційного банку оцінювання можливостей клієнта повернути кредит за рахунок поточних надходжень у результаті господарської діяльності є вагомим аргументом на користь прийняття рішення про

можливість кредитування. При цьому аналіз грошових потоків здійснюється, як правило, за період не менший за той, на який передбачається видати кредит. Оцінювання тих тенденцій із грошовими потоками підприємства, які склалися у минулі періоди, та їх екстраполяція на перспективу може надати банку певне уявлення про майбутні можливості позичальника з використання кредитних ресурсів.

У світовій практиці складання прогнозних планів руху грошових коштів (платіжних календарів) є досить поширеним. Чим коротші відрізки часу для прогнозування, тим більш наочною буде картина майбутніх грошових потоків, а отже, і реальнішим прогноз. На підприємствах зі стійкими діловими зв'язками є можливість складати такі прогнози на найближчий місяць або тиждень із щоденним Cash-Flow.

6 етап. Аналіз можливостей виконання термінових зобов'язань (пріоритетних платежів). Досліджується негайна і перспективна можливість виконання термінових боргових зобов'язань, до яких належать повернення зовнішніх боргів і сплата процентів за ними.

Термінові боргові зобов'язання (ТБЗ), які мають бути погашені в поточному місяці, визначаються за формулою:

$$ТБЗ = K_{ПОТ} + K_{ПРОСТР} + П_{ПОТ} + П_{ПРОСТР} + Ш_{П} + Ш_{К}, \quad (6.8)$$

де $K_{ПОТ}$ – коротко- і довгострокові кредити, строк повернення яких припадає на поточний місяць;

$K_{ПРОСТР}$ – коротко- і довгострокові прострочені кредити, не повернуті в попередні періоди;

$П_{ПОТ}$ – проценти з усіх видів кредитів, що підлягають сплаті протягом поточного місяця;

$П_{ПРОСТР}$ – прострочені проценти з усіх видів кредитів, що не були сплачені в попередні періоди;

$Ш_{П}$ – штрафні санкції за порушення строку сплати процентів за кредит;

$Ш_{К}$ – штрафні санкції за порушення строку повернення кредитів.

Можливість виконання термінових боргових зобов'язань на момент оцінювання визначається шляхом розрахунку коефіцієнта негайного виконання боргових зобов'язань ($K_{НВБЗ}$):

$$\hat{E}_{IAAC} = \frac{\zeta \tilde{A}}{\tilde{O} \tilde{AC}} \quad (6.9)$$

де $ЗГ$ – залишок грошей, що є у розпорядженні підприємства.

Значення коефіцієнта характеризує частку зобов'язань, які можуть бути погашені безпосередньо на час оцінювання за рахунок коштів, що є у розпорядженні (на рахунках) підприємства.

Можливість виконання термінових боргових зобов'язань упродовж наступного місяця оцінюється на підставі розрахунку коефіцієнта перспективного виконання боргових зобов'язань ($K_{ПВБЗ}$):

$$\hat{E}_{\text{IAC}} = \frac{\zeta \tilde{A} + \tilde{A}''_{\text{II}} + \tilde{A}''_{\text{zj}} + \tilde{A}''_{\text{Ozj}}}{\Delta \text{AC}}, \quad (6.10)$$

де $ГП_{\text{OP}}$, $ГП_{\text{IH}}$ і $ГП_{\text{ФIH}}$ – грошові потоки в результаті відповідно операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, які очікується отримати впродовж наступного місяця.

Величина грошових потоків визначається відповідно до розробленого плану руху грошових коштів і на підставі середньомісячних обсягів відповідних показників. Грошові потоки можуть прийматися до розрахунку як додатні потоки ($ГП_{\text{Д}}$), тобто очікувані надходження коштів, або як сальдові (чисті) потоки ($ГП_{\text{Ч}}$), що залишаться для покриття боргових зобов'язань після продовження фінансування господарської діяльності.

Варіанти оцінювання можливих ситуацій з виконання боргових зобов'язань залежно від отриманого значення $K_{\text{ПВБЗ}}$ наведено в табл. 6.6.

Таблиця 6.6

Діагностика значень коефіцієнта перспективного виконання боргових зобов'язань

Значення коефіцієнта	Характеристика ситуації	Необхідні заходи
1. $K_{\text{ПВБЗ}} < 1$ за $ГП_{\text{Д}}$	Підприємство неспроможне виконати в наступному місяці боргові зобов'язання навіть за умови повного витрачання грошових коштів на ці цілі; висока ймовірність виникнення ситуації банкрутства	Ранжирування боргових зобов'язань за часом виконання, проведення переговорів із кредиторами щодо перенесення строків платежів, пошук резервів збільшення грошових надходжень
2. $K_{\text{ПВБЗ}} > 1$ за $ГП_{\text{Д}}$, але $K_{\text{ПВБЗ}} < 1$ за $ГП_{\text{Ч}}$	Підприємство може виконати в наступному місяці боргові зобов'язання, але тільки за умови скорочення витрачання грошових коштів на поточні потреби (часткового фінансування операційних витрат)	Ранжирування поточних потреб у грошових коштах за пріоритетністю, визначення можливостей перенесення строків поточних операційних платежів і сплати боргових зобов'язань, пошук резервів збільшення грошових надходжень і скорочення операційних витрат
3. $K_{\text{ПВБЗ}} > 1$ за $ГП_{\text{Ч}}$	Підприємство має можливість без ускладнення для фінансування поточної діяльності виконати термінові боргові зобов'язання	Контроль за строками сплати, недопущення накладання санкцій, у разі можливості – дострокове виконання боргових зобов'язань поточного місяця і майбутніх періодів

7 етап. **Аналіз ефективності грошових потоків підприємства.** Узагальнювальним показником оцінювання руху грошових коштів є коефіцієнт ефективності грошових потоків підприємства ($KE_{\text{ГП}}$), що розра-

ховується як відношення додатного грошового потоку ($ГП_D$) до від'ємного грошового потоку ($ГП_B$):

$$KE_{ГП} = \frac{ГП_D}{ГП_B}. \quad (6.11)$$

Фінансовий стан підприємства визнається стійким, якщо забезпечується збалансованість між надходженням і витрачанням грошових коштів, тобто коли значення коефіцієнта ефективності грошових потоків близьке до 1. Воно свідчить про те, що протягом відповідного періоду грошових коштів надходило стільки, скільки їх потрібно було для здійснення виплат. Значення показника більше за 1 свідчить про перевищення надходження грошових коштів над їх витрачанням, а отже, про можливе неефективне використання цього виду активів, особливо, якщо це перевищення має тривалий характер.

Якщо значення коефіцієнта ефективності грошових потоків менше за 1, це також свідчить про незбалансованість грошових потоків підприємства. Однак таку ситуацію не можна оцінювати однозначно як негативну. За недостатності надходження грошових коштів виплати проводяться за рахунок раніше накопиченого залишку, що може і не мати негативних наслідків у короткостроковому періоді. Такий стан може погіршити результати діяльності підприємства в майбутньому, якщо перевищення видатків над надходженнями коштів буде зберігатися та призведе до їх дефіциту.

Про рівень ефективності грошових потоків свідчить також *коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку* ($KP_{ЧГП}$), який розраховується за формулою:

$$KP_{ЧГП} = \frac{ЧГП - Д}{\Delta PI + \Delta ДФІ}, \quad (6.12)$$

де $Д$ – сума дивідендів (процентів), виплачених власникам (акціонерам) на вкладений капітал (акції, паї тощо);

ΔPI – сума приросту реальних інвестицій (в усіх формах) за період, що аналізується;

$\Delta ДФІ$ – сума приросту довгострокових фінансових інвестицій (в усіх формах) за період, що аналізується.

Наведені показники оцінювання ефективності використання грошових коштів доповнюються *показниками рентабельності, під час розрахунку яких порівнюють отриманий фінансовий результат із грошовими потоками підприємства* (табл. 6.7).

Показники рентабельності грошових потоків розраховують для кожного виду діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової) шляхом відношення відповідного фінансового результату до аналогічного позитивного грошового потоку. Ці показники доцільно аналізувати в динаміці щонайменше за три роки.

Під час формулювання висновків необхідно враховувати, що підви-

Показники рентабельності грошових потоків

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст
Рентабельність залишку грошових коштів, %	$R_3 = \Phi_P / 3Г \times 100$, де Φ_P – фінансовий результат діяльності підприємства ¹ ; $3Г$ – середній залишок грошей та їх еквівалентів	Сума прибутку (збитку), що припадає на 1 грн грошей та їх еквівалентів, які перебувають у розпорядженні підприємства в середньому протягом періоду дослідження
Рентабельність отриманих грошових коштів, %	$R_O = \Phi_P / ГП_D \times 100$, де $ГП_D$ – додатний грошовий потік	Сума прибутку (збитку), що припадає на 1 грн грошових коштів, які отримало підприємство за період дослідження
Рентабельність витрачених грошових коштів, %	$R_B = \Phi_P / ГП_B \times 100$, де $ГП_B$ – від'ємний грошовий потік	Сума прибутку (збитку), що припадає на 1 грн грошових коштів, які витрачені підприємством за період дослідження
Рентабельність чистого грошового потоку, %	$R_{ЧГП} = \Phi_P / ЧГП \times 100$, де $ЧГП$ – чистий грошовий потік	Сума прибутку (збитку), що припадає на 1 грн чистого грошового потоку
Рентабельність на основі грошового потоку, %	$R_{ГП} = ЧГП / ЧД \times 100$, де $ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Сума чистого грошового потоку, що припадає на 1 грн чистого доходу

1. Залежно від мети аналізу в чисельнику показників рентабельності грошових потоків можуть бути різні показники фінансових результатів діяльності підприємства: чистий фінансовий результат (прибуток, збиток), валовий прибуток (збиток), фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування. Тому рентабельність грошових потоків може відображатися декількома показниками: чиста рентабельність, валова рентабельність тощо.

щення показника рентабельності залишку грошових коштів в умовах їх зменшення не є однозначно позитивним результатом. Зростання рентабельності грошових коштів таким шляхом може негативно позначитися на абсолютній ліквідності підприємства. У зв'язку з цим під час оцінювання ефективності грошових потоків на підставі показника рентабельності залишку грошових коштів необхідно враховувати зміни в структурі активів підприємства. Ефективним можна визнати використання грошових коштів, якщо частка високоліквідних активів підприємства відповідає поточним потребам у них.

Оцінюючи рентабельність отриманих і витрачених грошових коштів, слід брати до уваги особливість формування відповідних показників. На-

приклад, зниження рентабельності витрачених грошових коштів не слід розглядати як негативний результат поточної діяльності підприємства, якщо така тенденція зумовлена збільшенням виплат, які забезпечать позитивну динаміку прибутку в майбутньому. Не є негативним також зниження рентабельності отриманих грошових коштів, якщо збільшилося надходження коштів від господарських операцій, фінансовий результат за якими буде виявлено в майбутніх періодах.

Отже, комплексне використання напрямів аналізу та системи показників оцінювання грошових потоків підприємства дає змогу визначити рівень достатності формування коштів, ефективності їх використання та досягнення збалансованості додатного і від'ємного грошових потоків, встановити позитивні та негативні тенденції, наявні та потенційні проблеми, що пов'язані з формуванням і використанням грошових коштів, оцінити ефективність управління грошовими потоками для розроблення необхідних управлінських рішень.

6.4. Удосконалення системи управління грошовими потоками

З економічного погляду *управління грошовими потоками* означає таке вкладення грошових коштів, яке дає віддачу у вигляді прибутку. Це загальний критерій ефективності управління фінансовими ресурсами.

Необхідність ефективного управління грошовими потоками підприємства визначається такими обставинами:

- ⇒ грошові потоки забезпечують усі види господарської діяльності;
- ⇒ розвиток підприємства та його фінансова стійкість визначаються тим, наскільки синхронізовані між собою в обсягах і часі грошові потоки;
- ⇒ раціональні грошові потоки допомагають забезпечити ритмічність операційної діяльності;
- ⇒ за ефективного управління грошовими потоками зменшується потреба в залученні капіталу;
- ⇒ оптимізація грошових потоків прискорює оборотність оборотних активів підприємства;
- ⇒ ефективні форми управління грошовими потоками дають змогу підвищити прибутковість операцій, пов'язаних із рухом грошових коштів, та знизити ризик неплатоспроможності підприємства.

Управління грошовими потоками ґрунтується на *принципах*:

➤ *інформаційної достовірності* – передбачає створення достатньої інформаційної бази за міжнародними стандартами. В Україні цьому відповідає «Звіт про рух грошових коштів», який складений за вимогами НП(С)БО 1;

➤ *збалансованості* – передбачає оптимізацію грошових потоків за видами, обсягами, часовими інтервалами та іншими суттєвими характеристиками;

➤ *ефективності* – передбачає мобілізацію тимчасово вільних грошових коштів у фінансові інвестиції;

➤ *ліквідності* – передбачає синхронізацію додатного і від’ємного грошових потоків за часовими інтервалами.

Комплексна діагностика стану системи управління грошовими потоками підприємства передбачає дослідження таких її складових:

✓ наявність спеціального підрозділу (фахівця), що здійснює управління грошовим оборотом;

✓ регулярність, повнота та глибина проведення аналізу грошових коштів і грошових потоків;

✓ нормування залишків грошових активів, організація контролю за дотриманням нормативів;

✓ форми і методи розрахунків підприємства;

✓ організація фінансового планування діяльності, в тому числі планування руху грошових коштів;

✓ опанування теорії та практичне застосування інструментів управління грошовими потоками.

Основні етапи управління грошовими потоками підприємства наведено на рис. 6.6.

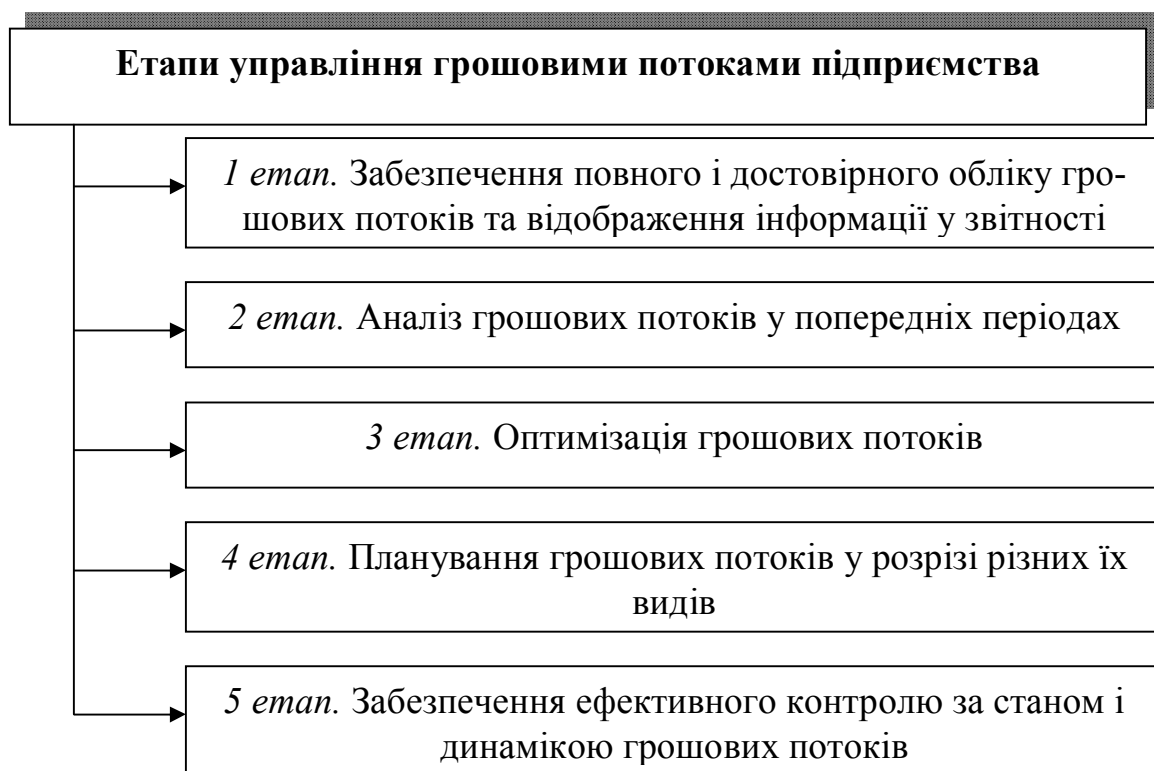

Рис. 6.6. Основні етапи управління грошовими потоками

Оптимізація грошових потоків здійснюється шляхом вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів із метою досягнення їх збалансованості, синхронізації та зростання чистого грошового потоку.

Враховуючи специфіку діяльності вітчизняних підприємств, доцільно виокремити *основні напрями оптимізації грошових потоків*:

- удосконалення системи обліку з метою проведення достовірного ретроспективного аналізу;
- подальше вдосконалення технології фінансових розрахунків для скорочення операційних потреб підприємства в необхідних коштах;
- виявлення і реалізація резервів, які допомагають зменшити залежність підприємства від залучення зовнішніх джерел коштів;
- забезпечення повної збалансованості додатних і від'ємних грошових потоків у часі та за центрами відповідальності;
- забезпечення тісного взаємозв'язку грошових потоків за видами діяльності;
- збільшення обсягу та поліпшення якості чистого грошового потоку;
- підвищення об'єктивності прогнозування грошових потоків;
- залучення альтернативних джерел ліквідності;
- підвищення ефективності використання вільних коштів у фінансуванні підприємства.

Оснoву оптимізації руху грошових коштів підприємства становить забезпечення *збалансованості обсягів додатного і від'ємного грошових потоків*, оскільки і дефіцит, і надлишок грошових ресурсів негативно впливають на результати господарської діяльності.

Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку виявляються у зниженні ліквідності активів і рівня платоспроможності підприємства, в зростанні простроченої кредиторської заборгованості, затримках у погашенні кредитів, а в кінцевому підсумку – в зниженні рентабельності авансованого капіталу.

За надлишкового грошового потоку втрачається реальна вартість тимчасово вільних коштів унаслідок інфляції, уповільнюється оборотність капіталу, втрачається частина потенційного доходу у зв'язку з втраченою вигодою від прибуткового розміщення коштів в операційному чи інвестиційному процесах.

Для досягнення збалансованості дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді розробляється система заходів щодо прискорення залучення коштів та уповільнення їх витрачання (рис. 6.7).

Отже, з метою *прискорення залучення коштів* використовуються система гнучких цін на продукцію, механізми передоплати під час розрахунків, скорочення строків комерційного кредиту, сучасні форми рефінансу-

<i>Заходи з прискорення залучення коштів</i>	<i>Заходи з уповільнення витрачання коштів</i>
Забезпечення часткової або повної передоплати за продукцію, що має великий попит на ринку	Збільшення за згодою поставальників строків надання підприємству товарного кредиту
Скорочення строків надання товарного кредиту покупцям	Використання флоуту (періоду проходження виписаних платіжних документів до їх оплати) для уповільнення інкасації власних платіжних документів
Збільшення розміру цінкових знижок під час реалізації продукції за готівку	
Прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості	Придбання необоротних активів на умовах лізингу
Використання форм реінвестування дебіторської заборгованості (вексельного обігу, факторингу, форфейтингу)	Реструктуризація одержаних кредитів шляхом переведення короткострокових у довгострокові

Рис. 6.7. Заходи короткострокового характеру для збалансованості дефіцитного грошового потоку

вання дебіторської заборгованості (вексельний обіг, факторинг) та ін.

Уповільнення витрачання коштів досягається за рахунок збільшення строків комерційного кредиту, заміни придбання необоротних активів на їх оренду (лізинг), переведення короткострокових кредитів у довгострокові. Оскільки ці заходи, підвищуючи рівень абсолютної платоспроможності підприємства в короткостроковому періоді, можуть створити проблеми дефіцитності грошових потоків у майбутньому, то паралельно мають бути розроблені заходи, спрямовані на забезпечення збалансованості дефіцитного грошового потоку в довгостроковому періоді, що мають ширший спектр можливостей (рис. 6.8).

Способи оптимізації надлишкового грошового потоку пов'язані здебільшого з різними формами активізації інвестиційної діяльності підприємства, що спрямовані:

- на дострокове погашення довгострокових кредитів банку;
- збільшення обсягу реальних інвестицій;
- збільшення обсягу фінансових інвестицій.

Із метою оптимізації грошових потоків у часі використовуються методи вирівнювання і синхронізації. *Вирівнювання грошових потоків* пов'язане зі згладжуванням їх обсягів за окремими часовими інтервалами. Результат цього процесу виражається у зниженні коефіцієнтів варіації.

Синхронізація грошових потоків ґрунтується на коваріації позитивного і негативного руху грошових коштів. Результати такої оптимізації в часі визначаються за наближенням коефіцієнта еластичності цих потоків

Заходи зі збільшення додатного грошового потоку	Заходи зі скорочення від'ємного грошового потоку
Додаткова емісія акцій	Зменшення суми постійних витрат підприємства
Додатковий випуск облігаційної позики	Скорочення обсягу реальних інвестицій
Залучення довгострокових кредитів	
Залучення стратегічних інвесторів	Скорочення обсягу фінансових інвестицій
Продаж частини довгострокових фінансових вкладень	
Продаж або здавання в оренду основних засобів, які не використовуються	Передача в комунальну власність об'єктів соціальної інфраструктури

Рис. 6.8. Заходи довгострокового характеру для збалансованості дефіцитного грошового потоку

до 1. Синхронізація грошових потоків має максимально усунути сезонні та циклічні розбіжності у формуванні як додатного, так і від'ємного грошових потоків, а також оптимізувати середні залишки готівки.

Заключним етапом оптимізації є забезпечення умов для *максимізації чистого грошового потоку*, зростання якого забезпечує підвищення рівня самофінансування підприємства, знижує залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Збільшення суми чистого грошового потоку можна досягти завдяки:

- зменшенню суми постійних витрат підприємства;
- зниженню рівня змінних витрат на одиницю продукції;
- застосуванню методу прискореної амортизації;
- продажу основних засобів, нематеріальних активів і запасів, які не використовуються;
- посиленню претензійної роботи з метою повного і вчасного стягнення штрафних санкцій та дебіторської заборгованості.

Результати оптимізації грошових потоків відображаються у річному фінансовому плані підприємства з розбиттям за кварталами і місяцями.

Одночасно з метою оперативного управління додатними і від'ємними грошовими потоками складається *платіжний календар*, у якому, з одного боку, відображається графік надходження коштів від усіх видів діяльності протягом прогнозного періоду (5, 10, 15, 30 днів), а з іншого – графік майбутніх платежів (податків, заробітної плати, формування запасів, погашення кредитів і процентів за ними і т. ін.). Платіжний календар дає можливість фінансовій службі підприємства здійснювати оперативний конт-

роль за надходженням і витрачанням коштів, вчасно фіксувати зміни фінансової ситуації та вживати запобіжних заходів для синхронізації додатного і від'ємного грошових потоків, забезпечення достатнього рівня платоспроможності підприємства.

Успішна реалізація визначених напрямів на мікрорівні вимагає проведення відповідних заходів на макроекономічному рівні. З тих, що сприяють оптимізації грошових потоків і, відповідно, активізації підприємництва, можна виокремити такі:

- зниження податкового тиску та максимальне спрощення процедур податкового адміністрування;
- забезпечення модернізації та структурної перебудови виробничо-ресурсного потенціалу, зниження його енерго- і матеріаломісткості;
- підтримка виробництва за рахунок стимулювання споживчого попиту населення, розширення частки платоспроможного ринку;
- розвиток фондового ринку, вихід України на міжнародні ринки капіталів;
- забезпечення надійної правової захищеності підприємницької діяльності, відмова від постійних змін законодавства.

Оцінювання результатів удосконалення системи управління грошовими потоками підприємства має здійснюватися за такими напрямками:

- наявність фактів неплатоспроможності підприємства в окремі дні або періоди, їх частота і тривалість;
- рівень і динаміка коефіцієнта достатності чистого грошового потоку;
- обсяг і динаміка дефіциту грошових коштів;
- динаміка показників ритмічності та синхронності грошових потоків;
- узгодженість джерел надходження і напрямів витрачання грошових коштів за окремими видами діяльності підприємства;
- отримання додаткового доходу за рахунок інвестування тимчасово вільних грошових коштів;
- наявність, у зв'язку з неефективністю управління грошовими потоками, додаткових витрат у вигляді штрафних санкцій за несвоєчасність виконання розрахунків тощо.

Запитання для самоперевірки знань

1. У чому полягає сутність статичного і динамічного підходів до характеристики грошових коштів?
2. Що таке грошові потоки? Як поділяються грошові потоки за напрямом руху грошових коштів?
3. Як визначається чистий грошовий потік?

4. Як поділяються грошові потоки за видами діяльності?
5. У чому полягає зміст надлишкового і дефіцитного грошових потоків?
6. Що таке регулярні та дискретні грошові потоки? Як поділяються регулярні грошові потоки?
7. Як поділяються грошові потоки за черговістю здійснення платежів?
8. Які є види грошових потоків за масштабами обслуговування господарського процесу?
9. Як побудована форма № 3 (З-н) «Звіт про рух грошових коштів»?
10. У чому полягає сутність прямого і непрямого методів визначення грошових потоків? Якими є їх переваги і недоліки?
11. Що таке операційна діяльність? Якими є алгоритми визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за прямим і непрямым методами?
12. Які фактори впливають на зміну чистого грошового потоку в результаті операційної діяльності?
13. Що таке інвестиційна діяльність? Яким є алгоритм визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності?
14. Які фактори впливають на зміну чистого грошового потоку в результаті інвестиційної діяльності?
15. Що таке фінансова діяльність? Яким є алгоритм визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності?
16. Які фактори впливають на зміну чистого грошового потоку в результаті фінансової діяльності?
17. Яким є алгоритм визначення зміни величини грошових коштів за звітний період?
18. У чому полягають головна мета і завдання аналізу грошових потоків? Які при цьому використовуються джерела інформації?
19. Що передбачає попередній і перспективний аналіз грошових потоків?
20. В якій послідовності проводиться аналіз грошових потоків підприємства?
21. У чому полягає зміст горизонтального аналізу грошових потоків?
22. Як проводиться вертикальний аналіз грошових потоків? Що він дає можливість оцінити?
23. Які зовнішні та внутрішні фактори впливають на формування грошових потоків підприємства?
24. У чому полягає зміст показника Cash-Flow? Як він визначається?
25. Що таке ліквідний грошовий потік? Як він розраховується?
26. Які показники характеризують достатність грошових потоків?
27. Як оцінюють ритмічність і синхронність грошових потоків?
28. Які показники характеризують можливості підприємства до виконання термінових зобов'язань? Як оцінюють їх значення?
29. Які показники використовують в аналізі ефективності грошових потоків підприємства?
30. Як розраховують та оцінюють показники рентабельності грошових потоків?

31. *Що таке управління грошовими потоками? Чим визначається необхідність ефективного управління грошовими потоками підприємства?*
32. *На яких принципах має ґрунтуватися управління грошовими потоками?*
33. *Що являє собою комплексна діагностика стану системи управління грошовими потоками підприємства?*
34. *Якими є основні етапи управління грошовими потоками?*
35. *Що таке оптимізація грошових потоків? Які є напрями оптимізації грошових потоків?*
36. *У чому виявляються негативні наслідки дефіцитного і надлишкового грошових потоків?*
37. *Які заходи коротко- і довгострокового характеру використовуються для збалансованості дефіцитного грошового потоку?*
38. *Як забезпечити максимізацію чистого грошового потоку?*
39. *Для чого складається платіжний календар?*
40. *За якими напрямками здійснюється оцінювання результатів удосконалення системи управління грошовими потоками підприємства?*

Тести

Серед наведених відповідей на тестові питання знайдіть повну правильну відповідь.

- 6.1. *Відповідно до НП(С)БО 1 грошові кошти – це:*
  - а) кошти в касі та на поточному рахунку в банку;
  - б) готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання;
  - в) еквіваленти грошових коштів;
  - г) грошові потоки.
- 6.2. *Визначення грошових коштів як наявного залишку, що перебуває у розпорядженні підприємства на певну дату, – це:*
  - а) статичний підхід до характеристики грошових коштів;
  - б) динамічний підхід до характеристики грошових коштів;
  - в) рух грошових коштів;
  - г) грошові кошти як економічна категорія.
- 6.3. *Сукупність розподілених у часі надходжень і витрачань грошей, які генеруються господарською діяльністю підприємства, – це визначення:*
  - а) грошових коштів;
  - б) грошових ресурсів;
  - в) грошових потоків.
- 6.4. *Як поділяються грошові потоки за напрямом руху грошових коштів:*
  - а) на валовий і чистий грошові потоки;
  - б) на надлишковий і дефіцитний грошові потоки;
  - в) на регулярний і дискретний грошові потоки;

г) на додатний і від'ємний грошові потоки?

6.5. Різницю між додатним і від'ємним потоками грошей у періоді, що аналізується, характеризує грошовий потік:

- а) валовий;
- б) чистий;
- в) надлишковий;
- г) дефіцитний.

6.6. Який грошовий потік відображає надходження коштів від покупців і виплати грошей постачальникам:

- а) від фінансової діяльності;
- б) від інвестиційної діяльності;
- в) від операційної діяльності?

6.7. Грошовий потік, за якого надходження грошей значно менше від реальних потреб підприємства, є:

- а) дефіцитним;
- б) надлишковим;
- в) валовим;
- г) чистим.

6.8. За якою ознакою грошові потоки поділяються на регулярні та дискретні:

- а) рівень достатності обсягу;
- б) черговість здійснення платежів;
- в) неперервність формування;
- г) напрям руху грошових коштів?

6.9. Які грошові потоки називаються ануїтетом:

- а) регулярні з нерівномірними часовими інтервалами;
- б) короткострокові;
- в) регулярні з рівномірними часовими інтервалами;
- г) довгострокові?

6.10. Обов'язкові грошові виплати, що має здійснити підприємство в першочерговому порядку для запобігання фінансових ускладнень і продовження діяльності, – це:

- а) пріоритетний грошовий потік;
- б) поточний грошовий потік;
- в) відстрочений грошовий потік.

6.11. Грошовий потік, за якого надходження коштів здійснюється наприкінці періоду, – це:

- а) пренумерандо;
- б) постнумерандо;
- в) короткостроковий грошовий потік;
- г) довгостроковий грошовий потік.

6.12. Відповідно до НП(С)БО 1 рух грошових коштів у результаті операційної діяльності визначається з використанням:

- а) прямого методу;
- б) непрямого методу;

в) прямого або непрямого методів.

6.13. *Надходження грошових коштів від реалізації продукції відображається у складі:*

- а) операційної діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) фінансової діяльності.

6.14. *Згідно з прямим методом рух коштів у результаті операційної діяльності визначається:*

- а) за сумою надходжень від операційної діяльності та сумою витрачання на операційну діяльність грошових коштів за даними записів їх руху на рахунках бухгалтерського обліку;
- б) шляхом коригування залишків за статтями балансу;
- в) шляхом коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування.

6.15. *До видів надходжень грошових коштів у розділі I форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів» відноситься:*

- а) реалізація продукції (товарів, робіт, послуг);
- б) збільшення оборотних активів;
- в) збільшення поточних зобов'язань;
- г) витрати на відрядження.

6.16. *Який з наведених факторів зумовлює збільшення чистого грошового потоку від операційної діяльності:*

- а) зменшення суми амортизації необоротних активів;
- б) збільшення запасів;
- в) зростання надходжень від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- г) збільшення дебіторської заборгованості?

6.17. *Грошові кошти від інвестиційної діяльності – це:*

- а) зменшення (збільшення) оборотних активів;
- б) прибуток від операційної діяльності;
- в) отримані відсотки;
- г) отримані позики.

6.18. *Прикладом грошових потоків від інвестиційної діяльності є:*

- а) надходження від продажу готової продукції;
- б) реалізація необоротних активів;
- в) одержання позики.

6.19. *До видів надходжень грошових коштів у розділі II форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів» відноситься:*

- а) реалізація необоротних активів;
- б) отримані відсотки;
- в) придбання фінансових інвестицій;
- г) придбання необоротних активів;
- д) правильні відповіді а) і в);
- е) правильні відповіді а) і б).

6.20. *Фактором, який зумовлює збільшення чистого грошового по-*

току від інвестиційної діяльності, є:

- а) зменшення виручки від продажу необоротних активів;
- б) зменшення суми отриманих відсотків за довгостроковими цінними паперами;
- в) збільшення інвестицій на капітальне будівництво;
- г) зменшення інвестицій на придбання необоротних активів.

6.21. *Грошові кошти від фінансової діяльності – це:*

- а) надходження від власного капіталу;
- б) надходження від отримання позик;
- в) витрачання на погашення позик;
- г) витрачання на сплату дивідендів;
- д) усі відповіді правильні.

6.22. *Який з наведених видів господарських операцій не належить до фінансової діяльності:*

- а) погашена довгострокова позика банку;
- б) сплачені дивіденди акціонерам;
- в) сплачений податок на прибуток;
- г) надходження від власного капіталу.

6.23. *До видів витрачань грошових коштів у розділі III форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів» відноситься:*

- а) надходження від власного капіталу;
- б) погашення позик;
- в) сплата дивідендів;
- г) придбання необоротних активів;
- д) правильні відповіді б) і в);
- е) правильні відповіді а) і г).

6.24. *Який з наведених факторів сприяє збільшенню чистого грошового потоку від фінансової діяльності:*

- а) зменшення довгострокових кредитів;
- б) збільшення короткострокових кредитів;
- в) зменшення суми отриманих дивідендів і відсотків від короткострокових фінансових вкладень;
- г) збільшення суми сплачених дивідендів акціонерам підприємства?

6.25. *Підприємство одержало позику 100 тис. грн під 20 % річних на 6 місяців. На кінець року воно розрахувалося за процентами, але не повернуло основну суму позики. Як ці операції вплинули на рух грошових коштів:*

- а) чисте надходження грошових коштів у результаті операційної діяльності становило 90 тис. грн;
- б) чисте витрачання грошових коштів у результаті фінансової діяльності становило 100 тис. грн;
- в) чисте надходження грошових коштів у результаті фінансової діяльності становило 100 тис. грн, витрачання грошових коштів у результаті операційної діяльності – 10 тис. грн;
- г) чисте надходження грошових коштів у результаті фінансової діяльності становило 100 тис. грн, витрачання грошових коштів у результаті

інвестиційної діяльності – 10 тис. грн?

6.26. Залишок коштів на початок року – 50 тис. грн, чисте надходження коштів у результаті операційної діяльності – 500 тис. грн, чисте витрачання коштів у результаті інвестиційної діяльності – 450 тис. грн, чисте надходження коштів у результаті фінансової діяльності – 30 тис. грн. Чому дорівнює залишок коштів на кінець року:

- а) 550 тис. грн;
- б) 100 тис. грн;
- в) 70 тис. грн;
- г) 130 тис. грн?

6.27. Який вид аналізу грошових потоків дає змогу розрахувати частку окремих джерел надходження та напрямів витрачання коштів у загальному їх обсязі:

- а) вертикальний аналіз;
- б) горизонтальний аналіз;
- в) попередній аналіз;
- г) перспективний аналіз?

6.28. Який з наведених факторів не належить до внутрішніх факторів, що впливають на формування грошових потоків підприємства:

- а) тривалість операційного циклу;
- б) кон'юнктура товарного ринку;
- в) сезонність виробництва і реалізації продукції;
- г) амортизаційна політика підприємства?

6.29. Як визначається показник Cash-Flow:

- а) сума грошових коштів і поточних фінансових інвестицій;
- б) сума чистого прибутку та амортизаційних відрахувань;
- в) сума чистого прибутку і грошових коштів?

6.30. Зміна різниці між сумою кредитів, отриманих підприємством, і величиною грошових коштів – це грошовий потік:

- а) додатний;
- б) від'ємний;
- в) ліквідний.

6.31. Відношенням чистого грошового потоку до суми погашення позик, приросту запасів і сплачених дивідендів визначається:

- а) коефіцієнт ліквідності грошового потоку;
- б) коефіцієнт ефективності грошових потоків;
- в) коефіцієнт достатності чистого грошового потоку.

6.32. Який показник визначається відношенням Cash-Flow до поточної кредиторської заборгованості:

- а) рентабельність на основі грошового потоку;
- б) коефіцієнт негайного виконання боргових зобов'язань;
- в) коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і поточної кредиторської заборгованості?

6.33. Який показник характеризує синхронність формування грошових потоків:

- а) коефіцієнт ліквідності грошового потоку;
- б) коефіцієнт достатності чистого грошового потоку;
- в) коефіцієнт ефективності грошових потоків;
- г) коефіцієнт перспективного виконання боргових зобов'язань?

6.34. Коефіцієнт негайного виконання боргових зобов'язань визначається відношенням:

- а) термінових боргових зобов'язань до залишку грошей;
- б) залишку грошей до термінових боргових зобов'язань;
- в) грошового потоку до термінових боргових зобов'язань.

6.35. За якою формулою визначається коефіцієнт перспективного виконання боргових зобов'язань:

- а) відношення залишку грошей до термінових боргових зобов'язань;
- б) відношення грошового потоку до термінових боргових зобов'язань;
- в) у чисельнику – залишок грошей плюс грошові потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, які очікується отримати впродовж наступного місяця; у знаменнику – термінові боргові зобов'язання?

6.36. Якщо коефіцієнт перспективного виконання боргових зобов'язань більше 1 за умови чистого грошового потоку, це означає:

- а) що підприємство має можливість без ускладнення для фінансування поточної діяльності виконати термінові боргові зобов'язання;
- б) підприємство може виконати в наступному місяці боргові зобов'язання, але тільки за умови скорочення витрачання грошових коштів на поточні потреби;
- в) підприємство неспроможне виконати в наступному місяці боргові зобов'язання навіть за умови повного витрачання грошових коштів на ці цілі.

6.37. Коефіцієнт ефективності грошових потоків підприємства розраховується як відношення:

- а) чистого грошового потоку до додатного грошового потоку;
- б) чистого грошового потоку до від'ємного грошового потоку;
- в) додатного грошового потоку до від'ємного грошового потоку.

6.38. За якого значення коефіцієнта ефективності грошових потоків фінансовий стан підприємства є стійким:

- а) істотно менше 1;
- б) істотно більше 1;
- в) у межах 1?

6.39. Відношення фінансового результату до середнього залишку грошей та їх еквівалентів, виражене у відсотках, – це показник рентабельності:

- а) отриманих грошових коштів;
- б) витрачених грошових коштів;
- в) залишку грошових коштів;
- г) чистого грошового потоку.

6.40. Показник рентабельності отриманих грошових коштів визначається як відношення:

а) фінансового результату до середнього залишку грошей та їх еквівалентів, виражене у відсотках;

б) фінансового результату до додатного грошового потоку, виражене у відсотках;

в) фінансового результату до від'ємного грошового потоку, виражене у відсотках.

6.41. Який показник характеризує суму прибутку (збитку), що припадає на 1 грн грошових коштів, які витрачені підприємством за період дослідження:

а) рентабельність отриманих грошових коштів;

б) рентабельність витрачених грошових коштів;

в) рентабельність чистого грошового потоку?

6.42. Рентабельність на основі грошового потоку визначається як відношення:

а) грошового потоку до кредиторської заборгованості;

б) чистого грошового потоку до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), виражене у відсотках;

в) грошового потоку до суми інвестицій.

6.43. Який принцип управління грошовими потоками передбачає оптимізацію грошових потоків за видами, обсягами, часовими інтервалами та іншими суттєвими характеристиками:

а) інформаційної достовірності;

б) ефективності;

в) ліквідності;

г) збалансованості?

6.44. Який принцип управління грошовими потоками передбачає синхронізацію додатного і від'ємного грошових потоків за часовими інтервалами:

а) інформаційної достовірності;

б) ефективності;

в) ліквідності;

г) збалансованості?

6.45. Які з наведених заходів короткострокового характеру забезпечують прискорення залучення коштів:

а) забезпечення часткової або повної передоплати за продукцію, що має великий попит на ринку;

б) придбання необоротних активів на умовах лізингу;

в) прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості;

г) реструктуризація одержаних кредитів шляхом переведення короткострокових у довгострокові;

д) правильні відповіді а) і в);

е) правильні відповіді б) і г)?

6.46. Скорочення строків надання товарного кредиту покупцям за-

безпечує:

- а) прискорення залучення коштів у короткостроковому періоді;
- б) уповільнення витрачання коштів у короткостроковому періоді;
- в) прискорення залучення коштів у довгостроковому періоді;
- г) уповільнення витрачання коштів у довгостроковому періоді.

6.47. Які з наведених заходів довгострокового характеру забезпечують скорочення від'ємного грошового потоку:

- а) залучення довгострокових кредитів;
- б) зменшення суми постійних витрат;
- в) продаж або здавання в оренду основних засобів, які не використовуються;
- г) скорочення обсягу реальних інвестицій;
- д) правильні відповіді а) і в);
- е) правильні відповіді б) і г)?

6.48. Збільшення суми чистого грошового потоку забезпечує:

- а) підвищення рівня змінних витрат на одиницю продукції;
- б) збільшення суми постійних витрат;
- в) продаж основних засобів, нематеріальних активів і запасів, які не використовуються.

6.49. Який документ використовується для оперативного управління додатним і від'ємним грошовими потоками:

- а) річний фінансовий план;
- б) платіжний календар;
- в) квартальний фінансовий план.

6.50. Який чинник буде свідчити про ефективність удосконалення системи управління грошовими потоками:

- а) наявність фактів неплатоспроможності підприємства в окремі дні або періоди;
- б) зниження коефіцієнта достатності чистого грошового потоку;
- в) узгодженість джерел надходження і напрямів витрачання грошових коштів за окремими видами діяльності підприємства;
- г) відсутність додаткового доходу за рахунок інвестування тимчасово вільних грошових коштів?

Практичні завдання (умови, приклади розрахунків і висновків)

1. Аналіз руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності

Завдання 6.1

Використовуючи алгоритм визначення відповідно до НП(С)БО 1 (табл. 6.1 або 6.2), проаналізуйте рух грошових коштів у результаті операційної діяльності (табл. 6.8 або 6.9). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (або форма № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)») за два роки.

Методика виконання

1. Для форми № 3, складеної за прямим методом.

Таблиця 6.8

Аналіз руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за прямим методом, тис. грн

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)
Надходження від:			
реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	28429	38523	+10094
повернення податків і зборів	-	-	-
у тому числі податку на додану вартість	-	-	-
цільового фінансування	3425	3456	+31
відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	14	61	+47
Інші надходження	753	507	-246
Разом надходжень	32621	42547	+9926
Витрачання на оплату:			
товарів (робіт, послуг)	16789	20529	+3740
праці	6736	7938	+1202
відрахувань на соціальні заходи	2003	3005	+1002
зобов'язань з податків і зборів	217	216	-1
у тому числі: з податку на додану вартість	116	134	+18
з інших податків і зборів	101	82	-19
Інші витрачання	-	-	-
Разом витрачань	25745	31688	+5943
Чистий рух коштів від операційної діяльності	6876	10859	+3983

За даними табл. 6.8 надходження коштів у результаті операційної діяльності включає такі напрями: від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (у звітному році порівняно з базовим збільшення на 10094 тис. грн); цільового фінансування (збільшення на 31 тис. грн); відсотків за залишками коштів на поточних рахунках (збільшення на 47 тис. грн); інші надходження (зменшення на 246 тис. грн). Загальна сума надходження грошових коштів зросла з 32621 тис. грн у базовому році до 42547 тис. грн у звітному, тобто на 9926 тис. грн, що становить 30,4 %. У структурі надходження коштів найбільша частка припадає на надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – 90,5 % у звітному році.

Що стосується напрямів витрачання коштів у результаті операційної діяльності, то маємо таку динаміку: зросли витрачання на оплату товарів (робіт, послуг) (на 3740 тис. грн), оплату праці (на 1202 тис. грн), відрахувань на соціальні заходи (на 1002 тис. грн), зобов'язань з податку на дода-

ну вартість (на 18 тис. грн); скоротилися лише витрачання на оплату зобов'язань з інших податків і зборів (на 19 тис. грн). Загальна сума витрачання грошових коштів збільшилася з 25745 тис. грн у базовому році до 31688 тис. грн у звітному, тобто на 5943 тис. грн, що становить 23,1 %. У структурі витрачання коштів найбільша частка припадає на оплату товарів (робіт, послуг) – 64,8 % у звітному році.

Випереджаюче зростання надходження коштів (на 30,4 %) порівняно зі зростанням їх витрачання (на 23,1 %) забезпечило збільшення чистого руху коштів від операційної діяльності на 3983 тис. грн, або 57,9 %. Отже, рух грошових коштів у результаті операційної діяльності можна вважати ефективним із позитивною динамікою.

2. Для форми № 3-н, складеної за непрямим методом.

Таблиця 6.9

Аналіз руху грошових коштів у результаті операційної діяльності за непрямим методом, тис. грн

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування			
Коригування на:			
амортизацію необоротних активів			
збільшення (зменшення) забезпечень			
збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць			
збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій			
Фінансові витрати			
Зменшення (збільшення) оборотних активів			
Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань			
Грошові кошти від операційної діяльності			
Сплачений податок на прибуток			
Сплачені відсотки			
Чистий рух коштів від операційної діяльності			

Завдання 6.2

Використовуючи алгоритм визначення відповідно до НП(С)БО 1 (табл. 6.3), проаналізуйте рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності (табл. 6.10). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (або форма № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)») за два роки.

Методика виконання

**Аналіз руху грошових коштів у результаті
інвестиційної діяльності, тис. грн**

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)
Надходження від реалізації:			
фінансових інвестицій	-	-	-
необоротних активів	-	-	-
Надходження від отриманих:			
відсотків	-	-	-
дивідендів	-	-	-
Надходження від деривативів	-	-	-
Інші надходження	-	-	-
Разом надходжень	-	-	-
Витрачання на придбання:			
фінансових інвестицій	-	4738	+4738
необоротних активів	6610	3478	-3132
Виплати за деривативами	-	-	-
Інші платежі	335	203	-132
Разом витрачань	6945	8419	+1474
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	(6945)	(8419)	-1474

Рух коштів від інвестиційної діяльності підприємства (табл. 6.10) включає придбання необоротних активів та інші платежі (видаток зменшився відповідно на 3132 і 132 тис. грн), а в звітному році і придбання фінансових інвестицій на суму 4738 тис. грн. У цілому чисте витрачання коштів від інвестиційної діяльності збільшилося з 6945 тис. грн у базовому році до 8419 тис. грн у звітному, що становить 1474 тис. грн (21,2 %).

Завдання 6.3

Використовуючи алгоритм визначення відповідно до НП(С)БО 1 (табл. 6.4), проаналізуйте рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності (табл. 6.11). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (або форма № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)») за два роки.

Методика виконання

Рух коштів від фінансової діяльності підприємства (табл. 6.11) включає надходження від отримання позик і витрачання на погашення позик. Сума отриманих позик зросла на 2201 тис. грн (у 5,9 раза), а погашених позик – на 3141 тис. грн (у 9,6 раза). У результаті чисте надходження коштів від фінансової діяльності в базовому році становило 85 тис. грн, а чисте витрачання у звітному році – 855 тис. грн, тобто сума чистого руху коштів зменшилася на 940 тис. грн.

Таблиця 6.11

**Аналіз руху грошових коштів у результаті
фінансової діяльності, тис. грн**

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)
Надходження від:			
власного капіталу	-	-	-
отримання позик	450	2651	+2201
Інші надходження	-	-	-
Разом надходжень	450	2651	+2201
Витрачання на:			
викуп власних акцій	-	-	-
погашення позик	365	3506	+3141
сплату дивідендів	-	-	-
Інші платежі	-	-	-
Разом витрачань	365	3506	+3141
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	85	(855)	-940

Завдання 6.4

Використовуючи алгоритм визначення відповідно до НП(С)БО 1 (табл. 6.5), проведіть комплексний аналіз руху грошових коштів на підприємстві (табл. 6.12). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (або форма № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)») за два роки, табл. 6.8 (6.9), 6.10, 6.11.

Методика виконання

Таблиця 6.12

Аналіз руху грошових коштів на підприємстві, тис. грн

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)
Чистий рух коштів від операційної діяльності	6876	10859	+3983
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	(6945)	(8419)	-1474
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	85	(855)	-940
Чистий рух коштів за звітний період	16	1585	+1569
Залишок коштів на початок року	321	337	+16
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	-	-	-
Залишок коштів на кінець року	337	1922	+1585

З урахуванням показників чистого руху коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності чисте надходження грошових коштів у базовому році становило 16 тис. грн, а в звітному році зросло до 1585 тис. грн. Залишок коштів на кінець року збільшився з 337 до

1922 тис. грн, або на 1585 тис. грн, що відповідає інформації балансів.

Отже, спостерігається тенденція підвищення ефективності руху грошових коштів на підприємстві за видами діяльності.

2. Розрахунок абсолютних і відносних показників грошових потоків

Завдання 6.5

За вихідною інформацією, наведеною в табл. 6.13, проведіть розрахунок і проаналізуйте динаміку абсолютних і відносних показників грошових потоків (табл. 6.14). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (або форма № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)») за два роки.

Методика виконання

Таблиця 6.13

Вихідна інформація для розрахунку абсолютних і відносних показників грошових потоків

Показник	Порядок розрахунку за даними форм № 1, 2, 3 (3-н) (рядки, графи)
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	Ф. № 2: 2350 (2355)
Амортизація	Ф. № 2: 2515
Довгострокові кредити банків:	
а) на початок року	Ф. № 1: 1510, гр.3
б) на кінець року	Ф. № 1: 1510, гр.4
Короткострокові кредити банків:	
а) на початок року	Ф. № 1: 1600, гр.3
б) на кінець року	Ф. № 1: 1600, гр.4
Гроші та їх еквіваленти:	
а) на початок року	Ф. № 1: 1165, гр.3
б) на кінець року	Ф. № 1: 1165, гр.4
Чистий грошовий потік	Ф. № 3 (3-н): 3400
Погашення кредитів	Ф. № 3 (3-н): 3350
Приріст запасів	Ф. № 1: (1100, гр.4–1100, гр.3)
Сплата дивідендів	Ф. № 3 (3-н): 3355
Поточні зобов'язання і забезпечення	Ф. № 1: 1695, гр.4
Поточні фінансові інвестиції	Ф. № 1: 1160, гр.4
Поточна кредиторська заборгованість	Ф. № 1: (сума із 1610 по 1650 ¹), гр.4
Додатний грошовий потік	Ф. № 3 (3-н): (3195+3295+3395), суми зі знаком «+»
Від'ємний грошовий потік	Ф. № 3 (3-н): (3195+3295+3395), суми зі знаком «-»

1. Без урахування ряд. 1621. Включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650 (додаток В).

Таблиця 6.14

Абсолютні та відносні показники грошових потоків

№ з/п	Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
А	Б	1	2	3=2-1	4=3÷1 ×100
1.	Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток), тис. грн	6325	10086	+3761	+59,5
2.	Амортизація, тис. грн	1652	1899	+247	+15,0
3.	Грошовий потік (Cash-Flow), тис. грн (п.1+п.2) ¹	7977	11985	+4008	+50,2
4.	Довгострокові кредити банків, тис. грн: а) на початок року	1100	735	-365	-33,2
	б) на кінець року	735	370	-365	-49,7
5.	Короткострокові кредити банків, тис. грн: а) на початок року	540	990	+450	+83,3
	б) на кінець року	990	500	-490	-49,5
6.	Гроші та їх еквіваленти, тис. грн: а) на початок року	321	337	+16	+5,0
	б) на кінець року	337	1922	+1585	у 5,7 р. б.
7.	Ліквідний грошовий потік, тис. грн ((п.4б+п.5б-п.6б) - (п.4а+п.5а-п.6а))	69	-785	-854	×
8.	Чистий грошовий потік, тис. грн	16	1585	+1569	у 99,1 р. б.
9.	Погашення позик, тис. грн ²	365	3506	+3141	у 9,6 р. б.
10.	Приріст запасів, тис. грн	264	2023	+1759	у 7,7 р. б.
11.	Сплата дивідендів, тис. грн ²	-	-	-	-
12.	Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку ³ (п.8÷(п.9+п.10+п.11))	0,025	0,287	+0,263	у 11,5 р. б.
13.	Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн	3124	1972	-1152	-36,9
14.	Поточні фінансові інвестиції, тис. грн	96	96	-	-
15.	Заборгованість (нетто), тис. грн (п.13-п.6б-п.14)	2691	-46	-2737	×
16.	Коефіцієнт достатності Cash-Flow (п.3÷п.15)	2,964	×	×	×
17.	Поточна кредиторська заборгованість, тис. грн	2115	1303	-812	-38,4

Продовж. табл. 6.14

А	Б	1	2	3	4
18.	Коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і поточної кредиторської заборгованості (п.3÷п.17)	3,772	9,198	+5,426	у 2,4 р. б.
19.	Додатний грошовий потік, тис. грн	6961	10859	+3898	+56,0
20.	Від'ємний грошовий потік, тис. грн ²	6945	9274	+2329	+33,5
21.	Коефіцієнт ефективності грошових потоків (п.19÷п.20)	1,002	1,171	+0,169	+16,9

1. Розрахунок показників 16, 18 проводиться за умови, коли Cash-Flow > 0.
2. У таблиці відображається позитивне числове значення (без знака «-»).
3. Розраховується за умови позитивного значення чистого грошового потоку (п.8 > 0).

За даними табл. 6.14 у звітному році порівняно з базовим показник грошового потоку (Cash-Flow) збільшився на 4008 тис. грн (50,2 %), у тому числі за рахунок чистого прибутку – на 3761 тис. грн, амортизації – на 247 тис. грн. Упродовж базового і звітних років довгострокові кредити банків зменшилися на 730 тис. грн (66,4 %), короткострокові кредити – на 40 тис. грн (7,4 %), а гроші та їх еквіваленти збільшилися на 1601 тис. грн (у 6 разів).

У звітному році порівняно з базовим чистий грошовий потік збільшився на 1569 тис. грн (99,1 раза), завдяки чому коефіцієнт достатності чистого грошового потоку зріс відповідно з 0,025 до 0,287. Це свідчить про те, що у звітному році чистим грошовим потоком покривалося 28,7 % суми погашення позик і приросту запасів.

Коефіцієнт достатності Cash-Flow, який визначається відношенням грошового потоку до заборгованості (нетто), у базовому році становив 2,964, а в звітному році не визначався у зв'язку з перевищенням грошових коштів і поточних фінансових інвестицій над поточними зобов'язаннями і забезпеченнями (тобто, від'ємним значенням заборгованості (нетто)).

Коефіцієнт співвідношення Cash-Flow і поточної кредиторської заборгованості збільшився з 3,772 у базовому році до 9,198 у звітному. Ця динаміка пояснюється тим, що за збільшення Cash-Flow на 50,2 % поточна кредиторська заборгованість зменшилася на 38,4 %.

Коефіцієнт ефективності грошових потоків, який визначається відношенням додатного грошового потоку до від'ємного грошового потоку та характеризує синхронність надходження і витрачання грошових коштів, має значення вище 1 (1,002 – у базовому році, 1,171 – у звітному році). Такий рівень вказує на раціональні пропорції руху коштів на підприємстві.

3. Аналіз показників рентабельності грошових потоків

Завдання 6.6

За вихідною інформацією, наведеною в табл. 6.15, проведіть розрахунок і проаналізуйте динаміку показників рентабельності грошових потоків (табл. 6.16). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (або форма № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)») за два роки.

Методика виконання

Таблиця 6.15

Вихідна інформація для розрахунку показників рентабельності грошових потоків

Показник	Порядок розрахунку за даними форм № 1, 2, 3 (3-н) (рядки)
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	Ф. № 2: 2350 (2355)
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф. № 2: 2000
Гроші та їх еквіваленти:	
а) на початок року	Ф. № 1: 1165, гр.3
б) на кінець року	Ф. № 1: 1165, гр.4
Додатний грошовий потік	Ф. № 3 (3-н): (3195+3295+3395), суми зі знаком «+»
Від'ємний грошовий потік	Ф. № 3 (3-н): (3195+3295+3395), суми зі знаком «-»
Чистий грошовий потік	Ф. № 3 (3-н): 3400

Таблиця 6.16

Показники рентабельності грошових потоків

№ з/п	Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
А	Б	1	2	$3=2-1$	$4=3\div 1 \times 100$
1.	Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток), тис. грн	6325	10086	+3761	+59,5
2.	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	28429	38523	+10094	+35,5
3.	Гроші та їх еквіваленти, тис. грн:				
	а) на початок року	321	337	+16	+5,0
	б) на кінець року	337	1922	+1585	у 5,7 р. б.
4.	Середній залишок грошей та їх еквівалентів, тис. грн ((п.3а+п.3б)÷2)	329	1130	+801	у 3,4 р. б.

Продовж. табл. 6.16

А	Б	1	2	3	4
5.	Додатний грошовий потік, тис. грн	6961	10859	+3898	+56,0
6.	Від'ємний грошовий потік, тис. грн ¹	6945	9274	+2329	+33,5
7.	Чистий грошовий потік, тис. грн	16	1585	+1569	у 99,1 р. б.
8.	Рентабельність залишку грошових коштів, % (п.1÷п.4×100)	1922,5	892,6	-1029,9	×
9.	Рентабельність отриманих грошових коштів, % (п.1÷п.5×100)	90,9	92,9	+2,0	×
10.	Рентабельність витрачених грошових коштів, % (п.1÷п.6×100)	91,1	108,8	+17,7	×
11.	Рентабельність чистого грошового потоку, % (п.1÷п.7×100) ²	39531,3	636,3	-38895,0	×
12.	Рентабельність на основі грошового потоку, % (п.7÷п.2×100) ²	0,06	4,1	+4,04	×

1. У таблиці відображається позитивне числове значення (без знака «←»).

2. Розраховується за умови позитивного значення чистого грошового потоку (п.7 > 0).

Показники рентабельності грошових потоків (табл. 6.16) мають різноспрямовану динаміку, а їх рівень залишається високим. Так, значення рентабельності залишку грошових коштів показує, що у базовому році в розрахунку на 1 грн середнього залишку грошей та їх еквівалентів було одержано 19,23 грн чистого прибутку, а в звітному році це співвідношення зменшилося до 8,93 грн. Таке зниження пояснюється тим, що за збільшення чистого прибутку на 59,5 % середній залишок грошей та їх еквівалентів зріс у 3,4 раза.

Завдяки випереджальному зростанню чистого прибутку порівняно з додатним і від'ємним грошовими потоками рівень рентабельності отриманих і витрачених грошових коштів, як відсоткове відношення чистого прибутку до, відповідно, додатного і від'ємного грошових потоків, підвищився з 90,9 до 92,9 % (на 2,0 в. п.) і з 91,1 до 108,8 % (на 17,7 в. п.).

У базовому році в розрахунку на 1 грн чистого грошового потоку було одержано 395,31 грн чистого прибутку, а в звітному році – 6,36 грн (за збільшення чистого прибутку на 59,5 % чистий грошовий потік зріс у 99,1 раза). Значення показника рентабельності на основі грошового потоку свідчить про те, що у базовому році в розрахунку на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) чистий грошовий потік становив 0,06 коп., а в звітному році – 4,1 коп. (за збільшення чистого доходу від реалізації продукції на 35,5 % чистий грошовий потік зріс у 99,1 раза).

ТЕМА 7 АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Мета вивчення теми

Основні терміни:

ліквідність активу, ліквідність балансу, ліквідність підприємства, платоспроможність, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт оперативної платоспроможності, платіжний календар, коефіцієнт Бівера, неплатоспроможність, поточна неплатоспроможність, критична неплатоспроможність, надкритична неплатоспроможність, банкрутство, коефіцієнт втрати платоспроможності, коефіцієнт відновлення платоспроможності.

За результатами вивчення теми необхідно

знати:

- зміст категорій «ліквідність активу», «ліквідність балансу», «ліквідність підприємства»;
- сутність, основні ознаки та класифікацію видів платоспроможності;
- групування активів за рівнем ліквідності та пасивів за терміновістю сплати;
- методичну послідовність аналізу ліквідності балансу;
- економічний зміст, порядок розрахунку та нормативні значення основних і допоміжних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємств;
- які коефіцієнти характеризують три рівні платоспроможності;
- переваги коефіцієнта загальної ліквідності;
- недоліки коефіцієнтів ліквідності;
- сутність і послідовність оцінювання поточної платоспроможності;
- значення і порядок складання платіжних календарів;
- сутність і причини неплатоспроможності підприємств;
- сутність банкрутства, види фінансової кризи та фактори, що їх зумовлюють;
- систему критеріїв оцінювання структури балансу під час прогнозування можливого банкрутства підприємства;
- варіанти зміни структури балансу, які дають можливість підвищити коефіцієнт загальної ліквідності та коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами;
- умови, за яких платоспроможність боржника вважається відновленою.

вміти:

- пояснювати співвідношення між поняттями «ліквідність» і «платоспроможність»;
- формулювати висновки за результатами аналізу ліквідності балансу;
- формулювати висновки за результатами оцінювання рівня і динаміки коефіцієнтів ліквідності;
- проводити розрахунок та аналітичне оцінювання коефіцієнта Бівера;
- визначати ознаки поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності;
- оцінювати перспективи втрати (можливості відновлення) платоспроможності підприємства.

Теоретичний матеріал

7.1. Сутність ліквідності та платоспроможності підприємства

7.2. Аналіз ліквідності балансу

7.3. Система відносних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємств

7.4. Оперативний аналіз платоспроможності

7.5. Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності

7.6. Оцінювання задовільності (незадовільності) структури балансу та перспектив втрати (відновлення) платоспроможності

7.1. Сутність ліквідності та платоспроможності підприємства

Одними з ключових характеристик фінансового стану є ліквідність і платоспроможність підприємства. У Міжнародних стандартах фінансової звітності зазначається, що інформація стосовно ліквідності та платоспроможності є корисною для прогнозування можливостей підприємства вчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. *Ліквідність* стосується наявності грошових коштів у найближчому майбутньому після виконання фінансових зобов'язань певного періоду. *Платоспроможність* пов'язана з наявністю грошових коштів упродовж більш тривалого періоду для вчасного виконання фінансових зобов'язань.

У Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктив-

ного банкрутства чи доведення до банкрутства (затверджених наказом Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р., у редакції наказу Міністерства економіки України № 1361 від 26.10.2010 р.) дається таке визначення: **платоспроможність (ліквідність)** – один з основних якісних показників діяльності підприємства, що визначає спроможність підприємства здійснювати платежі, розраховуватися з боргами в необхідному обсязі та в зазначений термін наявними у нього коштами або такими, які безперервно поповнюються за рахунок його діяльності [22]. Таким чином, ці поняття ототожнюються.

Проте слід погодитись з більшістю аналітиків, що категорії ліквідності та платоспроможності близькі за змістом, але перша більш широка.

У загальному розумінні термін «ліквідність» – це здатність майна безперешкодно перетворюватися у гроші. В економічній літературі розрізняють такі категорії: ліквідність активів, ліквідність балансу та ліквідність підприємства, зв'язок між якими ілюструє рис. 7.1.

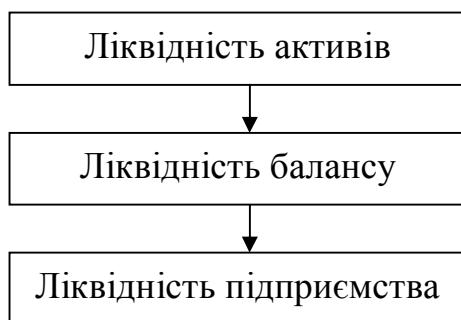

Рис. 7.1. Зв'язок між категоріями ліквідності

Під **ліквідністю активу** розуміють його здатність перетворюватися у гроші, а *ступінь ліквідності* визначається тривалістю періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена. Чим менше потрібно часу для інкасації певного активу, тим вищим є рівень його ліквідності.

При цьому слід розрізняти поняття ліквідності сукупних активів (як можливість їх швидкої реалізації в разі банкрутства і самоліквідації підприємства) та поняття ліквідності оборотних активів, що забезпечує поточну платоспроможність підприємства. Мається на увазі, що кожен вид оборотних активів має пройти відповідні стадії операційного циклу, перш ніж трансформується у гроші:

$$ГК \rightarrow ВЗ \rightarrow НВ \rightarrow ГП \rightarrow ДЗ \rightarrow ГК.$$

Наприклад, гроші (ГК), вкладені у виробничі запаси (ВЗ), мають поспідовно пройти стадії незавершеного виробництва (НВ), готової продукції (ГП), дебіторської заборгованості (ДЗ), і тільки після цього вони набудуть свою вихідну форму.

Ліквідність розглядається у двох аспектах:

- 1) як час, необхідний для продажу активу;
- 2) як сума, одержана від продажу активу.

Ці аспекти тісно пов'язані, адже можна продати актив дуже швидко, але зі значною знижкою в ціні; натомість, програвши в часі, можна виграти в ціні.

Ліквідність балансу – це ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами (платіжними засобами), строк перетворення яких у гроші відповідає строку погашення зобов'язань.

Ліквідність балансу відображає можливість суб'єкта господарювання до швидкого перетворення активів у гроші для своєчасного і повного погашення зобов'язань. Якісна відмінність цього поняття від ліквідності активів полягає у тому, що ліквідність балансу відображає узгодженість обсягів і рівня ліквідності активів з обсягами і строками погашення зобов'язань, тоді як ліквідність активів оцінюється безвідносно до інформації пасиву балансу.

Ліквідність підприємства – більш широке за змістом поняття, ніж ліквідність балансу. Ліквідність балансу характеризує якість управління активами, тобто передбачає пошук платіжних засобів тільки за рахунок внутрішніх джерел (реалізації майна). Але підприємство може залучити позикові кошти зі сторони за умови позитивного іміджу в діловому світі та високого рівня інвестиційної привабливості. Тому, оцінюючи ліквідність підприємства, потрібно враховувати його фінансову гнучкість, що передбачає здатність позичати кошти з різних джерел, збільшувати акціонерний капітал, продавати активи, швидко реагувати на кон'юнктуру ринку і т. ін.

Основна ознака ліквідності підприємства – формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над поточними зобов'язаннями і забезпеченнями. Чим більше це перевищення, тим сприятливішим є фінансовий стан підприємства з погляду ліквідності.

Наслідками *низького рівня ліквідності* є неспроможність підприємства сплатити свої поточні зобов'язання і забезпечення, що призводить, у свою чергу, до інтенсивного продажу необоротних активів, а в найгіршому випадку – неплатоспроможності та банкрутства.

Для власників підприємства недостатня ліквідність може означати зниження прибутковості, часткову або повну втрату капіталу. Для кредиторів низька ліквідність боржника може свідчити про високий рівень імовірності затримок у сплаті процентів та основної суми боргу. Поточний стан ліквідності підприємства також впливає на його взаємовідносини з діловими партнерами (покупцями і постачальниками).

З категорією ліквідності тісно пов'язане поняття *платоспроможності*, яке характеризує здатність підприємства до вчасного і повного виконання платіжних зобов'язань.

Платоспроможність – це наявність у підприємства грошей та їх ек-

вівалентів, достатніх для розрахунків за поточною кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення.

Платоспроможність підприємства означає його можливість своєчасно та в повному обсязі задовольняти платіжні вимоги постачальників, сплачувати проценти і повертати кредити, виплачувати заробітну плату, вносити платежі до бюджету, тобто проводити розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями. Отже, платоспроможність розглядається як характеристика готовності підприємства постійно розраховуватися за своїми зобов'язаннями, строк сплати яких настав.

Основними ознаками платоспроможності є:

- наявність у достатньому обсязі грошових коштів;
- відсутність простроченої кредиторської заборгованості та позик, не погашених вчасно;
- безперебійність платежів у визначені строки.

Явище платоспроможності різноманітне за зовнішніми виявами і наслідками для підприємства. У цьому зв'язку доцільно класифікувати види платоспроможності за окремими ознаками.

1. За *інформаційною базою дослідження:*

а) **статична платоспроможність** визначається на відповідну дату і характеризує здатність підприємства виконувати платіжні зобов'язання за рахунок наявних грошей. Інформаційною базою оцінювання статичної платоспроможності є баланс (звіт про фінансовий стан), в якому фіксується стан активів і пасивів;

б) **динамічна платоспроможність** – її оцінювання здійснюється на підставі аналізу грошового обороту підприємства, тобто визначення і порівняння обсягів вхідного (надходження грошей) і вихідного (витрачання грошей) грошових потоків упродовж певного періоду часу.

Статична платоспроможність досліджується, як правило, під час проведення зовнішнього фінансового аналізу, а динамічна – внутрішнього.

2. За *періодом оцінювання:*

а) **поточна платоспроможність** означає наявність у достатньому обсязі грошей та їх еквівалентів для розрахунків за поточною кредиторською заборгованістю, що потребує негайного погашення. Основними індикаторами поточної платоспроможності є наявність достатньої суми грошей і відсутність у підприємства прострочених боргових зобов'язань;

б) **перспективна платоспроможність** визначає потенційні можливості виконання платіжних зобов'язань, що забезпечується їх погодженістю з платіжними засобами протягом прогнозного періоду. Перспективна платоспроможність залежить від складу, обсягів і рівня ліквідності оборотних активів, а також від складу, обсягів і швидкості наближення часу погашення поточних зобов'язань. Вона визначається на коротко-, середньо- та довгострокову перспективи.

3. За *обсягом платіжних засобів* визначаються платіжні можливості з виконання поточних зобов'язань і забезпечень:

а) *грошова платоспроможність* – тільки за рахунок наявних грошей;

б) *розрахункова платоспроможність* – за рахунок наявних грошей і можливих джерел їх зростання (коштів у розрахунках);

в) *майнова платоспроможність* – за рахунок усіх видів оборотних активів (у разі їх можливого продажу).

В аналізі ліквідності та платоспроможності важливим є питання щодо співвідношення між собою цих характеристик фінансового стану підприємства.

Поняття «ліквідність» і «платоспроможність» є взаємопов'язаними. Оцінюючи ліквідність підприємства, мають на увазі наявність у нього оборотних активів, теоретично достатніх для погашення поточних зобов'язань і забезпечень. Ліквідність характеризує здатність суб'єкта господарювання розрахуватися за поточними зобов'язаннями і забезпеченнями шляхом перетворення активів у гроші. Платоспроможність означає можливість підприємства погашати наявними у нього грошовими коштами поточні зобов'язання негайно, за першою вимогою кредиторів.

Від рівня ліквідності балансу залежить платоспроможність підприємства. Разом із тим ліквідність характеризує як поточний, так і перспективний стан розрахунків. Підприємство може бути платоспроможним на звітну дату, але втратити її в майбутньому, і навпаки.

Ліквідність балансу, що базується на рівновазі активів і пасивів, є основою ліквідності та платоспроможності підприємства. Іншими словами, *ліквідність – це засіб підтримання платоспроможності.* Одночасно, якщо підприємство має позитивний діловий імідж і постійно платоспроможне, йому легше підтримувати свою ліквідність.

Таким чином, *ліквідність – це необхідна, але ще недостатня умова платоспроможності.* Коефіцієнти ліквідності можуть характеризувати фінансовий стан як задовільний, однак це оцінювання виявиться помилковим, якщо в оборотних активах значну частку мають неліквідні матеріальні ресурси і прострочена дебіторська заборгованість.

Ліквідність менш динамічна порівняно з платоспроможністю. Це зумовлено тим, що в кожному підприємстві складається достатньо стабільна структура активів і джерел формування капіталу, в результаті чого значення коефіцієнтів ліквідності залишаються незмінними або мають незначні коливання у динаміці.

Натомість фінансовий стан підприємства з погляду його платоспроможності може характеризуватися суттєвими змінами, що залежить від забезпеченості фінансовими ресурсами, виконання плану реалізації продукції, своєчасного надходження платежів від контрагентів тощо.

Отже, ліквідність балансу не тотожна платоспроможності підприємства. Разом із тим в економічній літературі є думка, що платоспроможність має розглядатися у ширшому контексті характеристики фінансового стану, ніж ліквідність, оскільки передбачає не лише здатність перетворення оборотних активів у засоби платежу, а й фінансову стійкість суб'єкта господарювання (Ф. Ф. Бутинець) [8]. Підприємство може мати ліквідну структуру балансу і водночас бути фінансово нестійким. На практиці такі ситуації зустрічаються досить часто, тому платоспроможність підприємства пропонується оцінювати, зважаючи на значення як коефіцієнтів ліквідності, так і фінансової стійкості.

7.2. Аналіз ліквідності балансу

Аналіз ліквідності балансу проводиться шляхом порівняння величин платіжних засобів (активів), які згруповані за рівнем ліквідності, з величинами зобов'язань (пасивів), які згруповані за терміновістю сплати.

Методична послідовність аналізу ліквідності балансу включає такі етапи.

I етап. Групування активів балансу за ознакою рівня ліквідності, тобто швидкості перетворення у гроші (табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Групування активів за рівнем ліквідності

Група	Вид активів	Економічний зміст (статті та розділи балансу)	Порядок розрахунку за даними активу форми № 1 (рядки)
A1	Високоліквідні	Гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції	1160+1165
A2	Середньоліквідні	Поточна дебіторська заборгованість за видами	сума із 1120 ¹ по 1155 (без 1136)
A3	Низьколіквідні	Запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи	1100+1110+1170+ +1180 ¹ +1190
A4	Важколіквідні	Необоротні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1095+1200

1. Додаткові статті (додаток В).

Отже, в аналізі ліквідності балансу активи поділяють на 4 групи.

1. *Високоліквідні, або найбільш ліквідні, активи (A1)* – суми за стат-

тею грошей та їх еквівалентів, які можуть бути негайно використані для здійснення розрахунків. До цієї групи включають також поточні фінансові інвестиції (короткострокові цінні папери).

2. *Середньоліквідні, або активи, що швидко реалізуються (A2)*, – активи, для перетворення яких у гроші потрібен певний час: усі види поточної дебіторської заборгованості, платежі за якою очікуються протягом 12 місяців після звітної дати. Ліквідність цих видів оборотних активів різна і залежить від низки суб'єктивних та об'єктивних факторів: вчасності відвантаження продукції, швидкості оформлення банківських документів, форм розрахунків, попиту на продукцію, її конкурентоспроможності, взаємовідносин підприємства з покупцями та їх платоспроможності, кваліфікації фінансових менеджерів тощо.

3. *Низьколіквідні, або активи, що повільно реалізуються (A3)*, – запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи, для трансформування яких у гроші потрібен значно більший час.

4. *Важколіквідні, або активи, що важко реалізуються (A4)*, – активи, призначені для використання у господарській діяльності протягом тривалого періоду часу. В цю групу включаються: необоротні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.

В активі балансу платіжні засоби розміщують за принципом зростання рівня ліквідності.

II етап. Групування пасивів балансу за ознакою терміновості сплати, тобто строків погашення зобов'язань і забезпечень (табл. 7.2).

Таблиця 7.2

Групування пасивів за терміновістю сплати

Група	Вид пасивів	Економічний зміст (статті та розділи балансу)	Порядок розрахунку за даними пасиву форми № 1 (рядки)
А	Б	В	Г
П1	Найбільш термінові зобов'язання	Поточна кредиторська заборгованість за видами	сума із 1610 по 1650 ¹
П2	Короткострокові зобов'язання і забезпечення	Короткострокові кредити банків, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, інші поточні зобов'язання	1600+1605 ² +1660+1665+1670 ² +1690
П3	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	Відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування	1595

А	Б	В	Г
П4	Постійні пасиви	Власний капітал; зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1495+1700

1. Без урахування ряд. 1621. Включаючи додаткові статті: ряд. 1635, 1640, 1645, 1650 (додаток В).

2. Додаткові статті (додаток В).

Отже, в аналізі ліквідності балансу пасиви поділяють на 4 групи.

1. *Найбільш термінові зобов'язання* (П1) – поточна кредиторська заборгованість за видами.

2. *Короткострокові зобов'язання і забезпечення* (П2) – короткострокові кредити банків, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, інші поточні зобов'язання.

3. *Довгострокові зобов'язання і забезпечення* (П3) – відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування.

4. *Постійні пасиви* (П4) – зобов'язання перед власниками підприємства в частині формування власного капіталу, тобто статті розділу I пасиву «Власний капітал» і розділу IV пасиву «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття».

У пасиві балансу платіжні зобов'язання розміщуються у цілому за принципом збільшення терміновості сплати.

III етап. Побудова розрахункової таблиці, в якій шляхом порівняння величин відповідних груп активів і пасивів (A1 – П1, A2 – П2, A3 – П3) визначаються *надлишки (нестачі) платіжних засобів для покриття зобов'язань і забезпечень* (форму таблиці наведено у практичному завданні 7.1).

Сума перших трьох груп активів (A1 + A2 + A3) становить загальну величину оборотних активів (рядок 1195 балансу), а сума перших трьох груп пасивів (П1 + П2 + П3) – загальну величину довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень (рядки 1595 і 1695 балансу).

У зв'язку з цим у підсумковому рядку розрахункової таблиці визначається надлишок (нестача) оборотних активів для покриття зобов'язань і забезпечень.

IV етап. На підставі інформації розрахункової таблиці *формулювання висновку щодо характеру ліквідності балансу підприємства:*

а) *баланс є абсолютно ліквідним*, якщо одночасно виконуються такі умови:

$$\begin{cases} A1 \geq П1; \\ A2 \geq П2; \\ A3 \geq П3; \\ A4 \leq П4. \end{cases} \quad (7.1)$$

Якщо виконуються перші три умови ($A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$), то обов'язково виконується і четверта умова ($A4 \leq П4$), що свідчить про наявність у підприємства власних оборотних коштів. Отже, в оцінюванні ліквідності балансу достатньо врахувати перші три умови:

$$\begin{cases} A1 \geq П1; \\ A2 \geq П2; \\ A3 \geq П3. \end{cases} \quad (7.2)$$

б) ліквідність балансу меншою або більшою мірою відрізняється від абсолютної, якщо не виконується одна або дві з наведених умов (нерівності (7.2));

в) баланс є неліквідним, якщо не виконується жодна умова, тобто:

$$\begin{cases} A1 < П1; \\ A2 < П2; \\ A3 < П3. \end{cases} \quad (7.3)$$

Порівняння високо- і середньоліквідних активів ($A1 + A2$) із найбільш терміновими та короткостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями ($П1 + П2$) дає змогу визначити *поточну ліквідність* балансу. Зіставлення низьколіквідних активів ($A3$) із довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями ($П3$) відображає *перспективну ліквідність*.

Поточна ліквідність балансу визначає рівень платоспроможності підприємства на найближчий період часу, а перспективна ліквідність дає можливість спрогнозувати платоспроможність на основі порівняння майбутніх надходжень і платежів.

Під час формулювання висновків необхідно враховувати, що у більшості підприємств не виконується перша умова нерівностей ($A1 < П1$). Як правило, це зумовлено двома причинами:

- по-перше, недоцільністю за високої інфляції утримувати в складі активів значну частку високоліквідних активів, тобто грошей і поточних фінансових інвестицій, оскільки вони знецінюються у першу чергу. Тому є сенс переводити їх в інші, більш захищені від впливу інфляції види активів (сировину, матеріали, паливо, устаткування, нерухомість тощо);

- по-друге, в умовах інфляції підприємству не вигідно своєчасно погашати поточну кредиторську заборгованість, оскільки за рахунок неї виникає непряме кредитування підприємства.

При цьому, з одного боку, завжди є ризик недостатньої ліквідності, коли не вистачає високоліквідних засобів для погашення найбільш термінових зобов'язань, а з іншого – ризик зайвої ліквідності, коли у зв'язку з надлишком високоліквідних активів, що, як правило, є низькодохідними,

підприємство недоодержує прибуток.

V etan. Розрахунок загального показника ліквідності (ЗПЛ) для комплексного оцінювання динаміки ліквідності балансу в цілому:

$$\zeta_{\text{ІЄ}} = \frac{\dot{A}1 \times V_{A1} + \dot{A}2 \times V_{A2} + \dot{A}3 \times V_{A3}}{\dot{I}1 \times V_{I1} + \dot{I}2 \times V_{I2} + \dot{I}3 \times V_{I3}}, \quad (7.4)$$

де A і I – величини відповідних груп активів і пасивів, тис. грн;
 V_A і V_I – частки відповідних груп активів і пасивів у їх загальному підсумку, %:

$$\begin{aligned} V_{A1} + V_{A2} + V_{A3} &= 100; \\ V_{I1} + V_{I2} + V_{I3} &= 100. \end{aligned} \quad (7.5)$$

Підвищення загального показника ліквідності буде свідчити про позитивну динаміку ліквідності балансу, і навпаки.

Вивчення співвідношень груп активів і пасивів за кілька періодів дасть змогу встановити динамічні тенденції в структурі балансу та його ліквідності.

Аналізуючи ліквідність балансу, важливо з'ясувати такі питання:

- ◆ здатність розпорядження активами (чи є активи предметом застави);
- ◆ можливість швидкої втрати цінності активу внаслідок його фізичного або морального зносу;
- ◆ контрольованість активів;
- ◆ наявність умовних зобов'язань (які виникають унаслідок судових рішень), а також гарантійних і потенційних зобов'язань, які за певних умов можуть збільшити загальну суму короткострокових зобов'язань підприємства.

Використовуючи наведену методичну послідовність аналізу ліквідності балансу, потрібно враховувати певні обмеження, зокрема:

1. Під час групування активів за даними балансу (табл. 7.1) слід мати на увазі деяку умовність, пов'язану з тим, що серед оборотних активів практично завжди трапляються неліквідні засоби, ймовірність реалізації яких дуже низька. Наприклад, деякі суми дебіторської заборгованості взагалі ніколи не будуть повернуті підприємству внаслідок банкрутства боржника. З іншого боку, дефіцитні виробничі запаси можна реалізувати швидше, ніж готову продукцію низької якості, а нове обладнання – ніж цінні папери, на які немає попиту на ринку.

2. Не всі необоротні активи належать до важколіквідних. Є високоліквідні необоротні активи (наприклад, право оренди торговельних площ або будівля у центрі населеного пункту), єдина проблема в реалізації яких може полягати у досить тривалих строках оформлення угоди. Оскільки цей строк не може перевищувати один рік, то такі активи доцільно відносити до третьої групи (А3). Тому групувати активи за рівнем ліквідності слід з

урахуванням деталізації їх складу, а групу А3 можна доповнити статтею «Високоліквідні необоротні активи».

3. Третя група активів (А3) належить до оборотних, а сполучена з нею група пасивів (П3) – до зобов’язань, які можуть бути задоволені в строк, що перевищує календарний рік.

4. Система нерівностей (7.2) не враховує покриття платіжної нестачі за другою групою надлишком за першою групою, платіжної нестачі за третьою групою – надлишком за першими двома групами.

7.3. Система відносних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємств

Для оцінювання ліквідності та статичної платоспроможності підприємства використовується система відносних показників, які мають назву **коефіцієнтів ліквідності (платоспроможності)**.

Економічний зміст, порядок розрахунку за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та нормативні значення основних і допоміжних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства наведено в табл. 7.3. Основні показники розраховують за принципом: у чисельнику – відповідні групи платіжних засобів, у знаменнику – поточні зобов’язання і забезпечення.

Таблиця 7.3

Відносні показники оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства

Показник	Економічний зміст	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)	Нормативне значення
А	Б	В	Г
<i>Основні показники</i>			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	[Гроші та їх еквіваленти]+[Поточні фінансові інвестиції] Поточні зобов’язання і забезпечення	$\frac{1160+1165}{1695}$	$\geq 0,2$
Коефіцієнт швидкої ліквідності	[Гроші та їх еквіваленти]+[Поточні фінансові інвестиції]+ +[Поточна дебіторська заборгованість]+[Інші оборотні активи] Поточні зобов’язання і забезпечення	сума із $\frac{1125 \text{ по } 1190^1}{1695}$	$\geq 0,7$

Продовж. табл. 7.3

А	Б	В	Г
Коефіцієнт загальної ліквідності	<u>Оборотні активи</u> Поточні зобов'язання і забезпечення	$\frac{1195}{1695}$	$\geq 1,0$
<i>Допоміжні показники</i>			
Коефіцієнт платоспроможності	<u>Гроші та їх еквіваленти</u> Поточні зобов'язання і забезпечення	$\frac{1165}{1695}$	$\geq 0,1$
Коефіцієнт критичної ліквідності	<u>Оборотні активи</u> Позиковий капітал	$\frac{1195}{1595+1695+1700}$	$\geq 1,0$
Коефіцієнт покриття запасів	«Нормальні» <u>джерела покриття</u> Запаси і поточні біологічні активи	$\frac{1495- 1425 - 1430 +1595+1695+1700-1095}{1100+1110}$	$\geq 1,0$

1. Включаючи додаткові статті: ряд. 1115, 1120, 1140, 1145, 1180 (додаток В).

Залежно від того, якими видами платіжних засобів підприємство має можливість здійснити оплату поточних зобов'язань і забезпечень, визначають *три рівні платоспроможності*:

1) **грошова** характеризується коефіцієнтом абсолютної ліквідності: $[A1] \div [П1+П2]$ (за даними табл. 7.1, 7.2);

2) **розрахункова** характеризується коефіцієнтом швидкої ліквідності: $[A1+A2] \div [П1+П2]$;

3) **майнова (потенційна)** характеризується коефіцієнтом загальної ліквідності: $[A1+A2+A3] \div [П1+П2]$.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (інша назва – коефіцієнт негайної ліквідності) характеризує миттєву платоспроможність і показує, яку частину поточних зобов'язань і забезпечень підприємство має можливість негайно погасити високоліквідними оборотними активами (грошима і поточними фінансовими інвестиціями). Цей коефіцієнт є найбільш жорстким критерієм оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства.

Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності ($\geq 0,2$) означає, що підприємство є грошово платоспроможним, якщо високоліквідні оборотні активи не менш ніж на 20 % покривають поточні зобов'язання і забезпечення.

Одночасно потрібно мати на увазі, що в умовах інфляції доцільно зменшувати частку грошових коштів в активах, оскільки вони знецінюються у першу чергу. У зв'язку з цим у літературі висловлюється думка про те, що нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності ($\geq 0,2$) має сенс тільки в умовах низькоїінфляційної, збалансованої економіки (Ф. Ф. Бутинець) [8]. Коефіцієнт абсолютної ліквідності на сьогодні реаль-

но може перебувати в межах нормативного обмеження для підприємств, які займаються переважно посередницькою, торговельно-закупівельною, біржевою діяльністю. У підприємств виробничої сфери, навіть якщо вони є платоспроможними за коефіцієнтом загальної ліквідності чи коефіцієнтом швидкої ліквідності, величина коефіцієнта абсолютної ліквідності може бути близькою до нуля.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (інші назви – коефіцієнт проміжної (критичної) ліквідності, коефіцієнт кислотного тесту) характеризує потенційну платоспроможність з урахуванням майбутніх надходжень від дебіторів і показує, яку частину поточних зобов'язань і забезпечень підприємство може погасити, використавши поряд із високоліквідними оборотними активами середньоліквідні активи (поточну дебіторську заборгованість, інші оборотні активи). Цей коефіцієнт визначає рівень платоспроможності підприємства на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту поточної дебіторської заборгованості за умови повного і своєчасного її погашення. Нормативне оцінювання коефіцієнта швидкої ліквідності перебуває в межах 0,6–0,8.

Слід зазначити, що вірогідність результатів розрахунків залежить від якості дебіторської заборгованості (строків утворення, фінансового стану боржників тощо). Значна частка сумнівної дебіторської заборгованості може створити загрозу платоспроможності підприємства. Отже, проводячи аналіз за допомогою коефіцієнта швидкої ліквідності, слід звертати увагу не тільки на числове значення, а й на якість дебіторської заборгованості. Зростання цього показника може бути пов'язане зі збільшенням простроченої дебіторської заборгованості, що свідчить про серйозні фінансові проблеми підприємства.

Коефіцієнт загальної ліквідності (інші назви – загальний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт покриття) – це найбільш комплексний показник оцінювання ліквідності та платоспроможності, який визначається за відношенням усієї суми оборотних активів підприємства до величини поточних зобов'язань і забезпечень. На відміну від попередніх показників коефіцієнт загальної ліквідності відображає прогностичні платіжні можливості на відносно віддалену перспективу – період, що дорівнює середній тривалості одного обороту оборотних активів, за умови своєчасних розрахунків із дебіторами, реалізації готової продукції, товарів, а за потреби і виробничих запасів.

Коефіцієнт загальної ліквідності показує, скільки гривень оборотних активів припадає на кожну гривню поточних зобов'язань і забезпечень, тобто оцінює достатність ресурсів оборотних активів для погашення короткострокових зобов'язань.

У закордонній фінансово-аналітичній практиці встановлено, що оборотні активи мають не менш як удвічі перевищувати короткострокові зо-

бов'язання, оскільки лише в цьому випадку підприємство зможе продовжувати функціонувати за повного погашення заборгованості. Проте в економіці України більшість аналітиків дотримується мінімального нормативного значення коефіцієнта загальної ліквідності $\geq 1,0$. Якщо цей показник менше 1, баланс вважається неліквідним, а підприємство – неплатоспроможним.

Обґрунтувати єдиний норматив коефіцієнта загальної ліквідності для всіх галузей економіки практично неможливо, тому що його рівень залежить від сфери діяльності, структури та якості активів, тривалості операційного циклу, швидкості погашення поточної кредиторської заборгованості тощо. Тому з метою поглиблення аналітичних оцінок доцільно в кожному підприємстві, зважаючи на конкретні умови господарювання, визначати *нормативне значення коефіцієнта загальної ліквідності* за формулою:

$$\hat{E}\hat{C}\hat{E}_i = \frac{C_A + \dot{A}C_A + \dot{I}\hat{E}C}{\dot{I}\hat{E}C}, \quad (7.6)$$

де $KЗЛ_H$ – нормативне значення коефіцієнта загальної ліквідності;

Z_H – матеріальні запаси в межах нормативної потреби;

$ДЗ_D$ – довгострокова дебіторська заборгованість;

$ПКЗ$ – поточна кредиторська заборгованість.

Отже, *коефіцієнт загальної ліквідності має такі переваги:*

- характеризує ступінь покриття оборотними активами поточних зобов'язань і забезпечень; чим вищий цей показник, тим більша впевненість у сплаті короткострокових зобов'язань (тому його називають коефіцієнтом покриття);
- перевищення оборотних активів над поточними зобов'язаннями і забезпеченнями показує резерв ліквідності засобів, які можна використувати як гарантію платоспроможності;
- легкість отримання інформації для розрахунку, зручність і простота обчислення.

Разом із тим високе значення коефіцієнта загальної ліквідності не завжди є ознакою належного рівня платоспроможності, адже може бути пов'язане з надлишковими виробничими запасами, понаднормативними обсягами готової продукції на складах, невиправданим зростанням поточної дебіторської заборгованості, тобто з уповільненням оборотності капіталу, а отже, в цілому незадовільним управлінням активами. Постійне зниження цього коефіцієнта означає зростання ризику неплатоспроможності.

Відносні показники оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства задовольняють інтереси певних користувачів аналітичної інформації. Так, для постачальників товарно-матеріальних цінностей найбільш важливим є коефіцієнт абсолютної ліквідності. Банки особливу увагу звертають на коефіцієнт швидкої ліквідності. Акціонери та інвестори

оцінюють фінансовий стан підприємств переважно за допомогою коефіцієнта загальної ліквідності.

Для того щоб висновки за результатами аналізу ліквідності та платоспроможності мали практичну значущість для підприємства, необхідно фактичні значення коефіцієнтів за звітний період порівняти:

- з фактичними їх значеннями за попередній період, а також у динаміці за декілька періодів;
- із нормативами, прийнятими на підприємстві;
- зі значеннями коефіцієнтів підприємств-конкурентів;
- із середньогалузевими показниками.

За результатами оцінювання рівня і динаміки коефіцієнтів ліквідності формулюються такі **висновки**:

➤ *за порівняння фактичних значень з нормативними* (табл. 7.3) – про платоспроможність, недостатню платоспроможність або неплатоспроможність підприємства за відповідним показником;

➤ *за порівняння фактичних значень у динаміці* – про підвищення (зниження) рівня платіжних можливостей (рівня платоспроможності) підприємства за відповідним показником з урахуванням використання відповідних груп платіжних засобів.

Водночас з аналізом коефіцієнтів ліквідності для оцінювання статичної платоспроможності підприємства за даними балансу і звіту про фінансові результати визначаються інші відносні показники, серед яких:

- частка оборотних активів в активах;
- частка запасів в оборотних активах;
- відношення довгострокових зобов'язань і забезпечень до зареєстрованого (пайового) капіталу;
- відношення поточних зобов'язань і забезпечень до зареєстрованого (пайового) капіталу;
- відношення активів до довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень (нормативне значення $\geq 2,0$);
- відношення оборотних активів до довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень;
- відношення чистого доходу до довгострокових зобов'язань і забезпечень;
- відношення чистого доходу до поточної кредиторської заборгованості;
- відношення чистого прибутку до величини активів;
- відношення поточної дебіторської заборгованості до поточної кредиторської заборгованості.

Аналіз динаміки наведених показників дає змогу поглибити аналітичні оцінки стану і тенденцій зміни ліквідності та платоспроможності підприємства. Наприклад, підвищення частки оборотних активів в активах, а

запасів в оборотних активах може свідчити:

- ✓ про зростання виробничого потенціалу підприємства;
- ✓ прагнення за рахунок вкладень у запаси захистити грошові кошти від інфляційного знецінення;
- ✓ нераціональність господарської діяльності, внаслідок чого значна частина оборотних активів представлена запасами, рівень ліквідності яких переважно є низьким.

За значного збільшення запасів необхідно проаналізувати, чи не відбувається це внаслідок необґрунтованого відволікання активів із виробничого процесу, що призводить до збільшення поточної кредиторської заборгованості та погіршення фінансового стану підприємства.

Слід зауважити, що хоча розглянуті коефіцієнти ліквідності і відіграють важливу роль в аналізі платоспроможності підприємства, вони мають певні *недоліки*, а саме:

⇒ статичність: показники розраховуються на підставі інформації балансу, яка характеризує майновий стан підприємства на певну дату, і, відповідно, є одномоментними;

⇒ можливість завищення значень показників унаслідок включення до складу оборотних активів неліквідних їх елементів, наприклад, неліквідних запасів товарно-матеріальних цінностей, простроченої дебіторської заборгованості. З цієї причини підприємство може мати високі значення коефіцієнтів ліквідності, а насправді бути неплатоспроможним. Суттєвого підвищення точності оцінювання ліквідності можна досягти в процесі внутрішнього аналізу на основі даних аналітичного бухгалтерського обліку;

⇒ наявність потенційних зобов'язань, які не відображаються у балансі та не враховуються під час розрахунку коефіцієнтів ліквідності;

⇒ ігнорування перспективних виплат, здатних спричинити значний відтік грошей у майбутньому;

⇒ недостатня інформативність для прогнозування майбутніх грошових надходжень і платежів, а саме це є одним із головних завдань аналізу платоспроможності.

7.4. Оперативний аналіз платоспроможності

Оцінювання статичної платоспроможності за даними балансу (звіту про фінансовий стан) із використанням коефіцієнтів ліквідності не дає змоги реально впливати на рівень платіжних можливостей. Тому важливим є *оперативний аналіз платоспроможності*, мета якого полягає в передбаченні можливих негативних відхилень у рівні поточної платіжної спроможності підприємства та запобіганні їм.

Поточна платоспроможність суб'єкта господарювання оцінюється

під час проведення внутрішнього оперативного фінансового аналізу, коли порівнюються суми платіжних засобів зі строковими зобов'язаннями.

До *платіжних засобів* належать:

- гроші та їх еквіваленти;
- поточні фінансові інвестиції (короткострокові цінні папери, які можна швидко реалізувати);
- частина поточної дебіторської заборгованості, щодо якої є впевненість надходження у визначений час.

До *строкових зобов'язань* належать поточні зобов'язання, строк повернення яких настав:

- короткострокові кредити банків;
- поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом тощо.

Перевищення платіжних засобів над строковими зобов'язаннями свідчить про поточну платоспроможність підприємства. За цими даними визначається **коефіцієнт оперативної платоспроможності** як відношення суми платіжних засобів до суми строкових зобов'язань, строк повернення яких настав.

З метою *оперативного аналізу динамічної платоспроможності* підприємства, своєчасного контролю за надходженням коштів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), у результаті погашення поточної дебіторської заборгованості та іншими надходженнями, а також контролю за виконанням строкових платіжних зобов'язань перед постачальниками та іншими кредиторами, складаються *платіжні календарі*. У цих документах, з одного боку, відображаються наявні грошові кошти та очікувані суми надходження платіжних засобів, з іншого – строкові платіжні зобов'язання на відповідний період.

Платіжні календарі складають на тиждень, декаду, декілька тижнів, місяць. Періодичність їх складання залежить від стану платоспроможності суб'єкта господарювання. Якщо підприємство має стійку поточну платоспроможність, то платіжні календарі складають рідше; якщо є проблеми в розрахунково-платіжних відносинах, то подібні розрахунки роблять частіше.

Для складання платіжного календаря використовують:

- матеріали про обсяги виробництва і реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- кошторис витрат на виробництво;
- договори на постачання матеріальних ресурсів;
- документи з виплати заробітної плати, премій;
- встановлені податковою службою строки внесення платежів до державного і місцевого бюджетів;

- кредитні угоди з банками (строки одержання та повернення кредитів і сплати процентів за користування ними);
- дані бухгалтерського обліку про стан поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості;
- виписки з банківських рахунків;
- оперативні дані з відділів постачання, збуту, інших підрозділів про надходження коштів на підприємство у відповідні строки та потребу в коштах, що виникає в певний період.

Платіжні календарі дають змогу оперативно регулювати платежі, уточнювати фінансові завдання згідно з досягнутими виробничо-фінансовими результатами, своєчасно запобігати утворенню розриву між витратами і ресурсами. Якщо буде виявлено, що надходження грошових коштів не покриває витрат, то вишукують додаткові джерела, наприклад: мобілізація внутрішніх ресурсів за рахунок прискорення відвантаження продукції, ліквідації недоліків у сфері фінансових розрахунків зі споживачами; кредити банку; фінансова допомога. Водночас проводиться пошук можливостей скорочення видатків. Контролюючи зміни в надходженні та витрачання грошових коштів за окремими статтями, з'ясовують причини і вживають заходи, спрямовані на підвищення рівня поточної платоспроможності.

Якщо дані оперативного фінансового планування показують, що в той чи інший період підприємство забезпечує стабільне перевищення коштів над потребами в них, є сенс внести певну суму вільних грошей на банківський депозит, що принесе відповідний прибуток.

Оскільки платоспроможність – це здатність підприємства сплачувати кошти за зобов'язаннями, що настали і потребують термінового погашення, необхідно об'єктивно підходити до планування грошових потоків. Вважається, що у підприємства має бути залишок грошей, який дорівнює різниці між поточною кредиторською заборгованістю всіх видів, строки сплати якої настають протягом певного найближчого періоду (наприклад, тижня або декади), і поточною дебіторською заборгованістю на користь підприємства, платежі за якою очікуються у той самий період.

Ефективність фінансового менеджменту на підприємстві виявляється у тому, щоб грошей було б не менше (але й не більше), ніж потрібно для виконання поточних платежів, а решта їх має бути вкладена в матеріальні та інші ліквідні активи.

Платіжний календар, забезпечуючи щоденний контроль за надходженням і витрачанням коштів, дає змогу синхронізувати позитивні та негативні грошові потоки, визначити пріоритетність платежів за ступенем їхнього впливу на фінансові результати. Таким чином, це важливий інструмент оперативного управління поточною платоспроможністю підприємства.

З метою своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної

структури балансу в прибутково працюючих суб'єктів підприємницької діяльності та вжиття попереджувальних заходів, спрямованих на запобігання банкрутству, проводиться оперативний (щоквартальний) експрес-аналіз фінансового стану (фінансовий моніторинг) за допомогою *коефіцієнта Бівера*.

В. Х. Бівер був одним із перших фінансових аналітиків, який використав статистичні прийоми в поєднанні з фінансовими коефіцієнтами для прогнозування ймовірного банкрутства підприємства. Він вивчав проблеми підприємств, які були неспроможні виконувати фінансові зобов'язання або мали труднощі з погашенням заборгованості у встановлені строки. Бівер створив базу даних, яку використовував у своїй моделі для статистичного тестування надійності 30 фінансових коефіцієнтів. Середні значення цих показників у суб'єктів господарювання, які не мали фінансових проблем, порівнювалися з величиною показників на підприємствах, які пізніше збанкрутували.

Коефіцієнт Бівера (K_B) визначається за формулою:

$$\hat{E}_A = \frac{\times \dot{I} + \dot{A}}{\dot{A}\dot{C} + \dot{I}\dot{C}}, \quad (7.7)$$

де $\dot{CП}$ – чистий фінансовий результат: прибуток (рядок 2350 форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»);

$\dot{A}$ – амортизація (рядок 2515 форми № 2);

$\dot{ДЗ}$ – довгострокові зобов'язання і забезпечення (рядок 1595 форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»);

$\dot{ПЗ}$ – поточні зобов'язання і забезпечення (рядок 1695 форми № 1).

Ознакою формування незадовільної структури балансу є фінансовий стан підприємства, коли протягом тривалого проміжку часу (1,5–2 роки, 6–8 кварталів) значення коефіцієнта Бівера не перевищує 0,2. Це свідчить про тенденцію небажаного скорочення частки прибутку, яка спрямовується на розвиток виробництва, що в кінцевому підсумку призводить до *незадовільної структури балансу*.

7.5. Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності

Неплатоспроможність – це неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності [22].

Погіршення фінансового стану – поступовий процес, а тому доцільно розрізняти такі основні його стадії:

1) *нестійкий фінансовий стан* – тимчасові, незначні фінансові труднощі, наприклад, несвоєчасне повернення кредитів банку, затримка окремих платежів до бюджету і постачальникам тощо;

2) *скрутний фінансовий стан* – регулярна і значна несплата боргів, постійна неплатоспроможність унаслідок відсутності вільних грошових коштів;

3) *критичне погіршення фінансового стану (банкрутство)* – пов'язане зі збитковістю виробництва або його зупинкою, наявністю великої заборгованості, яку підприємство не має змоги сплатити.

Низький рівень платоспроможності, що виражається у нестачі грошових коштів і наявності прострочених платежів, може бути випадковим (тимчасовим) і хронічним (тривалим).

Оцінювання платоспроможності передбачає визначення й аналіз причин фінансових утруднень підприємства. Зокрема, *причинами неплатоспроможності* можуть бути:

- помилки в розрахунках планових обсягів виробництва і реалізації продукції, її собівартості;
- невиконання планових показників виробництва і реалізації продукції, порушення її структури й асортименту, погіршення якості;
- порушення договорів поставки, в умовах конкуренції втрата ринків збуту продукції, постійних покупців і замовників;
- збільшення витрат за всіма видами господарської діяльності, підвищення собівартості продукції;
- невиконання плану прибутку і, як наслідок, нестача власних джерел фінансування підприємства;
- уповільнення оборотності оборотних активів унаслідок формування понаднормативних запасів сировини, матеріалів, готової продукції та значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість;
- зниження платоспроможності, банкрутство клієнтів і партнерів;
- інфляційні процеси, збільшення податкового навантаження, високий рівень штрафних санкцій за невчасну чи неповну сплату податків;
- інші причини (збитки від стихійних лих, несподіване банкрутство боржників, зростання конкуренції з боку закордонних виробників, зміна митних процедур тощо).

Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства (затверджених наказом Міністерства економіки України №14 від 19.01.2006 р., у редакції наказу Міністерства економіки України №1361 від 26.10.2010 р.) визначено ознаки поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності [22].

Діагностичний аналіз видів неплатоспроможності підприємства доцільно проводити:

✓ *на підготовчому етапі:*

по-перше, з метою з'ясування фактичного фінансового стану; при цьому кількість звітних періодів визначається підприємством самостійно;

по-друге, перед поданням заяви до суду; рівень платоспроможності розраховується не менше ніж за 6 місяців до порушення справи про банкрутство, тобто за два останні звітні квартали;

✓ *на етапі розпорядження майном* – на дату порушення справи про банкрутство та на дату проведення зборів комітету кредиторів, на яких визначатиметься можливість санації;

✓ *на етапі санації* – на дату початку виконання плану санації і потім щоквартально на кожну звітну дату аж до закінчення справи про банкрутство, тобто останній раз – на дату складання звіту керуючого санацією.

Після визначення строків проведення діагностичного аналізу необхідно розрахувати рівень неплатоспроможності.

Поточна неплатоспроможність – це фінансовий стан підприємства, коли на конкретний момент у зв'язку з випадковим збігом обставин тимчасово суми наявних у нього коштів і високоліквідних активів недостатньо для погашення поточного боргу, що відповідно до законодавчого визначення розглядається як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Економічним показником ознак поточної неплатоспроможності ($P_{НП}$) є різниця між сумою наявних у підприємства грошей та їх еквівалентів, довгострокових і поточних фінансових інвестицій та сумою його довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень, що визначається за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»:

$$\dot{I}_{НП} = \dot{A}\dot{O}^2 + \dot{I}\dot{O}^2 + \dot{A} - \dot{I}\dot{E} \quad (7.8)$$

де $P_{НП}$ – показник поточної неплатоспроможності, тис. грн;

$\dot{D}\Phi I$ – довгострокові фінансові інвестиції (рядки 1030, 1035);

$\dot{P}\Phi I$ – поточні фінансові інвестиції (рядок 1160);

$\dot{G}$ – гроші та їх еквіваленти (рядок 1165);

$\dot{PK}$ – позиковий капітал: довгострокові та поточні зобов'язання і забезпечення (рядки 1595, 1695).

Якщо підприємство на початок і кінець періоду, що аналізується, має позитивне значення $P_{НП}$, то воно не є боржником і вважається платоспроможним. Від'ємний результат розрахунку $P_{НП}$ свідчить про поточну неплатоспроможність суб'єкта господарювання.

Фінансовий стан підприємства, у якого на початку і наприкінці звіт-ного періоду спостерігаються ознаки поточної неплатоспроможності, від-повідає законодавчому визначенню *боржника*, який неспроможний вико-нати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'я-зання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати.

Проте це не є причиною для негайного розроблення плану санації. По-перше, крім грошових коштів та інвестицій у підприємства є запаси, поточна дебіторська заборгованість, частина з яких може бути більш лікві-дною, особливо порівняно з довгостроковими фінансовими інвестиціями. По-друге, непогашення заборгованості протягом трьох місяців може бути пов'язане з наявністю відстрочених платежів за договорами, за виданими векселями тощо. До того ж на практиці господарські суди вимагають на-дання більш серйозних доказів неплатоспроможності.

Критична неплатоспроможність – це такий фінансовий стан під-приємства, коли присутні ознаки поточної неплатоспроможності, коефіці-єнт покриття (коефіцієнт загальної ліквідності) менший за 1, а коефіцієнт забезпечення власними засобами (коефіцієнт забезпеченості оборотних ак-тивів власними оборотними коштами) менший за 0,1. Ознаки критичної неплатоспроможності відповідають фінансовому стану потенційного бан-крутства.

Коефіцієнт покриття (K_{Π}) характеризує достатність оборотних ак-тивів підприємства для погашення своїх боргів і визначається як відно-шення суми оборотних коштів (рядок 1195 форми № 1) до суми поточних зобов'язань і забезпечень (рядок 1695 форми № 1).

Коефіцієнт забезпечення власними засобами (K_3) характеризує наяв-ність власних оборотних активів у підприємства, необхідних для його фі-нансової стабільності, і визначається як відношення різниці між власним капіталом (рядок 1495 форми № 1) і необоротними активами (рядок 1095 форми № 1) до суми оборотних активів (рядок 1195 форми № 1).

Якщо наприкінці звіт-ного періоду хоча б один із зазначених коефіці-єнтів (K_{Π} або K_3) перевищує його нормативне значення або протягом звіт-ного періоду спостерігається їх зростання, перевага надається позасудовим заходам відновлення платоспроможності боржника або його санації в про-цесі провадження справи про банкрутство.

Якщо протягом строку, встановленого планом санації боржника, за-безпечується позитивний показник поточної неплатоспроможності і пере-вищення нормативного значення коефіцієнта покриття ($K_{\Pi} > 1,0$) за наяв-ності тенденції зростання рентабельності, *платоспроможність боржника вважається відновленою* (відсутні ознаки потенційного банкрутства).

Надкритична неплатоспроможність – це фінансовий стан, коли за підсумками року коефіцієнт покриття менший за 1 і підприємство не

отримало прибутку. У такому разі задоволення визнаних судом вимог кредиторів можливе шляхом застосування ліквідаційної процедури.

7.6. Оцінювання задовільності (незадовільності) структури балансу та перспектив втрати (відновлення) платоспроможності

У ринковій економіці функціонують не тільки економічно стабільні суб'єкти підприємницької діяльності. Підприємства, які не витримують конкуренції в боротьбі за споживача, зазвичай стають банкрутами. Банкрутство і ліквідація підприємства означають не лише збитки для його акціонерів, кредиторів, виробничих партнерів, споживачів продукції, а й зменшення податкових надходжень до бюджету, зростання безробіття, що зрештою є одним із чинників макроекономічної нестабільності.

Серед підприємств, справи про банкрутство яких перебувають на розгляді, значний відсоток становлять ті, що тимчасово потрапили в скрутне становище. Вартість їхніх активів може бути набагато більшою за поточну кредиторську заборгованість. За умови проведення санації (фінансового оздоровлення) чи реструктуризації ці підприємства можуть розраховуватися з боргами та продовжити діяльність. Проте у зв'язку з недосконалим законодавством, неналежним методичним забезпеченням санації, дефіцитом кваліфікованого фінансового менеджменту, недостатністю державної фінансової підтримки виробничих структур та з інших об'єктивних і суб'єктивних причин багато з потенційно життєздатних підприємств, у тому числі тих, що належать до пріоритетних галузей економіки України, стають банкрутами.

Необхідно розрізняти категорії «неплатоспроможність» і «банкрутство», зміст яких розкривається у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [10].

Неплатоспроможність є одним із перших сигналів банкрутства і з фінансового погляду означає, що підприємство:

- поглинає ресурси або засоби кредиторів (постачальників, банків, власних працівників, акціонерів);
- збільшує заборгованість з податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені в порядку, визначеному Законом «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Банкрутство є наслідком розвитку кризового фінансового стану, коли підприємство проходить шлях від випадкової до стійкої неплатоспроможності. Передумовою банкрутства є тривалий нестабільний стан фінансових ресурсів, неефективне їх використання.

Банкрутство підприємств – це наслідок глибокої фінансової кризи, система заходів щодо управління якою не дала позитивних результатів. Під *фінансовою кризою* розуміють фазу розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини. На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або відсутність у нього потенціалу для ефективного функціонування.

Розрізняють три *види фінансової кризи*:

- *криза стратегії* (коли на підприємстві зруйновано виробничий потенціал і відсутні довгострокові фактори успіху);
- *криза прибутковості* (перманентні збитки вихолощують власний капітал, що призводить до незадовільної структури балансу);
- *криза ліквідності* (підприємство є неплатоспроможним або є реальна загроза втрати платоспроможності).

Основні фактори, що зумовлюють названі види кризи, відображені в табл. 7.4.

Таблиця 7.4

Фактори, що зумовлюють види фінансової кризи

Криза стратегії	Криза прибутковості	Криза ліквідності
<ul style="list-style-type: none"> - неправильний вибір місця розташування підприємства; - неефективна асортиментна політика; - недосконале планування і прогнозування; - помилкова політика диверсифікації; - неефективний апарат управління; - відсутність виробничої програми; - відсутність або неефективність системи контролю; - форс-мажорні обставини 	<ul style="list-style-type: none"> - несприятливе співвідношення цін і собівартості; - не виправдане завищення цін; - підвищення собівартості за стабільних цін; - зменшення чистого доходу від реалізації продукції; - збитковість окремих структурних підрозділів; - значні запаси готової продукції на складі; - неефективна маркетингова політика; - форс-мажорні обставини 	<ul style="list-style-type: none"> - незадовільна структура капіталу; - відсутність або незначний рівень страхових (резервних) фондів; - незадовільна робота з дебіторами; - великий обсяг капіталовкладень з тривалим строком окупності; - значні суми низьколіквідних оборотних активів; - високий рівень поточної кредиторської заборгованості; - форс-мажорні обставини

Між видами кризи спостерігаються тісні причинно-наслідкові зв'язки: криза стратегії зумовлює кризу прибутковості, яка, у свою чергу, призводить до втрати підприємством ліквідності.

Важлива передумова застосування дієвих антикризових заходів – ідентифікація глибини фінансової кризи. Є три фази фінансової кризи:

а) фаза кризи, яка безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства (за умови переведення його на режим антикризового управління);

б) фаза, яка загрожує подальшому існуванню підприємства та потребує негайного проведення фінансової санації;

в) кризовий стан, який не сумісний з подальшим існуванням підприємства та призводить до його ліквідації.

Встановлення фази фінансової кризи є необхідною передумовою правильного і своєчасного реагування на неї.

Для прогнозування можливого банкрутства підприємства передбачена *система критеріїв оцінювання структури балансу* (табл. 7.5).

Таблиця 7.5

Критерії оцінювання структури балансу

Показник	Економічний зміст	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)	Нормативне значення
Коефіцієнт загальної ліквідності (K_1)	<u>Оборотні активи</u> Поточні зобов'язання і забезпечення	$\frac{1195}{1695}$	$\geq 1,0$
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (K_2)	<u>Власні оборотні кошти</u> Оборотні активи	$\frac{1495-1095}{1195}$	$\geq 0,1$

Критерії оцінювання структури балансу визначаються за даними балансу станом на початок і кінець відповідного періоду та дають змогу сформулювати один із двох висновків:

- структура балансу визнається задовільною, а підприємство платоспроможним у разі виконання таких умов (станом на кінець звітного періоду):

$$K_1 \geq 1,0 \text{ і } K_2 \geq 0,1;$$

- структура балансу визнається незадовільною, а підприємство неплатоспроможним за виконання таких умов (станом на кінець звітного періоду):

$$K_1 < 1,0, \text{ або } K_2 < 0,1, \text{ або одночасно } K_1 < 1,0 \text{ і } K_2 < 0,1.$$

Незадовільна структура балансу – це стан господарських засобів і зобов'язань боржника, коли за рахунок власного майна він неспроможний

забезпечити своєчасне виконання зобов'язань перед кредиторами у зв'язку з недостатнім рівнем ліквідності майна.

Визнання структури балансу незадовільною, а підприємства неплатоспроможним не означає його негайної ліквідації. Це тільки попередня фіксація проблем, що склалися, а відповідно – необхідності забезпечення оперативного контролю за фінансовим станом підприємства і своєчасного вжиття заходів для виведення його з кризи.

Крім розглянутих коефіцієнтів оцінювання структури балансу, є й інші різноманітні критерії, що дають можливість прогнозувати ймовірність потенційного банкрутства підприємства, серед яких виокремлюють основні та допоміжні.

До *основних* належать показники з несприятливим рівнем або динамікою, які свідчать про можливі фінансові ускладнення, що в найближчій перспективі може призвести до банкрутства, зокрема:

- перевищення граничного рівня простроченої кредиторської заборгованості за кредитами банків і позиками;
- невиконання зобов'язань перед інвесторами, кредиторами, акціонерами;
- висока частка простроченої дебіторської заборгованості;
- тенденція зниження показника частки власного капіталу у валюті балансу та досягнення його критичного рівня (5 %);
- низькі значення коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності;
- дефіцит власних оборотних коштів;
- низький рівень прибутковості або збитковість діяльності тощо.

До *допоміжних* критеріїв належать показники, несприятливий рівень або динаміка яких не є підставою для розгляду поточного фінансового стану як критичного, але вони сигналізують про можливість різкого його погіршення, якщо не вжити термінових запобіжних заходів. Цими критеріями можуть бути:

- порушення ритмічності та тривалі зупинки виробництва;
- недостатня увага до технічного і технологічного оновлення;
- недостатня диверсифікація діяльності;
- неефективна інвестиційна політика;
- участь у судових справах сумнівного характеру;
- втрата ключових ділових партнерів;
- звільнення за власним бажанням провідних фахівців апарату управління.

Наступний етап аналізу – *оцінювання перспектив втрати (можливостей відновлення) платоспроможності підприємства.*

За умови задовільної структури балансу, коли підприємство визнається платоспроможним, розраховують **коефіцієнт втрати платоспроможності** ($K_{ВТП}$) на найближчі три місяці:

$$K_{ВП} = \frac{K_K + 0,25(K_K - K_{II})}{2}, \quad (7.9)$$

де K_K і K_{II} – коефіцієнт загальної ліквідності відповідно на кінець і початок звітної періоду.

Якщо $K_{ВП} \geq 1$, це свідчить про реальну можливість підприємства не втратити платоспроможність протягом найближчих трьох місяців. Значення $K_{ВП} < 1$ свідчить про те, що підприємство в найближчі три місяці може втратити платоспроможність.

Якщо за результатами розрахунку коефіцієнта загальної ліквідності та коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами структура балансу визнається незадовільною, а підприємство неплатоспроможним, розраховують **коефіцієнт відновлення платоспроможності** ($K_{ВП}$) за встановлений період (6 місяців):

$$K_{ВП} = \frac{K_K + 0,5(K_K - K_{II})}{2}, \quad (7.10)$$

де K_K і K_{II} – коефіцієнт загальної ліквідності відповідно на кінець і початок звітної періоду.

Якщо $K_{ВП} \geq 1$, це свідчить про реальну можливість підприємства відновити свою платоспроможність. Значення $K_{ВП} < 1$ свідчить про те, що у підприємства в найближчі шість місяців немає реальної можливості відновити платоспроможність.

На наступних етапах аналізу необхідно визначити можливості поліпшення структури балансу і підвищення рівня платоспроможності підприємства.

Для застосування процедури *санації* необхідно, щоб один із коефіцієнтів (коефіцієнт загальної ліквідності або коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами) на кінець звітної періоду перевищував нормативне значення (відповідно 1,0 і 0,1) або протягом звітної періоду спостерігалось їх зростання.

Розглянемо *варіанти зміни структури балансу, які дають можливість підвищити коефіцієнт загальної ліквідності*:

✓ випереджальне зростання оборотних активів порівняно зі зростанням поточних зобов'язань і забезпечень;

✓ збільшення оборотних активів за зменшення (або незмінності) поточних зобов'язань і забезпечень;

✓ зменшення поточних зобов'язань і забезпечень за незмінності оборотних активів;

✓ випереджальне зменшення поточних зобов'язань і забезпечень порівняно зі зменшенням оборотних активів;

✓ зміна структури активу балансу: збільшення оборотних активів з одночасним зменшенням на цю саму величину необоротних активів (наприклад, переведення довгострокової дебіторської заборгованості до скла-

ду поточної); максимальне обмеження вкладень капіталу у важколіквідні та недопущення вкладень у неліквідні оборотні активи;

✓ зміна структури пасиву балансу: зменшення поточних зобов'язань і забезпечень з одночасним збільшенням на ту саму величину довгострокових зобов'язань і забезпечень та/або власного капіталу; це досягається залученням до господарського обігу позикових коштів на максимально тривалий час.

Підвищення коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами може бути досягнуто за рахунок (за інших рівних умов):

✓ збільшення величини власного капіталу, тобто підсумку розділу I пасиву балансу, завдяки зростанню нерозподіленого прибутку, зареєстрованого (пайового) капіталу тощо;

✓ зменшення величини необоротних активів, тобто підсумку розділу I активу балансу, особливо шляхом переведення частини необоротних активів в оборотні, оскільки в цьому випадку зростатиме також коефіцієнт загальної ліквідності. Наприклад, сума амортизації основних засобів зменшує вартість необоротних активів і одночасно включається в оборотні активи у вигляді собівартості готової продукції або незавершеного виробництва.

У процесі санації *платоспроможність боржника вважається відновленою, якщо:*

➤ забезпечено позитивне значення показника поточної неплатоспроможності ($P_{\text{нп}} > 0$);

➤ коефіцієнт загальної ліквідності перевищує нормативне значення ($K_1 > 1,0$) за наявності тенденції до підвищення рентабельності діяльності підприємства.

Поліпшення фінансового стану неплатоспроможних підприємств можна досягти шляхом раціонального використання наявних ресурсів і вдосконалення системи фінансового управління.

Оскільки неплатоспроможність пов'язана, як правило, з нестачею грошей, а не оборотних активів узагалі, необхідні цілеспрямовані дії щодо *поліпшення структури оборотних активів*. Для цього слід зменшити залишки непотрібних запасів товарно-матеріальних цінностей шляхом їх реалізації та обмеження обсягів придбання. Скорочення понаднормативних залишків незавершеного виробництва і готової продукції на складах потребує вжиття інших заходів, серед яких прискорення виконання замовлень покупців, удосконалення оперативного планування виробництва і реалізації продукції, перегляд системи ціноутворення та маркетингової політики підприємства.

Якщо суб'єкт господарювання має значні суми дебіторської заборгованості, особливо простроченої, то слід запровадити комплекс заходів, по-

чинаючи з можливого вибіркового припинення відвантаження продукції замовникам-боржникам до рішучих вимог повернення коштів у судовому порядку. Систематична робота з дебіторами, диференційований підхід до кожного ділового партнера обов'язково дадуть позитивні результати щодо підвищення рівня платіжних можливостей підприємства.

Вагомим джерелом надходження коштів може бути здавання в оренду вільних виробничих і складських приміщень, технологічних потужностей тощо. Тимчасовим заходом стабілізації фінансового стану є одержання банківських кредитів. Однак у більшості випадків позикові кошти не вирішують фінансових проблем, а лише відтягують у часі їх розв'язання. До того ж підприємства, що перебувають у фінансовій кризі, зазвичай унаслідок низького рівня кредитоспроможності не можуть отримати кредит.

Перелічені вище заходи переважно мають одномоментний характер, тому для вирішення стратегічних завдань слід зосередити увагу на можливостях докорінного підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Це стосується впровадження новітніх техніки і технології, підвищення рентабельності продукції, вдосконалення організації виробництва та управління тощо.

Запитання для самоперевірки знань

- 1. У чому полягає сутність категорій ліквідності: ліквідності активів, ліквідності балансу, ліквідності підприємства?*
- 2. Що таке платоспроможність? Які основні ознаки платоспроможності підприємства?*
- 3. Як класифікують види платоспроможності за окремими ознаками?*
- 4. Як оцінюється статична і динамічна платоспроможність?*
- 5. Що визначає поточна і перспективна платоспроможність?*
- 6. Який спостерігається зв'язок між поняттями «ліквідність» і «платоспроможність»?*
- 7. Як здійснюється групування активів балансу за ознакою рівня ліквідності?*
- 8. На які групи поділяють пасиви балансу за ознакою терміновості сплати?*
- 9. Які є варіанти висновків щодо характеру ліквідності балансу?*
- 10. Як визначити поточну і перспективну ліквідність балансу?*
- 11. Як розраховують та аналізують динаміку загального показника ліквідності?*
- 12. Які недоліки потрібно враховувати під час використання методичної послідовності аналізу ліквідності балансу?*
- 13. Який економічний зміст, порядок розрахунку та нормативні значення відносних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства?*

14. Які коефіцієнти характеризують три рівні платоспроможності?
15. Що показують коефіцієнти абсолютної ліквідності, швидкої ліквідності та загальної ліквідності?
16. Інтереси яких користувачів аналітичної інформації задовольняють коефіцієнти ліквідності?
17. Які висновки формулюються за результатами оцінювання рівня і динаміки коефіцієнтів ліквідності?
18. Які допоміжні відносні показники, поряд із коефіцієнтами ліквідності, використовують для оцінювання статичної платоспроможності підприємства?
19. Які недоліки мають коефіцієнти ліквідності?
20. Як оцінюється поточна платоспроможність підприємства?
21. Які мета і принципи складання платіжних календарів?
22. Як проводиться оперативний експрес-аналіз фінансового стану підприємств за допомогою коефіцієнта Бівера?
23. Що таке неплатоспроможність підприємства? Які її причини?
24. Як визначають ознаки поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності?
25. Що таке банкрутство? У чому полягає сутність фінансової кризи на підприємстві?
26. Якими можуть бути види фінансової кризи? Які фактори їх зумовлюють?
27. Які критерії оцінювання структури балансу використовуються для прогнозування можливого банкрутства підприємств?
28. За виконання яких умов структура балансу визнається задовільною (незадовільною), а підприємство платоспроможним (неплатоспроможним)?
29. Які основні та допоміжні критерії використовують для прогнозування ймовірності потенційного банкрутства?
30. За допомогою яких показників проводиться оцінювання перспектив втрати (можливостей відновлення) платоспроможності підприємства?
31. Які варіанти зміни структури балансу дають можливість підвищити коефіцієнт загальної ліквідності?
32. Як можна досягти підвищення коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами?
33. За яких умов у процесі санації платоспроможність боржника вважається відновленою?
34. Проведення яких заходів дає змогу поліпшити структуру оборотних активів?

Тести

Серед наведених відповідей на тестові питання знайдіть повну правильну відповідь.

7.1. Чим визначається ступінь ліквідності активів:

- а) належністю їх до необоротних чи оборотних активів;
- б) тривалістю періоду, що необхідний для перетворення їх у гроші;
- в) місцем розташування у балансі підприємства?

7.2. Ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами (платіжними засобами), строк перетворення яких у гроші відповідає строку погашення зобов'язань, – це визначення:

- а) ліквідності активів;
- б) ліквідності балансу;
- в) платоспроможності;
- г) ліквідності підприємства.

7.3. Яка з наведених категорій є найбільш широкою за змістом:

- а) ліквідності активів;
- б) ліквідності балансу;
- в) ліквідності підприємства?

7.4. Платоспроможність – це:

- а) можливість матеріальних цінностей легко перетворюватися у гроші;
- б) наявність у підприємства грошей та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за поточною кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення;
- в) наявність у підприємства оборотних активів у таких розмірах, які теоретично достатні для погашення поточних зобов'язань і забезпечень.

7.5. За інформаційною базою дослідження платоспроможність поділяється на:

- а) поточну і перспективну;
- б) грошову, розрахункову та майнову;
- в) статичну і динамічну.

7.6. Баланс (звіт про фінансовий стан) є інформаційною базою оцінювання платоспроможності:

- а) статичної;
- б) динамічної;
- в) перспективної.

7.7. Яка платоспроможність оцінюється шляхом визначення та порівняння обсягів вхідного і вихідного грошових потоків упродовж певного періоду часу:

- а) статична;
- б) динамічна;
- в) поточна?

7.8. Який вид платоспроможності означає наявність у достатньому обсязі грошей та їх еквівалентів для розрахунків за поточною кредиторською заборгованістю, що вимагає негайного погашення:

- а) статична;
- б) динамічна;
- в) поточна;

г) перспективна?

7.9. *Платоспроможність поділяється на грошову, розрахункову та майнову за ознакою:*

- а) обсяг платіжних засобів;
- б) період оцінювання;
- в) інформаційна база дослідження.

7.10. *Який вид платоспроможності визначає платіжні можливості з виконання поточних зобов'язань і забезпечень за рахунок усіх видів оборотних активів:*

- а) грошова;
- б) розрахункова;
- в) майнова?

7.11. *Як співвідносяться між собою поняття «ліквідність» і «платоспроможність»:*

- а) від рівня ліквідності балансу залежить платоспроможність підприємства;
- б) ліквідність – це засіб підтримання платоспроможності;
- в) ліквідність менш динамічна порівняно з платоспроможністю;
- г) усі відповіді правильні?

7.12. *Найбільш ліквідні активи – це:*

- а) гроші та їх еквіваленти;
- б) поточна дебіторська заборгованість;
- в) запаси.

7.13. *Поточна дебіторська заборгованість належить до активів:*

- а) високоліквідних;
- б) середньоліквідних;
- в) низьколіквідних;
- г) важколіквідних.

7.14. *Активи, що повільно реалізуються, – це:*

- а) необоротні активи;
- б) поточні фінансові інвестиції;
- в) запаси;
- г) поточні біологічні активи;
- д) правильні відповіді в) і г).

7.15. *Важколіквідні активи – це:*

- а) основні засоби;
- б) нематеріальні активи;
- в) інші оборотні активи;
- г) правильні відповіді а) і б);
- д) правильні відповіді б) і в).

7.16. *Який вид пасивів належить до найбільш термінових зобов'язань:*

- а) короткострокові кредити банків;
- б) довгострокові кредити банків;
- в) поточна кредиторська заборгованість за видами?

7.17. До короткострокових зобов'язань і забезпечень не належать:

- а) поточні забезпечення;
- б) довгострокові забезпечення;
- в) короткострокові кредити банків.

7.18. Власний капітал; зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття – це:

- а) постійні пасиви;
- б) найбільш термінові зобов'язання;
- в) короткострокові зобов'язання і забезпечення;
- г) довгострокові зобов'язання і забезпечення.

7.19. За виконання яких умов баланс є абсолютно ліквідним:

- а) $A1 < П1, A2 \geq П2, A3 \geq П3$;
- б) $A1 < П1, A2 < П2, A3 \geq П3$;
- в) $A1 < П1, A2 < П2, A3 < П3$;
- г) $A1 \geq П1, A2 \geq П2, A3 \geq П3$?

7.20. Для визначення поточної ліквідності балансу необхідно порівняти:

- а) високоліквідні активи з найбільш терміновими зобов'язаннями;
- б) високоліквідні та середньоліквідні активи з найбільш терміновими та короткостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями;
- в) низьколіквідні активи з довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями;
- г) важколіквідні активи з постійними пасивами.

7.21. Який коефіцієнт ліквідності визначається відношенням грошей та їх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань і забезпечень:

- а) коефіцієнт швидкої ліквідності;
- б) коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- в) коефіцієнт загальної ліквідності?

7.22. Коефіцієнт ліквідності, що показує, яку частину поточних зобов'язань і забезпечень підприємство може погасити, використавши поряд із високоліквідними оборотними активами середньоліквідні активи:

- а) коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- б) коефіцієнт загальної ліквідності;
- в) коефіцієнт швидкої ліквідності.

7.23. За допомогою якого коефіцієнта ліквідності оцінюється достатність ресурсів оборотних активів для покриття поточних зобов'язань і забезпечень:

- а) коефіцієнта загальної ліквідності;
- б) коефіцієнта абсолютної ліквідності;
- в) коефіцієнта швидкої ліквідності?

7.24. Грошову платоспроможність підприємства характеризує:

- а) коефіцієнт швидкої ліквідності;
- б) коефіцієнт загальної ліквідності;
- в) коефіцієнт абсолютної ліквідності.

7.25. Який рівень платоспроможності підприємства характеризується коефіцієнтом швидкої ліквідності:

- а) грошова платоспроможність;
- б) розрахункова платоспроможність;
- в) майнова платоспроможність?

7.26. Коефіцієнт загальної ліквідності характеризує платоспроможність:

- а) майнову;
- б) розрахункову;
- в) грошову.

7.27. За якого значення коефіцієнта абсолютної ліквідності підприємство вважатиметься платоспроможним:

- а) $\geq 0,1$;
- б) $\geq 0,2$;
- в) $< 0,1$;
- г) $< 0,2$?

7.28. Якщо коефіцієнт загальної ліквідності більше 1, то це означає:

- а) перевищення оборотних активів над поточними зобов'язаннями і забезпеченнями;
- б) рівність оборотних активів і поточних зобов'язань і забезпечень;
- в) перевищення поточних зобов'язань і забезпечень над оборотними активами.

7.29. За якого значення коефіцієнта швидкої ліквідності підприємство є неплатоспроможним:

- а) 0,9;
- б) 1,2;
- в) 0,4;
- г) 1,5?

7.30. Коефіцієнт абсолютної ліквідності становить 0,1. Як він зміниться, якщо гроші та їх еквіваленти збільшаться у 3 рази, а поточні зобов'язання і забезпечення зростуть у 2 рази:

- а) залишиться незмінним;
- б) досягне 0,3;
- в) становитиме 0,05;
- г) дорівнюватиме 0,15?

7.31. Коефіцієнт швидкої ліквідності дорівнює 0,8. Як він зміниться, якщо платіжні засоби збільшаться на 20 %, а поточні зобов'язання і забезпечення зменшаться на 40 %:

- а) досягне 1,6;
- б) становитиме 1,2;
- в) дорівнюватиме 0,6;
- г) не зміниться?

7.32. Коефіцієнт загальної ліквідності становить 2,0. Яким буде його значення за умови збільшення оборотних активів на 10 % і незмінності поточних зобов'язань і забезпечень:

- а) 2,1;
- б) 2,2;
- в) 2,5;
- г) 1,9?

7.33. Коефіцієнт оперативної платоспроможності визначається як:

- а) відношення суми платіжних засобів до суми строкових зобов'язань, строк повернення яких настав;
- б) відношення залишку грошей до різниці між поточною кредиторською і поточною дебіторською заборгованістю, виражене у відсотках;
- в) різниця між поточною кредиторською і поточною дебіторською заборгованістю.

7.34. Платіжні календарі використовують для:

- а) аналізу ліквідності балансу;
- б) аналізу статичної платоспроможності;
- в) оперативного аналізу динамічної платоспроможності;
- г) аналізу майнової платоспроможності.

7.35. Коефіцієнт Бівера визначається як відношення:

- а) чистого прибутку до поточних зобов'язань і забезпечень;
- б) чистого прибутку до суми довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень;
- в) суми чистого прибутку і амортизації до суми довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень;
- г) різниці між чистим прибутком і амортизацією до поточних зобов'язань і забезпечень.

7.36. Ознакою формування незадовільної структури балансу є фінансовий стан підприємства, коли протягом 1,5–2 років значення коефіцієнта Бівера не перевищує:

- а) 0,1;
- б) 0,2;
- в) 0,5;
- г) 1.

7.37. Неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів), не інакше як через відновлення платоспроможності – це визначення:

- а) банкрутства;
- б) неплатоспроможності;
- в) боржника.

7.38. Фінансовий стан підприємства, коли на конкретний момент у зв'язку з випадковим збігом обставин тимчасово суми наявних у нього коштів і високоліквідних активів недостатньо для погашення поточного боргу, – це:

- а) надкритична неплатоспроможність;

- б) критична неплатоспроможність;
- в) поточна неплатоспроможність.

7.39. Показник поточної неплатоспроможності визначається як:

- а) різниця грошових коштів та поточних зобов'язань і забезпечень;
- б) сума довгострокових, поточних фінансових інвестицій, грошей та їх еквівалентів за мінусом позикового капіталу;
- в) відношення грошових коштів до поточних зобов'язань.

7.40. Коефіцієнт покриття становить 0,715. За якого значення коефіцієнта забезпечення власними засобами спостерігаються ознаки критичної неплатоспроможності:

- а) менший за 0,5;
- б) більший за 0,5;
- в) менший за 0,1;
- г) більший за 0,1?

7.41. Фінансовий стан, коли за підсумками року коефіцієнт покриття менший за 1 і підприємство не отримало прибутку, – це:

- а) поточна неплатоспроможність;
- б) критична неплатоспроможність;
- в) надкритична неплатоспроможність.

7.42. Банкрутство – це:

а) визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені в порядку, визначеному Законом «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

б) неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами;

в) неспроможність виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів не інакше як через відновлення платоспроможності.

7.43. Для визнання структури балансу задовільною, а підприємства платоспроможним необхідним є виконання таких умов:

- а) коефіцієнт загальної ліквідності більший 1,0;
- б) коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами більший 0,1;
- в) коефіцієнт загальної ліквідності більший за 1,0 і коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами більший 0,1.

7.44. Коефіцієнт загальної ліквідності – 2,425, коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами – 0,365. Яким буде висновок:

а) структура балансу незадовільна, а підприємство неплатоспроможне;

б) структура балансу задовільна, а підприємство платоспроможне?

7.45. Для визнання структури балансу незадовільною, а підприємств-

ва неплатоспроможним необхідне виконання таких умов:

- а) коефіцієнт загальної ліквідності менший 1,0;
- б) коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами менший 0,1;
- в) коефіцієнт загальної ліквідності менший 1,0 і коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами менший 0,1;
- г) усі відповіді правильні.

7.46. Коефіцієнт загальної ліквідності – 0,925, коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами – 0,025. Яким буде висновок:

- а) структура балансу незадовільна, а підприємство неплатоспроможне;
- б) структура балансу задовільна, а підприємство платоспроможне?

7.47. Якщо структура балансу визнана задовільною, а підприємство платоспроможним, розраховується коефіцієнт:

- а) втрати платоспроможності;
- б) загальної ліквідності;
- в) забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами;
- г) відновлення платоспроможності.

7.48. Коефіцієнт відновлення платоспроможності становить 1,784, що свідчить про:

- а) реальну можливість підприємства відновити свою платоспроможність;
- б) відсутність реальних можливостей з відновлення платоспроможності.

7.49. Для підвищення коефіцієнта загальної ліквідності необхідно забезпечити:

- а) зменшення оборотних активів;
- б) збільшення поточних зобов'язань і забезпечень;
- в) випереджальне зростання поточних зобов'язань і забезпечень порівняно зі зростанням оборотних активів;
- г) випереджальне зростання оборотних активів порівняно зі зростанням поточних зобов'язань і забезпечень.

7.50. У процесі санації платоспроможність боржника вважається відновленою, якщо:

- а) забезпечене позитивне значення показника поточної платоспроможності;
- б) коефіцієнт загальної ліквідності перевищує нормативне значення;
- в) спостерігається тенденція до підвищення рентабельності діяльності підприємства;
- г) одночасно виконуються всі наведені умови.

Практичні завдання (умови, приклади розрахунків і висновків)

1. Аналіз ліквідності балансу

Завдання 7.1

За методикою, наведеною в табл. 7.1 і 7.2, проведіть групування оборотних активів за рівнем ліквідності та зобов'язань за терміновістю сплати, визначте надлишок (нестачу) платіжних засобів для покриття зобов'язань (табл. 7.6). Сформулюйте висновки щодо стану і динаміки ліквідності балансу підприємства.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Таблиця 7.6

Аналіз ліквідності балансу підприємства (станом на кінець року), тис. грн

Група	Вид оборотних активів	Роки		Група	Вид зобов'язань і забезпечень	Роки		Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів (А-П)	
		базовий	звітний			базовий	звітний	базовий рік	звітний рік
1	2	3	4	5	6	7	8	9=3-7	10=4-8
A1	Високоліквідні	433	2018	П1	Найбільш термінові	2115	1303	-1682	+715
A2	Середньоліквідні	8848	2046	П2	Короткострокові	1009	669	+7839	+1377
A3	Низьколіквідні	21983	24747	П3	Довгострокові	735	370	+21248	+24377
	Усього	31264	28811		Усього	3859	2342	+27405	+26469

За даними табл. 7.6 у базовому році нестача високоліквідних оборотних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань становила 1682 тис. грн, а в звітному році вже був надлишок у сумі 715 тис. грн. За середньо- і низьколіквідними оборотними активами спостерігається надлишок платіжних засобів: за середньоліквідними він зменшився з 7839 до 1377 тис. грн, а за низьколіквідними збільшився з 21248 до 24377 тис. грн. У цілому надлишок оборотних активів для покриття поточних і довгострокових зобов'язань і забезпечень зменшився на 936 тис. грн., або 3,4 %. Таким чином, у базовому році баланс не був абсолютно ліквідним у зв'язку з нестачею високоліквідних оборотних активів, а в звітному році спостерігався стан абсолютної ліквідності.

Завдання 7.2

Проведіть розрахунок загального показника ліквідності, проаналізуйте його динаміку та сформулюйте висновки щодо зміни ліквідності балансу.

Вихідна інформація: табл. 7.6.

Методика виконання

Для комплексного оцінювання динаміки ліквідності балансу визначається загальний показник ліквідності (ЗПЛ) за формулою:

$$\text{ЗПЛ} = \frac{A1 \times V_{A1} + A2 \times V_{A2} + A3 \times V_{A3}}{П1 \times V_{П1} + П2 \times V_{П2} + П3 \times V_{П3}}, \quad (7.11)$$

де A і $П$ – величини відповідних груп активів і пасивів, тис. грн;

V_A і V_P – частки відповідних груп активів і пасивів у їх загальному підсумку, %:

$$\begin{aligned} V_{A1} + V_{A2} + V_{A3} &= 100; \\ V_{П1} + V_{П2} + V_{П3} &= 100. \end{aligned} \quad (7.12)$$

За даними табл. 7.6 необхідно визначити частку відповідних груп активів і пасивів у їх загальному підсумку, а потім за формулою (7.11) провести розрахунок значення загального показника ліквідності станом на кінець двох років. Підвищення ЗПЛ свідчить про позитивну динаміку ліквідності балансу, і навпаки.

Базовий рік:

$$\text{ЗПЛ} = \frac{433 \cdot 1,4 + 8848 \cdot 28,3 + 21983 \cdot 70,3}{2115 \cdot 54,8 + 1009 \cdot 26,1 + 735 \cdot 19,1} = 11,5.$$

Звітний рік:

$$\text{ЗПЛ} = \frac{2018 \cdot 7,0 + 2046 \cdot 7,1 + 24747 \cdot 85,9}{1303 \cdot 55,6 + 669 \cdot 28,6 + 370 \cdot 15,8} = 22,1.$$

Отже, підвищення загального показника ліквідності з 11,4 у базовому році до 21,8 у звітному вказує на позитивну динаміку рівня ліквідності балансу.

2. Оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства за системою відносних показників (коефіцієнтів)

Завдання 7.3

За методикою, наведеною в табл. 7.3, проведіть розрахунок і дайте оцінку рівня та динаміки відносних показників (коефіцієнтів), які характеризують ліквідність і платоспроможність підприємства (табл. 7.7). Під час формулювання висновків візьміть до уваги економічний зміст і нормативні значення показників.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Показники оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства (станом на кінець року)

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,139	1,023	+0,884
Коефіцієнт швидкої ліквідності	2,971	2,061	-0,910
Коефіцієнт загальної ліквідності	10,0	14,6	+4,6
Коефіцієнт платоспроможності	0,108	0,975	+0,867
Коефіцієнт критичної ліквідності	8,1	12,3	+4,2
Коефіцієнт покриття запасів	1,426	1,170	-0,256

За даними табл. 7.7 значення коефіцієнта абсолютної ліквідності зросло в 7,4 раза: із 0,139 до 1,023. Це означає, що рівень покриття поточних зобов'язань і забезпечень високоліквідними оборотними активами в базовому році становив 13,9 %, а в звітному високоліквідні активи перевищили поточні зобов'язання і забезпечення на 2,3 %. Порівняння цього показника з нормативним значенням ($\geq 0,2$, або $\geq 20\%$) свідчить про недостатню грошову платоспроможність підприємства в базовому році та високий рівень платоспроможності в звітному.

Фактичне значення коефіцієнта швидкої ліквідності зменшилося на 0,910, а коефіцієнта загальної ліквідності збільшилося на 4,6. Вони суттєво перевищують відповідні нормативні значення ($\geq 0,7$ і $\geq 1,0$), що вказує на високий рівень розрахункової та майнової платоспроможності підприємства. Так, станом на кінець базового року оборотні активи перевищували поточні зобов'язання і забезпечення у 10 разів, а на кінець звітного року – в 14,6 раза.

Фактичні значення допоміжних відносних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності станом на кінець базового і звітного років відповідають нормативним значенням, що підтверджує попередні висновки відносно високого рівня платоспроможності підприємства.

Зростання у динаміці значень більшості основних і допоміжних коефіцієнтів ліквідності вказує на підвищення рівня платіжних можливостей підприємства щодо виконання поточних зобов'язань і забезпечень з урахуванням використання відповідних груп платіжних засобів.

Завдання 7.4

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначте вплив факторів на зміну коефіцієнта загальної ліквідності. Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за два роки.

Методика виконання

Будується таблиця вихідної інформації (табл. 7.8).

Модель факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності:

$$KЗЛ = \frac{OA}{ПЗ}. \quad (7.13)$$

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності (станом на кінець року)

№ з/п	Показник	Умовне позначення	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	
					абсолютне	відносне, %
А	Б	В	1	2	3=2-1	4=3÷1 ×100
1.	Оборотні активи, тис. грн	ОА	31264	28811	-2453	-7,8
2.	Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн	ПЗ	3124	1972	-1152	-36,9
3.	Коефіцієнт загальної ліквідності (п.1÷п.2)	КЗЛ	10,0	14,6	+4,6	+46,0

За даними табл. 7.8 розраховується умовне значення коефіцієнта загальної ліквідності:

$$KЗЛ_{ум} = \frac{OA_1}{ПЗ_0}; \quad (7.14)$$

$$\hat{E}\zeta\hat{E}_{oi} = \frac{28811}{3124} = 9,2.$$

Загальна зміна (+,-) коефіцієнта загальної ліквідності:

$$\Delta KЗЛ = KЗЛ_1 - KЗЛ_0; \quad (7.15)$$

$$\Delta KЗЛ = 14,6 - 10,0 = +4,6,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) оборотних активів:

$$\Delta KЗЛ_{OA} = KЗЛ_{ум} - KЗЛ_0; \quad (7.16)$$

$$\Delta KЗЛ_{OA} = 9,2 - 10,0 = -0,8;$$

2) поточних зобов'язань і забезпечень:

$$\Delta KЗЛ_{ПЗ} = KЗЛ_1 - KЗЛ_{ум}; \quad (7.17)$$

$$\Delta KЗЛ_{ПЗ} = 14,6 - 9,2 = +5,4.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta KЗЛ = \Delta KЗЛ_{OA} + \Delta KЗЛ_{ПЗ}; \quad (7.18)$$

$$\Delta KЗЛ = -0,8 + 5,4 = +4,6.$$

Зростання коефіцієнта загальної ліквідності з 10,0 у базовому році до 14,6 у звітному, тобто на 4,6 (46,0 %), відбулося під впливом таких факторів. У результаті зменшення оборотних активів на 2453 тис. грн (7,8 %) коефіцієнт загальної ліквідності знизився на 0,8. Водночас за рахунок зменшення поточних зобов'язань і забезпечень на 1152 тис. грн (36,9 %) коефіцієнт загальної ліквідності підвищився на 5,4. Отже, єдиним фактором зростання коефіцієнта загальної ліквідності стало зменшення поточних зобов'язань і забезпечень.

3. Оперативний аналіз платоспроможності

Завдання 7.5

За даними платіжного календаря проведіть оперативний аналіз платоспроможності підприємства за дві декади місяця. Визначте коефіцієнт оперативної платоспроможності. Сформулюйте висновки.

Методика виконання

За даними аналітичного обліку, виписок банку тощо складається платіжний календар за першу і другу декади місяця (табл. 7.9).

Таблиця 7.9

Платіжний календар підприємства за першу-другу декади місяця, тис. грн

Платіжні засоби	Перша декада	Друга декада	Строкові зобов'язання	Перша декада	Друга декада
Залишок грошей на поточному рахунку	400	345	Оплата рахунків постачальників	460	485
Залишок грошей у касі	10	15	Погашення короткострокових кредитів банку	80	55
Рахунки покупців	150	230	Оплата рахунків підрядної будівельної організації	110	80
Надходження коштів за реалізовані основні засоби	70	80	Виплата заробітної плати	130	120
Надходження дебіторської заборгованості	180	210	Сплата податків	85	50
Усього	810	880	Усього	865	790
Перевищення платіжних засобів (строкових зобов'язань)		90		55	

Коефіцієнт оперативної платоспроможності визначається як відношення суми платіжних засобів до суми строкових зобов'язань, виражене у відсотках.

$$\text{Перша декада: } \frac{810}{865} \times 100 = 93,6\%.$$

$$\text{Друга декада: } \frac{880}{790} \times 100 = 111,4\%.$$

У першій декаді місяця для виконання 865 тис. грн строкових зобов'язань підприємство мало 810 тис. грн платіжних засобів. Отже, їх нестача становила 55 тис. грн, або 6,4 %.

У другій декаді платіжні засоби (880 тис. грн) перевищували строко-

ві зобов'язання (790 тис. грн) на 90 тис. грн, що становить 11,4 %. Таким чином, підприємство має позитивну динаміку коефіцієнта оперативної платоспроможності.

Завдання 7.6

За допомогою коефіцієнта Бівера проведіть оперативний експрес-аналіз фінансового стану (фінансовий моніторинг) підприємства, що прибутково працює (табл. 7.10). Сформулюйте висновки щодо наявності (відсутності) ознак формування незадовільної структури балансу.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за чотири квартали двох років.

Методика виконання

З метою своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу в підприємств, що прибутково працюють, і вжиття попереджувальних заходів, спрямованих на запобігання банкрутству, проводиться систематичний (щоквартальний) аналіз їх фінансового стану за допомогою коефіцієнта Бівера (K_B), що визначається як відношення суми чистого фінансового результату (прибутку) і нарахованої амортизації до суми довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень (формула 7.7).

Таблиця 7.10

Оперативний аналіз фінансового стану підприємства за допомогою коефіцієнта Бівера

№ з/п	Показник	На кінець відповідного кварталу базового року				На кінець відповідного кварталу звітного року			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV
1.	Чистий фінансовий результат: прибуток, тис. грн				6325				10086
2.	Амортизація, тис. грн				1652				1899
3.	Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн				370				735
4.	Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн				1972				3124
5.	Коефіцієнт Бівера ((п.1+п.2)÷(п.3+п.4))				3,406				3,106

Ознакою формування незадовільної структури балансу є такий фінансовий стан підприємства, за якого протягом тривалого періоду (1,5–2 роки) значення коефіцієнта Бівера не перевищує 0,2.

4. Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності

Завдання 7.7

Визначте наявність (відсутність) ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності підприємства (табл. 7.11). Сформулюйте висновки.

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за два роки.

Методика виконання

Показники вихідної інформації та розрахункові показники:

1. Довгострокові фінансові інвестиції – сума рядків 1030, 1035 форми № 1.
2. Поточні фінансові інвестиції – рядок 1160 форми № 1.
3. Гроші та їх еквіваленти – рядок 1165 форми № 1.
4. Довгострокові зобов'язання і забезпечення – рядок 1595 форми № 1.
5. Поточні зобов'язання і забезпечення – рядок 1695 форми № 1.
6. Коефіцієнт покриття – рядок 1195 / рядок 1695 форми № 1.
7. Коефіцієнт забезпечення власними засобами – (рядок 1495 – рядок 1095) / рядок 1195 форми № 1.
8. Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток) – рядок 2350 (2355) форми № 2.

Таблиця 7.11

Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності підприємства (станом на кінець року)

№ з/п	Показник	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)
1.	Довгострокові фінансові інвестиції, тис. грн	155	4893	+4738
2.	Поточні фінансові інвестиції, тис. грн	96	96	-
3.	Гроші та їх еквіваленти, тис. грн	337	1922	+1585
4.	Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн	735	370	-365
5.	Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн	3124	1972	-1152
6.	Показник поточної неплатоспроможності, тис. грн (п.1+п.2+п.3-п.4-п.5)	-3271	4569	+7840
7.	Коефіцієнт покриття	10,0	14,6	+5,7
8.	Коефіцієнт забезпечення власними засобами	0,877	0,919	+0,042
9.	Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток), тис. грн	6325	10086	+3761

За інформацією табл. 7.11 у базовому році показник поточної неплатоспроможності становив -3271 тис. грн, а в звітному його значення було позитивним – 4569 тис. грн. Отже, підприємство у базовому році мало ознаки поточної неплатоспроможності, а в звітному вони були відсутні, що пояснюється збільшенням довгострокових фінансових інвестицій (на 4738 тис. грн) і грошей та їх еквівалентів (на 1585 тис. грн) та зменшенням довгострокових (на 365 тис. грн) і поточних (на 1152 тис. грн) зобов'язань і

забезпечень.

У базовому і звітному роках значення коефіцієнта покриття більше 1,0, коефіцієнта забезпечення власними засобами більше 0,1 і підприємство одержало чистий прибуток. Це є свідченням відсутності ознак критичної та надкритичної неплатоспроможності. Збільшення у динаміці коефіцієнта покриття (на 4,6), коефіцієнта забезпечення власними засобами (на 0,042) і чистого прибутку (на 3761 тис. грн) вказує на підвищення рівня платоспроможності підприємства.

5. Оцінювання задовільності (незадовільності) структури балансу та перспектив втрати (відновлення) платоспроможності

Завдання 7.8

Визначте критерії оцінювання структури балансу (табл. 7.12). Сформулюйте висновки щодо платоспроможності (неплатоспроможності) підприємства та перспективи її втрати (відновлення).

Вихідна інформація: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за звітний рік.

Методика виконання

Критерії оцінювання структури балансу наведено в табл. 7.5.

Структура балансу визнається задовільною, а підприємство платоспроможним у разі виконання таких умов (станом на кінець звітного періоду):

$$K_1 \geq 1,0 \text{ і } K_2 \geq 0,1.$$

У цьому випадку розраховують *коефіцієнт втрати платоспроможності* ($K_{ВТП}$) на найближчі три місяці (формула 7.9).

Якщо $K_{ВТП} \geq 1$, це свідчить про реальну можливість підприємства не втратити платоспроможність протягом найближчих трьох місяців. Значення $K_{ВТП} < 1$ свідчить про те, що підприємство в найближчі три місяці може втратити свою платоспроможність.

Для визнання структури балансу незадовільною, а підприємства неплатоспроможним необхідне виконання таких умов (станом на кінець звітного періоду):

$$K_1 < 1,0, \text{ або } K_2 < 0,1, \text{ або одночасно } K_1 < 1,0 \text{ і } K_2 < 0,1.$$

У цьому випадку розраховують *коефіцієнт відновлення платоспроможності* ($K_{ВП}$) за встановлений період (6 місяців) (формула 7.10).

Якщо $K_{ВП} \geq 1$, це свідчить про реальну можливість підприємства відновити свою платоспроможність. Значення $K_{ВП} < 1$ свідчить про те, що у підприємства в найближчі шість місяців немає реальної можливості відновити платоспроможність.

Результати розрахунків наводяться у табл. 7.12.

**Оцінювання структури балансу та перспектив втрати
(відновлення) платоспроможності підприємства за звітний рік**

№ з/п	Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення (+,-)
1.	Коефіцієнт загальної ліквідності	10,0	14,6	+4,6
2.	Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	0,877	0,919	+0,042
3.	Коефіцієнт втрати платоспроможності ¹	×	7,9	×
4.	Коефіцієнт відновлення платоспроможності ¹	×	×	×

1. Розраховують один із коефіцієнтів залежно від значень показників 1 і 2 станом на кінець року.

За даними табл. 7.12 станом на кінець звітнього року значення коефіцієнта загальної ліквідності (14,6) більше 1,0, коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (0,919) більше 0,1, тому за наведеними умовами структура балансу визнається задовільною, а підприємство платоспроможним.

У цьому випадку розраховувався коефіцієнт втрати платоспроможності. Його рівень (7,9) значно більший 1, що свідчить про відсутність передумов до втрати підприємством платоспроможності впродовж найближчих трьох місяців. Зростання у динаміці значень критеріїв оцінювання структури балансу вказує на підвищення рівня платоспроможності підприємства.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Автоматизоване робоче місце – сукупність інструментальних засобів кінцевого користувача, що включає інформаційне, програмне, технічне та методичне забезпечення; призначене для професійної діяльності користувача на ПК; працює як автономно, так і в складі мережі.

Активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому. Це економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються у господарській діяльності з метою отримання прибутку.

Аналіз (від грец. *analysis* – розкладання) – метод наукового дослідження, який полягає в уявному або реальному розкладанні цілого на частини та виділенні його окремих сторін, властивостей, зв'язків.

Аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями однієї або різних форм звітності, визначення взаємозв'язків між показниками.

Б

Баланс (Звіт про фінансовий стан) – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал.

Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені в порядку, визначеному Законом «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Біологічний актив – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди.

Бухгалтерська звітність – звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів.

В

Важколіквідні активи – активи, призначені для використання у господарській діяльності протягом тривалого періоду часу: необоротні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.

Вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників, тобто частки окремих статей звітності у загальному

підсумковому показнику (наприклад, структура активів, пасивів, доходів, фінансових результатів, операційних витрат і т. ін.).

Виробничий потенціал – його формують такі види майна: основні засоби, незавершені капітальні інвестиції, інвестиційна нерухомість, виробничі запаси, довгострокові та поточні біологічні активи, незавершене виробництво.

Високоліквідні активи – суми за статтею грошей та їх еквівалентів, які можуть бути негайно використані для здійснення розрахунків. До цієї групи включають також поточні фінансові інвестиції.

Витрати майбутніх періодів – витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів (наприклад, наперед сплачені орендні платежі, страховка, рекламні послуги тощо).

Власний капітал (К) – частина в активах підприємства (А), що залишається після вирахування його зобов'язань (З): $K = A - Z$.

Г

Горизонтальний (часовий) аналіз – дослідження динаміки показників із розрахунком абсолютних і відносних змін (наприклад, у балансі (звіті про фінансовий стан) – порівняння показників на кінець періоду з показниками на початок періоду; у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід) – порівняння показників звітного періоду з показниками попереднього періоду).

Грошові кошти (гроші) – готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.

Грошові потоки – сукупність розподілених у часі надходжень і витрачань грошей, які генеруються господарською діяльністю підприємства.

Д

Дебетове (активне) сальдо – перевищення загальної суми поточної дебіторської заборгованості над сумою поточної кредиторської заборгованості; свідчить про те, що частина оборотних активів вилучена з господарської діяльності підприємства і перебуває в обороті дебіторів.

Дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.

Дескриптивні моделі – мають описовий характер, базуються на інформації фінансової звітності та є основними для оцінювання фінансового стану підприємства. Вони застосовуються головним чином для представлення інформації фінансової звітності у різноманітних аналітичних розрізах.

Динамічна платоспроможність – її оцінювання здійснюється на підставі аналізу грошового обороту підприємства, тобто визначення і порі-

вняння обсягів вхідного (надходження грошей) і вихідного (витрачання грошей) грошових потоків упродовж певного періоду часу.

Довгострокова дебіторська заборгованість – заборгованість фізичних і юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

Довгострокові зобов'язання і забезпечення – відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування.

E

Еквіваленти грошових коштів (грошей) – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості.

Економічна інформація – економічні відомості, які відображають через систему натуральних, трудових і вартісних показників характер планової та фактичної виробничо-фінансової діяльності, причинні взаємозв'язки в системі управління.

З

Забезпечення – зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу. Забезпечення створюються для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат: на виплату відпусток працівникам; додаткове пенсійне забезпечення; виконання гарантійних зобов'язань; реструктуризацію; виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо.

Загальний капітал – підсумок (валюта) балансу, що, з одного боку, показує загальну суму засобів, які має у своєму розпорядженні підприємство (актив), а з іншого – суму джерел утворення цих засобів (пасив).

Звіт про власний капітал – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

Звіт про рух грошових коштів – звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) – звіт про доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід.

Звітність – система показників, які характеризують результати діяльності підприємства за звітний період.

Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

I

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Інформаційне забезпечення – динамічна система інформації та способів її опрацювання, що дає змогу вивчити реальний стан об'єкта дослідження з метою обґрунтування управлінських рішень.

Інформаційні технології – сукупність методів і способів пошуку, збирання, накопичення, зберігання та оброблення інформації на основі застосування комп'ютерної техніки.

Інформація – сукупність корисних упорядкованих відомостей про процеси та явища зовнішнього світу, що є об'єктом збирання, реєстрації, зберігання, передавання та перетворення.

K

Коефіцієнт абсолютної ліквідності – характеризує миттєву платоспроможність і показує, яку частину поточних зобов'язань і забезпечень підприємство має можливість негайно погасити високоліквідними оборотними активами (грошима і поточними фінансовими інвестиціями).

Коефіцієнт ефективності грошових потоків підприємства – розраховується як відношення додатного грошового потоку до від'ємного грошового потоку.

Коефіцієнт завантаження оборотних активів – показує величину оборотних коштів, авансованих у розрахунку на 1 грн чистого доходу; визначається як відношення середньорічної вартості оборотних активів до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Коефіцієнт загальної ліквідності – найбільш комплексний показник оцінювання ліквідності та платоспроможності, який визначається за відношенням усієї суми оборотних активів підприємства до величини поточних зобов'язань і забезпечень.

Коефіцієнт обертання оборотних активів – характеризує кількість оборотів, яку здійснюють оборотні активи за період, що аналізується; визначається як відношення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до середньорічної вартості оборотних активів.

Коефіцієнт оперативної платоспроможності – відношення суми платіжних засобів до суми строкових зобов'язань, строк повернення яких настав.

Коефіцієнт швидкої ліквідності – характеризує потенційну платоспроможність підприємства з урахуванням майбутніх надходжень від дебіторів і показує, яку частину поточних зобов'язань і забезпечень підприємство може погасити, використавши поряд із високоліквідними оборотними активами середньоліквідні активи (поточну дебіторську заборгованість, інші оборотні активи).

Комплексна мета фінансового аналізу – формування уявлення про об'єкт аналізу на базі критеріїв та індикаторів, що мають фінансову природу, тобто одержання певної кількості ключових, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну картину фінансового стану підприємства, фінансових результатів його діяльності, змін у структурі активів і пасивів балансу, в розрахунках із дебіторами та кредиторами.

Користувачі звітності – фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень: власники, керівництво підприємства, інвестори, працівники, комерційні банки, поставальники та інші кредитори, замовники, органи державного управління.

Короткострокові зобов'язання і забезпечення – короткострокові кредити банків, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, інші поточні зобов'язання.

Кредитове (пасивне) сальдо – перевищення загальної суми поточної кредиторської заборгованості над сумою поточної дебіторської заборгованості; характеризує залучення підприємством у господарську діяльність коштів юридичних і фізичних осіб.

Кредитори – юридичні та фізичні особи, яким унаслідок минулих подій підприємство заборгувало певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Кредиторська заборгованість – сума заборгованості підприємства кредиторам на певну дату.

Критична неплатоспроможність – такий фінансовий стан підприємства, коли присутні ознаки поточної неплатоспроможності, коефіцієнт покриття (коефіцієнт загальної ліквідності) менший за 1, а коефіцієнт забезпечення власними засобами (коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами) менший за 0,1.

Л

Ліквідність активу – його здатність перетворюватися у гроші, а ступінь ліквідності визначається тривалістю періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена. Чим менше потрібно часу для інкасації певного активу, тим вищим є рівень його ліквідності.

Ліквідність балансу – ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами (платіжними засобами), строк перетворення яких у гроші відповідає строку погашення зобов'язань.

Ліквідність підприємства – більш широке за змістом поняття, ніж ліквідність балансу. Ліквідність балансу характеризує якість управління активами, тобто передбачає пошук платіжних засобів тільки за рахунок внутрішніх джерел (реалізації майна). Але підприємство може залучити позикові кошти зі сторони за умови позитивного іміджу в діловому світі та високого рівня інвестиційної привабливості. Тому, оцінюючи ліквідність підприємства, потрібно враховувати його фінансову гнучкість, що передбачає здатність позичати кошти з різних джерел, збільшувати акціонерний капітал, продавати активи, швидко реагувати на кон'юнктуру ринку і т. ін.

М

Майновий стан – одна з характеристик фінансового стану підприємства, за допомогою якої оцінюється склад, розміщення, структура та динаміка активів (майна) і пасивів (власного капіталу та зобов'язань).

Маржинальний аналіз – метод оцінювання та обґрунтування управ-

лінських рішень у бізнесі на основі поділу витрат на змінні та постійні, дослідження причинно-наслідкових зв'язків між обсягом продажу, собівартістю та прибутком.

Мета аналізу грошових потоків – оцінювання здатності підприємства генерувати грошові кошти визначеного розміру та в установлені строки, що необхідні для здійснення запланованих витрат.

Метод фінансового аналізу – система теоретико-пізнавальних категорій, регулятивних принципів і наукового інструментарію дослідження фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

N

Надкритична неплатоспроможність – фінансовий стан, коли за підсумками року коефіцієнт покриття менший за 1 і підприємство не отримало прибутку.

Найбільш термінові зобов'язання – поточна кредиторська заборгованість за видами.

Незадовільна структура балансу – стан господарських засобів і зобов'язань боржника, коли за рахунок власного майна він неспроможний забезпечити своєчасне виконання зобов'язань перед кредиторами у зв'язку з недостатнім рівнем ліквідності майна.

Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований.

Необоротні активи – всі активи, що не є оборотними, тобто ресурси, які утримуються підприємством більше дванадцяти місяців або одного операційного циклу (якщо він перевищує дванадцять місяців) із метою отримання у майбутньому економічних вигод, пов'язаних з їх використанням.

Непередбачене зобов'язання – 1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або 2) теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоімовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити.

Неплатоспроможність – це неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Низьколіквідні активи – запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи, для трансформування яких у гроші потрібен значно більший час.

Нормативні моделі – застосовують для порівняння фактичних пока-

зників діяльності підприємства з розрахунковими (нормативними, плановими). Вони використовуються для внутрішнього фінансового аналізу і представлені насамперед жорстко детермінованими факторними моделями.

O

Об'єкти фінансового аналізу – підприємство або окрема фінансова операція.

Оборотні активи – гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Оптимізація грошових потоків – здійснюється шляхом вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів із метою досягнення їх збалансованості, синхронізації та зростання чистого грошового потоку.

Основне балансове рівняння – економічні ресурси підприємства забезпечуються зобов'язаннями і капіталом власників: Активи = Зобов'язання + Власний капітал.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

П

Платіжний календар – документ, в якому, з одного боку, відображаються наявні грошові кошти та очікувані суми надходження платіжних засобів, з іншого – строкові платіжні зобов'язання на відповідний період.

Платоспроможність – наявність у підприємства грошей та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за поточною кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення.

Порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський порівняльний аналіз зведених показників консолідованої звітності материнського підприємства та показників звітності його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз для порівняння показників певного підприємства із середньогалузевими показниками, показниками підприємств-конкурентів, передових підприємств, закордонних підприємств тощо.

Постійні пасиви – зобов'язання перед власниками підприємства в частині формування власного капіталу, тобто статті розділу I пасиву «Власний капітал» і розділу IV пасиву «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття».

Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Поточна неплатоспроможність – фінансовий стан підприємства, коли на конкретний момент у зв'язку з випадковим збігом обставин тимчасово суми наявних у нього коштів і високоліквідних активів недостатньо для погашення поточного боргу, що відповідно до законодавчого визначення розглядається як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Поточні зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

Предикативні моделі – мають передбачувальний (прогностичний) характер, використовуються для прогнозування показників результатів діяльності та фінансового стану підприємства.

Предмет фінансового аналізу – фінансові відносини в системі управління суб'єктом господарювання, фінансові ресурси та їх джерела.

Примітки до річної фінансової звітності – сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію й обґрунтованість статей фінансової звітності, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності.

Програмне забезпечення аналітичного процесу – сукупність математичного апарату алгоритмізації, вибору мови програмування, розроблення програми, створення пакетів прикладних програм.

Р

Рух грошових коштів – надходження і вибуття грошей та їхніх еквівалентів.

С

Середньоліквідні активи – активи, для перетворення яких у гроші потрібен певний час: усі види поточної дебіторської заборгованості, платежі за якою очікуються протягом 12 місяців після звітної дати.

Скорочений аналітичний баланс – утворюється з вихідного балансу шляхом об'єднання в окремі групи однорідних за своїм складом та економічним змістом статей і доповнення його відповідними показниками структури, динаміки та структурної динаміки, що характеризують статику і динаміку майнового стану підприємства.

Статична платоспроможність – визначається на відповідну дату і характеризує здатність підприємства виконувати платіжні зобов'язання за

рахунок наявних грошей.

Суб'єкти фінансового аналізу – фінансові аналітики, які зацікавлені в діяльності підприємства: управлінський персонал, акціонери, банки, контролюючі органи різних рівнів (галузеві, фінансові, податкові, статистичні та ін.).

Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є невпевненість її погашення боржником.

T

Трендовий аналіз – порівняння показників звітності за інформацією декількох періодів і визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників. Це дає змогу здійснювати екстраполяцію (прогнозування) найважливіших фінансових показників на наступні періоди, а отже, проводити перспективний аналіз фінансового стану.

Тривалість одного обороту оборотних активів – характеризує середню кількість днів, необхідних для здійснення одного обороту оборотних активів; визначається як відношення тривалості періоду, що аналізується, до коефіцієнта обертання.

Ф

Факторний аналіз – проводиться для визначення впливу факторних показників на зміну результативних показників за допомогою моделювання детермінованих і стохастичних факторних систем.

Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Фінансова звітність – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Фінансовий стан підприємства – комплексне поняття, що є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів.

Фінансові інвестиції – активи, які утримуються підприємством із метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. Фінансові інвестиції – вкладення грошових коштів у різноманітні фінансові інструменти, такі як цінні папери, депозити, цільові банківські вклади, корпоративні права тощо.

Фінансові ресурси – грошові кошти, що є в розпорядженні підприємства, у формі грошових фондів (зареєстрований капітал, резервний капітал, фонд оплати праці) та в нефондовій формі (використання грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, із позабюджетних розрахунків, перед банками, страховими компаніями і т. ін.).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз банківської діяльності : [підручник] / за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2003. – 599 с.
2. Аналіз господарської діяльності : [навч. посіб.] / Шевчук В. О., Коновалова О. В., Пантелеєв В. П.; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – К. : ДП «Ін форм.-аналіт. агентство», 2011. – 399 с.
3. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : [навч. посіб.] / О. Я. Базілінська ; 2-ге вид. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
4. Болюх М. А. Економічний аналіз : [навч. посіб.] / Болюх М. А., Бурчевський В. З., Горбатов М. І. ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с.
5. Болюх М. А. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ : [навч. посіб.] / М. А. Болюх, А. П. Заросило. – К. : КНЕУ, 2008. – 344 с.
6. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : [навч. посіб.] / О. В. Васюренко, К. О. Волохата. – К. : Знання, 2006. – 463 с.
7. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств : [навч. посіб.] / О. І. Гадзевич. – К. : Кондор, 2004. – 180 с.
8. Економічний аналіз : [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»] / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП «Рута», 2003. – 680 с.
9. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 р., із змінами [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
10. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (нова редакція) № 4212-VI від 22.12.2011 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua>.
11. Збірник задач з аналізу банківської діяльності : [навч. посіб.] / [Герасимович А. М., Парасій-Вергуненко І. М., Примостка Л. О. та ін.] ; за ред. проф. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2006. – 504 с.
12. Зміни до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 48 від 08.02.2014 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
13. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : [підручник] / Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. ; 3-тє вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2008. – 487 с.
14. Ковалёв В. В. Финансовый анализ / В. В. Ковалёв ; 2-е изд., перер. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 512 с.

15. Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств : [навч. посіб.] / М. Р. Ковбасюк. – К. : Видавничий дім «Скарби», 2001. – 336 с.
16. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко. – Харків : Фактор, 2008. – 208 с.
17. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : [навч. посіб.] / М. Я. Коробов. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 378 с.
18. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і прогнозування / Г. О. Крамаренко. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.
19. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз : [підручник] / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
20. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств : [навч. посіб.] / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2004. – 365 с.
21. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 476 від 11.04.2013 р., із змінами [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
22. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства / Затверджено наказом Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р. (у редакції наказу Міністерства економіки України № 1361 від 26.10.2010 р.), [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
23. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 433 від 28.03.2013 р., із змінами [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
24. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р., із змінами [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
25. Організація і методика економічного аналізу : [навч. посіб.] / [Косова Т. Д., Сухарев П. М., Ващенко Л. О. та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 528 с.
26. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства : науково-методичне видання ; [за ред. д.е.н., проф. А. В. Чупіса]. – Суми : Видавництво «Довкілля», 2001. – 404 с.
27. Павловська О. В. Фінансовий аналіз : [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. – К. : КНЕУ, 2002. – 388 с.
28. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
29. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями / Затверджено постановою Правління Національно-

- го банку України № 23 від 25.01.2012 р., із змінами [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
30. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку // Бухгалтерський тижневик «Дебет-Кредит» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.dtkk.com.ua>.
  31. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання [підручник] / П. Я. Попович ; 3-тє вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2008. – 630 с.
  32. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Г. В. Савицька ; 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
  33. Селіверстова Л. С. Фінансовий аналіз : [навч-метод. посіб.] / Л. С. Селіверстова, О. В. Скрипник ; за заг. ред. С. М. Безрутенка. – К. : Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. – 274 с.
  34. Старостенко Г. Г. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Г. Г. Старостенко, Н. В. Мірко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.
  35. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз бізнесу : [навч. посіб.] / Ю. М. Тютюнник. – Полтава : ІнтерГрафіка, 2004. – 288 с.
  36. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб. для дистанц. навчання] / Ю. М. Тютюнник. – Полтава : ПДАА, 2007. – 296 с.
  37. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] ; частина I / Ю. М. Тютюнник. – Полтава : ПДАА, 2009. – 406 с.
  38. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] ; частина II / Ю. М. Тютюнник. – Полтава : ПДАА, 2009. – 399 с.
  39. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз. Практикум : [навч. посіб.] / Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В., Дорошенко А. П. – Полтава : РВВ ПДАА, 2010. – 354 с.
  40. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Ю. М. Тютюнник. – К. : Знання, 2012. – 815 с.
  41. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / [Салига С. Я., Дацій Н. В., Корецька С. О. та ін.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 210 с.
  42. Фінансово-економічний аналіз : [підручник] / [Буряк П. Ю., Римар М. В., Бець М. Т. та ін.] ; під заг. ред. П. Ю. Буряка, М. В. Римара. – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 528 с.
  43. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : [навч. посіб.] / Ю. С. Цал-Цалко ; 2-е вид., переробл. і доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 360 с.
  44. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : [підручник] / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
  45. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 181 с.
  46. Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Н. П. Шморгун, І. В. Головка. – К. : ЦНЛ, 2006. – 528 с.
  47. Щибиволок З. І. Аналіз банківської діяльності : [навч. посіб.] / З. І. Щибиволок ; 2-ге вид. – К. : Знання, 2007. – 311 с.

Додаток А
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА
ЗА БАЗОВИЙ РІК

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на _____ 20__ р. (базового) тис. грн

Форма № 1

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	177	177
первісна вартість	1001	182	182
накопичена амортизація	1002	(5)	(5)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	1507	421
Основні засоби	1010	18804	23205
первісна вартість	1011	29283	35102
знос	1012	(10479)	(11897)
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	2646	3191
<i>Первісна вартість довгострокових біологічних активів¹</i>	<i>1021</i>	2646	3191
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	152	155
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	23286	27149
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	15400	15664
<i>Виробничі запаси</i>	<i>1101</i>	3838	4695
<i>Незавершене виробництво</i>	<i>1102</i>	3731	4091
<i>Готова продукція</i>	<i>1103</i>	6711	5713
<i>Товари</i>	<i>1104</i>	1120	1165
Поточні біологічні активи	1110	5334	6264
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги:	1125	6990	8633
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	-	-
з бюджетом	1135	1017	168
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	77	47
Поточні фінансові інвестиції	1160	96	96
Гроші та їх еквіваленти	1165	321	337
<i>Готівка</i>	<i>1166</i>	10	13
Витрати майбутніх періодів	1170	57	55

Продовж. форми № 1

1	2	3	4
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	29292	31264
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	52578	58413

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	5194	6755
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	5994	5909
Резервний капітал	1415	27916	35565
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	10337	6325
Неоплачений капітал	1425	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-
Усього за розділом I	1495	49441	54554
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	1100	735
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
Усього за розділом II	1595	1100	735
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	540	990
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	1061	1698
розрахунками з бюджетом	1620	56	103
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	90	139
розрахунками з оплати праці	1630	232	175
Поточні забезпечення	1660	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	58	19
Усього за розділом III	1695	2037	3124
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	52578	58413

1. Тут і далі курсивом виділені додаткові статті фінансової звітності (додаток 3 до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»).

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 20__ р. (базовий) тис. грн
Форма № 2

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	28429	29836
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(22708)	(20125)
Валовий:			
прибуток	2090	5721	9711
збиток	2095	-	-
Інші операційні доходи	2120	4182	4853
Адміністративні витрати	2130	(1238)	(1057)
Витрати на збут	2150	(677)	(1074)
Інші операційні витрати	2180	(788)	(1346)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	7200	11087
збиток	2195	-	-
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	14	19
Інші доходи	2240	147	299
Фінансові витрати	2250	(589)	(228)
Втрати від участі в капіталі	2255	-	-
Інші витрати	2270	(447)	(840)
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	6325	10337
збиток	2295	-	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	6325	10337
збиток	2355	-	-

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	(85)	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(85)	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	(85)	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	6240	10337

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	22046	20648
Витрати на оплату праці	2505	6732	6241
Відрахування на соціальні заходи	2510	2003	1431
Амортизація	2515	1652	1440
Інші операційні витрати	2520	1750	1475
Разом	2550	34183	31235

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)
за 20__ р. (базовий) тис. грн
Форма № 3

Стаття	Код	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Надходження від:			
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	28429	
Повернення податків і зборів	3005	-	
у тому числі податку на додану вартість	3006	-	
Цільового фінансування	3010	3425	
<i>Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках</i>	3025	14	
Інші надходження	3095	753	
Витрачання на оплату:			
Товарів (робіт, послуг)	3100	(16789)	
Праці	3105	(6736)	
Відрахувань на соціальні заходи	3110	(2003)	
Зобов'язань з податків і зборів	3115	(217)	
<i>Витрачання на оплату зобов'язань з податку на додану вартість</i>	3117	(116)	
<i>Витрачання на оплату зобов'язань з інших податків і зборів</i>	3118	(101)	
Інші витрачання	3190	-	
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	6876	
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності			
Надходження від реалізації:			
фінансових інвестицій	3200	-	
необоротних активів	3205	-	
Надходження від отриманих:			
відсотків	3215	-	
дивідендів	3220	-	
Надходження від деривативів	3225	-	
Інші надходження	3250	-	
Витрачання на придбання:			
фінансових інвестицій	3255	-	
необоротних активів	3260	(6610)	
Виплати за деривативами	3270	-	
Інші платежі	3290	(335)	
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	(6945)	

1	2	3	4
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності			
Надходження від: Власного капіталу	3300	-	
Отримання позик	3305	450	
Інші надходження	3340	-	
Витрачання на: Викуп власних акцій	3345	-	
Погашення позик	3350	(365)	
Сплату дивідендів	3355	-	
Інші платежі	3390	-	
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	85	
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	16	
Залишок коштів на початок року	3405	321	
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	-	
Залишок коштів на кінець року	3415	337	

Додаток Б
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА
ЗА ЗВІТНИЙ РІК

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на _____ 20__ р. (звітного) тис. грн
Форма № 1

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	177	177
первісна вартість	1001	182	182
накопичена амортизація	1002	(5)	(5)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	421	277
Основні засоби	1010	23205	27601
первісна вартість	1011	35102	41065
знос	1012	(11897)	(13464)
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	3191	3774
<i>Первісна вартість довгострокових біологічних активів¹</i>	<i>1021</i>	3191	3774
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	155	4893
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	27149	36722
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	15664	17687
<i>Виробничі запаси</i>	<i>1101</i>	4695	5052
<i>Незавершене виробництво</i>	<i>1102</i>	4091	3722
<i>Готова продукція</i>	<i>1103</i>	5713	7258
<i>Товари</i>	<i>1104</i>	1165	1655
Поточні біологічні активи	1110	6264	6940
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги:	1125	8633	2030
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	-	-
з бюджетом	1135	168	-
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	47	16
Поточні фінансові інвестиції	1160	96	96
Гроші та їх еквіваленти	1165	337	1922
<i>Готівка</i>	<i>1166</i>	13	12
Витрати майбутніх періодів	1170	55	120

Продовж. форми № 1

1	2	3	4
Інші оборотні активи	1190	-	-
Усього за розділом II	1195	31264	28811
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	58413	65533

Пасив	Код ряд-ка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	6755	8296
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	5909	5685
Резервний капітал	1415	35565	39124
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	6325	10086
Неоплачений капітал	1425	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-
Усього за розділом I	1495	54554	63191
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	735	370
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
Усього за розділом II	1595	735	370
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	990	500
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	1698	880
розрахунками з бюджетом	1620	103	144
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	139	43
розрахунками з оплати праці	1630	175	236
Поточні забезпечення	1660	-	140
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	19	29
Усього за розділом III	1695	3124	1972
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	58413	65533

1. Тут і далі курсивом виділені додаткові статті фінансової звітності (додаток 3 до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»).

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 20__ р. (звітний) тис. грн
Форма № 2

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	38523	28429
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(28380)	(22708)
Валовий:			
прибуток	2090	10143	5721
збиток	2095	-	-
Інші операційні доходи	2120	3963	4182
Адміністративні витрати	2130	(1469)	(1238)
Витрати на збут	2150	(1042)	(677)
Інші операційні витрати	2180	(677)	(788)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	10918	7200
збиток	2195	-	-
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	61	14
Інші доходи	2240	76	147
Фінансові витрати	2250	(332)	(589)
Втрати від участі в капіталі	2255	-	-
Інші витрати	2270	(637)	(447)
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	10086	6325
збиток	2295	-	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	10086	6325
збиток	2355	-	-

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	(224)	(85)
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(224)	(85)
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	(224)	(85)
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	9862	6240

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	26819	22046
Витрати на оплату праці	2505	7994	6732
Відрахування на соціальні заходи	2510	2909	2003
Амортизація	2515	1899	1652
Інші операційні витрати	2520	1551	1750
Разом	2550	41172	34183

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)

за 20__ р. (звітний)   тис. грн

Форма № 3

Стаття	Код	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Надходження від:			
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	38523	28429
Повернення податків і зборів	3005	-	-
у тому числі податку на додану вартість	3006	-	-
Цільового фінансування	3010	3456	3425
<i>Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках</i>	3025	61	14
Інші надходження	3095	507	753
Витрачання на оплату:			
Товарів (робіт, послуг)	3100	(20529)	(16789)
Праці	3105	(7938)	(6736)
Відрахувань на соціальні заходи	3110	(3005)	(2003)
Зобов'язань з податків і зборів	3115	(216)	(217)
<i>Витрачання на оплату зобов'язань з податку на додану вартість</i>	3117	(134)	(116)
<i>Витрачання на оплату зобов'язань з інших податків і зборів</i>	3118	(82)	(101)
Інші витрачання	3190	-	-
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	10859	6876
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності			
Надходження від реалізації:			
фінансових інвестицій	3200	-	-
необоротних активів	3205	-	-
Надходження від отриманих:			
відсотків	3215	-	-
дивідендів	3220	-	-
Надходження від деривативів	3225	-	-
Інші надходження	3250	-	-
Витрачання на придбання:			
фінансових інвестицій	3255	(4738)	-
необоротних активів	3260	(3478)	(6610)
Виплати за деривативами	3270	-	-
Інші платежі	3290	(203)	(335)
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	(8419)	(6945)

1	2	3	4
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності			
Надходження від: Власного капіталу	3300	-	-
Отримання позик	3305	2651	450
Інші надходження	3340	-	-
Витрачання на: Викуп власних акцій	3345	-	-
Погашення позик	3350	(3506)	(365)
Сплату дивідендів	3355	-	-
Інші платежі	3390	-	-
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	(855)	85
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	1585	16
Залишок коштів на початок року	3405	337	321
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	-	-
Залишок коштів на кінець року	3415	1922	337

Додаток В

Додаток 3 до Національного положення
(стандарту) бухгалтерського обліку 1
«Загальні вимоги до фінансової звітності»

Перелік додаткових статей фінансової звітності

Стаття	Код рядка
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016
Знос інвестиційної нерухомості	1017
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021
Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022
Гудвіл	1050
Відстрочені аквізиційні витрати	1060
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065
Виробничі запаси	1101
Незавершене виробництво	1102
Готова продукція	1103
Товари	1104
Депозити перестраховування	1115
Векселі одержані	1120
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145
Готівка	1166
Рахунки в банках	1167
Частка перестраховика у страхових резервах	1180
у тому числі в:	
резервах довгострокових зобов'язань	1181
резервах збитків або резервах належних виплат	1182
резервах незароблених премій	1183
інших страхових резервах	1184
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401
Емісійний дохід	1411
Накопичені курсові різниці	1412
Інші резерви	1435
Пенсійні зобов'язання	1505
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521
Благодійна допомога	1526
Страхові резерви	1530
у тому числі:	
резерв довгострокових зобов'язань	1531
резерв збитків або резерв належних виплат	1532
резерв незароблених премій	1533
інші страхові резерви	1534
Інвестиційні контракти	1535
Призовий фонд	1540
Резерв на виплату джек-поту	1545
Векселі видані	1605

Стаття	Код рядка
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800
Чисті зароблені страхові премії	2010
Премії підписані, валова сума	2011
Премії, передані у перестраховання	2012
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182
Дохід від благодійної допомоги	2241
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275
Надходження від отримання субсидій, дотацій	3011
Надходження авансів від покупців і замовників	3015
Надходження від повернення авансів	3020
Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	3025
Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)	3035
Надходження від операційної оренди	3040
Надходження від отримання роялті, авторських винагород	3045
Надходження від страхових премій	3050
Надходження фінансових установ від повернення позик	3055
Витрачання на оплату зобов'язань з податку на прибуток	3116
Витрачання на оплату зобов'язань з податку на додану вартість	3117
Витрачання на оплату зобов'язань з інших податків і зборів	3118
Витрачання на оплату авансів	3135
Витрачання на оплату повернення авансів	3140
Витрачання на оплату цільових внесків	3145
Витрачання на оплату зобов'язань за страховими контрактами	3150
Витрачання фінансових установ на надання позик	3155
Надходження від погашення позик	3230
Надходження від вибуття дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	3235
Витрачання на надання позик	3275

Стаття	Код рядка
Витрачання на придбання дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	3280
Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві	3310
Витрачання на сплату відсотків	3360
Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди	3365
Витрачання на придбання частки в дочірньому підприємстві	3370
Витрачання на виплати неконтрольованим часткам у дочірніх підприємствах	3375
Прибуток (збиток) від участі в капіталі	3521
Зміна вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю, та дохід (витрати) від первісного визнання	3522
Збиток (прибуток) від реалізації необоротних активів, утримуваних для продажу та груп вибуття	3523
Збиток (прибуток) від реалізації фінансових інвестицій	3524
Зменшення (відновлення) корисності необоротних активів	3526
Фінансові витрати	3540
Збільшення (зменшення) запасів	3551
Збільшення (зменшення) поточних біологічних активів	3552
Збільшення (зменшення) дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги	3553
Зменшення (збільшення) іншої поточної дебіторської заборгованості	3554
Зменшення (збільшення) витрат майбутніх періодів	3556
Зменшення (збільшення) інших оборотних активів	3557
Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги	3561
Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом	3562
Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування	3563
Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати праці	3564
Збільшення (зменшення) доходів майбутніх періодів	3566
Збільшення (зменшення) інших поточних зобов'язань	3567
Сплачені відсотки	3585
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	4111
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	4112
Накопичені курсові різниці	4113
Частка іншого сукупного доходу асоційованих і спільних підприємств	4114
Інший сукупний дохід	4116
Сума чистого прибутку, належна до бюджету відповідно до законодавства	4215
Сума чистого прибутку на створення спеціальних (цільових) фондів	4220
Сума чистого прибутку на матеріальне заохочення	4225
Зменшення номінальної вартості акцій	4280
Придбання (продаж) неконтрольованої частки в дочірньому підприємстві	4291